

L'espai social de l'exclusió a les Balears

Una proposta d'àrees d'atenció
preferent

L'ESPAI SOCIAL DE L'EXCLUSIÓ A LES BALEARS

Una proposta d'àrees d'atenció preferent

L'ESPAI SOCIAL DE L'EXCLUSIÓ A LES BALEARS

Una proposta d'àrees d'atenció preferent

Maria Antònia Carbonero
Andreu Horrach
Pere Mascaró
Josefina Santiago

Imprès en paper ecològic

© "Sa Nostra", Caixa de Balears
Carrer Ter, 16
Polígon de Son Fuster
07009 Palma
Telèfon (3471) 70 74 21
Fax (3471) 70 79 50

© del text: Ma. Antònia Carbonero, Andreu Horrac, Pere Mascaró, Josefina Santiago
Assessorament lingüístic: Ma. Àngels Alvarez Garí
Fotografia de la coberta: Concepció Aguiló Sureda
Edició realitzada per Taller Gràfic Ramon. Gremi Forners, 18. Polígon Son Castelló - 07009 Palma
ISBN: 84-95352-86-9
Dipòsit legal: PM 2.266-2001

Introducció	11
Agraïments	13
Presentació	15
1. L'ANÀLISI INTEGRAL DE L'EXCLUSIÓ: EL TERRITORI COM A CLAU	17
1.1. El debat sobre els conceptes bàsics	17
1.2. Factors socioeconòmics de l'exclusió	26
1.3. El territori com a clau	29
1.4. Polítiques integrals de lluita contra la pobresa	34
1.5. Una metodologia per a una anàlisi global	36
2. LA VULNERABILITAT A LES ILLES BALEARS I ELS SEUS MUNICIPIS	43
2.1. Els factors de vulnerabilitat a les Balears	43
2.2. Les dimensions i els indicadors de la vulnerabilitat per municipis i per illes	50
3. LES ZONES DE VULNERABILITAT A LES BALEARS: QUÈ SÓN, QUINES SÓN I ON ES TROBEN	73
3.1. Aspectes metodològics de la identificació i delimitació de les zones	73
3.2. Identificació de les zones vulnerables	75
3.3. La tipologia de les zones vulnerables	80
4. ANÀLISI DE LES ZONES VULNERABLES SELECCIONADES	89
4.1. Les àrees vulnerables als pobles de Mallorca	89
4.2. Les àrees vulnerables a Palma	102
4.3. Les àrees vulnerables a Menorca	115
4.4. Les àrees vulnerables a Eivissa i Formentera	120
5. ANÀLISI TIPOLÒGICA DE LES ÀREES VULNERABLES	129
5.1. Característiques demogràfiques dels entrevistats	129
5.2. La llar familiar	130
5.3. La manca de formació com a indicador de vulnerabilitat	137
5.4. Relació amb l'activitat econòmica	139
5.5. La immigració i les dinàmiques entre tipus de zones vulnerables	143
5.6. Una aproximació a la pobresa a les zones vulnerables	144
5.7. Les problemàtiques de l'habitatge	148
5.8. Salut i necessitats socials	154

5.9. Relacions i percepció del barri	161
5.10. Percepció subjectiva de la situació social	166
5.11. Els principals trets de la vulnerabilitat per tipus de zones	167
6. LÍNIES ESTRATÈGIQUES PER A LA INTERVENCIÓ INTEGRAL A LES ZONES VULNERABLES DE LES ILLES BALEARS	177
6.1. Línies bàsiques d'intervenció	177
6.2. Eixos estratègics	178
6.3. Prioritats d'actuació a cada un dels cinc tipus de zones	183
7. CONCLUSIONS	189
8. APÈNDIX ESTADÍSTIC	193

Introducció

Aquest treball que posem a les vostres mans ha estat realitzat per un equip d'especialistes en temes socials de la Universitat de les Illes Balears que va obtenir, mitjançant pública convocatòria i en competència amb altres projectes, el Premi Sa Nostra d'Investigació de 1997.

Dos anys d'investigació han donat com a fruit un intens i acurat estudi d'una situació no prou ben coneguda però que cal considerar com un dels problemes socials més profunds i seriosos de la nostra comunitat i de tot l'Estat: l'exclusió social.

Són cada vegada més les persones que, per motius econòmics, culturals o ètnics, resten aïllades de tot el que constitueix la vida en societat. Cada vegada resulta més complicat per aquest col·lectiu, divers i difícil de quantificar, aconseguir integrar-se amb normalitat a la vida quotidiana de la societat balear.

A més, es produeix un curiós fenomen geogràfic: acaben agrupant-se a barriades de la ciutat o del seu extrarradi, amb el perill de crear "guetos" i micro-societats aïllades dels valors i normes socials establertes.

Aquest és l'objectiu d'aquest estudi: identificar i conèixer aquestes zones d'exclusió i proposar-les com àrees d'atenció preferent per a les possibles i necessàries intervencions de tots els col·lectius socials, des de l'administració fins a organitzacions no governamentals i tota la ciutadania, per tal d'arribar a la plena integració social de tots i cada un dels habitants de les nostres illes.

Confiam que aquest estudi constitueixi una valuosa aportació a l'assoliment d'aquesta fita.

Miquel Capellà Moià
president de "SA NOSTRA", Caixa de Balears

Agraïments

Aquesta investigació és responsabilitat estricta de l'equip de treball que la signa en la seva qualitat d'autors. Però la seva elaboració ha estat possible gràcies a l'ajut i a la col·laboració de moltes persones i institucions.

Sens dubte, l'empenta definitiva que l'ha feta possible ha estat el premi concedit per "Sa Nostra, Caixa de Balears, que no tan sols ha significat la font de recursos per dur-la endavant sinó que també ens ha representat un repte, una fita que ha conduït la recerca a un final ben concret. D'altra manera, podríem estar anys donant voltes a un tema al qual, pel seu interès, mai no trobaríem el moment de posar un punt. Encara que aquest sigui un punt i seguit.

D'una manera significada hem d'agrair l'especial interès i suport mostrat des de la Direcció de l'Obra Social i Cultural, que ens ha encoratjat a aprofundir en l'anàlisi de la realitat social illenca i en els seus aspectes més vulnerables.

Molta altra gent ha contribuït amb la seva col·laboració, les seves aportacions i suggeriments a diverses fases de la investigació. La llista és llarga i les possibles omissions no són més que això, oblidats no intencionats. En qualsevol cas, hem d'esmentar de forma explícita les persones i les institucions que amb el seu suport, facilitant informació o obrint portes al nostre treball, ens han fet possible accedir a materials fins ara inèdits.

Aquest és el cas de Joan Pons, aleshores director de l'Institut Balear d'Estadística i del conjunt de treballadors d'aquesta entitat. Així mateix, hem d'agrair les gestions fetes per la Delegació del Govern per poder treballar al Centre Penitenciari de Palma i la col·laboració del seu equip directiu. El mateix hem de dir de la Policia Local de Palma, que ha col·laborat amb la seva informació. D'altra banda, volem manifestar el nostre agraïment als diversos titulars dels jutjats i al seu personal, que ens han facilitat el treball sobre els desnonaments.

La bona rebuda per part dels diversos serveis socials visitats i la col·laboració dels professionals del Consell de Menorca, especialment Elisa Marí, de Bartomeu Riera del Patronat de Salut Mental i Benestar Social d'Eivissa i Formentera, o dels professionals de l'àrea de Benestar Social del Consell de Mallorca Pep Lluís Frau i Josep Quevedo, han ajudat a poder donar una millor dimensió territorial al treball. Així com també Catalina Juan de l'Ajuntament de Palma.

A més a més, moltes han estat les persones i professionals que des dels serveis socials ens han aportat dades o la seva valoració de la situació social de la seva àrea. A l'apèndix metodològic es relacionen totes les entrevistes mantingudes amb informadors claus de diverses Unitats de Treball Social municipals i amb altres professionals.

A Menorca hem de deixar constància de la col·laboració de Toni Carreras i de Cristina Mercadal, de CÀRITAS i la Fundació Mestral.

A Eivissa, l'ajut de Tomàs Paris, de Gabriel Muntaner i de Lina Tur varen facilitar el treball de camp i un millor coneixement de les problemàtiques socials en aquella illa.

Palma, desembre de 2001

EQUIP DE COL·LABORADORS

- **Jaume Damians**, en el disseny de l'aplicació informàtica per assignar seccions censals.
- **Lluís Ballester**, en el disseny de l'aplicació informàtica per a la gravació de les dades de l'enquesta i la seva explotació en SPSS.
- **Bàrbara Clar**, en la gravació de la informació al Centre Penitenciari de Palma, als jutjats de Palma, Inca i Manacor i, especialment, pel seu treball en la recopilació i processament de les notícies de premsa.
- **Catalina Garcia**, que va col·laborar en la recollida de dades als jutjats.
- **Pere Antoni Canals**, que va gravar les dades de l'enquesta.

Enquestadors

Esther Alcaraz Pons, Núria Arjosa, Marta Bañares, Mar Bauzà, Margalida Bennàssar, Yolanda Blesa, Catalina Bonet, Clàudia Bustos, Mercedes Cabot, Pere Antoni Canals, Àlicia Cardell, Maria Antònia Cirer, Sònia Cladera, Bàrbara Clar, Victòria Coll Hellyer, Joan Cuart, Ana Díaz, Antoni Ferrer, Ángeles Ferris, Suyapa Ginard, Inés González, Olga Guerra, Isabel Guijosa, Mònica Jaume, Teresa Llompart, Montse Martínez, Anna Morlanen, Cristina Moyà, Joana Maria Palou, Antònia Perelló, Francisca Pericàs, Catalina Pons, Cristina Rebassa, Elena Saiz, Magdalena Serra, Maria del Mar Sierra, Francisca Sureda i Ana Vergara.

Institucions que han col·laborat en el desenvolupament del treball

- Ajuntament de Palma
- CÀRITAS Diocesana de Mallorca
- CÀRITAS Diocesana de Menorca
- Centre Penitenciari de Palma
- Consell Insular d'Eivissa i Formentera
- Consell Insular de Mallorca
- Consell Insular de Menorca
- Delegació del Govern
- Gabinet Tècnic de CCOO
- Gerència d'atenció primària d'INSALUD
- Institut Balear d'Estadística
- Jutjats de Palma, Inca, Manacor, Maó i Ciutadella
- Policia Local de Palma
- UTS Ajuntament d'Eivissa
- UTS Ajuntament de Sant Antoni de Portmany
- UTS Ajuntament d'Inca
- UTS Ajuntament de Ciutadella
- UTS Ajuntament de Lloseta
- UTS Ajuntament de Llucmajor
- UTS Ajuntament de Maó
- UTS Ajuntament d'Alcúdia
- UTS Ajuntament de Manacor
- UTS Ajuntament d'Andratx
- UTS Ajuntament de Son Servera
- UTS Ajuntament de Capdepera
- UTS Ajuntament de Santa Margalida

Presentació

Les Balears són, sens dubte, una societat complexa que incorpora tot un conjunt de relacions socials i econòmiques que no es poden abastar des d'una anàlisi superficial. Més encara quan el que es pretén és conèixer i valorar unes problemàtiques socials moltes vegades amagades o dissoltes en processos de difícil visualització.

Les dades de societat rica que presenten les illes tenen uns avals contrastats en termes de dinamisme econòmic i capacitat competitiva en el context espanyol i europeu. Però no és així en el camp de les problemàtiques socials. Són prou els indicadors que posen de manifest les insuficiències socials que encenen llums vermells que criden l'atenció d'institucions i d'organitzacions il·lenques.

Per això, l'estudi que es presenta, *L'ESPÀI SOCIAL DE L'EXCLUSIÓ. UNA PROPOSTA D'ÀREES D'ATENCIÓ PREFERENT*, s'ha plantejat de forma ambiciosa per afrontar, amb rigor, unes realitats massa sovint oblidades. I aquesta ambició podríem dir que ve en part motivada pel convenciment que aquestes realitats, microrealitats en molts de casos, no són els residus marginals d'una societat opulenta, sinó que estan en el centre mateix de la vida quotidiana i formen part d'aquesta complexitat que caracteritza les societats modernes de final de mil·lenni.

El treball que s'ha desenvolupat va partir de la voluntat d'abordar aquesta complexitat de la problemàtica de l'exclusió social a la nostra comunitat, motiu pel qual es plantejaren tres objectius principals:

1. Per una banda, aprofundir en el coneixement de les dinàmiques i dels factors que condueixen a la creació i cronificació de zones i/o col·lectius exclosos a la nostra comunitat.
2. Per l'altra, la localització, descripció i valoració de les àrees d'especial concentració de situacions d'emergència social.
3. Finalment, aportar una metodologia d'intervenció i una proposta de línies de treball per a les zones d'atenció preferent.

És evident que l'anàlisi de les problemàtiques socials a les Balears, o a cada una de les illes en particular, troba importants precedents d'estudis que, d'una manera més o menys parcial, han intentat descriure l'estat de la qüestió de les necessitats socials.

Precisament és per això, i des de la constatació de la insuficiència dels estudis parcials, que es va plantejar la necessitat d'abordar el debat i la investigació de les problemàtiques socials des d'una concepció integradora, que posàs l'èmfasi en el fet que les necessitats socials no són una suma de problemàtiques sectorials que es puguin tractar de forma aïllada.

Durant el I i el II *Programa Europeu de Lluita contra la Pobresa* es donava més importància a la intervenció basada en col·lectius específics, fruit d'una concepció de la pobresa que se centrava en les característiques i en els "handicaps" de determinades poblacions (minusvàlids, vells, transeünts, etc.). Aquesta ha estat, també, la forma tradicional d'intervenció de les polítiques socials estatals. Això ha implicat que els programes i els recursos disponibles es dirigissin a intentar reduir o solucionar determinats problemes d'aquests grups de població.

Però el programa europeu *Pobresa III*, que es va fer ressò de la nova realitat de globalitat que aportaven les anàlisis sobre l'exclusió, va impulsar un conjunt de projectes que es basaven en la integralitat de les intervencions: es denominaven *Accions Model*. L'argument

era que si la pobresa i l'exclusió són fenòmens multidimensionals, tan sols accions integrals i integrades poden fer front a la situació de forma eficaç. A la vegada se'n deriven conseqüències sobre el marc organitzatiu, ja que implica la col·laboració, la coordinació entre diferents àmbits i sectors administratius, entre agents socials, etc. Així, al *Llibre Verd de la Política Social Europea* s'instava a posar en marxa estratègies a llarg termini per lluitar contra l'exclusió:

«Esto presupone una evolución general de las políticas sociales, las políticas sanitarias, las políticas del mercado de trabajo y las políticas de educación y formación en el sentido de una mayor integración económica y social de todos los ciudadanos... La cooperación entre los distintos ámbitos de la responsabilidad cívica, pública y privada, debe ser el principio inquebrantable»

La idea d'integralitat s'ha anat introduint en diversos programes i iniciatives en l'àmbit comunitari. Aquestes polítiques atenen el fenomen de l'exclusió tal com és comprès avui en dia, i actuen sobre el conjunt de factors que el fan possible. Complementen les polítiques sectorials o les específiques per a determinades categories de persones o grups. Molt sovint, signifiquen programes desenvolupats per lluitar contra les carències de caràcter greu i múltiple que es concentren en determinades zones, ciutats o barris. A diferència de l'etapa anterior, el cas individual i el seu entorn familiar són tractats, ara, des del nivell del territori més proper.

No hi ha dubte que el repte metodològic que això ha representat ha estat a la base de l'interès de l'equip i que ha significat el principal actiu a l'hora de valorar els resultats que s'han obtingut amb la investigació.

1 L'anàlisi integral de l'exclusió: el territori com a clau

1.1. El debat sobre els conceptes bàsics

Dur endavant un treball d'anàlisi de les problemàtiques socials a les Balears requereix de tot un seguit de clarificacions conceptuals prèvies que ens permetin identificar exactament l'objecte de l'anàlisi. A partir d'aquí se'ns presenten els dilemes teòrics, metodològics i operatius corresponents, que mitjançant la seva resolució ens possibiliten avançar en el coneixement de les problemàtiques objecte d'estudi. Sense aquesta discussió prèvia es corre el perill de "navegar", fent les "bordades" necessàries per arribar a port, però al port erroni.

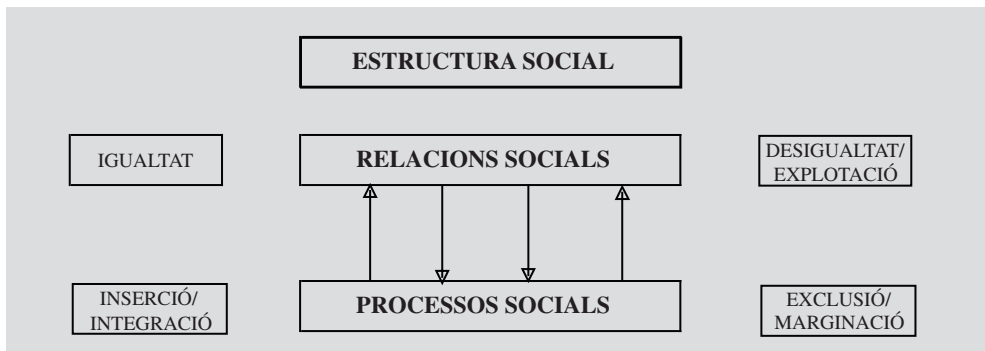
Igualtat/desigualtat, inserció/exclusió, estabilitat-consolidació/fragilitat-vulnerabilitat, integració/marginació. Aquestes quatre dicotomies poden definir l'objecte d'estudi. Hem de partir de la idea que no es tracta de conceptes tancats, sinó que estan interrelacionats, descriuen relacions i processos socials que presenten resultats similars i, a més, solen actuar en el mateix sentit; de manera que és mal de fer trobar un individu que estigui en alguns dels extrems positius (igualtat, inserció, consolidació, integració) i al mateix temps presenti característiques d'algun dels extrems negatius. Això fa que per analitzar qualsevol de les dicotomies, sense entrar en confusions conceptuals, sigui necessari defi-

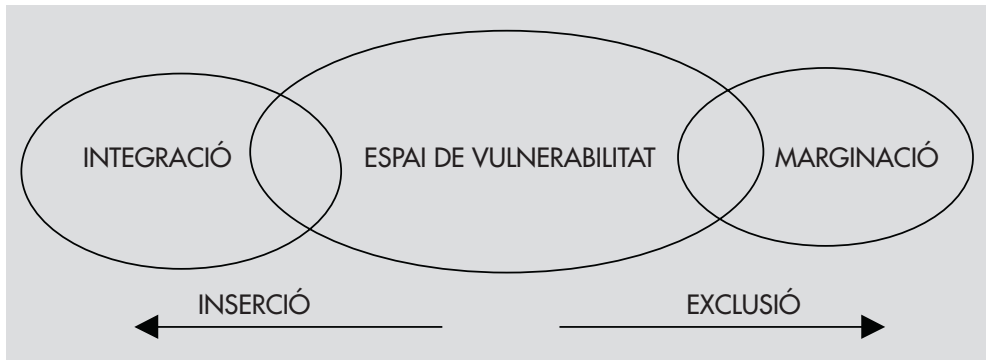
nir cada un dels conceptes i les relacions que es produeixen entre ells.

Per començar hem de dir que les dicotomies esmentades pertanyen a àmbits analítics distints, afecten esferes diferents de l'anàlisi sociològica.¹ Encara que per conèixer-les en profunditat s'ha de tenir present l'estructura de classes socials que articula les relacions socials que les generen.

L'estructura de classes conforma les relacions socials que donen lloc a la dicotomia bàsica d'igualtat/desigualtat. Les relacions socials entre classes es presenten en un context històric determinat, i d'aquestes relacions dialèctiques se'n deriven processos socials, els quals afavoreixen els interessos dels grups socials que estan en millor posició en cada moment. Dins l'àmbit dels processos socials és on se situen els processos d'inserció/exclusió i d'integració/marginació, que han de ser analitzats com a resultats de les relacions socials entre classes socials i que tendeixen a reproduir o a transformar l'estructura social de partida.

A tots els models de societat es produeixen processos que tendeixen a reproduir el model social de partida. Es donen processos d'inserció social i d'integració cultural que tenen per objecte reproduir les relacions socials existents i que tenen un suport institucional (l'escola, la família, els mitjans de comu-

nicació, etc.); al mateix temps que hi ha mecanismes, institucionalitzats o no, que tendeixen a generar exclusió i marginació (estereotips socials, estigmatització, discriminació sexual, divisió del treball, relacions socials basades en ideologies totalitàries, etc.). La configuració d'aquests processos i l'establiment de mecanismes discriminatoris, de «cierra social» que dirien els neoweberians,² estan condicionats per les relacions socials entre classes.

Actualment, assistim a una reestructuració dels processos socials abans esmentats. Les relacions entre les classes socials es traslladen a l'àmbit polític,³ en la construcció de bases sociològiques clarament diferenciades de suport electoral i en la configuració d'estratègies partidistes per aconseguir el poder polític. Per tant, es reproduïxen en el disseny de polítiques econòmiques i socials que tenen efectes importants sobre els processos d'inserció i integració. L'actual correlació de forces polítiques i socials a tot el món occidental ha possibilitat l'actuació d'una sèrie de factors que provoquen distorsions en aquests processos,⁴ que trenquen la seva dinàmica lineal⁵ i estableixen zones intermèdies de vulnerabilitat-fragilitat.⁶ En termes d'anàlisi de classes diríem que els mecanismes tradicionals de mobilitat social interclasse i intraclasse s'estan transformant i donen lloc a noves situacions fins ara desconegudes.

Tal com hem definit les dicotomies resulta necessari analitzar-ne almenys una dimensió de cada una per tenir una visió comple-

ta i de conjunt de l'exclusió social a les Balears. L'anàlisi econòmica ens ajuda a definir les relacions d'igualtat/desigualtat i a entendre els processos d'inserció i d'exclusió; l'anàlisi de classe ens permet conèixer millor els processos d'inserció i d'exclusió, així com establir els factors que generen els processos de vulnerabilitat; per acabar, l'anàlisi cultural i comunitària ens aporta un major detall dels processos de vulnerabilitat social i de marginació.

En definitiva, per dur endavant un treball d'aquestes característiques és necessari donar-li una perspectiva multidisciplinària a nivell teòric i metodològic. Cada una de les consideracions i definicions de les dicotomies especificades ens empenyen a emprar una metodologia concreta i unes determinades tècniques d'investigació social.

1.1.1. Desigualtat

La distribució de recursos, béns, oportunitats i, més important encara, els resultats en la utilització de les oportunitats, no segueix un patró aleatori. És indistint el criteri que emprarem per classificar els grups socials (edat, sexe, classe social, etc.); la distribució entre aquests grups de qualsevol recurs, bé, oportunitat o resultat és desigual, mostra una major concentració a tal o a tal altre grup. És a dir, segons la posició que s'ocupa dins l'estructura social s'estarà en millor o pitjor disposició per cobrir les necessitats bàsiques.

Aquest fet estadístic ens indica que hi ha determinades variables que incideixen en

aquesta distribució desigual. Unes variables expliquen més que les altres (el nivell d'estudis i les classes socials són de les que tenen major potència explicativa pel que fa als ingressos⁷).

Els dilemes que se'ns presenten quan parlem d'igualtat/desigualtat són: per quin patró ens decantam: igualtat d'oportunitats, de recursos, de béns, d'accés, etc.? I a més, com definim les necessitats socials bàsiques?⁸

El primer dilema s'ha de resoldre delimitant les relacions d'igualtat/desigualtat sobre la base d'indicadors econòmics. La moneda permet homogeneïtzar la diversitat de situacions possibles dins una estructura social: la renda, el patrimoni, les fonts d'ingressos, etc. Tots aquests indicadors ens permeten analitzar aquesta dicotomia d'una manera bastant clara i estandarditzada a tot el món occidental. De manera que a partir dels ingressos o de les despeses familiars es poden construir les línies de pobresa, o bé a partir de la distribució de la renda es pot establir la concentració de riquesa, etc. Per tant, quan es parla de desigualtat se sol fer des d'una perspectiva econòmica, encara que no són pocs els investigadors que segueixen adoptant models estructurals d'anàlisi de classes, al nostre país.⁹

El segon dilema també resulta problemàtic,¹⁰ encara que es poden establir criteris clars sobre les necessitats que es consideren més importants, partint de la literatura sobre el tema i els estudis empírics realitzats a sistemes socials similars: habitatge, salut, treball, rendes, educació, relacions comunitàries, autonomia, cultura, etc.

Una manera d'obviar el dilema és centrar-se en l'accessibilitat als agents o entitats que permeten cobrir les necessitats. Les situacions de necessitat es produeixen en el moment en què alguns individus, diferenciats socialment, econòmicament, culturalment, no poden cobrir les seves necessitats utilitzant els agents i/o instàncies que compleixen aquesta funció, que són la família, el mercat, l'Estat i la comunitat. Els individus

que estan al marge de l'actuació d'aquestes entitats, per manca de família, per impossibilitat d'entrar en el mercat de treball, per la seva situació de marginalitat, il·legalitat o, simplement, per falta d'informació, o bé que han romput els seus vincles comunitaris, es troben en situació de necessitat.

Cada una d'aquestes entitats o agents cobreixen necessitats, la major part de les vegades hi ha concurrència (salut, educació, relacions socials, recursos econòmics, etc.) i en altres especialització (seguretat, treball, etc.). Aquesta cobertura es materialitza en forma de rendes (salaris, pensions, ajudes, etc.) o bé en forma de prestacions (hospitalització, internament, serveis socials, etc.).

Des d'aquesta perspectiva, es tracta d'analitzar les variables que ens ajuden a explicar el perquè hi ha diferències en l'accés a cada un d'aquests agents. Hem de tenir en compte les distintes possibilitats d'accés, la voluntat d'accedir-hi, però també les conseqüències perverses que es poden derivar de l'accés: la dependència. La impossibilitat de poder triar entre distints agents per cobrir una mateixa necessitat genera dependència respecte a aquestes instàncies, i es limita l'autonomia de l'individu.

1.1.2. Marginació

Els processos de marginació es contraposen als d'integració i tenen un marcat caràcter d'uniformització cultural. La integració fa referència a l'homogeneïtzació dels individus quant a valors, actituds i comportaments, i es deixa molt poc marge per a la voluntat individual i les diferències grupals. La marginació fa referència als processos pels quals la societat segrega uns determinats individus o grups per la seva actitud o comportaments no integrables. Aquestes actituds i comportaments poden ser el resultat d'eleccions individuals (automarginació, subcultures, etc.), de fets personals estigmatitzadors (internaments penitenciaris, accidents amb conseqüències físiques impor-

tants, etc.) o bé de la pertinença a grups ètnics determinats no hegemònics (gitanos, immigrants, etc.).

Podem considerar marginats tots els individus o grups socials que per les seves característiques, intrínseques o associades per la definició social dominant, són irrecuperables per formar part de l'estil de vida modal, essent fonamental en la definició de l'estil de vida la possibilitat de formar part de les relacions de producció. Per tant, el sistema social tendeix a marginar, poc o molt, les posicions socials no productives, o que socialment no se'ls atribueix cap funció dins el sistema productiu. És clar que la definició social té en compte les biografies individuals, per la qual cosa a tots els qui hagin tingut un paper productiu se'ls manté el reconeixement social.

Com es pot veure en aquesta definició, s'atorga una importància cabdal a les relacions pròximes i al control social. Aquesta dimensió fa que la comunitat local jugui un paper rellevant en l'anàlisi de la marginació, ja que només és en aquest nivell on es poden observar els processos de marginació.

Per tant, la dicotomia ens serveix per analitzar les posicions extremes, especialment les negatives: les posicions ocupades pels qui no han entrat dins l'estructura social i cultural d'una determinada societat. D'aquí se'n deriva un dilema substancial, que no és més que el revers de l'anterior: «què passa amb les posicions intermèdies?». És a dir, l'anàlisi de la marginació només ens permet conèixer les posicions més desfavorables de l'estructura social, i no ens aporta res sobre les posicions intermèdies. Per tant, aquesta anàlisi només és completa si s'enquadra dins els processos d'inserció/exclusió.

1.1.3. Pobresa, exclusió i vulnerabilitat social

El concepte d'exclusió social s'utilitza avui de forma generalitzada tant des de la perspectiva de l'anàlisi social com en les

polítiques d'intervenció social. Es tracta, des del punt de vista analític, d'un preconcepte que reflecteix l'esforç per aprehendre un fenomen nou, que es distingeix de la pobresa o de la marginació.

- 1) L'exclusió fa referència, al mateix temps, a un procés i al resultat d'aquest procés, a un estat final, que desencadena, llavors, dinàmiques personals i socials radicalment distintes.
- 2) L'exclusió posa l'accent no només en la falta de recursos materials (la pobresa material) o en les conductes distintes de les normalitzades (marginació), sinó també en la manca d'integració en l'organització productiva i social.

A les desigualtats objectives i mesurables en termes de consum, de nivell de vida o d'educació, s'han d'afegir altres desigualtats més subjectives lligades al sentiment de pèrdua de referents d'identitat tradicionals. La relació entre pobresa i exclusió social no és una relació de causa-efecte. La pobresa es pot originar en múltiples factors. Es considera que la pobresa sempre integra un nivell o altre d'exclusió social, i que aquesta pot ser la causa o l'efecte, factor desencadenant o factor associat a una situació de pobresa.

- 3) El terme exclusió està íntimament vinculat a les polítiques d'inserció en els països desenvolupats. La lluita contra l'exclusió a través de les polítiques socials d'inserció tracta no únicament de reduir la manca de recursos econòmics, sinó també d'orientar el temps dels individus més vulnerables en el seu procés d'adaptació als profunds canvis de l'organització del treball, en un intent per reduir la seva dependència de l'Estat i, d'una manera especial, dels serveis socials.
- 4) El concepte d'exclusió permet remarcar la problemàtica de carència o debilitat de les xarxes de sociabilitat i les conductes que propicia com a element central del fenomen.¹¹ En definitiva, l'anàlisi dels

processos d'exclusió remet a les dificultats dels individus i les famílies per adaptar-se a les circumstàncies canviants de l'entorn productiu i social a través de la pèrdua d'autonomia per viure, i per inserir-se i participar en la societat de la qual forma part.

El desenvolupament de la temàtica de l'exclusió social i la seva complexitat ens porta a utilitzar també altres conceptes amb capacitat analítica com ara el de vulnerabilitat o fragilitat social.¹²

La tercera revolució tecnològica ha incidit en el nucli central de l'organització productiva i ha generat un model de vida laboral dels individus (i no sols del cap de família) flexible, que ha trencat la perspectiva de trajectòries laborals previsiblement ascendents i estables que caracteritzaven l'organització del treball fordista per un ample segment de treballadors, sobretot d'escassa qualificació. A l'organització productiva flexible, al *just-in-time* de la producció en l'economia globalitzada i la transnacionalització financera, li correspon l'oferta de treball *just-in-time*, ocupació en el moment, lloc i per la duració que marqui la canviant conjuntura de competència mundial i d'excedent estructural de mà d'obra.¹³

Aquest canvi substancial ha instal·lat en la precarietat laboral àmplies capes de la població treballadora i incideix en l'organització vital dels individus i de les famílies, en l'ocupació del seu temps com a concreció de les estratègies que desenvolupen per adaptar-se a la nova situació. Ara bé, és l'expectativa d'aquesta fragilitat en la inserció a l'esquema productiu la que pot abocar les persones, si s'acompanya d'una fragilitat en les xarxes socials, a un resultat d'exclusió.

Allò que implica de nou aquest fenomen, tal com argumenta R. Castel (1995), és que es tracta de processos que afecten el cor mateix de l'esquema productiu, del sistema social d'acumulació en el capitalisme avançat; és, per tant, no sols un fenomen quantitativament major, sinó qualitativament distint.¹⁴

La vulnerabilitat social ens remet als processos, a la dinàmica que pot conduir a l'exclusió de l'esquema productiu i social. Indica els factors de risc d'exclusió i pot permetre operativitzar, a través d'una escala, els processos que poden abocar (encara que no necessàriament) a l'exclusió. El concepte de vulnerabilitat, pel seu caràcter intrínsecament relatiu i gradual, trenca amb qualsevol referència a models dualistes, o a representacions contraposades i excloents (*insiders/outsiders*).

A més, el fet de tractar la fragilitat i la vulnerabilitat social dels individus o col·lectius vincula aquesta anàlisi amb el nucli central de la nova qüestió social: l'amenaça que en alguna fase de la trajectòria productiva i vital l'individu perdi el lloc que ocupa a la societat, és a dir, es rompi el lligam fràgil que l'uneix als altres. Llavors, l'important no són tant les barreres difícils de definir entre els inclosos i els exclosos sinó aquesta problemàtica que reflecteix un procés central determinat per les noves exigències tecnològiques i econòmiques de l'evolució del capitalisme.

La fragilitat laboral basada en treballs repetitius i discontinus no pot servir per fonamentar la projecció d'un futur organitzable i comporta una flexibilitat també en l'organització del temps vital. Aquesta manera d'habitar el món social imposa estratègies de supervivència fundades sobre el present, que desenvolupen una cultura d'allò que és "aleatori" i que afecten també les identitats socials i el procés de construcció d'aquestes identitats.

En aquest sentit, l'exclusió com a resultat possible d'aquest procés d'intensificació de la fragilitat social implica una situació substancialment diferent, que condueix les persones i les famílies afectades a una espiral negativa que realimenta i agreuja la distància que les separa de la resta de societat, i intensifica cada cop més les seves dificultats i aptituds per integrar-s'hi.

1.1.4. Els processos bàsics d'exclusió

Els processos que aboquen els individus a l'exclusió són complexos i no es refereixen únicament a una o altra instància determinada de l'entramat social. Cal distingir entre:

1. Processos culturals: integració sociocultural, creences personals, valors i representacions socials.
2. Processos institucionals: accés als serveis, formes de funcionar els serveis.
3. Processos socials: desigualtats econòmiques individuals i familiars, desigualtats territorials, desigualtats al llarg del cicle vital, etc.

Tenint present la necessitat d'interpretar cada cas concret com a expressió dels tres processos anteriors, s'han anat definint els grups més desfavorits.

Processos culturals

Es poden descriure diversos factors que intervenen en els processos culturals. A continuació es tractaran els processos basats en creences individuals i les representacions socials negatives. Tot i que també s'ha d'esmentar la influència del consum i els processos culturals lligats a l'exclusió de determinats col·lectius (gitanos, barraquistes, immigrants extracomunitaris, etc.).

Els valors, coneixements, percepcions, actituds, etc., es tradueixen en els següents comportaments socials:

- Incapacitat per mantenir relacions positives i incapacitat per generar estímuls;
- Incapacitat per seguir recomanacions; falta d'autoestima i d'elements personals de reforç;
- Mancança de formació i inadaptació als sistemes de formació normalitzats;
- Mancança de capacitat individual per a la integració familiar, social i/o laboral.

Aquests comportaments poden anar generant un primer nivell d'exclusió (subcultures al marge de models positius). Exemples

paradigmàtics d'aquests processos són els hàbits alimentaris deficientes dels ancians o els consumidors compulsius de drogues.

La relació entre les necessitats i els valors socials és sistemàtica. No hi ha necessitats sense valoracions socials. Per això les representacions socials negatives són importants, generen un segon nivell d'exclusió. Dos exemples: els malalts crònics o terminals i les persones grans.

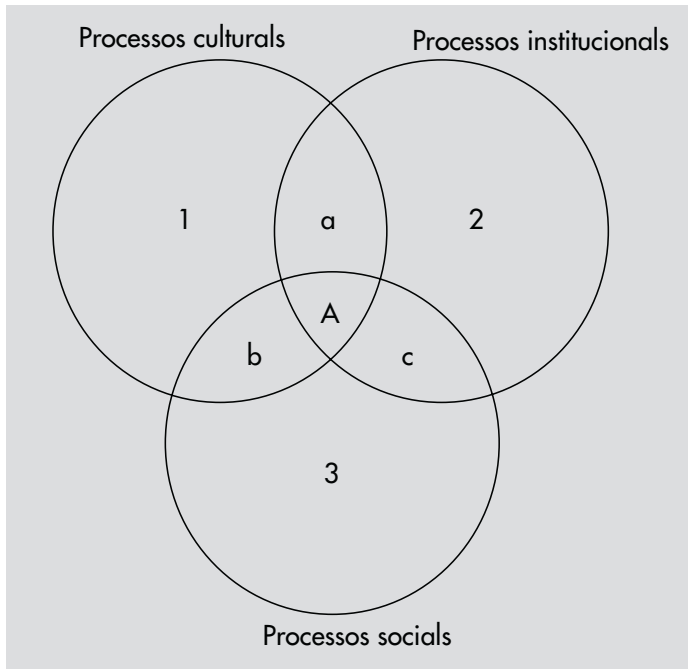
Pel que fa als malalts, funciona bastant encara el model de la *màquina complexa danyada*. En el cas de la malaltia mental greu, la SIDA, les malalties terminals, els processos degeneratius (Alzheimer, Parkinson) en els quals no poden produir-se reparacions, només resta el 'rebuig suau' o l'oblit en centres residencials. Si no hi ha 'cura' no hi ha 'integració'.

També la imatge social de la gent gran n'és un exemple de representació social negativa. La idea de 'vellesa' ens remet a un estereotip social basat en la manca de productivitat, el procés de deteriorament, la dependència i la pèrdua de poder social.

És una representació social inhabilitadora, que fa extensives a tot el grup social algunes característiques determinades amb una valoració específica. Aquesta concepció reflecteix els valors d'una cultura concreta.

Si es redueix el valor a la productivitat i al poder, els vells són pobres ja que no són competitius i perden capacitat per exercir el poder, i els resta només una certa capacitat d'influència que sols pot exercir-se col·lectivament (en associacions i grups d'interès), però no de forma individual. Els vells només són rics en anys. Aquesta representació sovint es cobreix d'afecte i disponibilitat a l'acceptació incondicional de les nostres persones grans, però seria equivocat ignorar els efectes pròpiament inhabilitadors de la representació que s'exerceix per mitjà dels vehicles de la comunicació social (cine, premsa, ràdio, televisió).

Una representació d'aquest tipus recull dos continguts complementaris. El primer es

refereix al fet que el valor prové del rendiment econòmic, de la productivitat; les persones grans no produeixen res en absolut, però sí consumeixen. El segon fa referència als menys afavorits, els qui no són autònoms, que han de ser atesos per altres.

Ambdues formes d'infravalorar generen una imatge social distorsionada. A vegades s'alimenta la representació incapacitadora, com és el cas de la reclamació de residències per a vàlids. En altres casos, els mateixos ancians aprofiten directament dites representacions, com quan reclamen i aconsegueixen descomptes en els transports públics pel fet de ser vell, sense tenir en compte la situació econòmica dels beneficiaris.

Processos institucionals

Entre els processos institucionals que influeixen en els processos d'exclusió es poden citar:

- Els efectes no desitjats dels serveis: dependència, hospitalisme, morbiditat hospitalària.
- Els efectes que dificulten l'accés: dispersió de competències i confusió sobre els drets (què es pot reclamar als serveis socials), manca de dotacions, efecte Mateu.
- Els efectes ocults: exclusió de la demanda difusa, silenci de les necessitats. Quan es funciona excessivament a partir de les demandes, allò que no es pot expressar no rep atenció.

En aquest sentit no només s'ha d'aconseguir la igualtat d'oportunitats sinó també la igualtat de resultats.

Processos socials

Pel que fa als processos socials més generals, s'han de considerar les actituds i fenòmens socials que poden potenciar el desenvolupament dels factors de risc abans esmentats:

- Canvis en l'estructura familiar. Monoparentalitat o dissolució del nucli familiar.

Soledat (estar tot sol), aïllament (estar tot sol i mancat de contactes).

- Precarietat del mercat de treball i dels ingressos. De les prestacions públiques de dret a les prestacions graciables.
- Ingressos insuficients i/o mancança d'ocupació.
- Mancança d'habitatge o situacions d'infrahabitatge.

Però s'han de considerar també els processos personals i familiars, que s'han de tenir en compte com a principals factors de risc.

Aquestes situacions es poden estudiar des de diversos nivells en els processos d'exclusió, nivells més o manco profunds d'acord amb la concurrència o no de diversos processos de privació-exclusió. Un quadre resum relativament simple permet descriure tres nivells d'aprofundiment en l'exclusió, segons es presentin només un, dos o els tres tipus de processos.

La situació extrema es podria caracteritzar com la situació en la qual el subjecte amb una determinada malaltia, o en una situació de dèficit/risc per a la seva salut, no té recursos personals per a l'autonomia. Aleshores existeix una consideració social negativa. Dita situació es produeix en un context que limita el seu accés als sistemes d'ajuda (sanitària o social) i, tot això, en el marc d'una privació de condicions bàsiques i de recursos (unitat de convivència, xarxes socials). Es tractaria, doncs, del nucli dur de l'exclusió.

En definitiva, l'exclusió té com a protagonista el conjunt de la societat, de manera que qualsevol política d'inserció social, de superació de l'exclusió, més enllà de les simples prestacions econòmiques o asilars, passa per una consideració de la pròpia comunitat. Des d'aquest plantejament, resulta central tenir present que l'individu es troba inclòs en unitats de convivència i xarxes socials que juguen un paper fonamental en evitar o propiciar els processos d'exclusió.

1.1.5. La multidimensionalitat dels processos d'exclusió

Els processos de vulnerabilitat i d'exclusió consten de tres eixos.

- Un primer eix, que fa referència als *aspectes estructurals* de transformació de l'organització del treball, atur de llarga durada, infraocupacions, inactivitat per desànim, etc.
- Un segon eix, que recull els *aspectes comportamentals i d'identitat*, lligats als primers i que permet caracteritzar les xarxes de sociabilitat de la persona i dels col·lectius.
- I un tercer, d'*aspectes de tipus ecològic*, que recull la imbricació dels aspectes socials en la lògica espacial, en l'entorn del barri, en l'accés als recursos i equipaments, etc.

Aquests tres eixos es poden desenvolupar en les següents dimensions que augmenten la vulnerabilitat social de les persones i que poden desembocar en situacions/resultats d'exclusió:

1. *La fragilitat en l'estructura familiar i en la xarxa social comunitària.*
2. *Les limitacions derivades de la insuficiència o deficiència de la salut, en termes de reducció d'autonomia física i psíquica.*
3. *Les febleses i limitacions derivades de la insuficiència cultural, en termes de reducció d'autonomia per a la inserció social.*
4. *Les dificultats en l'accés als recursos materials per cobrir les necessitats bàsiques: en aquesta dimensió queda integrat l'accés al treball i a la renda, i als recursos fonamentals de l'habitatge.*
5. *Les dificultats derivades de les limitacions a l'accés dels beneficis socioinstitucionals.*

1.1.6. Els exclusògens: grups en situació de risc

Unitats de convivència i xarxes socials

L'individu no és considerat ja com a àtom aïllat, sinó implicat en una àmplia xarxa de relacions i coneixements:

- El comportament de l'individu pot ser comprès i explicat com una funció de les seves xarxes de referència.
- La pertinença a una o a més xarxes pot ser considerada com a expressió de l'estratègia realitzada pel subjecte per satisfer les seves necessitats.
- A causa que les necessitats són múltiples, els subjectes tendeixen a pertànyer al mateix temps a més d'una xarxa, encara que òbviament de forma no rígida.

Hi ha dos tipus de xarxes:

1. Xarxes d'alta densitat: suporten sobretot afecte, seguretat, béns no instrumentals, o bé serveis, el gaudiment dels quals requereix un cert nivell de "confidència" i mútua confiança entre els subjectes que intercanvien aquests serveis.
2. Xarxes de baixa densitat: suporten sobretot béns instrumentals, informacions i nous contactes.

Els lligams són, amb caràcter predominant, de parentiu, d'amics, de veïnatge: vincles, per tant, basats en relacions cara a cara, consolidats per encontres i intercanvis freqüents.

Aquests vincles constitueixen l'esquelet de les xarxes de parentiu, d'amistat, de veïnatge que poden estar compresos en la més àmplia categoria de les xarxes de la "sociabilitat" primària.

Encara que en una política de serveis orientada pel criteri de satisfacció de les necessitats és fonamental que l'individu pertanyi, al mateix temps, tant a xarxes d'alta densitat com a xarxes de baixa densitat, les xarxes de sociabilitat primària adquireixen

una importància no menyspreable amb vista al benestar, en sentit ampli, del subjecte i, per tant, pensant en la seva salut, per dos motius fonamentals:

- a) Primer, perquè estan, sobretot, centrades en vincles de suport emocional, psicològic i afectiu, que "protegeixen" el subjecte, augmenten les seves capacitats d'adaptació a l'exterior i reforcen la seva identitat, el seu sentit de "pertinença".
- b) Segon, perquè dins de les dites xarxes "circulen" una sèrie de "serveis", de canvi de prestacions (per exemple, companyia o assistència personal, individualitzada i flexible) que responen a necessitats que, a causa de la seva naturalesa, no poden ser sempre socialitzades externament i, per tant, satisfetes per sistemes de serveis institucionalitzats.

De manera que el desenvolupament de xarxes socials, el desenvolupament de processos comunitaris, és un dels requisits per tal que les polítiques d'inserció social puguin tenir èxit a llarg termini. Almenys, la superació de les formes primàries d'exclusió (processos culturals), només es pot basar en el desenvolupament dels dits processos.

Famílies en situació de risc

Es podrien definir els exclusògens com els individus, famílies o grups que acumulen sobre manera els factors que condueixen a l'exclusió, o dit en altres paraules, que són més vulnerables.

La xarxa primària de relació de l'individu la constitueix la família, per tant, d'acord amb la perspectiva d'anàlisi de l'individu com a integrant de xarxes socials, es consideraran en primer lloc els perfils específicament familiars de la vulnerabilitat.

Sobre la base de les investigacions existents, es pot distingir entre famílies "de risc" en l'àmbit de la prevenció i en l'àmbit de la resolució de problemes.

Famílies en situació de risc o vulnerables des del punt de vista de la prevenció són les famílies amb:

- Pocs recursos (privació de condicions bàsiques).
- Poca experiència (inclosa una escassa socialització).
- Escassa assistència recíproca entre els components.
- Escàs suport per part de la xarxa informal i d'altres grups de referència.
- Alta conflictivitat interna i rebuig d'auto-control.

Diverses investigacions xifren la presència d'alguna d'aquestes condicions al voltant del 30% de totes les unitats de convivència, percentatge que naturalment augmenta considerablement a les àrees més subdesenvolupades i als països menys modernitzats.

Les famílies de risc des del punt de vista de la resolució de problemes són molt similars a les precedents, encara que s'hi poden afegir la incapacitat de relacionar-se amb l'exterior (en l'ús dels serveis informals i sobretot formals) i un més accentuat rebuig/incapacitat/conflictivitat per dur a terme accions d'autocura.

Grups vulnerables o en situació de risc

Ara bé, si s'integra en la perspectiva, no únicament la xarxa familiar sinó també la relació amb la resta de xarxes socials, es pot parlar, en propietat, de grups de risc o vulnerables. Es poden enumerar com a principals grups de risc social els següents:¹⁵

- Ancians, especialment els que viuen sols i/o tenen recursos insuficients.
- Malalts mentals, malalts de la SIDA, drogodependents, malalts crònics i persones amb discapacitats que no disposin de suport familiar.
- Aturats de llarga durada i gent sense recursos econòmics.

- Minories ètniques sense recursos, immigrants internacionals i altres minories culturals desfavorides.
- Presos i expresos.
- Famílies monoparentals (especialment dones soles amb càrregues familiars).
- Persones dedicades a la prostitució.
- Persones sense llar.
- Joves que no han pogut accedir al món del treball i no disposen de recursos.

En definitiva, es donen processos d'exclusió social que afecten determinats grups, persones i col·lectius que, d'altra part, tenen serioses dificultats per ser integrats. Hi ha, per tant, un increment de les necessitats socials relacionades amb la marginació: ampliació dels grups marginals, cronificació d'aquests grups, emergència de nous grups abocats a la marginació (tot correlacionant especialment les *dificultats per a l'accés al mercat de treball* amb altres factors de tipus *sociosanitari* com les drogodependències, les disminucions, la salut mental, la SIDA...).

Per últim, en el grup que es defineix com a marginat es troben tant situacions de privació de condicions bàsiques com de manteniment. És necessari, per tant, posar en marxa actuacions que incideixin tant sobre un tipus de situació com sobre l'altre.

1.2. Factors socioeconòmics de l'exclusió

Amb l'acabament de la societat de plena ocupació es produeixen transformacions importants a l'estructura social de les societats occidentals. A les tradicionals borses de pobresa s'incorporen noves formes d'exclusió que es nodreixen principalment de l'augment de la desocupació, sense oblidar una altra sèrie de causes com la SIDA, les drogodependències, i d'altres. Els desocupats de llarga durada es converteixen en un col·lectiu amb problemes especí-

tics, aïllament social, autoinculpació per la seva situació, i altres. D'aquesta manera, la desocupació de llarga durada es constitueix en la primera fase d'un procés que condueix a l'exclusió social.

En aquest context, la relació entre estructura social i mercat de treball no és unidireccional, ambdues esferes es condicionen, de manera que les posicions de classe es reproduïxen. Com veurem més endavant, la pertinença a una classe social està condicionada en gran manera per l'ocupació de l'individu, però al mateix temps l'accés a aquesta ocupació està condicionat per la pertinença a una determinada classe social. En aquest text ens basam en el supòsit que és a partir de la desigualtat en l'accés al mercat de treball on es localitza la font de desigualtat en la distribució de la renda. És a dir, les diferències existents en l'accés a una determinada situació professional, a un lloc de feina i a una ocupació concreta expliquen les desigualtats existents a la societat.

En aquest sentit, l'Organització Internacional del Treball en el seu Informe¹⁶ sobre el desenvolupament econòmic exposa de manera clara els principals factors que generen desigualtats en la distribució de la renda. Aquests factors poden agrupar-se en tres grans blocs:

- a) Les característiques personals de l'individu.
- b) La situació en el treball i ocupació, que aquí anomenam origen social i situació laboral.
- c) La subutilització de la força de treball.

1.2.1. Característiques personals

La desigualtat de la renda entre homes i dones actius/-ves és un fet estès amb diferent intensitat per tots els països occidentals. Les causes es troben en les diferències d'accés a l'ocupació. Les dones presenten taxes d'activitat molt inferiors a les dels homes i majors taxes d'atur; es troben freqüentment subocupades o en feines precàries, tenen menors oportunitats de promoció i obtenen

ingressos menors en una mateixa ocupació.¹⁷ M. Fernández Enguita,¹⁸ partint de l'Enquesta de Població Activa, analitza la distribució de les ocupacions per gèneres i conclou que a les ocupacions corresponents a funcions de direcció i autoritat les dones hi estan subrepresentades. Més concretament, els homes estan sobrerrepresentats a les ocupacions de caràcter professional, mentre que les dones ho estan a les ocupacions lligades a funcions "domèstiques" (educació i sanitat) o bé a les que tenen relació amb les titulacions universitàries de lletres.

L'experiència professional i la capacitat, així com les conseqüències en l'estabilitat de l'ocupació, expliquen les desigualtats de renda per grups d'edat. Actualment, els joves tenen menors probabilitats d'estar ocupats, però també tenen majors probabilitats d'estar aturats. També estan en pitjor situació professional pel fet de tenir contractes temporals i majors nivells de rotació en l'ocupació.

D'altra banda, els grups de major edat també estan en mala posició quant a l'ocupació. L'atur de llarga durada, que afecta aproximadament el 50% dels desocupats, es distribueix de forma desigual entre els grups d'edat i es concentra especialment en els grups extrems de la piràmide d'edats.

Als estats on conviuen una pluralitat d'ètnies i nacionalitats es produeix igualment una desigual distribució dels membres d'aquestes comunitats entre les professions. Es tendeix a una agrupació en determinats segments de l'estructura ocupacional, que juntament a altres factors de diferenciació duen a importants disparitats en la distribució de la renda. Un bon exemple d'això són els col·lectius d'immigrants d'origen africà residents a la nostra Comunitat Autònoma, que tendeixen a ser treballadors autònoms dedicats a la venda ambulants.

La salut també és un factor que condiciona les possibilitats tant de romandre a l'ocupació com de limitar l'accés als llocs de feina. La relació entre l'estat de salut del tre-

ballador i la seva productivitat és clara, les baixes continuades suposen un fre a la seva promoció i afecten directament la continuïtat del treballador a l'empresa.

L'educació sembla ser el factor més important, té un efecte reductor en compensar les diferències marcades per altres factors. En general, s'admet que a major nivell educatiu, major renda disponible per a l'individu i la seva família. Ara bé, les interpretacions sobre la incidència d'aquest factor en les desigualtats són molt diverses. Els neoclàssics (Schultz, Davis i Moore) asseguren que la titulació proporciona una qualificació als treballadors i que aquesta qualificació els confereix uns nivells de productivitat determinats que condicionen l'accés a un lloc de feina; Bowles i Gintis mantenen que la formació reglada, a més de subministrar qualificació, socialitza els futurs treballadors en pautes de conducta adients per a la inserció en les relacions adultes que es produeixen en la producció. Finalment, altres consideren que l'educació formal no és més que un filtre utilitzat pels "ocupadors" per a seleccionar els aspirants a aconseguir una ocupació. En qualsevol cas, totes coincideixen en assenyalar que les credencials que distribueix el sistema educatiu tenen un paper important en l'assignació d'ocupacions, per tant a major qualificació majors taxes d'activitat i ocupació.

1.2.2. Origen social i situació laboral

A l'anàlisi de l'estructura social actualment predominen dos grans corrents. D'una banda, la teoria marxista de les classes socials, de l'altra, la weberiana. Ambdues han derivat en noves concepcions "neo", que com ens mostren alguns autors (Giddens, J. J. González, Val Burrell) tendeixen a la convergència en llurs categories (noves classes mitjanes), i fins i tot en el paper que se'ls concedeix al mercat. Fonamentalment, és la localització del focus de desigualtat el criteri que distingeix un corrent de l'altre. Els neoweberians veuen en la "situació de mercat"

el principi diferenciador entre els individus d'una classe social i l'altra, diferències que hi són d'acord amb els resultats obtinguts en el mercat, entès com un sistema de distribució de recursos. En canvi, els marxistes es demanen per les diferències inicials, pels factors que col·loquen un individu en desiguals condicions inicials respecte d'un altre. La desigualtat social és el resultat d'unes particulars relacions de propietat de béns¹⁹ que emmarquen l'individu en la seva posició original per la competència al mercat. Aquestes relacions articulen l'explotació i la dominació. En qualsevol cas, ambdós corrents coincideixen en ressaltar la importància de l'ocupació als models de vertebració de l'estructura social.²⁰

A més de la situació de desigualtat derivada de la pertinença a una classe social o altra, ens trobam amb el fet que l'actual dinàmica del mercat de treball imposa noves formes de diferenciació, primer entre ocupats i desocupats, i posteriorment entre els primers, i això ens du a diferenciar entre treballadors que ocupen llocs de feina del mercat primari i aquells qui ocupen els del mercat secundari. Com assenyala Van Parijs, el volum de treballadors assalariats que estan en una situació d'incertesa, que entren i surten del mercat laboral o bé n'estan totalment exclosos, s'ha incrementat en els darrers anys, i va agafant importància com a col·lectiu que ha de ser tractat de manera específica. Aleshores, al capitalisme de l'Estat de Benestar, l'ocupació es constitueix com un bé diferenciador que produeix situacions de desigualtat com l'explotació d'ocupació, "la situació d'aquells qui tenen ocupació empitjoraria si els béns de feina estiguessin equitativament distribuïts".²¹

1.2.3. Subutilització de la força de treball

En línies generals s'accepta que a major taxa d'activitat, major igualtat en la distribució de la renda. Ara bé, s'ha de tenir present que un major nivell d'ocupació no as-

segura una distribució de la renda més equitativa. Si s'opta per un sistema de distribució de la riquesa que tendeixi a reduir les desigualtats, s'han d'aplicar mecanismes que assegurin que el creixement de l'ocupació no es fa a base de reduir les rendes del treball i d'incrementar les rendes de capital. Per tant, la política econòmica i la política social han d'anar conjuntament, amb la finalitat d'arribar a una situació que combini un nivell òptim d'ocupació i una distribució tan igualitària com es pugui de la renda.²²

Malgrat que la desigualtat social s'ha reduït respecte a models socials anteriors, no és gens estrany que davant l'actuació dels factors de desigualtat abans esmentats i d'acord amb la formació de l'Estat del Benestar s'hagin establert mecanismes que contribueixen a reduir-la, bé sigui pel propi interès de la classe dominant per reproduir-se en la seva posició, bé per la pressió de les forces socials progressistes, o bé per caritat cristiana, atesa la influència de l'església com a agent de pressió social, especialment a països com Itàlia i Espanya.

1.3. El territori com a clau

1.3.1. L'estudi territorialitzat de les necessitats socials

Sembla inqüestionable, tal com s'ha desenvolupat en els apartats anteriors, que les anàlisis sobre les necessitats socials de la població han incorporat plenament la noció de multidimensionalitat de la pobresa, i la substitució/complementarietat d'aquest concepte amb els d'exclusió i vulnerabilitat social. Cada cop és més evident que aquests fenòmens no es limiten a una senzilla qüestió de recursos, sinó que afecten amplis aspectes de la persona i els grups socials: la formació, la salut, l'habitatge, les relacions socials, etc. I els processos que la provoquen tenen un caràcter transversal.

En conseqüència, no es pot restringir l'anàlisi a determinats col·lectius, atès que l'ex-

clusió afecta capes més àmplies de població no tradicionalment pobre (joves sense ocupació, toxicòmans, aturats de llarga durada, famílies monoparentals, llars multiproblemàtiques, etc.). Llavors, si no se centra l'anàlisi en un col·lectiu determinat, l'àmbit d'actuació ha d'anar determinat pel territori; per aquesta raó es parla de l'estudi territorialitzat de l'exclusió social.

La incorporació de la dimensió territorial permet plantejar, idò, un estudi integral de les necessitats socials que aportin la metodologia i els resultats més adients per poder abordar la intervenció social des d'aquesta perspectiva. I, de fet, la idea d'integralitat (o globalitat, segons la terminologia anglosaxona) és la que regeix avui en dia els enfocaments més actuals en la política social, tant a Europa com a l'Estat espanyol, i que es concreta en l'elaboració de plans o programes globalitzadors.

La lògica d'estructuració de la societat genera una determinada lògica espacial i alhora és contínuament transformada per aquesta última. Així, l'anàlisi de l'espai social, de l'estructura urbana i territorial permet identificar les diferències i desigualtats socials. Com argumenta D. Harvey, la desigualtat social es pot analitzar a partir de l'anàlisi territorial de forma que com més gran és la diferència que es pot identificar en les característiques de les diverses zones o entre les diverses formes d'habitatge, també es podrà parlar d'una major diferenciació social. Això és especialment significatiu, ja que considera que la desigualtat social es pot analitzar a partir de la forma i l'estructura espacial, de les formes de relació que es donen en un territori, les dotacions existents, etc. En definitiva, l'espai parla de l'estructura i les relacions socials.

Les aportacions de D. Harvey²³ se sintetitzen en el concepte de renda real. Aquest concepte és especialment adequat, ja que representa que l'increment de les desigualtats no es basa només en l'augment de les diferències de renda sinó també en les dife-

rències en l'accessibilitat al treball, en les oportunitats d'habitatge, en l'accés als serveis, etc.

Ara bé, l'organització espacial no té un paper passiu, de mirall de les desigualtats socials, conforma i condiona les relacions entre els individus, intervé activament en la generació de les desigualtats socials.

Quan es parla de l'estudi territorialitzat de les necessitats socials s'han de distingir dos nivells d'anàlisi:

- a) La descripció de la distribució geogràfica de l'exclusió.
- b) El paper de la pròpia lògica espacial en la generació de vulnerabilitat i exclusió social. Allò que en el context urbà ha donat lloc als estudis sobre la segregació espacial.

La consideració del territori no sols com a variable dependent sinó també independent obliga a tractar ambdós nivells, la qual cosa vol dir contemplar a l'estudi empíric no únicament les taxes de concentració espacial de la població més vulnerable, sinó també el lloc de residència amb relació al conjunt de configuracions espacials associades a les relacions en la vida professional, les relacions de veïnats, la distribució territorial de la xarxa familiar i dels amics i l'accés als serveis urbans o la freqüentació dels espais públics.

Però, tal com succeeix amb l'anàlisi de l'organització social, s'han de distingir els grans trets, les regularitats que expliquen la lògica espacial de la seva concreció en un espai productiu específic i històricament definit com és el cas de les Balears. A més, algunes de les transformacions estructurals més recents poden explicar el renovat interès des de l'àmbit de l'anàlisi i de la intervenció social per la territorialització de les necessitats socials. Cal distingir-ne tres:

1. En primer lloc, les pròpies característiques del model social d'acumulació al capitalisme avançat. L'extensió de l'organització del treball flexible propicia (i es

podria dir que requereix) un entorn espacial local, de comunitat, on les relacions de copresència ocupen un paper central. L'exemple més paradigmàtic és el dels districtes industrials, però cada cop més impregna i s'estén a l'organització productiva dels països avançats. En aquest context, les relacions de reciprocitat a la comunitat es constitueixen en motor de creixement econòmic.

2. En segon lloc, la pròpia transnacionalització de l'economia, en un marc de competència mundial, es troba a la base de la necessitat creixent d'articular xarxes d'espais productius locals amb funcionaments autònoms.
3. En tercer lloc, també el paper de l'Estat es transforma: s'incrementa el pes i la necessitat d'organismes supranacionals, però es propicia també un major protagonisme de les administracions locals, tant per la pròpia dinàmica del sistema productiu com també per la necessitat de potenciar, per part de l'Estat, a través de les xarxes de reciprocitat a la comunitat, el voluntariat i el suport de la societat civil als seus membres més desfavorits. Es tracta d'una resposta de l'Estat social a les exigències d'una creixent població dependent.

El resultat d'aquests processos és una renovada atenció als aspectes territorials de la política social, la localització de les necessitats socials i el disseny de polítiques d'intervenció a nivell micro.

1.3.2. De les zones vulnerables a la localització difusa de l'exclusió

Per analitzar la localització de les necessitats cal diferenciar entre problemes d'habitatge i problemes de dinàmica social dels barris.

Aquesta diferenciació és prou important ja que, per exemple, es poden assenyalar deficiències molt considerables als habitatges de barris amb una dinàmica social i un disseny urbà acceptables, i a la

vegada barris molt mal dissenyats i amb greus deficiències als habitatges. En el primer cas, la solució dels problemes passa bàsicament per actuacions de rehabilitació i de suport puntual a les persones o famílies que viuen els habitatges identificats; però en el segon cas les deficiències i necessitats són més greus, es tracta de grups de persones en situacions de dificultat i requereixen d'actuacions estructurals molt més complexes.

A més, s'ha de distingir entre la localització territorial de les necessitats actuals com a relativament separable de la localització de l'actuació per donar solució a les necessitats. Això permet afirmar que la necessitat d'habitatges és una necessitat dels municipis, i no només d'un barri. De totes maneres, això és així sempre que no ens trobem amb barris del centre històric, o barris amb equilibris demogràfics i socials particulars, als quals no val respondre amb actuacions externes i s'han d'abordar les seves necessitats de la mateixa manera que es va intentar amb el Puig de Sant Pere, amb actuacions pensades per a aquell barri en concret.

La complexitat d'aquest tipus de necessitats, una vegada fetes les precisions metodològiques anteriors, exigeix abordar el tema per parts. S'ha de fer una diferenciació entre zones degradades i una localització més difusa de l'exclusió observable per la degradació de l'habitatge i no tant per les condicions de la zona en què es troba.

De manera que cal analitzar les diverses situacions prestant atenció preferentment quan es tracta de zones a les àrees més degradades i al barraquisme, i quan es tracta de localització a l'infrahabitatge, als microassentaments temporals i als *chupanos*.

Les zones vulnerables

La crisi urbana dels noranta es caracteritza per la concentració dels problemes so-

cial en espais específics al medi urbà i és aquesta major visibilitat, deguda a la localització concentrada de l'exclusió, el que propicia que s'identifiqui la qüestió social amb la qüestió dels barris desafavorits i que es concebi la territorialització de l'acció social com el principal instrument contra l'exclusió en general.²⁴

En els últims anys diversos programes i xarxes europees es basen en els projectes integrals d'intervenció. En bona mesura aquestes iniciatives centren la seva atenció en els barris i zones urbanes en situacions més desafavorides i que es defineixen com a zones degradades, barris en crisi o zones vulnerables.²⁵

La definició de zona vulnerable es pot desenvolupar a partir de variables relacionades amb la qualitat de vida. La valoració de les variables s'ha de fer des de la perspectiva estructural (situació actual) i des de la perspectiva dinàmica (procés d'empitjorament, canvis en positiu, plans de reforma, etc.).

El conjunt de variables enunciat recull, en definitiva, els determinants de la vulnerabilitat: els determinants de l'entorn urbà i del medi ambient, els determinants socials i els factors econòmics determinants.

Les àrees que s'han definit com a vulnerables integren zones/barris amb característiques força diferents, també d'acord amb la gènesi de les problemàtiques i de la naturalesa del barri o zona en qüestió. En aquest sentit es pot distingir una tipologia bàsica de zones²⁶ en:

1. Zones urbanes centrals: els nuclis antics.
2. Zones urbanes centrals: els ravals i exemples.
3. Zones perifèriques consolidades.
4. Zones perifèriques recents.

Nuclis antics/centres històrics

Es tracta d'àrees anteriors als plans d'eixample del segle XIX. Es caracteritzen per tenir una trama, en línies generals, irregular, amb creixements que segueixen els camins i limitats, en el cas dels nuclis més importants,

Definició de zones	Condicions habitatges	Presència d'habitatges en condicions deficientes, des de barraques fins a diverses situacions d'infrahabitatge
	Amuntegament	Condicions d'habitabilitat, amb relació a l'espai disponible, molt deficientes
	Equipament comercial i de restauració	Manca d'equipament de consum, sigui equipament comercial bàsic: alimentació, apotecaria, o equipament dedicat a la restauració: bars, cafeteries, restaurants, etc.
	Equipament social, cultural i esportiu	Manca d'equipament social i participatiu (centre d'esplai, biblioteca, etc.)
	Condicions urbanes	Degradació o situació deficient de les condicions urbanes: aigua corrent, asfaltat, enllumenat públic, etc.
	Relació amb altres zones	Aïllament, dificultats de comunicació, etc.
	Activitats col·lectives i xarxes de relació	Manca de xarxes comunitàries i de tradicions de relació, manca d'opcions de relació, etc.
	Organitzacions comunitàries	Manca d'associacions (pares, veïnats), clubs esportius, etc.
	Situacions marginalitat	Prostitució observable externament (de carrer o en clubs), adquisició i consum de drogues, etc.
	Nivell de demanda social/salut	Elevat nivell de demanda als serveis socials i de salut

per perímetres defensius. Sobre aquests teixits es produeixen operacions successives tant d'obertura de vies i places com de reconstrucció sobre els solars existents.

Els barris degradats dels centres històrics de les ciutats presenten un seguit de problemàtiques que es poden resumir en les següents característiques definidores: hipercon-

gestió, terciarització, envelliment, processos d'expulsió/selecció, revaloració i fragmentació, i pèrdua de les condicions d'habitabilitat.

Els nuclis antics estan profundament compartimentats, de manera que en espais contigus es troba un centre degradat, on s'instal·len, a mesura que el sobreenvelliment provoca la desocupació dels antics habitatges, sectors empobrits i fins i tot marginalitzats i, d'altra part, espais dedicats a l'activitat terciària, o bé nous habitatges rehabilitats per a segments de major poder adquisitiu. Són àrees, per tant, força heterogènies tant des del punt de vista urbanístic com, sobretot, des del punt de vista social.

Una nota a part mereix la ja llarga trajectòria d'experiències de rehabilitació dels nuclis antics a les ciutats espanyoles. Rehabilitació centrada, en una primera fase, en els aspectes urbanístics i d'infraestructures i que, cada cop més, ha derivat en projectes de rehabilitació integral on els aspectes d'intervenció social ocupen un lloc preferent.

Els ravals i els eixamples

Segons la tipologia utilitzada per l'OCDE, les zones que integren els ravals i els eixamples formen part, conjuntament amb els nuclis antics, de les *àrees urbanocentrals*. Són zones que es varen consolidar en el segle passat i en el període anterior als anys quaranta i que es distingeixen dels nuclis històrics, en general, per la seva configuració mitjançant eixamples planificats quan es tracta de ciutats grans i mitjanes, encara que també s'han de tenir en compte les àrees de creixement espontani que segueixen els eixos de les carreteres radials, que es parcel·laven i construïen seguint les pautes tradicionals.

Segons alguns autors, aquesta tipologia seria el primer plantejament global de la forma urbana, amb la idea d'abastar els creixements urbans per un període llarg de temps. A partir d'una parcel·lació anterior es planteja donar sortida als creixements

urbans als voltants de les zones edificades anteriors.

Des del punt de vista de la vulnerabilitat són els ravals les àrees que en gran manera han tendit a degradar-se i els que centren, per tant, la nostra atenció. La seva característica més significativa és la de ser espais on conviuen les edificacions industrials (fàbriques i magatzems) amb els habitatges dels treballadors, d'una morfologia molt senzilla i homogènia (planta baixa, pis i corral darrera). I en aquest aspecte es diferencien molt clarament dels eixamples on residia la burgesia.

Zones perifèriques consolidades

Es tracta de barris que varen créixer fonamentalment en els anys 60 i 70 i que varen acollir una població immigrada atreta pel dinamisme econòmic de les ciutats en aquells anys. I en ocasions sorgiren com a assentaments segregats de les ciutats.

En el període 1960-75 la promoció privada d'habitatges va créixer de forma accelerada i, de fet, va tendir a substituir la promoció pública. Com sigui que el que dominava era la producció immobiliària amb un escàs control i regulació municipal, es varen anar generant àrees heterogènies en les quals el més característic són els blocs d'habitatges exempts i, en general, en promocions de diverses unitats. La cessió a la via pública és mínima, la qual cosa dona lloc a uns espais urbans menys valorats i amb greus deficiències.

Quan es tracta de nuclis poblacionals de dimensions reduïdes, les promocions d'habitatge públic, sobretot dels anys 40 als anys 60, varen contribuir a una configuració molt particular i diferenciadora, sobretot quan es tractava de blocs de pisos que contrastaven amb una morfologia de l'habitatge ben diferent (cases baixes o d'un pis, corrals, etc.).

Zones perifèriques recents

Es denominen, en aquest estudi, zones perifèriques recents les zones consolidades amb posterioritat als anys 75-80. En general, constitueixen barris on la promoció pública té un pes molt important.

Les característiques de la promoció són distintes de les del període anterior, sobretot perquè representen un esforç major de l'Administració per dotar aquestes àrees d'equipaments i d'una urbanització que contemplés reserves d'espai públic. Aquests barris s'han fet amb aplicació de les ordenances de bloc obert, amb múltiples variacions, des de la torre al bloc, i en alguns casos amb els edificis disposats de forma perimetral per emular la illa de tipus tancat.²⁷

En general, es tracta de barris i zones amb una elevada mobilitat residencial que juntament amb la deficient gestió pública han generat una creixent degradació i un aprofundiment de la fragmentació social, i la generació d'escenaris de tensió i conflicte. Quan els residents assoleixen una millora en les seves possibilitats econòmiques abandonen la zona i aquest continu trasbals dona lloc a diversos efectes alhora: els segments més depauperats, que no poden marxar, es van concentrant al barri i, a més, aquest procés evita la sedimentació del veïnatge que veu fracturats els seus referents i codis comuns. De manera que aquests barris es caracteritzen, generalment, per una descomposició del teixit associatiu i del teixit social. L'associacionisme és dèbil i es percep amb freqüència una desconexió dels grups formals dels sectors informals.

L'habitatge marginal: barraquisme i localització difusa de l'exclusió

El problema de la localització de l'exclusió no és únicament identificable amb el de les zones i barris vulnerables. No es pot oblidar la importància de l'exclusió més difusa en el territori, bé sigui perquè es tracta d'un poblament rural dispers, o bé, com és el cas de les Balears, perquè la complexitat

de la urbanització extensa i les peculiaritats de l'estructura productiva propicien una aguda fragmentació en la localització de l'exclusió.

Per tractar l'exclusió més difusa en el territori resulta crucial el concepte "d'infrahabitatge", entès com a habitatge que no reuneix les condicions mínimes d'habitabilitat en tots o en alguns dels següents aspectes:²⁸

- Seguretat i condicions d'aïllament de l'habitatge
- Condicions higienicosanitàries
- Espai habitable d'acord amb el nombre i composició de la unitat familiar
- Serveis d'aigua i electricitat

Un perfil particular és el que presenta l'ocupació temporal i il·legal d'habitatges desocupats, el problema dels *xupanos* que experimenten les condicions extremes de manca d'habitabilitat i que, com es veurà, tenen la seva importància a les Balears.

1.4. Polítiques integrals de lluita contra la pobresa

La cronificació de situacions d'exclusió social a tota la geografia de la Unió Europea ha posat sobre la taula la necessitat d'abordar amb instruments d'acció pública tot un conjunt de propostes, en paral·lel, a una expansió de la literatura sobre la crisi de l'Estat del Benestar.

Però la importància de mantenir el model europeu d'integració social es posa de manifest en les pròpies consideracions de la Comissió Europea:

«Si la creación de riqueza es esencial para el progreso social, el entorno social es también un factor esencial en la determinación del desarrollo económico. El progreso no puede fundarse simplemente en la competitividad de las economías, sino que ha de basarse también en la eficiencia de la sociedad europea en su conjunto».²⁹

Malgrat això, les polítiques públiques dirigides a la lluita contra l'exclusió social no són, avui en dia, de la intensitat que el pro-

blema requereix. La forta sectorització de les actuacions, com la sanitària o l'educativa, o la regionalització de bona part de les polítiques públiques d'inserció han disminuït la seva eficàcia amb relació als problemes de fons.

En el cas espanyol, el repertori de polítiques de lluita contra l'exclusió social, directament o indirectament, es distribueix entre els diversos departaments i nivells de l'Administració pública central, autonòmica o local.

Davant aquesta situació, la resolució del Consejo Económico y Social de 27 de novembre del 1996,³⁰ plantejava la necessitat d'establir "una política integral de lluita contra la pobresa i l'exclusió social" i recomana que les accions i programes s'enfoquin des d'una perspectiva multidimensional i des d'una concepció preventiva de les situacions de risc. Per tal motiu es formulen algunes consideracions sobre les principals iniciatives que s'han de desenvolupar a l'hora d'abordar el problema de l'exclusió:

1. **Informació i recopilació estadística.** El CES considerava prioritària l'elaboració d'estadístiques fiables i periòdiques sobre la situació de l'exclusió.
2. **Educació i formació.** Intensificar els esforços d'incorporar els joves a l'ensenyament i potenciar les activitats formatives ocupacionals.
3. **Atenció socio sanitària.** Donar atenció preferent a grups socialment exclosos o en situació de risc.
4. **Habitatge.** Potenciar la promoció pública i la creació d'Agències Immobiliàries Socials.
5. **Ocupació.** Potenciar la coordinació entre els serveis d'ocupació i els serveis socials. Foment i regulació de les empreses d'inserció.
6. **Serveis socials.** Generalitzar la xarxa bàsica de serveis socials i millora dels seus recursos i equipaments (albergs, centres d'acollida temporal).
7. **Prestacions no contributives.** Simplificar la seva tramitació i facilitar l'accés

d'un sistema de protecció a un altre, per tal d'evitar situacions de carència de recursos.

8. **Rendes mínimes.** Eliminació de requisits d'accés ja obsolets i suavització de les incompatibilitats amb altres ingressos. Flexibilització de les contrapartides en matèria d'obligacions d'inserció.
9. **Desenvolupament local i regional.** Posada en marxa de projectes de desenvolupament local a partir d'una estratègia coherent d'integració econòmica i social del conjunt de grups desafavorits de cada territori.
10. **Iniciativa ciutadana.** Foment públic i privat dels programes de cooperació i voluntariat, i de suport a les iniciatives ciutadanes que afavoreixin la integració dels sectors més desafavorits.

1.4.1. Els projectes integrals a Europa

Durant el I i el II Programa Europeu de Lluita contra la Pobresa es feia prevaler la intervenció basada en col·lectius específics, fruit d'una concepció de la pobresa que se centrava en les característiques i en els "handicaps" de determinades poblacions (minusvàlids, vells, transeünts, etc.). Aquesta ha estat, també, la forma tradicional d'intervenció de les polítiques socials estatals. Això ha implicat que els programes i els recursos disponibles es dirigissin a intentar reduir o solucionar determinats problemes d'aquests grups de població.

Però el programa Pobresa III, que es va fer ressò de la nova realitat de globalitzat que aportaven les anàlisis sobre l'exclusió, va impulsar un conjunt de projectes que es basaven en la integralitat de les intervencions: es denominaven *Accions Model*. L'argument era que si la pobresa i l'exclusió són fenòmens multidimensionals, tan sols accions integrals i integrades poden fer front a la situació de forma eficaç. A la vegada se'n deriven conseqüències sobre el marc organitzatiu,

ja que implica la col·laboració, la coordinació entre diferents àmbits i sectors administratius, entre agents socials, etc.

La idea d'integralitat s'ha anat introduint en múltiples programes i iniciatives en l'àmbit comunitari. Aquestes polítiques atenen el fenomen de l'exclusió tal com és comprès avui en dia, i actuen sobre el conjunt de factors que el fan possible. Complementen les polítiques sectorials o les específiques per a determinades categories de persones o grups. Molt sovint, signifiquen programes desenvolupats per lluitar contra les carències de caràcter greu i múltiple que es concentren en determinades zones, ciutats o barris.

Són diverses les experiències que s'han posat en marxa. Un exemple clar és la Política de Renovació Social a Holanda, molt centrada en la inserció sociolaboral de joves i altres col·lectius desfavorits, i que posa en mans de les autoritats locals tant els instruments de rehabilitació física de barris com, des d'una perspectiva de benestar, recursos en salut, cultura i d'ensenyament, mitjançant la creació de "consorcis de treball" (*job pool*).

La constatació de l'acumulació als entorns de les grans ciutats de problemes laborals, socials, racials i de tot tipus va conduir, l'any 1982, a la formulació a França del programa de Desenvolupament Social dels Barris (DSQ), que es basava en els anteriors programes d'Hàbitat i Vida Social. Aquests programes DSQ establien col·laboracions entre els departaments d'educació, habitatge, treball social i justícia, i s'estructuren sobre tres principis clàssics:

1. Caràcter global de les activitats.
2. Territorialitat de les intervencions.
3. Associació entre les institucions i els actors locals.

En el cas britànic, el programa City Challenge, del 1991, plantejava que les autoritats locals estructurassin plans integrals de desenvolupament d'àrees, que compromessin un ampli espectre d'actors locals.

Paral·lelament, el programa URBAN, d'abast comunitari, ha estat un dels principals instruments per a la lluita contra la degradació urbana, que ha fomentat la col·laboració financera entre la iniciativa pública i la privada.

En aquest sentit, és destacable l'experiència italiana en el foment de marcs legals de cooperació entre els governs locals i les associacions sense afany de lucre o de voluntaris en l'àmbit de la provisió de serveis per a les persones i col·lectius en situació d'exclusió. S'ha de fer notar que mentre que el govern italià ha reduït al llarg de la darrera dècada la seva responsabilitat en termes de drets socials, actua afavorint la creació i finançament d'un ampli sector no lucratiu de provisió de serveis no mercantils.

D'altra part, aquesta concepció genera també el plantejament, a nivell regional, de plans integrals de lluita contra la pobresa a l'Estat espanyol: al País Basc, Navarra, Catalunya, Castella i Lleó, Galícia i, més recentment, a Andalusia.

Una experiència especialment rellevant i que és a la base conceptual i metodològica d'aquest estudi és el programa de Barris d'Acció Preferent, aprovat per la Generalitat Valenciana l'any 1988, i que ja ha tingut desenvolupaments específics.³¹

1.5. Una metodologia per a una anàlisi global

1.5.1. Criteris metodològics bàsics

L'eix central que guia la metodologia és que l'exclusió és un fenomen caracteritzat per la seva multidimensionalitat, que requereix una anàlisi des d'una perspectiva integral, la qual cosa es concreta en realitzar a l'etapa experimental "aproximacions successives" per a la localització de l'exclusió en el territori. De fet, els Plans Integrals d'Intervenció actuen sobre la base territorial i no de col·lectius i això significa que es trobaran, en l'àmbit d'actuació es-

collit, amb una població heterogènia que no ve marcada per un únic condicionant. Segurament hi haurà comerciants, empresaris, treballadors assalariats, aturats, dones, joves, vells, minusvàlids, persones amb distints nivells de renda i d'integració a la comunitat, etc. La intervenció social, llavors, s'orienta a partir de cercles concèntrics que distingeixen entre la població total, que representa el marc de referència global, la població d'influència i la població diana.

Ara bé, a aquesta actuació integral li correspon una anàlisi integral que estableixi una gradació també en cercles concèntrics. Aquest enfocament globalitzador ha determinat el disseny en fases successives d'aproximació experimental que comporten, al mateix temps, una gradació tant en els àmbits espacials de l'estudi com en la població objectiu que en cada fase centra l'atenció de la recerca. També, és clar, la diversificació de les tècniques d'anàlisi, els instruments i les fonts són una conseqüència del disseny integral plantejat.

1.5.2. Població objectiu de l'anàlisi i escales d'anàlisi territorial

Seguint el criteri metodològic d'aproximacions successives s'ha establert a la investigació una gradació en cercles concèntrics pel que fa a la població objecte d'anàlisi. Així, s'han pogut distingir els següents nivells:

- Indicadors de problemàtiques socials del conjunt de la població, com a marc de referència que han permès entendre les regularitats de la població en una àrea espacial homogènia.
- Indicadors que han permès identificar els col·lectius vulnerables o en situació de risc a l'àrea territorial que es tracti.
- Indicadors per localitzar i caracteritzar el nucli dur de l'exclusió, al qual s'hauran de dirigir, de forma preferent, les futures accions.

Per donar compliment als objectius plantejats, la investigació s'ha abordat des d'una perspectiva d'anàlisi a diverses escales.

El primer nivell és el de la *definició general de la vulnerabilitat social a les Balears*, com a factor estructurant de processos més particulars que es defineixen, en allò concret, en àmbits més reduïts. En aquesta escala s'ha realitzat una reflexió general sobre la dinàmica social derivada d'una caracterització històrica de la nostra comunitat i, quan la informació ho ha permès, aquesta primera reflexió s'ha posat en relació a la situació d'altres comunitats de l'Estat o del seu conjunt.

El segon nivell té per objecte estudiar de forma sistemàtica la situació social i econòmica a nivell municipal, que ha permès *identificar diversos graus d'incidència dels factors de vulnerabilitat social als municipis de les Balears i per extensió, a les illes*.

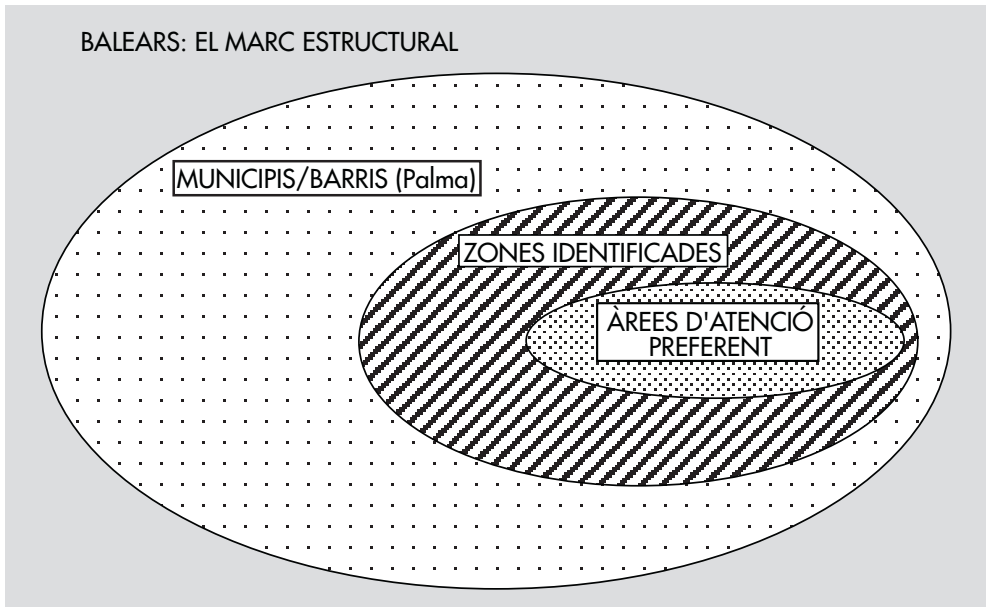
El tercer nivell és el de la secció censal, que és la unitat administrativa més reduïda, construïda a efectes estadístics per l'Institut Nacional d'Estadística, amb la qual es pot treballar amb dades oficials de població. A la nostra Comunitat Autònoma hi ha 496 seccions censals, la qual cosa facilita la localització de les zones més concretes, per fugir, així, del caire difuminat de la informació municipal, que és el nivell amb el qual normalment es treballa.

1.5.3. Fases, fonts i instruments de la investigació

El conjunt de la investigació consta de quatre fases que donen compliment als objectius i criteris apuntats anteriorment.

1. La fonamentació teòrica de l'anàlisi de l'exclusió social.
2. L'estudi i localització de l'exclusió a les Balears. Identificació de les zones vulnerables i selecció de les àrees d'atenció preferent.
3. Caracterització de les àrees d'atenció preferent.
4. Disseny de les línies generals per a un model d'intervenció integral.

BALEARS: EL MARC ESTRUCTURAL

El disseny metodològic descrit comporta, tal com ja s'ha apuntat, la necessitat d'utilitzar diverses tècniques i instruments d'investigació adequats per a cada una de les fases d'aproximacions successives del procés d'investigació.

Pel que fa pròpiament a la investigació empírica comprèn les fases segona i tercera.

L'estudi i localització de l'exclusió a les Balears. Identificació de les zones vulnerables i selecció de les àrees d'atenció preferent

Aquesta fase està formada per l'anàlisi estructural de l'exclusió a les Balears, per illes i municipis, la identificació de les zones vulnerables i la selecció de les zones d'atenció preferent, i s'han utilitzat dades secundàries produïdes per diversos serveis i organismes, la majoria a partir d'exploracions específiques. Ara bé, el fet de treballar en el major nivell de desagregació, la secció censal, ens ha obligat a fer una nova anàlisi de les fonts estadístiques existents, ja que la gran majoria únicament tracten la informació a nivell municipal.

La informació que s'ha recollit i sistematitzat pel propi equip és la que fa referència a la població reclusa i exreclusa, als desnonaments judicials, i a situacions de necessitat. Mentre s'han aconseguit explotacions específiques del Cens de Població, del Moviment Natural de Població, de la Renda Mínima d'Inserció, de les prestacions econòmiques del Consell Insular de Menorca i del Padró municipal d'habitants del 1996.

En aquesta fase, a partir de la secció censal, l'anàlisi estadística ha permès relacionar dins els barris i municipis una jerarquia de zones de menor a major vulnerabilitat a partir de la construcció i anàlisi d'una bateria d'indicadors específics de vulnerabilitat.³² Aquestes dades s'han completat amb la informació qualitativa obtinguda a partir dels informadors claus, de l'observació sistemàtica de la zona i de la informació a la premsa.

Una vegada analitzada la vulnerabilitat per municipis i establerta la jerarquia de la vulnerabilitat per seccions censals s'han definit els perfils tipològics fonamentals i s'han seleccionat les seccions amb pitjors condicions, les que estan compreses en el decil

de major vulnerabilitat. Aquestes zones s'han considerat *zones d'atenció preferent*.

Un element clau des del punt de vista metodològic és l'establiment de les mesures concretes que permeten arribar a dades quantitatives que facin possible la comparació entre diversos àmbits territorials. Així, els indicadors utilitzats són el reflex de diverses dimensions socials que expliquen la vulnerabilitat. Per a la seva valoració integrada s'han construït indicadors sintètics que resumeixen els valors dels indicadors parcials:

Components de l'indicador bàsic de vulnerabilitat (V1)

1. L'estat de l'habitatge
2. Aïllament i vellesa
3. Precarietat laboral
4. Mancances en el nivell d'estudis

Components de l'indicador de vulnerabilitat específica (V2)

5. Població reclusa i exreclusa
6. Desnonament per manca de pagament de lloguer

Caracterització de les àrees d'atenció preferent

A la fase tercera, de caracterització de les zones d'atenció preferent, que constitueix el capítol cinquè d'aquest text, s'han utilitzat bàsicament fonts primàries: l'enquesta específica dirigida a les famílies de les microàrees més degradades i les entrevistes a informadors claus.

Pel que fa a l'enquesta, el model desenvolupat per a aquest estudi ha optat per la màxima qualitat en la recollida de la informació, en el marc de limitacions, sobretot temporals, que es tenien. Per aquesta raó s'ha decidit fer una enquesta, mitjançant un qüestionari en part tancat i en part obert, caracteritzada per ser una enquesta personal amb enquestador.

El plantejament és mostral amb representació de zones, i se seleccionen unitats de

convivència a partir de quotes predefinides. S'han escollit les llars per carrers dintre de les zones vulnerables seleccionades i delimitades prèviament. S'han definit les quotes per edats i per tipus de llar.

El qüestionari, de tipus bàsicament tancat o precodificat, amb preguntes obertes limitades, està format per 52 preguntes, i es complementa amb una fitxa de control que ha d'omplir l'enquestador.

Les qüestions plantejades s'organitzen partint dels següents grans temes:

1. Identificació dels membres de la llar
2. Situació de necessitat i relació amb serveis i recursos
3. Situació de l'habitatge
4. Opinió i posicionaments sobre la situació social

El treball de camp s'ha desenvolupat entre els mesos de juny i octubre del 1998. S'han realitzat 987 entrevistes. El nivell d'error mostral per al conjunt de la mostra és del 3,1%, i la informació que s'ha recollit tan sols és extrapolable al conjunt de la població resident a les àrees vulnerables, aproximadament 11.500 llars i 35.000 persones. La grandària de la mostra és que s'ha afixat proporcionalment al volum de la població resident a cada un dels tipus d'àrees vulnerables.

NOTES

(1) A més, la ubicació analítica de cada un dels conceptes té importants conseqüències metodològiques. No es pot treballar amb els mateixos mètodes d'investigació a tots els àmbits.

(2) CARABANA, J.; FRANCISCO, A. de (comp.). *Teorías contemporáneas de las clases sociales*. Madrid: Pablo Iglesias, 1993.

(3) LIPSET, S. M. «Las elecciones: expresión de la lucha democrática de clases». A: *El Hombre Político. Las bases sociales de la política*. Madrid: Tecnos, 1987.

(4) ESPING-ANDERSEN, Gosta. *Los tres mundos del Estado de Bienestar*. València: Alfons el Magnànim, 1993.

(5) PRIETO, C. *Trabajadores y condiciones de trabajo*. Madrid: HOAC, 1994.

(6) CASTEL, Robert. «De la exclusión como estado a la vulnerabilidad como proceso». *Archipiélago*, 21. (1995).

(7) CARABAÑA, Julio; GONZÁLEZ, Juan Jesús. *Clases sociales: estudio comparativo de España y la Comunidad Autónoma de Madrid*. Madrid: Consejería de Economía de la Comunidad Autónoma de Madrid, 1992.

(8) REYES MATE, Manuel (ed.). *Pensar la igualdad y la diferencia. Una reflexión filosófica*. Madrid: Visor, 1995. I, també, SEN, Amartya. *Nuevo examen de la desigualdad*. Madrid: Alianza, 1995.

(9) CARABAÑA, Julio; GONZÁLEZ, Juan Jesús, *op. cit.*

(10) REYES MATE, *op. cit.*

(11) Ressaltar els aspectes comportamentals implícits en el concepte d'exclusió, per sobre de les causes estructurals, pot implicar certes perversions, tal com ha esdevingut amb el concepte d'*underclass* en l'àmbit anglosaxó. Amb el perill clar d'estigmatització dels individus i col·lectius que no són sols pobres «dignes», sinó afectats per diversos graus de desestructuració social i molt sovint transgressors de la norma establerta. En els estudis anglesos sobre la *infraclasse*, l'anàlisi dels fets delictius i dels comportaments violents s'ha posat sempre com a indicador central, juntament al fet dels naixements il·legítims. MURRAY, Ch. i ALCOCK, P. *Charles Murray and the Underclass. The developing debate*. London: The IEA, Health and Welfare Unit, 1996.

(12) Veg. CASTEL, R. *Les Métamorphoses de la question sociale. Une chronique du salariat*. Paris: Fayard, 1995.

(13) D'entre la molt abundant bibliografia pel que fa al cas, vegeu el llibre de RIFKIN, J. *El fin del trabajo*. Barcelona: Paidós, 1996.

(14) R. CASTEL (*op. cit.*) planteja un paral·lelisme molt interessant amb la qüestió del pauperisme del segle XIX, radicalment distint de la pobresa rural dels segles anteriors, sobretot perquè es desenvolupava també al cor mateix del progrés industrial, a la nova classe de treballadors fabrils.

(15) Es tracta de situacions individuals i familiars, de manera que els menors d'edat es veuran afectats, de tota manera, en quasi totes les situacions que visquin o hagin viscut en nuclis de convivències caracteritzats per situacions de risc.

(16) LECAILLON, Jacques; PAUKERT, Felix; MORRISON, Christian; GERMIDIS, Dimitri. *Distribución de la renta y desarrollo económico. Estudio analítico*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Colección Informes, Organización Internacional del Trabajo, 1987.

(17) Dades d'àmbit estatal de l'Institut Nacional d'Estadística: *Enquesta de Població Activa*, II Trimestre del 1994.

(18) FERNÁNDEZ ENGUIA, Mariano. *Educación, formación y empleo*. Madrid: Eudema, Actualidad, 1992.

(19) WRIGHT, Ervin Olin. *Clases*. Madrid: Siglo XXI, 1994. E. O. Wright distingeix entre quatre tipus diferents de béns: capital, treball, qualificació i béns d'organització. Cada un d'aquests béns dona origen a diferents tipus d'explotació.

(20) Encara segueix havent-hi diferències notables. Així, per als marxistes ortodoxes l'ocupació obté un caràcter unidimensional, i està sempre condicionada per la seva relació amb la propietat dels mitjans de producció. En canvi, els funcionalistes arriben al punt d'identificar ambdós factors essent els professionals i tècnics la classe alta, els treballadors de coll blanc la classe mitjana, i els treballadors manuals la classe obrera. Per la seva banda, els weberians, partint del concepte de situació de mercat, relacionen ocupació i classe. Golthorpe, per exemple, concep les classes socials com a conglomerats d'ocupacions, mentre que Parkin considera que l'estructura ocupacional és l'eix estructurant de la societat, a partir de la qual es configura l'estructura social. Finalment, els neo-marxistes, sobre la base de l'esfera de la producció, conceben la classe i l'ocupació com a factors de distint ordre, encara que relacionats. Així, l'ocupació estaria en la dimensió de la divisió social i tècnica del treball, mentre que la classe s'ubicaria en l'ordre de les relacions socials de producció.

(21) Van Parijs. «Una revolució en la teoria de les classes». A: CARABAÑA, Julio; FRANCISCO, Andrés de (comp.). *Teorías contemporáneas de las clases sociales*. Madrid: Pablo Iglesias, 1993. En aquesta línia es descarten les solucions de repartiment del treball i l'increment de les prestacions per desocupació. Van Parijs apunta cap a l'establiment de l'Ingrés Bàsic entès com l'ajut a qualsevol treballador assalariat, ocupat o desocupat, i autoempleat, ciutadà estable d'un estat, que tengui intenció de treballar. Aquesta sembla ser l'alternativa que reduiria en gran manera els nivells de desigualtat a les societats.

(22) A l'esmentat Informe de l'OIT es dissenyen les línies generals de la discussió entorn de la influència dels sistemes equitatius de la distribució de la renda en els nivells d'ocupació.

(23) HARVEY, D. *Urbanismo y desigualdad social*. Madrid: Siglo XXI, 1979.

(24) OBERTI, M. «La relégation urbaine, regards européens». A: *L'exclusion l'état des savoirs*. Paris: La découverte, 1996.

(25) Es tracta fonamentalment de la iniciativa *Urban* i la xarxa de *Régies de quartier* (França). A Espanya, l'antic Ministeri de Obres Públiques, Transporte y Medio Ambiente va elaborar un catàleg de *zonas vulnerables*.

(26) Veg. ALGUACIL GÓMEZ, J. «Veinticinco tesis sobre la complejidad del concepto de lo social en las intervenciones de vivienda pública». A: *Pensar la Vivienda*. Talasa, 1995.

(27) Vegeu la descripció d'aquests tipus de promoció pública a GONZÁLEZ GARCÍA, Isabel. «Análisis urbanístico de barrios desfavorecidos en las ciudades españolas». *Foro de barrios vulnerables*, 1997.

(28) Seguim el concepte utilitzat per l'Institut Galego da Vivenda e Solo (1991).

(29) COMISIÓN EUROPEA. *La política social europea, un paso adelante para la Unión*. Com. (94) 333, de 27 de juliol del 1994.

(30) Vegeu el text *La pobreza y la exclusión social en España*, del Consejo Económico y Social. Madrid, 1997.

(31) Veg. PAÍS VALENCIÀ. GENERALITAT VALENCIANA. *Barrios de Acción Preferente: I. «Ó 13 viviendas», II. «Barrio del Cristo»*. [s. l.]: Generalitat Valenciana, 1993.

(32) Vegeu l'apartat específic sobre els indicadors de vulnerabilitat als capítols 2 i 3.

2 La vulnerabilitat a les Illes Balears i als seus municipis

2.1. Els factors de vulnerabilitat a les Balears

2.1.1. Els condicionants del model econòmic

Massa sovint les anàlisis i reflexions sobre l'economia de les Balears queden amagades davall un conjunt de magnituds que permeten enlluernar amb una certa facilitat. Aquesta consideració és encara més clara quan es focalitza l'interès de manera exclusiva en els fets econòmics, sense cap referència a l'estructura social i territorial que els dóna suport.

Per això, es fa evident la necessitat de trobar bases teòriques que permetin recollir l'estreta i interna vinculació entre relacions econòmiques i relacions socials. En aquest sentit resulta molt adient el plantejament d'autors com ara Bowles, Gordon, Richards, Gintís, entre d'altres, que posen l'accent en la necessitat d'estudiar i entendre les característiques d'allò que ells anomenen estructura social d'acumulació, i que es refereix al conjunt de factors econòmics, socials, culturals i institucionals que fan que a cada etapa històrica, el sistema d'acumulació funcioni, que vagi bé, dit en termes actuals.

En aquest apartat s'analitzen els fenòmens més rellevants de la nostra pròpia estructura social d'acumulació, la de les Balears, en allò que ens diferencia d'una estructura social d'acumulació més àmplia de la que, òbviament, forma part la nostra. I també en allò que fa possible compaginar una estructura econòmica molt dinàmica amb una molt específica i fràgil estructura social que es demostra, a curt termini, molt funcional. Altra cosa és establir hipòtesis de futur.

Aquesta fragilitat en el cas de les Balears, i aquesta és la hipòtesi fonamental, té una importància central que la fa necessària (quantitativament i qualitativament) en la

definició del model de creixement vigent. Aquesta consideració comença ja a ser una hipòtesi que té creixents avals en estudis i investigacions.¹

La desigualtat i l'exclusió social a les Balears mereix per això una especial atenció, no com un fet residual, tot i que pugui ser contemplat així massa vegades, sinó perquè és l'escaló del procés de vulnerabilitat. I aquest procés és el que condueix també, en determinades circumstàncies, a alimentar l'exclusió.

Com ha fet notar el Consejo Económico y Social de España,² les Balears no se situen entre les comunitats autònomes en les quals la pobresa i l'exclusió social són més presents. Però així i tot, segons aquesta institució, 49 mil persones se situen a la nostra comunitat per sota del llindar que es defineix habitualment com de pobresa (50% de la renda mitjana), i entre vuit i nou mil els que viuen una situació més intensa d'exclusió social per manca de recursos econòmics.

En definitiva, en aquest apartat intentarem, en primer lloc, centrar les reflexions al voltant dels elements més estructurals que marquen i condicionen el desenvolupament econòmic i social de la nostra illa i que són tractats quasi sempre des d'una perspectiva molt parcialitzada. Posteriorment, i situats els fets més estructurals, podrem abordar amb major precisió les característiques que configuren la nostra estructura social i determinen allò que en podem anomenar factors de vulnerabilitat.

A) *El fet insular*

En el cas de les Balears, la insularitat ha estat històricament un motiu d'estudi pel que significa de fet limitador de la capacitat de desenvolupament. Des d'aquesta concepció, la insularitat s'ha convertit en sinònim de cost diferencial sense més matisos. La realitat, però, no és aquesta. En el

cas de les Balears podem parlar de la insularitat com el factor que ha fet que l'estructura productiva illenca, deixada a la pròpia lògica del mercat, hagi dirigit les seves inversions cap al sector de serveis en el qual l'aïllament geogràfic troba uns majors beneficis. Dit en altres paraules, el creixement turístic dels darrers 35 anys és, en bona part, el resultat dels beneficis que aquest sector treu del fet de ser un arxipèlag. Podem parlar fins i tot que la insularitat per a molta gent ha representat, i representa encara, un benefici econòmic del que altres territoris peninsulars, que són potencials competidors, no gaudeixen, com tampoc d'altres activitats econòmiques illenques.

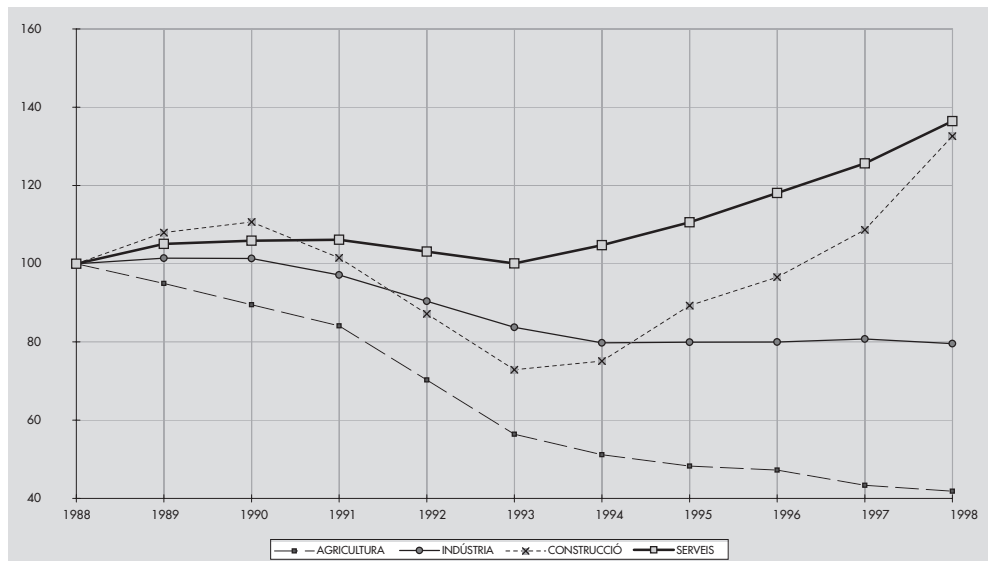
Precisament com a resultat d'aquest benefici comparatiu, l'estructura econòmica de les Balears ha patit, i pateix, d'un nivell de sobre especialització en activitats terciàries que és a la base d'un dels principals factors de vulnerabilitat.

B) La sobre especialització turística

En efecte, els darrers anys han representat una intensificació del nivell d'especialització econòmica que es tradueix a tres nivells:

- **Econòmic:** només en la darrera dècada, el pes de les activitats terciàries en el conjunt del PIB han passat d'un 76,8% a un 83,6%, mentre que per al conjunt espanyol aquest percentatge se situava al voltant del 65%. Aquest fenomen continuat, que segueix amb la mateixa tendència encara el 1999, contrasta amb la dinàmica detectada al conjunt de regions de la Unió Europea que, arran d'un procés de relocalització de les activitats productives, tendeixen a homogeneïtzar-se i a reduir la seva especialització.
- **Territorial:** es produeix un augment significatiu de la pressió urbana al conjunt del territori. Al procés d'homogeneïtzació entre les tres illes s'afegeix una nova explotació turística que no és només de litoral, sinó que incorpora noves formes (agroturisme, turisme rural). Paral·lelament, l'expansió de la segona residència en espai rústic arriba a generar una trama urbana contínua amb les seves corresponents infraestructures viàries.
- **Laboral:** la tendència de sobre especialització es tradueix també en una creixent presència de llocs de feina a les ac-

Gràfic 1. Evolució de l'ocupació per sectors (base 1988=100)

tivitats vinculades directament o indirectament al sector turístic, i una pèrdua progressiva d'ocupació dels sectors tradicionals agraris o industrials. Si als factors anteriors s'hi afegeixen els profunds canvis produïts en el mercat de treball, amb una creixent fragilitat i eventualitat, el resultat és un augment en la participació de la població resident en les activitats turístiques i una extensió del model "tot turisme" també a l'àmbit de l'estructura social.

C) L'estacionalitat

Entre les conseqüències més directes de la caracterització del model de creixement econòmic balear, l'estacionalitat és un element determinant del tipus de relacions econòmiques i socials que es produeixen. La importància del fet en termes laborals i de pauta d'organització vital del temps no han estat moltes vegades prou ressenyades.³

De la dimensió de l'estacionalitat en dona prou idea l'estimació que situava l'any 1999 en una punta de 650 mil persones a les Balears que no eren residents, davant d'un volum de 798 mil residents. És a dir, que quasi duplicava la població en els moments de temporada màxima.

Aquesta dimensió té un doble component. D'una banda, el component de demanda turística, amb tot allò que significa de serveis per oferir, i de l'altra, el col·lectiu de treballadors no residents tot l'any a les Balears però que en temporada alta s'incorporen al mercat de treball illenc. Les darreres estimacions permetrien situar al voltant dels seixanta mil el col·lectiu de treballadors no residents en moments de temporada alta.

D) Flexibilitat del mercat de treball

En bona part derivades dels fets anteriors (especialització turística i estacionalitat), a les Balears s'han generat unes relacions laborals que tenen unes formes pròpies i que

han fet que durant molt de temps a les illes el grau de flexibilització fos molt més important que a la resta. De fet, molt abans que s'iniciàs el procés de reforma del mercat de treball espanyol i com a conseqüència d'un major nivell d'eventualitat de les contractacions, a les Balears, per les característiques específiques del model productiu abans descrit, la discontinuïtat en el treball i l'expansió de la contractació no fixa era ja present de forma important.

L'estacionalitat i l'existència de fluxos importants de temporals ha anat configurant un marge d'activitat no permanent que incorpora en si mateix un alt nivell de flexibilitat. Així, no és gens estrany comprovar com el mercat de treball, el volum d'ocupacions que genera l'economia balear, s'adapta de forma àgil i eficaç a l'evolució dels cicles econòmics, i provoca una fàcil reducció dels llocs de feina en els moments de recessió i els recupera poc temps després que es confirma el nou període expansiu.

A l'històric matalàs que representa el col·lectiu de població treballadora no resident s'hi ha d'afegir un nucli creixent de població (fonamentalment joves i dones) que mostra una important mobilitat d'entrada i de sortida del mercat de treball, d'acord amb el nivell d'oportunitats que aquest mercat genera.

Per aquest motiu, l'atur, a la nostra comunitat, és una magnitud baixa que, en la pràctica, té diverses sortides: l'exterior, per la reducció dels treballadors no residents; la interior, amb la reducció de la taxa d'activitat dels residents en el mateix nivell que es redueix l'ocupació.

Com combinar els indicadors anteriors amb una alta producció econòmica? Al nostre entendre, les claus que millor expliquen aquest fenomen fan referència a l'elevat nivell d'activitat de la població, en tots els seus segments d'edat. Breument es podrien fer algunes constatacions que són a la base de les hipòtesis que fonamenten aquesta investigació:

- *Alta taxa d'activitat de la dona (la major de l'Estat) derivada de la forta especialització terciària, amb una presència significativa d'ocupacions tradicionalment "femenines".*
- *L'alta rotació de les contractacions planteja un ampli ventall d'oportunitats als joves per a la seva incorporació primerenca al mercat de treball (encara que precària i inestable). Això es confirma per l'abandonament d'estudis abans comentat i per la baixa cronificació de l'atur juvenil que recerca la primera ocupació.*
- *Una important poliactivitat dels diversos membres de la família, que es tradueix en el fet que siguin poques (en termes comparatius) les famílies que tenen un únic membre actiu. La col·laboració dels fills i l'activitat de la dona configuren nuclis familiars amb molt de temps dedicat al treball, assalariat o no assalariat.*
- *Una rellevant importància dels mecanismes familiars i comunitaris d'accés al mercat de treball, que constitueixen una xarxa de relacions que facilita la combinació àgil dels períodes de treball i atur. No és aliena a aquest fet la importància qualitativa del treball a l'empresa familiar (fonamentalment, comerç i restauració).*
- *Una presència significativa (tot i que difícilment qualificable) de treball irregular combinat o com a ampliació del treball regular.*

El conjunt d'aquests fenòmens són els que estan donant forma a una peculiar estructura econòmica, d'un fort dinamisme i que té la seva base en una creixent vulnerabilitat d'àmplies capes de la població. Precisament, la baixa intensitat i extensió de les

situacions d'exclusió social i de pobresa severa a les Balears (que tenen la seva correspondència en el poc pes estadístic de la població, per sota dels llindars de pobresa), té el seu origen i contrapartida en una major extensió dels segments que combinen una important fragilitat laboral amb una reduïda capacitat de millorar la seva situació.

A diferència del model que s'ha desenvolupat en les darrers anys a les societats occidentals, en el cas de les Balears no es pot parlar, en termes estrictes, d'un procés de dualitat social, basat en una creixent diferenciació entre els de "dins" i els de "fora", entre els integrats i els exclosos, sinó en una creixent fragmentació difusa que no respon a models estàtics, però que generen trajectòries vitals (individuals i col·lectives) inestables, fràgils i molt desiguals.

En definitiva, hi ha indicis alarmants de l'escassa sostenibilitat social a les Balears, mentre que paral·lelament, i en correspondència amb aquest model, l'economia de la Comunitat Autònoma mostra una creixent competitivitat a curt i a mitjà termini.

2.1.2. La lògica espacial del monocultiu turístic i la localització de l'exclusió social

Aquest estudi es basa en l'anàlisi de les necessitats socials a les illes, no únicament en el sentit de la seva localització espacial, sinó també des de la perspectiva de l'espai com a generador de desigualtats. L'espai és, al mateix temps, un espai heretat i en permanent canvi. Un territori organitzat a partir de l'estructura productiva i que alhora intervé com un agent actiu en el funcionament del model productiu.

L'estructura espacial, avui en dia, reflecteix les empremtes de la història de les Balears en el que podria simplificar-se com a organització preturística del territori, i que en realitat recull les traces bàsiques de la si-

tuació de la població i l'activitat en el territori en el trànsit del segle XIX al XX.

L'organització de l'espai lligada al model productiu basat en l'especialització turística té unes característiques molt definides i diferents de l'organització anterior i que, als efectes que interessin, es pot concretar en dos aspectes centrals:

1. L'ús extensiu del territori, que es tradueix en una urbanització en massa, sobretot de la costa.
2. L'ocupació estacional d'aquest territori per part dels visitants turístics però també dels treballadors dels serveis. En aquest darrer cas, tant pel que fa a l'espai de treball com a l'espai residencial. L'estacionalitat ha contribuït a diluir les conseqüències més negatives de l'activitat turística quan un segment considerable de treballadors, potser precisament els menys qualificats i vulnerables, abandonen la zona de treball i, en molts de casos, també l'illa a les temporades baixes.

Ara bé, aquestes dues característiques no han romàs immutables, sinó que s'han modificat en la mesura que també s'han transformat les pròpies característiques de l'activitat turística. Així mateix, es poden diferenciar trets específics a les tres illes.

A Mallorca, en una primer fase, l'activitat productiva lligada al turisme de masses (i a la construcció) va provocar una intensificació de la macrocefàlia de la ciutat, que concentrava les creixents funcions administratives, financeres i comercials. Va passar a representar, més que mai, la porta d'accés a l'illa de l'activitat, a través del port i, sobretot, de l'aeroport. Però, també, Palma va esdevenir el primer municipi turístic (juntament amb Calvià) per l'explotació intensiva i primerenca de la badia.

Al llarg dels anys seixanta i fins al començament dels 70, el turisme va comportar una intensificació molt acusada de les desigualtats territorials. Es va concentrar l'activitat i la població en un seguit de muni-

cipis costaners (a excepció de la Serra de Tramuntana) i es varen desertitzar els municipis del pla i de la muntanya. El nou èxode rural juntament amb la gran immigració de la Península va donar lloc a un fort creixement i explica la segregació residencial més consolidada que avui en dia caracteritza la distribució de la població als barris de la ciutat. Aquest procés va donar lloc a la consolidació, tal com els coneixem, dels barris de Son Gotleu, Son Cladera, Son Rapinya, es Coll d'en Rabassa, etc.

Pel que fa a la població treballadora flotant, pernoctava, en no poques ocasions, als mateixos soterranis dels hotels, amb la qual cosa les seves condicions de vida restaven, així, molt poc visibles a les zones turístiques.

A l'actualitat, el model territorial que es va definint té com a característica central una major i creixent homogeneïtzació i diversificació de la població en el territori, en un *continuum* generat per:

- a) La massiva urbanització de la costa, tant amb funcions residencials com turístiques.
- b) La creixent urbanització residencial de l'interior, propiciada per la preexistent parcel·lació de la propietat rústica, que no ha deixat d'intensificar-se al mateix temps que canviava l'ús del sòl. La 'rururbanització' és una nota predominant en l'ocupació de l'interior de l'illa.

Per aquestes raons, ara més que mai, Mallorca es configura com una àrea metropolitana amb Palma com a nus articulador, centre i via de connexió amb l'exterior. Es va desfent la dicotomia entre les zones costeres i d'interior que tant va caracteritzar el primer desenvolupament turístic.

Com afecta aquest procés i la nova lògica espacial la localització de l'exclusió i pobresa en el territori?

La hipòtesi que s'avança és que a l'actualitat la localització de l'exclusió i la vulnerabilitat a Mallorca ha esdevingut, al mateix temps, més visible, més extensiva a

l'espai, i distribuïda en microàrees, en il·letes i de forma difusa.

1. *Localització extensiva.* Amb l'extensió de la població i l'activitat s'ha estès també la distribució espacial de la població menys qualificada i vulnerable, lligada principalment a l'activitat turística i a la construcció (i també a l'agricultura). L'àmplia oferta d'habitatges de lloguer permet als treballadors estacionals, cada cop més, ocupar apartaments i habitatges no lluny del lloc de treball a les zones costaneres.
2. *Major visibilitat.* Es podrien considerar dos aspectes. En primer lloc, el procés d'envelliment i sobreenvelliment de la població, accelerat durant l'últim decenni, es tradueix en una concentració important del col·lectiu de persones grans que viuen soles en algunes de les zones i barris més antics i degradats, tot i que els plans de rehabilitació dels últims anys han generat una millora substancial de les condicions dels habitatges.
En segon lloc, la degradació i antiguitat de la planta hotelera a les zones d'ocupació turística dels anys 60 contribueix, de forma no prou valorada, a la visibilitat dels fenòmens que s'estudien. Aquesta degradació arriba en els casos extrems a un abandonament de l'edificació i propicia la seva ocupació il·legal (els *xupanos*), tot i que, sense arribar a aquests extrems, també genera una oferta de lloguers d'apartaments a baix preu ocupats majoritàriament per treballadors estacionals dels serveis. En qualsevol cas, es tracta d'una visibilitat major que la pròpia de l'època més primerenca en la qual es pernoctava massivament als hotels i que facilita el coneixement d'aquest segment de població en risc d'exclusió, mòbil i atret en temporada alta per l'activitat dels nuclis turístics.⁵
3. *Major fragmentació.* La degradació de la planta hotelera i d'apartaments a les zones turístiques per la lògica que la regeix (es tracta d'espais productius), pre-

senta una característica intrínseca que la distingeix de la degradació de les zones exclusivament residencials. És extremadament fraccionada, és a dir, tot i que la qualitat general de l'oferta (i per tant la demanda turística que atreu) es troba afectada per una espiral motivada per la degradació general de la zona en qüestió, coexisteixen diversos nivells d'inversió i de condicionament dels edificis que provoquen contrastos molt acusats en àrees reduïdes. En conseqüència, la població en situació de risc es reparteix també de forma fragmentada en blocs, il·letes o, fins i tot, en habitatges aïllats inserits en zones on alhora coexisteixen edificis d'alt *standing* o hotels reformats que pretenen atreure un turisme amb major poder adquisitiu.

Per acabar, com a aspectes particulars d'aquesta fragmentació, no es poden oblidar els petits nuclis de barraquisme i els assentaments temporals.

Pel que fa a Menorca, la dedicació massiva a l'activitat turística es consolida durant els anys vuitanta. Per la mateixa raó, les onades immigratòries són més recents i les conseqüències, pel que fa a la localització espacial, encara s'estan dibuixant.

L'ocupació per a usos turístics de la costa és, al mateix temps, menys agressiva amb el paisatge (menor altura, apart-hotels), però més extensiva, més consumidora de territori.

En resum, tot sembla indicar una menor visibilitat del col·lectiu en risc d'exclusió a Menorca, sobretot pel que fa al segment de treballadors estacionals i a tot el seguit de persones atretes a l'illa durant els mesos de temporada alta. La menor presència de planta hotelera envellida i degradada com a Mallorca, fa més opaques les condicions de vida dels treballadors, que amb freqüència resideixen en apartaments llogats per la pròpia empresa contractant.

Però, al mateix temps, l'absència, en els termes que es donen a Mallorca, d'un poblament dispers significatiu potser també per-

metrà localitzar més clarament els assentaments temporals o estables no regularitzats.

I finalment, Eivissa i Formentera. La lògica de la localització de la població amb situació de risc social a Eivissa és, a grans trets, més semblant a la de Mallorca. El nucli antic de la ciutat d'Eivissa ha sofert un procés de degradació molt acusat i és on es localitza un col·lectiu de població més vulnerable.

D'altra part, l'especialització turística, més primerenca que a Menorca, amb les fortes onades immigratòries ha contribuït al fet que sigui més visible la localització d'una població flotant lligada al treball estacional en edificis d'apartaments i en zones limítrofes de l'ocupació costera. Al mateix temps, el procés d'especialització turística ha comportat una configuració cada cop més bipolar entre Eivissa, centre tradicional administratiu i porta d'accés a l'illa, i Sant Antoni, com a centre d'oci.

2.1.3. La feblesa de les accions i els recursos públics

Davant aquesta situació descrita de presència específica de factors de vulnerabilitat social i de desigualtat en les oportunitats efectives, en el cas de les Balears es constata una important feblesa comparativa dels instruments públics de protecció social, i que haurien de ser, en essència, els agents de redistribució i facilitació de la integració.

És evident que una part important d'aquests instruments gaudeixen d'un grau important d'homogeneïtzació amb el conjunt de l'Estat, atès que són mecanismes de tipus estatal amb una normativa única (ensenyament, sanitat, sistema de pensions, prestacions per desocupació, etc.).

Però és en la configuració del sector públic propi (autonòmic, insular i local) on es fa evident la baixa intensitat històrica de les polítiques públiques de protecció social, en un context de feblesa generalitzada de la despesa pública amb relació al PIB regional. Sens dubte, la debilitat de l'estructura pública dels serveis socials no és aliena a una di-

nàmica més general que ha propiciat que la forta expansió econòmica balear no es tradueixi en la consolidació d'un potent sector públic local i autonòmic. Pot estimar-se que el conjunt de la despesa pública de les administracions territorials (autonòmica, insular i local) solament representa un 10,5% del PIB regional, percentatge clarament inferior a la mitjana, fins i tot de les comunitats autònomes amb un nivell competencial equivalent.⁶

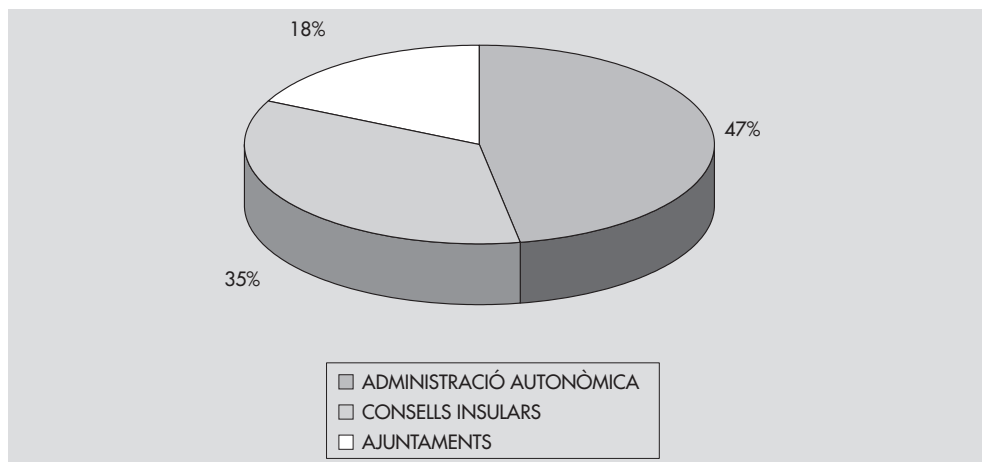
Pel que fa a la despesa exclusivament en serveis socials⁷, aquest percentatge és del 0,8%. És a dir, poc més d'un 7% del pressupost total de les despeses de les administracions territorials de les Balears tenen per objectiu el finançament dels serveis socials. En el cas específic dels consells insulars, el percentatge de dedicació als serveis socials s'eleva fins a un 30% dels seus pressuposts. Contribueixen a aquest percentatge tant la gestió dels serveis de l'antiga diputació provincial com, fonamentalment, l'assumpció de competències transferides des de l'Administració autonòmica. En el cas dels ajuntaments, la dedicació als serveis socials no supera el 5% de la seva despesa total, en termes de mitjana.

Pel que fa a la contribució de les distintes institucions a la despesa social, les grans diferències de les magnituds pressupostàries provoquen que el pes dels consells insulars representi un 35% del total, davant del 47% de l'Administració autonòmica (inclòs l'IBAS) i el 18% de l'Administració municipal (gràfic 2).

A més, com assenyala el Consejo Económico y Social (CES), entre els diversos instruments d'àmbit autonòmic cal destacar en la lluita contra la vulnerabilitat i l'exclusió social els que fan referència als programes de rendes mínimes i a la promoció pública d'habitatge. I, en els dos casos, les Balears se situen a les darreres posicions del conjunt de l'Estat.

Pel que fa a rendes mínimes, la Comunitat Autònoma de les Balears va ser la darrera en crear-ne la figura, i de forma tímida, després de reiterades respostes negatives a les demandes de les organitzacions sindi-

Gràfic 2. Distribució de la despesa en serveis socials per administracions

cals i d'altres entitats. El mateix CES fixa, seguint les orientacions d'Aguilar, Gaviria i Laparra, en un 0,24% del PIB la dotació òptima d'aquests programes, en una mitjana estatal. En el cas de les Balears, atesa la important dimensió del PIB regional, aquest percentatge es podria reduir fins a un 0,15%. Per contra, la realitat actual és d'una despesa per aquest concepte, entre les diverses administracions, que tot just arriba a una cinquena part d'aquest percentatge òptim.

Amb relació a la despesa pública en promoció d'habitatge, les Balears se situaven aquests anys passats a la penúltima posició de les comunitats autònomes pel que fa a despesa total i a la darrera posició (juntament amb Cantàbria) quan ens referim exclusivament a promoció pública de protecció oficial.

La baixa capacitat redistributiva de la despesa pública s'ha posat històricament de manifest en els seus components més bàsics, i és un factor més de fragilitat social del nostre model d'acumulació, fet que afegeix als factors estructurals abans descrits una insuficiència de dispositius públics d'actuació, amb una total hegemonia dels criteris de mercat en la resolució de les situacions de necessitat.

2.2. Les dimensions i els indicadors de la vulnerabilitat per municipis i per illes

Si a l'apartat anterior s'han analitzat els factors bàsics de vulnerabilitat a les Balears, a les pàgines que segueixen es fa una aproximació a diverses expressions concretes d'aquesta vulnerabilitat. El caràcter multidimensional de les problemàtiques socials permet abordar aquesta qüestió des de diverses perspectives, no excloents entre si, que fan possible construir una anàlisi de la realitat amb molts més matisos. Al primer capítol ja hem enumerat les dimensions bàsiques que conformen aquests processos. A continuació es tractaran els aspectes específics d'aquestes dimensions, que s'han seleccionat per formar part dels indicadors sintètics de vulnerabilitat que s'han treballat per a distintes escales, per al conjunt de les Balears, per illes, municipis i, com es veurà al següent capítol, per a seccions censals.

2.2.1. La vulnerabilitat de l'habitatge

Els dèficits a l'habitatge

Les deficiències greus a l'habitatge són, sens dubte, un dels indicadors més clars d'exclusió i vulnerabilitat social. Tot i així, resulta difícil a nivell empíric establir una frontera clara pel que fa a les condicions

de l'habitatge, en part per les mancances de l'estadística general de què es disposa i en part, també, per la dificultat d'establir el límit entre el que s'anomena infrahabitatge i els habitatges amb un major o menor grau de dèficits bàsics que influeixen força en la salut i en la qualitat de vida de la població.

A més, tot i la seva validesa en els trets fonamentals, les dades pateixen d'una significativa obsolescència, són del Cens del 1991 ja que el proper cens serà el del 2001; i a més, aquests anys s'han caracteritzat precisament per un gran increment del mercat immobiliari, entre d'altres, de cases per rehabilitar als centres històrics dels pobles de les illes.

Les condicions que s'han de donar per parlar d'infrahabitatge són: trobar-se localitzat en un edifici ruïnós o amb símptomes inequívocs de decadència (enclotxes, humitats, deformacions, etc.); no disposar de serveis bàsics (com ara aigua, llum, sanitaris, etc.) i/o tenir una grandària insuficient en termes absoluts (en m² útils) o en termes relatius (índex d'amuntegament).⁸

En general, es considera infrahabitatge pel que fa a la grandària quan no arriba als 30 m² o quan té menys de 10 m² per persona, tot i que, com és lògic, aquests llinars varien d'acord amb la societat i l'època que es tracti.

A la investigació que s'ha dut a terme s'han utilitzat alguns dels indicadors que permeten definir l'infrahabitatge, com són els que fan referència a les mancances bàsiques (urinari, aigua corrent i electricitat) i a l'estat de conservació ruïnós o deficient, segons l'escala que utilitza l'INE. En canvi, l'infrahabitatge quant a la grandària o a l'ocupació excessiva (amuntegament) s'ha descartat per les característiques específiques de les nostres illes, on hi ha una presència molt abundant d'apartaments que distorsionen les mitjanes per zones i per municipis.

Per contra, s'han inclòs dos indicadors que si bé no es consideren estrictament símptomes d'infrahabitatge, sí ho són de dèficits

segons els estàndards d'una societat urbana i desenvolupada, i amb intensa comunicació social, com és la balear. És tracta de la manca d'aigua calenta i de telèfon.

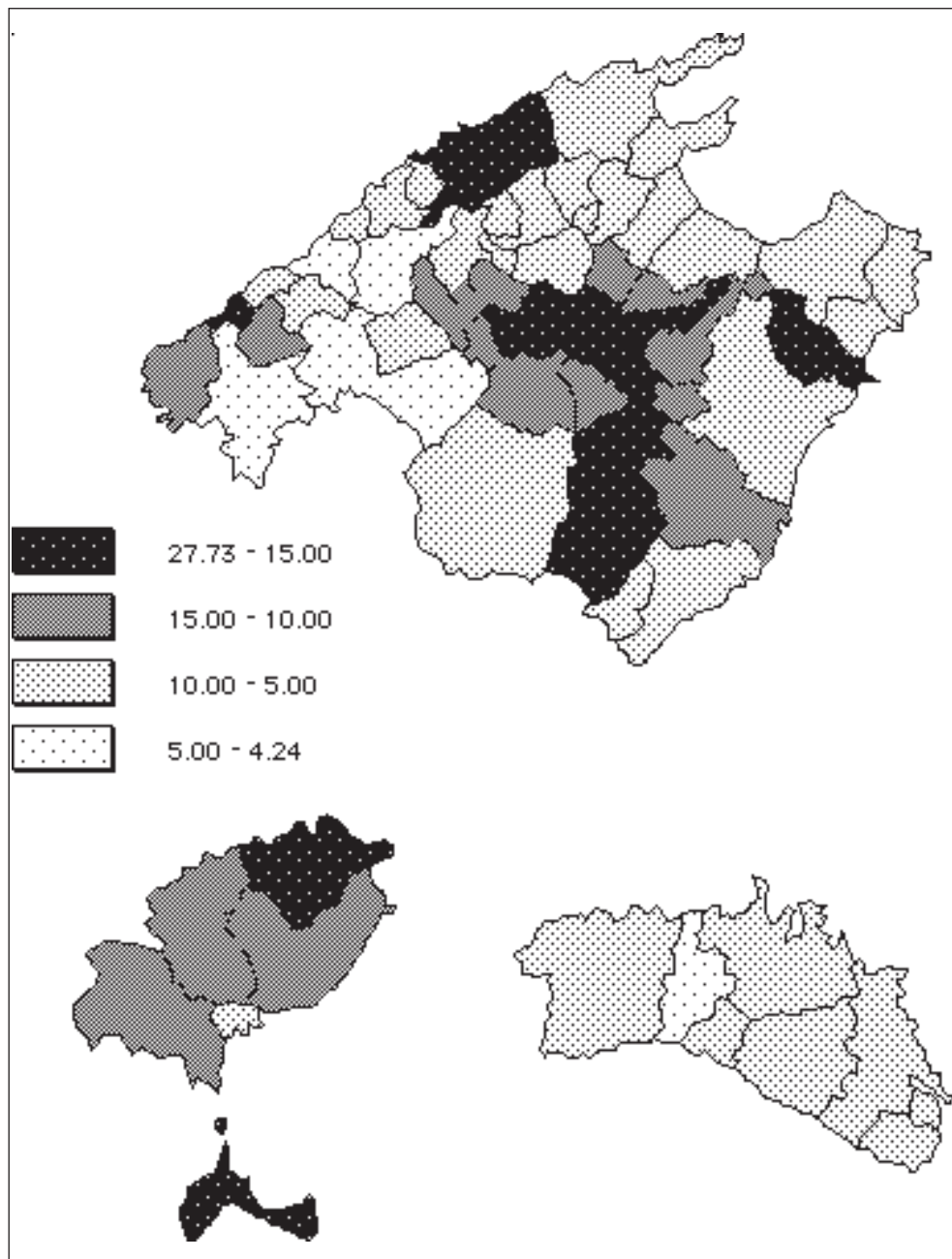
El resultat, segons el Cens d'Habitatge del 1991, és que la vulnerabilitat a l'habitatge així considerada afecta un 7,6% dels habitatges no col·lectius de les Balears.

Les Balears destaquen respecte a la resta d'Espanya en majors dèficits d'habitatge segons els indicadors usuals. La diferència més gran es troba en la manca d'aigua corrent. A les Balears hi ha un 6,24% d'habitatges principals que no en tenen, quan al conjunt de l'Estat se'n comptabilitza un 1,26%. Però, precisament, la interpretació d'aquest indicador pot conduir a conclusions errònies. Vegem perquè.

A les Balears, l'ús d'aigua de cisternes i pous ha estat i encara és àmpliament estesa, tant a les cases de camp com als pobles. I a més, en els últims decennis ha continuat la urbanització generalitzada de l'espai rural, tant a la costa com a l'interior, que es proveeix d'aigua pel mateix sistema o mitjançant camions cisterna. En aquest context, la manca d'aigua corrent no n'és un indicador unidireccional que apunta els dèficits a l'habitatge en correspondència amb dèficits socials.

Tot i així, és ben cert que les Balears també puntuen per sobre de la mitjana en altres indicadors de clara i inequívoca lectura social, que comporten dèficits en qualitat de vida, com ara és el cas de la manca d'urinari i bany o dutxa que afecta, respectivament, un 6,5% i un 5,9% (quan a l'Estat és d'un 3% i un 5%). En canvi, la situació canvia quan es prenen en consideració altres indicadors que ja no responen a les condicions més estructurals o d'infraestructures de l'habitatge. Per exemple, les Balears tenen una proporció (un 78%) major de telèfons que la mitjana estatal, i se situen per darrera de Madrid, Catalunya, País Basc, Navarra i Aragó.

Gràfic 3. Indicador de carències a l'habitatge

L'indicador d'habitatge a la vulnerabilitat estructural

El primer indicador considerat en la vulnerabilitat estructural o bàsica (V1) recull fo-

namentalment el grau de deteriorament físic o la insuficiència de dotacions dels habitatges. Per a les Balears, el valor mitjà de llars amb manca de dotacions és d'un 7,63%, però mostra un important grau de variabili-

tat en la seva distribució territorial, amb uns valors màxims en el cas d'Eivissa i Formentera, on aquest indicador se situa en un 12,15%. De fet, només la vila d'Eivissa té uns valors inferiors als mitjans de les Balears, ja que tots els altres municipis (sobretot Formentera i Sant Joan de Labritja) plantegen greus insuficiències físiques a l'habitatge i les seves dotacions, com ara aigua calenta, energia elèctrica... (Vegeu el gràfic 3).

També a la Part Forana de Mallorca els valors d'aquest indicador són clarament superiors (9,26%) als establerts per al conjunt de les Balears. En la seva distribució territorial es posa de manifest que aquest deteriorament o manca de dotacions és resultat directe d'un baix nivell d'urbanització, d'existència d'importants col·lectius que viuen fora dels nuclis urbans, de forma disseminada. És el cas de bona part dels municipis interiors de l'illa (Costitx, Sencelles, Ariany, Escorca, Porreres, Lloret, etc.). O, en menor mesura, també de diversos municipis que combinen amb el fet anterior el manteniment de centres de nuclis urbans molt envellits o amb habitatges greument deteriorats (com és el cas d'Andratx o de Felanitx, o el centre dels municipis més grans).

Queden clarament fora les zones de forta urbanització turística que per la seva poca antiguitat encara no mostren importants deterioraments, tot i que en casos concrets (barris o zones molt específiques) el procés de deteriorament físic és accelerat. Aquesta és precisament la realitat en determinats nuclis turístics de Palma o dels seus voltants.

Pel que fa a Menorca destaquen els valors de Sant Lluís, d'es Migjorn Gran i d'es Mercadal com a municipis on l'indicador d'habitatge és superior al de la mitjana balear. Es tracta, sens dubte, del mateix fenomen descrit abans d'important presència d'habitatges rurals amb dotacions insuficients. En qualsevol cas, a Menorca és on de forma més clara es produeix una menor

desigualtat entre els municipis, tant en aquest indicador com en els altres.

L'exclusió residencial: els processos de desnonament

Segons el Cens del 1991, les Balears són la comunitat amb més proporció d'habitatges de lloguer, si s'exceptuen Ceuta i Melilla. La proporció a les illes és del 22,2% quan la mitjana estatal és del 15,2%. La majoria dels habitatges es lloguen sense mobles, però un 6% és amb mobles.

Els processos de desnonament aporten, sens dubte, una informació directa sobre problemàtiques socials amb relació a l'habitatge. En aquesta investigació s'ha construït un fitxer propi a partir del recull d'una part significativa dels processos de desnonament que han tingut lloc als jutjats de Mallorca i de Menorca durant el 1996, el 1997 i el 1998 (a Palma, únicament el 1997 i part del 1998). Els resultats s'han utilitzat fonamentalment per a la localització i selecció de zones vulnerables a partir dels indicadors de vulnerabilitat que es tractaran en capítols posteriors. Però també se'n pot aventurar algun tipus d'interpretació més general.

S'han recollit els processos de desnonament per lloguer, però no es pot quantificar la representació que tenen els registres re-

Quadre 1

Import del lloguer	Desnonaments	%
< 10.000 PTA.	98	7,4
10-20.000 PTA	96	7,3
20-30.000 PTA	203	15,4
30-40.000 PTA	306	23,2
40-50.000 PTA	273	20,7
50-60.000 PTA	119	9,0
60-80.000 PTA	109	8,3
80-100.000 PTA	25	1,9
>100.000 PTA	33	2,5
No se sap	55	4,2
Total	1.317	100,0

Font: elaboració pròpia

Quadre 2. Import del lloguer de l'habitatge afectat per un procés de desnonament

Import del lloguer	Palma	%	Pobles	%	Menorca	%
< 10.000 PTA	37	5,3	47	10,4	14	8,2
10-20.000 PTA	56	8,1	23	5,1	17	9,9
20-30.000 PTA	98	14,2	70	15,5	34	19,9
30-40.000 PTA	160	23,1	95	21,0	51	29,8
40-50.000 PTA	164	23,7	81	17,9	28	16,4
50-60.000 PTA	83	12,0	30	6,6	6	3,5
60-80.000 PTA	52	7,5	47	10,4	10	5,8
80-100.000 PTA	13	1,9	11	2,4	1	0,6
>100.000 PTA	16	2,3	15	3,3	2	1,2
No se sap	13	1,9	34	7,5	8	4,7
Total	692	100	453	100,0	171	100

Font: elaboració pròpia

collits sobre el total, atès que les estadístiques que es confeccionen no distingeixen els desnonaments de locals dels d'habitatge, i la tasca, difícil i complexa, ha consistit en recollir jutjat per jutjat i expedient per expedient la localització territorial i la quantia del lloguer (evidentment sense informació personal corresponent al procés).⁹

A nivell municipal, els valors màxims de desnonament es localitzen en alguns municipis del Llevant, municipis costaners i amb un turisme consolidat en època relativament recent. Es tracta de Santanyí i de ses Salines. El tercer lloc l'ocupa Lluçmajor gràcies al pes dels desnonaments a s'Arenal. Com és obvi, també destaquen Palma i Calvià.

Es tracta de lloguers que en la seva gran majoria no arriben a les 50.000 pessetes mensuals (en un 74% dels registres), i que són inferiors a les 30.000 pessetes en un 30,1% (quadre 1). És a dir, hi són presents els lloguers elevats, presumiblement de xalets o cases grans i ben condicionades, en els quals la morositat i els processos judicials que se'n deriven s'associen a altres factors aliens a la problemàtica de manca directa de recursos, però aquests són una minoria. El perfil àmpliament predominant és el de les dificultats de recursos per satisfer uns lloguers baixos o molt baixos d'habitatges més bé reduïts i amb freqüència amb dèficits significatius, com es pot deduir

de les dades del Cens d'Habitatges. La informació qualitativa també ha estat molt útil per situar allò que representa un lloguer recent de 20.000 a 30.000 pessetes. Per exemple, a les zones costaneres degradades com ara Cala Major, els lloguers d'apartaments de 40 a 50 m² se situen entorn de les 35.000 a 40.000 pessetes (es disposen de referències a desnonaments dels blocs Pullman o Panam).

Per grans zones és a Mallorca (sense Palma) on es troba més dispersió en els lloguers. Per una part hi ha més proporció dels lloguers més baixos, per sota de les 10.000 pessetes, presumiblement lloguers antics i a vegades associat el procés de desnonament a la mort del titular i l'abandó efectiu de l'habitatge. D'altra part, també hi ha exemples de lloguers per sobre de les 80.000 pessetes amb relació a cases unifamiliars, xalets, etc. Per exemple, a Calvià, durant el 1997 i part del 1998, s'han recollit 13 casos de desnonament que superen les 80.000 pessetes, que representa un 23,2% dels desnonaments seleccionats en aquest municipi.

A l'altre extrem se situa Menorca, on els desnonaments tenen un caràcter més "social" si és factible utilitzar aquesta expressió: un 50% són lloguers per sota de les 40.000 pessetes i gairebé un 30% per sota de les 30.000 pessetes. En canvi, a Palma,

els lloguers que es troben en aquests processos ocupen un segment intermedi més elevat; entre les 40.000 i les 60.000 pessetes n'hi ha un 35,7%, quan a Menorca n'hi ha un 19,9%, i a la resta de Mallorca un 24,5% (quadre 2).

En algunes ocasions la situació extrema que implica un procés de desnonament arriba a la premsa, sobretot quan és una família amb nens l'afectada. Llavors, sorgeix amb tota la seva cruïra la manca d'una política d'habitatges públics efectiva. Les demandes a l'IBAVI se succeeixen, però també s'han recollit casos en què el mateix IBAVI és el que promou el procés judicial per desallotjar persones o famílies que no abonon complidament el lloguer.¹⁰

2.2.2. Les relacions laborals

Els condicionants econòmics fins aquí descrits troben i configuren al llarg del temps una dinàmica de funcionament social molt específica. En realitat, com veurem, les Balears mostren elements atípics que trenquen amb molts dels models teòrics que apareixen en els manuals d'economia regional.

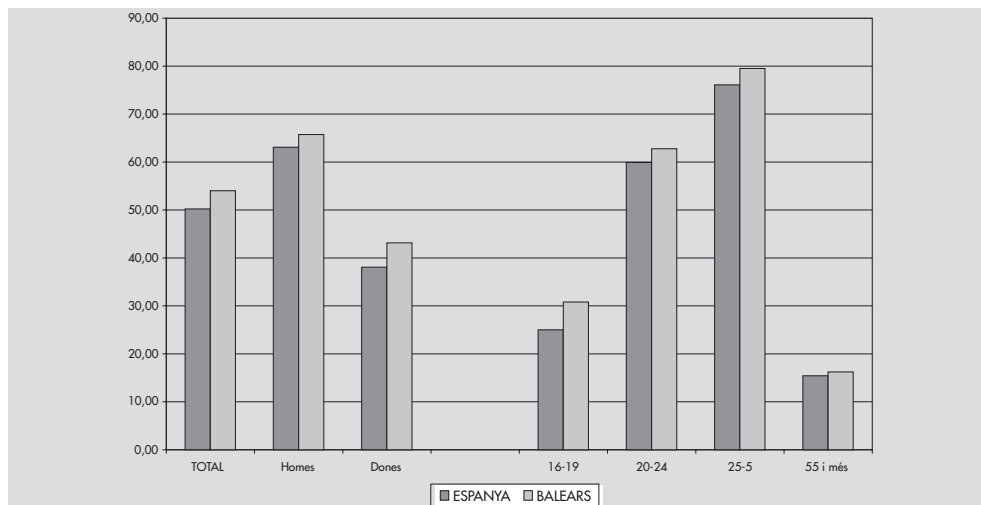
La important flexibilitat del mercat de treball, l'alt nivell d'activitat (vegeu el gràfic 4) i la importància dels fluxos d'entrada i de sorti-

da de l'activitat i de la inactivitat, es tradueixen en la cronificació social d'unes relacions laborals fràgils i precàries. La forta rotació es manifesta en una abusiva expansió de la contractació de curta durada. S'ha de fer notar com els més de 364.297 contractes realitzats durant el 1999 tenen fonamentalment un caràcter conjuntural, i estadísticament vénen a significar que s'han fet quasi quatre contractes per cada treballador assalariat no fix, indicador que pràcticament duplica el que es produeix en el conjunt de l'Estat.

Des d'una perspectiva estricta de mercat, aquesta forta rotació i la forta capacitat d'adaptar oferta i demanda d'ocupacions a les necessitats de la producció posen de manifest una gran "eficiència" de l'economia balear i la converteixen, per a alguns autors, en un mirall en el qual s'haurien de mirar la resta de comunitats autònomes.

És important fer notar aquest fet perquè en massa ocasions s'ha intentat lligar la flexibilitat i la rotació de l'ocupació balear amb el seu paper de lideratge pel que fa a capacitat de generació de renda i PIB. Es podria afirmar, si se segueixen aquests criteris, que en la mesura que el conjunt vagi adoptant el grau de flexibilitat assolit a les illes, l'aug-

Gràfic 4. Taxes d'activitat segons edat i sexe, 1999

Quadre 3. Evolució de la contractació laboral a les Balears per modalitat

Tipus de contracte	1998	%	1999	%	Variació 99/98	
					Absoluta	Relativa
Contractes indefinits	27.260	8,7	35.922	9,9	8.662	31,8
De duració determinada	279.966	89,5	323.724	88,9	43.758	15,6
Contractes formatius	5.675	1,8	4.651	1,3	-1.024	-18,0
Total	312.901	100,0	364.297	100,0	51.396	16,4

ment en competitivitat que això significa es podrà traduir en creixement econòmic.

Aquesta afirmació oblida, però, els importants costos socials que aquesta opció planteja i, fins i tot, allò que significa en termes de sostenibilitat futura del model. En efecte, d'una anàlisi més acurada es pot observar com part del "miracle" illenc és el resultat de la combinació d'una productivitat important de la mà d'obra amb un nivell mitjà de remuneracions molt inferior a la mitjana espanyola. Cal fer notar que és precisament una comunitat com la Rioja, amb una combinació molt semblant, la que en els darrers anys ha mostrat un major dinamisme i creixement de la seva renda regional.

Per explicar el manteniment d'un alt nivell de renda regional amb un conjunt d'indicadors de clara vulnerabilitat social -que no es tradueixen, moltes vegades, en la cronificació de situacions d'exclusió-, s'han d'abordar un conjunt de factors que, globalment, dibuixen una estructuració social diversa, que mostra un grau de vertebració superior al que els tòpics de l'individualisme illenc ens tenen acostumats.

El comportament de l'ocupació al llarg del darrer any, exponent d'una intensa fase expansiva, té una clara correspondència amb l'expansió de les col·locacions registrades, que creixen a una taxa del 16,4%, percentatge molt superior al registrat per l'ocupació mitjana, la qual cosa significa que d'any en any per cada nou lloc de feina fa falta fer més contractacions.

Aquest fet es produeix, amb diversa intensitat, en el conjunt de sectors econòmics, però sobretot als serveis i a la construcció, on el

creixement és molt superior i accentua una estructura productiva molt especialitzada.

Atesa la impossibilitat estadística de conèixer l'evolució de les ocupacions per illes, l'anàlisi de les col·locacions durant el 1998 és l'eina més aproximada per a l'avaluació del comportament del mercat de treball a Mallorca, a Menorca i a Eivissa i Formentera.

La major especialització terciària de les Pitiüses, amb el que això significa de major presència d'ocupació eventual, és a la base del fort i major creixement de les col·locacions (un 27,4 per cent), que representen un dotze per cent del total de col·locacions que es varen fer a les Balears. El cas contrari és el de Menorca, on tot just es registren un 7 per cent de les col·locacions totals, encara que amb un creixement del 18% sobre l'any anterior, fet que fa palès també a aquesta illa la important expansió de l'activitat laboral.

En el cas de Mallorca, que absorbeix quatre de cada cinc col·locacions registrades, el creixement durant el 1998 és de quasi el vint per cent, percentatge que marca la tònica general del conjunt de les Balears.

La informació que aporten les oficines d'ocupació de l'INEM (quadre 3) amb relació a les característiques dels contractes realitzats, posa de manifest una gran estabilitat en el pes específic de les diverses modalitats contractuals. El fort creixement en el nombre de contractacions que abans s'ha comentat, no ha modificat en allò més substancial els tipus de contractes. Així, com ja passava durant els anys anteriors, són les contractacions de durada no indefinida (eventuals per necessitats de la producció o

Quadre 4. Estructura de l'atur de llarga durada per temps de demanda

Temps de demanda	1996	1997	1998	1999
Entre 12 i 15 mesos	17,6	15,6	15,2	15,6
Entre 15 i 18 mesos	13,7	12,9	12,1	12,7
Entre 18 i 21 mesos	10,6	10,8	10,0	10,6
Entre 21 i 24 mesos	8,2	8,9	8,1	7,6
Més de 24 mesos	50,0	51,9	54,6	53,55
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

les d'obra o servei) les que representen un major nombre de casos, que augmenten fins i tot en percentatge ja que absorbeixen les contractacions que abans es realitzaven sota la modalitat de llançament de nova activitat, modalitat que amb la reforma del 1997 va desaparèixer.

Les primeres valoracions sobre l'impacte en el mercat de treball de les Balears de l'«Acuerdo Interconfederal para la Estabilidad en el Empleo», signat l'any 1997, mostren una incidència mínima després d'un any i mig de la seva posada en marxa. Segons estimacions de CCOO, a partir de les dades que ofereix l'Enquesta de Població Activa, durant el 1998 l'estabilitat en l'ocupació (contínua o discontinua) ha augmentat tot just en 0,3 dècimes percentuals, i ha passat del 70,3% al 70,6% del total d'assalariats.

Les dades de la durada dels contractes confirmen aquest fet, ja que quasi un setanta per cent no varen arribar als sis mesos. Si a això s'hi afegixen les contractacions per obra o servei, de les quals es desconeix la seva durada (en principi indeterminada), podem concloure que la forta expansió de la contractació durant el 1998 i el 1999 i els canvis normatius pactats per facilitar l'augment de la contractació estable i indefinida no han tingut a les Balears una incidència significativa. Es confirma, una vegada més, que en el mercat de treball illenc la versatilitat i flexibilitat dels contractes eventuais o dels d'obra o servei, és un major incentiu per a les empreses que les servituds dels contractes bonificats.

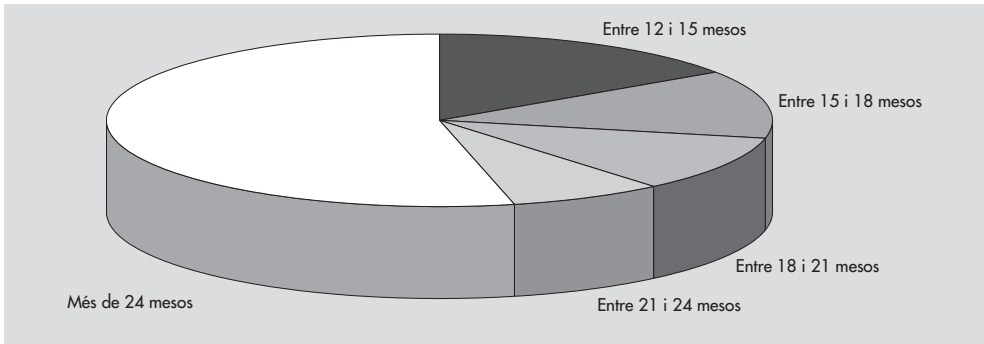
Aquesta eventualitat estructural té una especial incidència en la població més jove, ja que al final del 1998 abastava el 57 per cent dels assalariats menors de trenta anys, percentatge que es redueix a un 33,2% quan es tracta d'assalariats d'entre 30 i 44 anys. En ambdós casos, les taxes de temporalitat observades a les Balears són superiors a les registrades al conjunt de l'Estat.

La conjunció d'un nivell elevat de rotació laboral amb uns costos per treballador inferiors a la mitjana es correspon amb una estructura d'ocupacions amb un important nivell de deteriorament. N'hi ha prou amb fer un repàs a les ocupacions més contractades durant l'any 1999 per comprovar la importància cabdal de les contractacions no qualificades.

Tot i que la taxa global d'atur a les Balears es mou en nivells clarament inferiors a la mitjana estatal, no es pot oblidar el manteniment d'un col·lectiu important d'aturats de llarga durada que al final del 1999 arriba a 4.346 persones, de les quals (vegeu quadre 4 i gràfic 3) més del 53% eren aturats amb més de dos anys d'antiguitat com a demandants d'ocupació.¹¹

En la seva distribució per sexes, l'atur de llarga durada mantén la pauta general dels demandants d'ocupació amb un pes majoritari de dones (un 58,5 del total), durant el 1999. La tipologia més freqüent és la que fa referència a dones d'entre 30 i 45 anys, amb molt poca o nul·la qualificació, amb fills ja escolaritzats, que durant molts anys han estat allunyades del mercat de treball formal.

Gràfic 5. Aturats de llarga durada segons temps de demanda, 1999

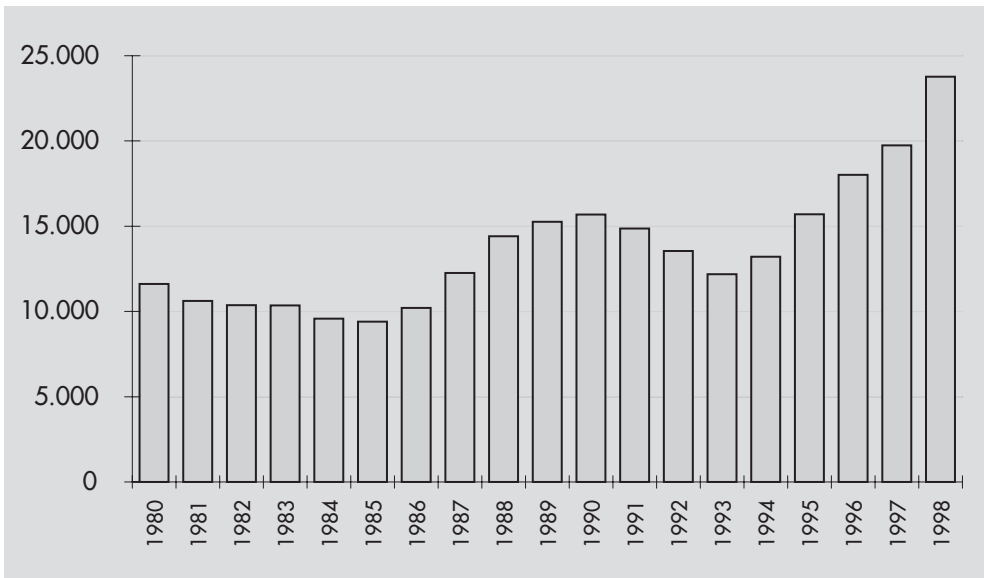
Així, la imatge d'una societat rica es contraposa a la d'una estructura productiva en la qual la desqualificació és l'element més dinàmic i la sinistralitat laboral creix a taxes importants a remolc de la precarietat de les condicions de treball. És evident que aquesta major competitivitat mitjançant costos salarials més baixos no és el resultat d'una situació conjuntural. Són molts els elements que permeten mostrar que aquesta característica és pròpia del mateix model de creixement iniciat durant els anys seixanta, i que té

una plena correspondència amb el maltractament que en paral·lel ha tingut el territori.

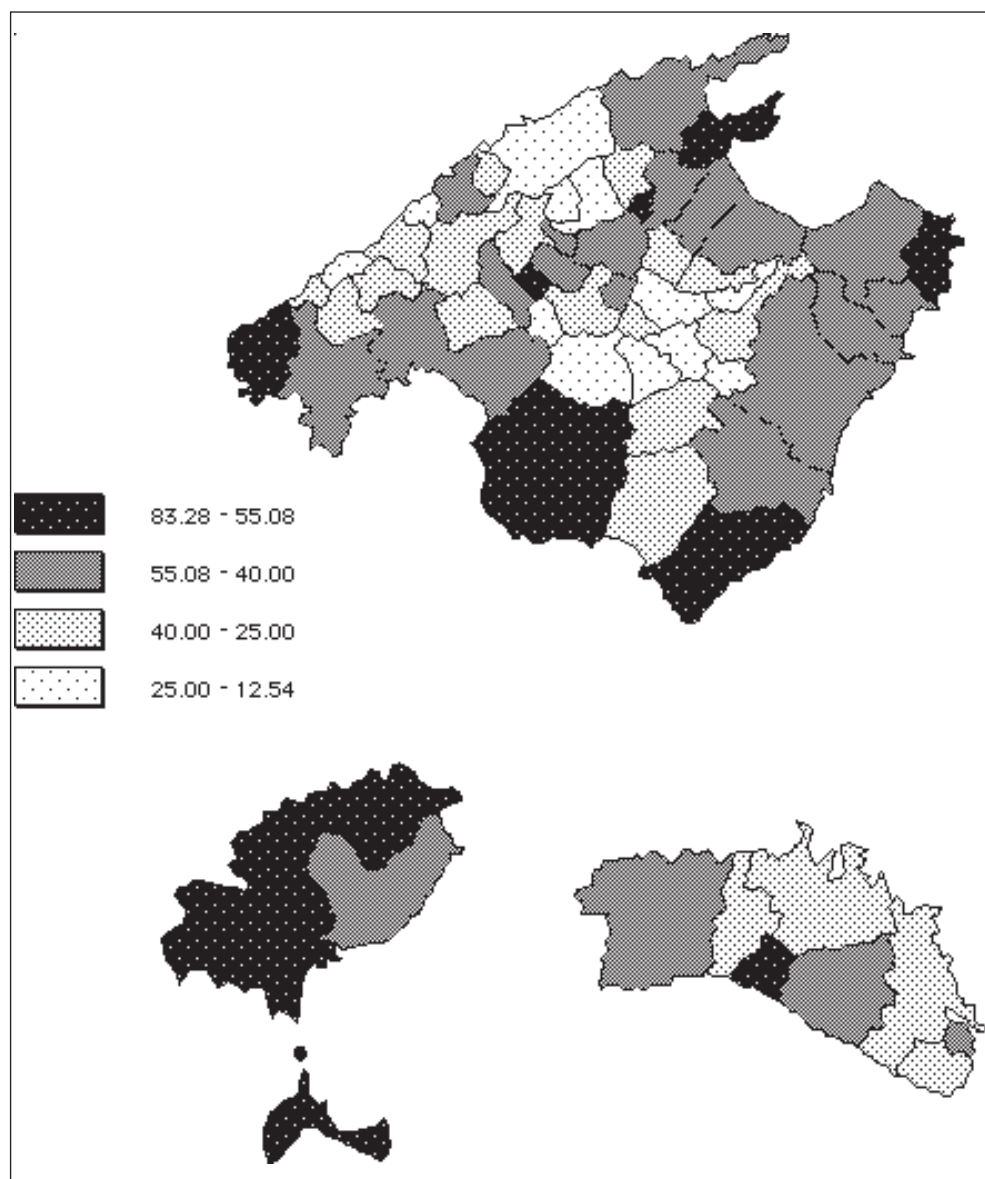
La precarietat laboral a l'indicador de vulnerabilitat

Aquest indicador, que reflecteix la intensitat amb què es donen als municipis les situacions de precarietat laboral definides a partir de l'atur i l'eventualitat, mostra una distribució per illes i per municipis inversa a la de l'indicador d'aïllament. Així, mentre que per a les Balears el valor és del 51,3%,

Gràfic 6. Evolució de la sinistralitat laboral a les Balears, 1980-1998

Gràfic 7. Indicador de precarietat laboral

el valor més alt s'observa a Eivissa i Formentera, amb un 61 per cent i amb una distribució interna molt intensa en gairebé la totalitat dels seus municipis. En aquest sentit destaca el cas de Sant Antoni de Portmany, que amb un 83% és el municipi amb major índex de precarietat laboral de les Balears.

A Mallorca, els municipis de Capdepera, d'Andratx i d'Alcúdia, amb valors pròxims al 70%, són els més significatius d'una estructura sociolaboral molt marcada per la presència de situacions de precarietat. La distribució territorial mostra els majors valors a tots els municipis costaners amb una forta im-

plantació turística, tant al llevant de l'illa com a les dues grans badies de Palma i d'Alcúdia. És significatiu, també, l'eix que travessa el Raiguer on, per circumstàncies econòmiques diferents a les que es poden definir als municipis turístics, destaquen uns valors alts en municipis industrials de la zona.

És en el cas de Menorca on el valor de l'indicador de precarietat laboral mostra uns valors més baixos (41,2%), amb l'única excepció d'es Migjorn Gran, que atesa la seva reduïda dimensió no és significatiu per al conjunt de l'illa. Dels altres municipis, Ciutadella, es Castell i Alaior són els que, amb una major intensitat de l'activitat turística, tenen una major significació en aquest component laboral de la vulnerabilitat.

2.2.3. Les mancances en el nivell d'instrucció

De tots els indicadors, els més significatius i clarificadors per explicar aquesta caracterització són els que tenen alguna cosa a veure amb la formació i el nivell d'instrucció de la població. En una primera aproximació pot causar sorpresa la consideració que les Balears mostrin uns nivells de formació molt inferiors a la mitjana espanyola i, evidentment, molt llunyans dels nivells europeus. Es pot constatar com entre la població d'entre 25 i 34 anys (és a dir, els joves que normalment ja han acabat el seu cicle formatiu i s'incorporen al mercat de treball) només tres comunitats autònomes tenen un percentatge inferior al de les Balears pel que fa a població que, almenys, ha obtingut estudis secundaris o equivalents. El fet que es tracta d'un segment de població jove descarta qualsevol altre factor històric relatiu als efectes d'una societat preturística. Tot al contrari, si es pren de referència el conjunt de la població d'entre 16 i 64 anys, les Balears mostren uns valors, en anys de formació mitjana, molt semblants al conjunt de l'Estat (7,64 anys a les Balears davant del 7,68 per al conjunt espanyol).

La baixa qualificació de la població jove es confirma a través de les investigacions sobre el nivell de matrícula universitària o, encara més significatiu, el nivell d'abandonament dels estudis en arribar a l'edat laboral.¹² Així, les Balears destaquen pel fet que només un 20% de les famílies tenen algun fill que cursa estudis universitaris (d'entre les famílies que tenen fills d'entre 18 i 24 anys), percentatge que és amb diferència el més baix de l'Estat (30,1%) i molt llunyà dels valors del País Basc, Navarra o la Rioja (superiors en tots els casos al 40%).

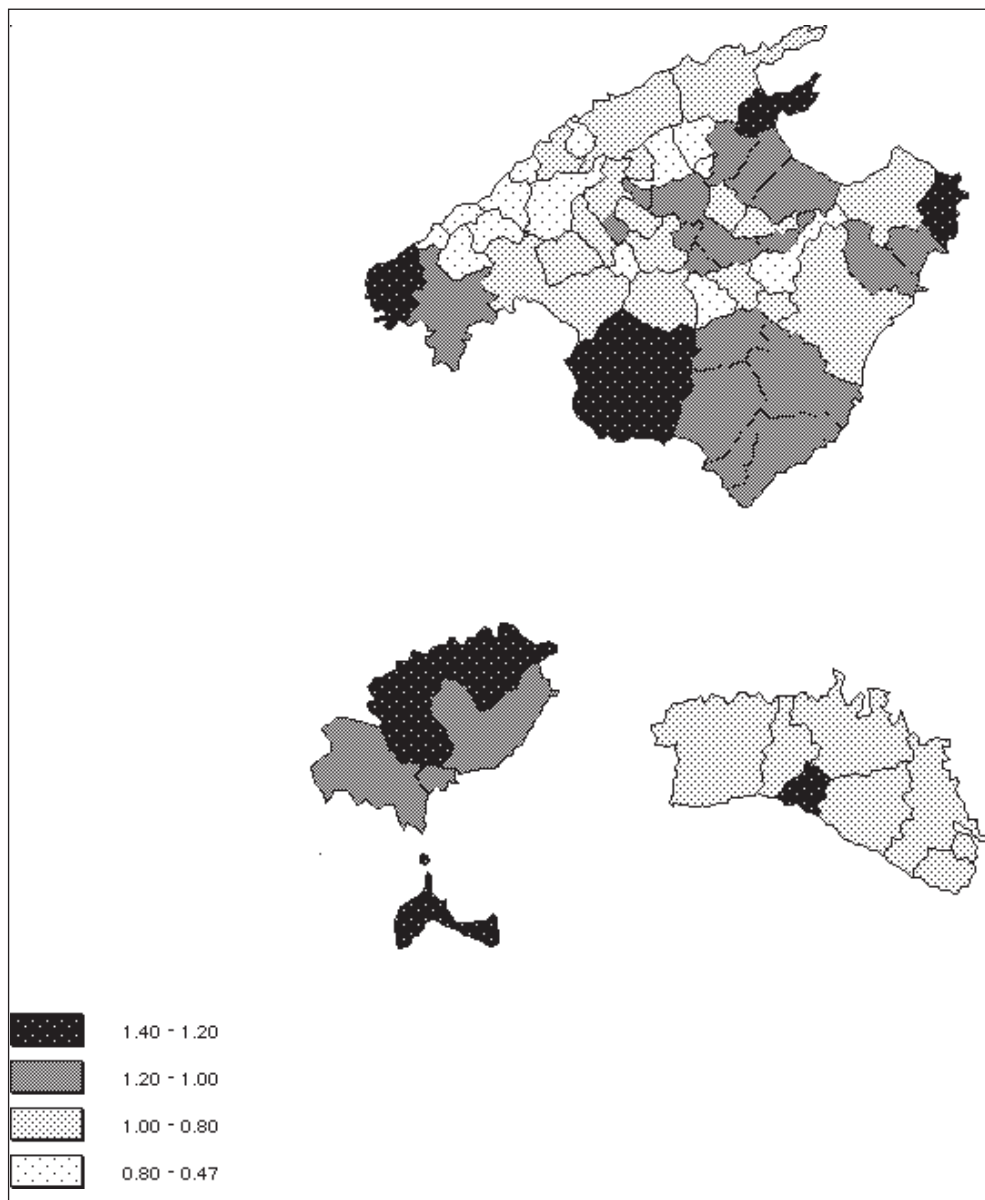
Igualment significativa és la importància dels joves que entre els 16 i els 17 anys ja abandonen els estudis (sense acabar el segon cicle de secundària) i s'incorporen a la recerca de feina (un 22,5% a les Balears davant d'un 19,9 a Espanya).

Aquests indicadors posen de manifest una lògica de funcionament i unes estratègies laborals de les famílies molt marcades pels factors estructurals abans comentats de flexibilitat, rotació i desqualificació.

Els dèficits d'estudis a l'indicador de vulnerabilitat

Així com passa també amb els altres indicadors ja analitzats, aquest quart component de l'indicador bàsic de vulnerabilitat té un caràcter molt estructural i aporta una informació que és de difícil anàlisi concreta. En qualsevol cas, és evident que la manca d'estudis a la població d'entre 20 i 39 anys és una dimensió clara de vulnerabilitat social en la mesura que limita les capacitats pròpies per fer front a les potencials dificultats socials i econòmiques.

A la seva distribució per illes, es pot detectar una distribució que no respon estrictament a una lògica massa definida. Com en altres indicadors considerats és a Eivissa i Formentera on els valors mitjans són més elevats (un 35,2 per cent, quan la mitjana de les Balears és d'un 31,35). Per la seva part, Menorca és l'illa que

amb un 29,9% té el valor més baix, encara que la ciutat de Palma mostra un grau d'assoliment d'estudis encara més elevat (29,1%).

A la distribució per municipis s'han de destacar set municipis, distribuïts a les tres illes, on aquest indicador té valors supe-

riors al 40 per cent, és a dir, molt per sobre de la mitjana. Com dèiem abans, es fa difícil trobar un fil comú a les situacions de Ferreries, Lloseta, Felanitx, Sant Antoni, Capdepera, Lluçmajor o es Migjorn Gran, però la rellevància en la intensitat de persones que estan en edat d'haver obtingut

el graduat escolar i no ho han fet posa de manifest l'existència de factors propis de vulnerabilitat en l'estructura poblacional (gràfic 8).

A l'altre extrem, són els municipis més petits i envellits de Mallorca els que mostren uns valors més baixos, fonamentalment perquè el període d'edat estudiat (20 a 39 anys) és el més minvat d'aquests municipis i, en conseqüència, la probabilitat de trobar gent d'aquesta edat sense estudis es redueix de forma considerable.

2.2.4. Aïllament de les persones grans

Les pròpies característiques d'aquest indicador defineixen clarament la seva estreta relació amb l'estructura demogràfica i d'edats dels municipis. La presència de llars formades per persones de setanta-cinc o més anys que viuen soles té una correspondència directa amb la taxa d'envelliment i sobreenvelliment dels municipis de les Balears.

L'any 1996, un 5,39 per cent del total de llars de les Balears eren d'aquest tipus, amb una distribució molt semblant a Mallorca i a Menorca, i amb valors molt més baixos en el cas d'Eivissa i Formentera, on la presència d'aquestes llars no arriba al 3 per cent (2,88), la qual cosa posa de manifest tant una estructura poblacional manco envellida i també, com ja s'ha comentat al capítol anterior, una estructura familiar més extensa i amb un major pes de presència intergeneracional. Cal destacar, així mateix, la important homogeneïtat d'aquest indicador a la totalitat dels municipis de les Pitiüses, on el valor màxim, que és el de la vila d'Eivissa, tot just arriba a un 3,29 per cent (gràfic 9).

A Menorca, els municipis de Maó i d'Alaior són els que més destaquen, amb valors pròxims al 7 per cent de les llars formades per persones soles de més de 74 anys. Els valors més baixos corresponen a Ferreries i

es Castell, amb una estructura d'edat marcadament més jove que als altres municipis.

Lògicament, a Mallorca la diversitat de situacions és important i són molts els municipis que tenen una taxa alta d'aïllament de les persones grans. Els valors més alts es donen al conjunt de municipis de l'interior i del sud de l'illa, àrees que com passa també als petits municipis de la Serra de Tramuntana, tenen una taxa d'envelliment que destaca molt per sobre de la mitjana de les Balears. A l'altre extrem, als municipis amb una dinàmica demogràfica més intensa (Calvià, Marratxí, Alcúdia o Son Servera) les situacions d'aïllament mostren valors semblants als que comentàvem per a Eivissa o per als municipis més dinàmics de Menorca.

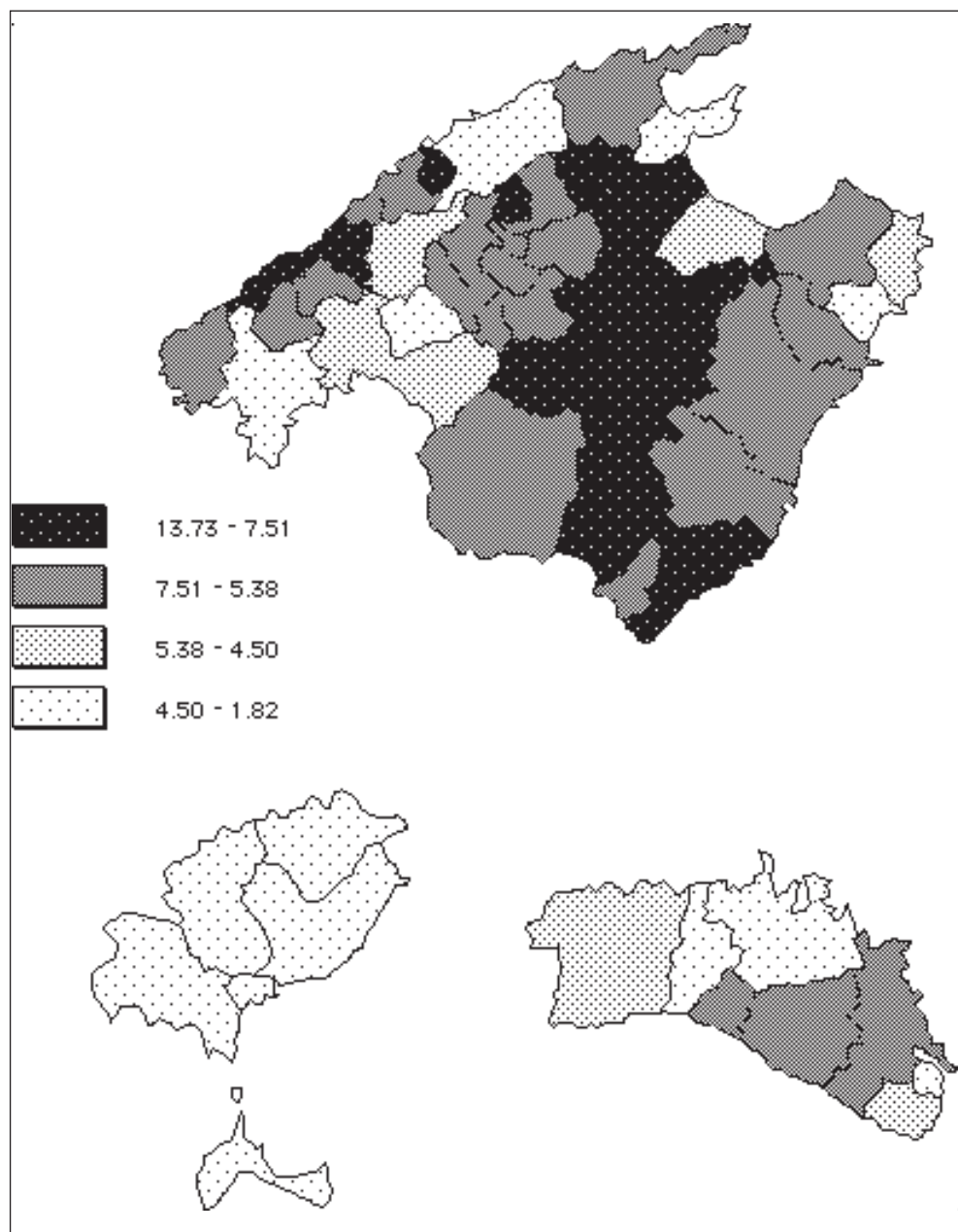
2.2.5. La presó

En aquestes pàgines es tractarà una dimensió de l'exclusió i la vulnerabilitat que sovint no es contempla quan es tracten les problemàtiques socials, el que comporta que més bé es tendeixi a considerar una parcel·la aïllada el tipus d'intervenció social que s'ha de realitzar.¹³ A Espanya, d'una manera especial, són particularment escassos els estudis socials amb relació a la població presa i expressa.

Sembla prou demostrat que els retalls en els programes socials tenen amb freqüència com a contrapartida l'augment de la pressió social i del volum de persones amb problemes amb la justícia penal, la qual cosa sovint dur com a reacció un increment de les polítiques punitives respecte de les polítiques preventives. Duit al seu extrem, pot acabar per imposar-se en la pràctica un plantejament de penalització, de criminalització de la pobresa.

Aquest plantejament prové dels EUA i s'està introduint ara per ara també a Europa. La idea central és que davant de la realitat del desordre social l'Estat ha d'adoptar una estratègia doble.

Gràfic 9. Indicador d'aïllament de les persones grans

Per una part, ha d'adoptar programes d'intervenció per reconduir (reinsserir, en la terminologia professional) la població dependent de les prestacions assistencials a través del treball, que es considera una obli-

gació de la ciutadania. Es tractaria d'un deure de l'Estat paternalista.¹⁴

D'altra part, ha d'incrementar els mecanismes punitius a partir de les tesis anomenades de la "tolerància zero" desenvolupa-

des, en primer lloc, a la ciutat de New York¹⁵ i després exportades a altres grans ciutats dels EUA. S'argumenta que és en la lluita de base contra els petits desordres quotidians que es farà retrocedir les grans patologies criminals. Aquesta és la directriu que regeix les polítiques judicials i policials. Se cerca perseguir a nivell policial i aplicar la llei de forma inflexible quan es tracta de petits robatoris, petit tràfic d'estupefaents, desordre públic i, també, fins i tot, el que s'anomenen comportaments protocriminals com el vandalisme, els grafitis, etc.¹⁶ Són conseqüències directes de l'estratègia de la tolerància zero l'enduriment judicial i, sobretot, l'augment dels dispositius policials i penitenciaris.

La situació carcerària a Europa és substancialment distinta de la dels EUA, però hom pot observar com les tesis principals de les estratègies en matèria de seguretat s'han exportat en aquesta costa de l'Atlàntic i donen peu a canvis en la mateixa línia a les polítiques judicials i policials.

Les taxes d'empresonament als països europeus han augmentat de forma generalitzada al llarg de l'últim decenni, tot i així són molt inferiors a les dels EUA, a excepció de Rússia.¹⁷ Espanya, en aquest context, i en contra del que amb freqüència es creu, té una elevada taxa d'empresonament, un 102,4 de cada cent mil habitants el 1995, superior a la dels països més propers de la Mediterrània: Itàlia, Portugal, Grècia o França.¹⁸ Fins i tot és superior a la d'Anglaterra i Gal·les (si s'exclou Escòcia), com s'ha vist. És a dir, que si hom considera la taxa d'empresonament com un indicador sobretot de les polítiques policials i carceràries, llavors s'ha de concloure que Espanya ocupa un lloc especialment destacat pel que fa a les noves estratègies punitives.¹⁹

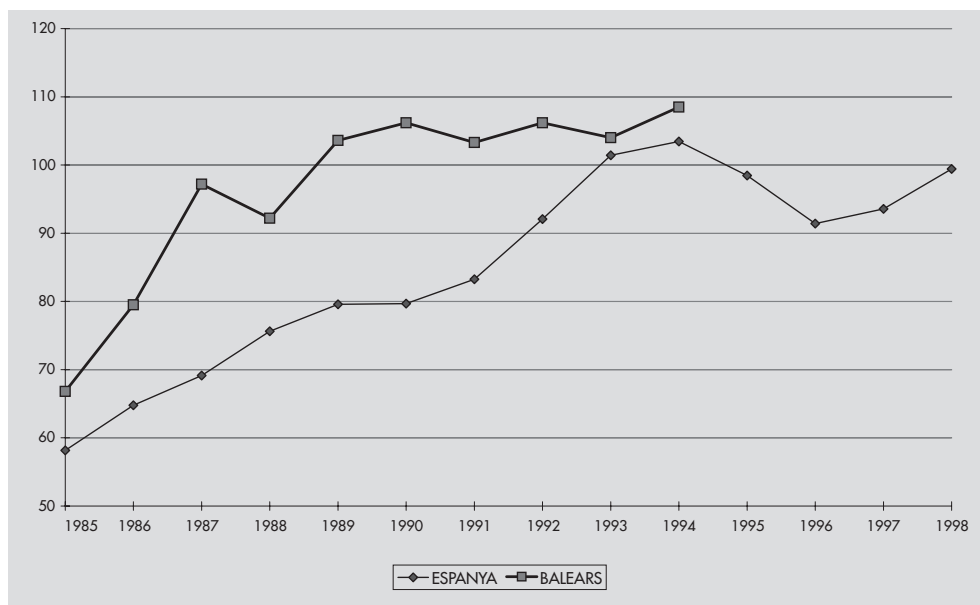
La taxa anual d'empresonament a Espanya gairebé s'ha duplicat des del 1982,²⁰ any en el qual se situava en 65,5 de cada cent mil habitants, fins al 1997, en què es troba en un 93,6.

Pel que fa a les Balears, la població carcerària s'ha més que duplicat en el període 1985-1994 (de moment són les dades de què es disposa), seguint la tendència general d'Espanya però amb un creixement clarament superior, de manera que respecte del segon semestre del 1985 l'augment a les Balears és del 123,7% i al conjunt de l'Estat, del 110,1%. Aquest creixement ha estat motivat, sobretot, pel paper de les dones empresonades, tal com succeeix a la resta de l'Estat (gràfic 10).

El major increment de la població carcerària a les illes es reafirma si es comparen les taxes d'empresonament. Si bé el 1986 la taxa era lleugerament inferior a la d'Espanya, a partir de llavors sempre s'ha mantingut uns quatre punts per sobre. En definitiva, la taxa d'empresonament l'any 1994 és a les Balears d'un 108,5 per cent mil, quan a l'Estat se situa en un 103,4. És evident que les Balears constitueixen un territori d'elevada activitat a l'estiu, quan es concentra una població flotant difícil de comptabilitzar però que s'estima en més de 500.000 persones. Entre aquesta població es troben els turistes i també la població que es desplaça per fer feina, que busca una oportunitat. No és gens estrany, doncs, que els indicadors d'empresonament siguin superiors. A més, per bé de preservar "la seguretat" de la major font d'ingressos de la comunitat, el turisme, i la seva imatge entre els *tour operators* estrangers, durant els períodes immediatament anteriors a l'inici de la temporada turística es realitzen vertaderes macrooperacions de "neteja" de trilers, carteristes, venedores de clavells, etc., al més pur estil de la "tolerància zero" que abans s'ha explicat.

Si s'analitza de quins municipis procedeix (en termes de la residència que es declara a l'entrada) la població carcerària en el període 1993-1998, es detecta un grau força elevat de concentració. Els principals nuclis de població són els que han aportat la majoria de la població que ha estat empresonada entre el 1993 i el 1998, tant en termes abso-

Gràfic 10. Evolució de la taxa d'empresonament

luts com amb relació al seu pes demogràfic. Així, la taxa d'empresonament acumulada a Palma arriba al 7,07 per mil habitants, que no té res a veure amb els màxims que es registren a la resta de Mallorca i a Menorca (d'on es disposa de la informació).

Però deixant al marge Palma es distingeixen a Mallorca dos tipus de zones pel que fa a l'empresonament. Quant a la primera zona, observam que on es concentren les majors taxes d'empresonament no és als municipis més grans sinó més bé als que atreuen més població flotant i activitat, els municipis turístics més consolidats. La major taxa és la de Son Servera amb relació, sobretot, a la zona turística de Cala Millor, amb un 4,51 per mil, seguit d'Alcúdia amb un 4,47 per mil. A continuació, per sobre del 3,00 se situen altres municipis turístics com ara Andratx, Calvià, Capdepera, Son Servera i Manacor (gràfic 11).

La segona àrea en importància és la constituïda per alguns dels municipis del Raiguer, la majoria dels quals se situen en taxes que s'acosten o són superiors als 2,00 per mil habitants. És el cas d'Inca,

Alaró, Consell, Binissalem, municipis als quals es podria afegir sa Pobla i Muro, i també Pollença.

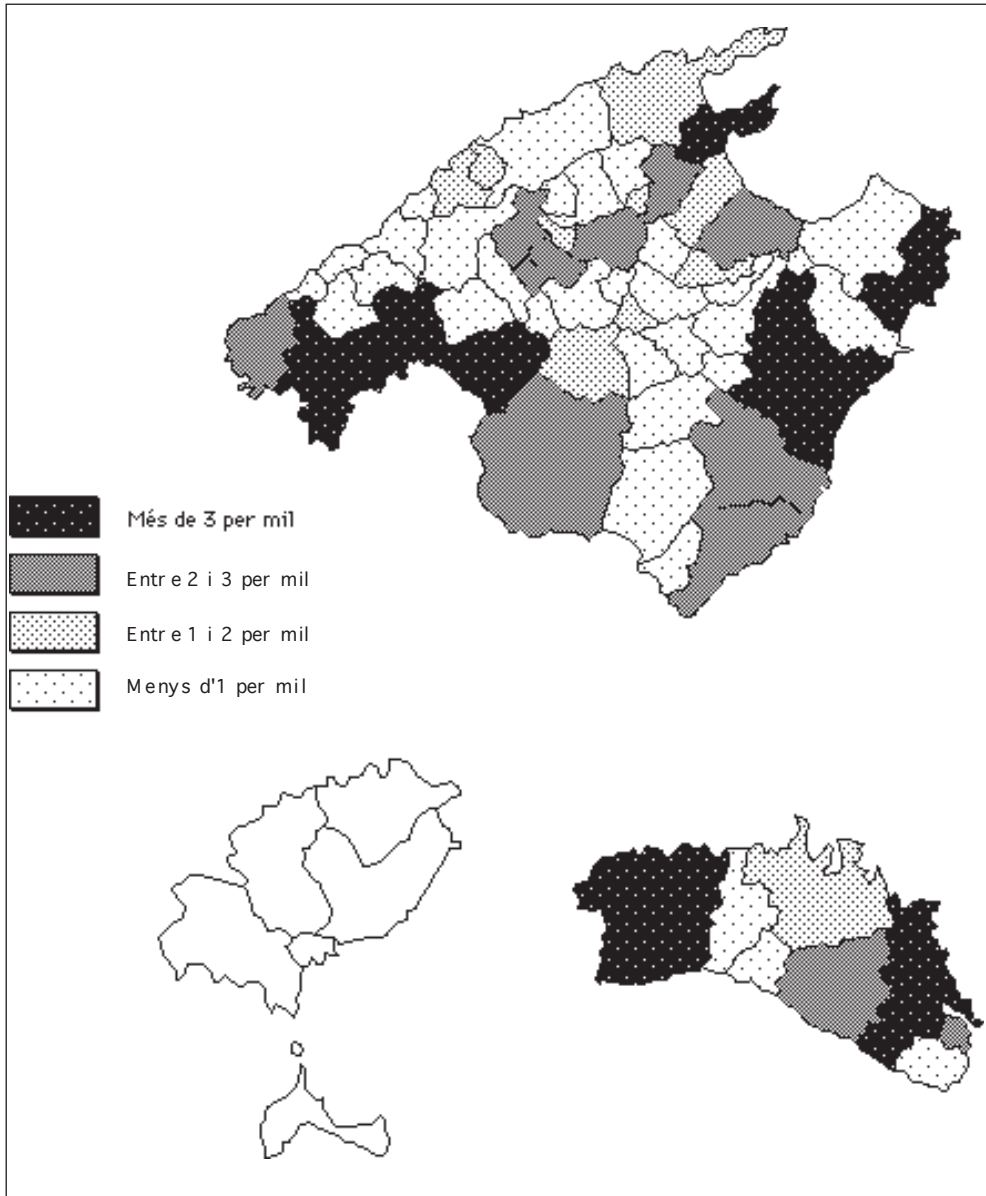
Pel que fa a l'illa de Menorca, l'empresonament és major en residents a Maó (3,92) i en segon lloc a Ciutadella (3,38). S'enregistra, per tant, en aquesta illa, una distribució coherent amb la grandària poblacional dels principals nuclis, amb la distorsió que representa que Maó sigui la porta d'entrada a l'illa, a través de l'aeroport i del principal port, i que per tant centri més població de pas. El tercer municipi pel que fa a la procedència de la població carcerària és es Castell, amb 2,97 per mil habitants.

2.2.6. Els indicadors sintètics de vulnerabilitat

Els valors dels indicadors per illes i per municipis

La construcció dels indicadors de vulnerabilitat, com s'ha comentat al capítol anterior, és un intent de sintetitzar les diverses mesures estadístiques que s'han considerat

Gràfic 11. Indicador d'empresonament (expressat en tant per mil).

com a definidores de la vulnerabilitat en els diversos àmbits territorials. Per al conjunt de les Balears, els resultats dels indicadors, parcialment considerats, no mostren cap interès si no és en la seva anàlisi diferenciada per illes, per municipis o per seccions censals. De fet, en el procés estadístic realitzat

s'han estandarditzat els indicadors parcials i s'ha donat a les Balears el valor 1, la qual cosa permet operar amb els indicadors i, al mateix temps, visualitzar més fàcilment els valors diferenciats de cada nivell territorial amb relació al conjunt de les Balears.

Així, en la seva distribució per illes o àrees²¹ podem observar com el valor 1 de les Balears es tradueix en 1,14 en el cas d'Eivissa i Formentera, o en un 0,89 en el de Menorca, mesures que ens donen una imatge directa del resultat.

Quan es tracta, però, dels valors parcials sí que té un valor en si mateixa la dimensió directa de l'indicador. Així, per exemple, quan a l'indicador de precarietat laboral deim que les Balears prenen un valor de 51,3, allò que s'està expressant directament és que de cada 100 actius, un 51,3 per cent o bé són aturats o bé tenen un treball temporal. I la mateixa mesura la podem aplicar a cada illa, municipi o àmbit territorial inferior.

L'indicador bàsic de vulnerabilitat (V1)

Com ja s'ha explicat, l'indicador bàsic de vulnerabilitat social (V1) pels seus components es pot definir com a explicatiu dels factors estructurals de vulnerabilitat: carències dels habitatges, la precarietat laboral, l'aïllament de les persones grans o el baix nivell d'instrucció de les persones que per la seva edat han rebut ensenyament obligatori. Com és evident, un valor equivalent en l'indicador pot ser representatiu de formes i tipus de vulnerabilitat prou diferenciades. Així, els municipis de Consell i el de Ses Salines tenen uns valors de V1 pràcticament idèntics (1,17 i 1,16 respectivament), però mentre que en el cas del municipi del Raiguer de Mallorca els factors determinants de tenir un índex de vulnerabilitat superior a la mitjana balear en un 17 per cent era el tema de l'habitatge i el de l'aïllament de la gent gran, en el cas del municipi costaner del sud de Mallorca són la precarietat laboral i la manca d'instrucció els factors decisius. En ambdós casos, però, la conclusió final mostra un grau de vulnerabilitat semblant en la seva dimensió global i, clarament, per sobre dels valors mitjans de les Balears i de Menorca.

Per illes, el major valor de V1 es produeix a Eivissa i Formentera amb un 1,14, i el menor a Menorca amb un 0,89. En el cas de Mallorca, amb un 0,96, s'ha de distingir clarament entre Palma (0,91) i la resta de municipis de l'illa, amb un valor lleugerament superior a la mitjana balear (1,01).

En qualsevol cas, l'anàlisi al nivell de cada una de les quatre àrees considerades no és més que una primera aproximació que aporta una informació limitada ja que la variabilitat interna és molt important, per la qual cosa treballar sobre mitjanes amaga tot un conjunt de situacions prou diverses.

D'aquesta manera, quan es davalla a un nivell d'anàlisi més baix, el municipi, ja es posen de manifest un ventall important de situacions diferenciades. En aquest sentit, destaca una clara homogeneïtat en el cas d'Eivissa i Formentera, on tots els municipis tenen un valor a l'indicador bàsic de vulnerabilitat superior a la mitjana balear i amb un baix grau de dispersió entre els seus municipis. També a Menorca es produeix una significativa homogeneïtat entre els vuit pobles de l'illa, només marcats per les dades d'es Migjorn Gran, que amb un valor d'1,38 se situa entre els municipis amb un valor més alt. Feta aquesta excepció, cap altre municipi menorquí no supera la mitjana de les Balears.

Com no podia ser d'altra manera, és a Mallorca on es produeix una major variabilitat i on es posa de manifest l'existència d'una certa tipologia diferenciada de municipis amb relació a la vulnerabilitat social i als indicadors considerats. Així, el ventall de situacions pel que fa a la vulnerabilitat troba els seus valors màxims en municipis costaners d'intensa activitat turística (s'Arenal de Llucmajor, Capdepera, Alcúdia i Andratx), amb valors superiors a l'1,20.

A l'extrem oposat, un conjunt significatiu de municipis de la Serra de Tramuntana i del Pla de Mallorca mostren valors de vulnerabilitat molt baixos, inferiors en tots els casos a 0,80. En tots aquests municipis es

dóna una característica comuna, són municipis petits que en cap cas superen els 5.000 habitants. No significa això, però, que la petita dimensió del municipi sigui un fet determinant. Consell, Costitx, Lloret o Ariany, per exemple, són municipis amb molt poca població que en canvi mostren un valor a l'indicador bàsic de vulnerabilitat superior a la mitjana de les Balears. El cas abans esmentat d'es Migjorn Gran, a Menorca, n'és un altre exemple de la no-existència d'una correspondència directa entre vulnerabilitat social i gran municipi.

Dels quatre grups considerats (els que queden definits en el mapa corresponent), el dos centrals, amb valors que van entre el 0,80 i l'1,20, recullen el gruix més important de municipis amb una tendència general a donar un major valor a l'indicador als municipis més dinàmics, de caràcter turístic (Calvià, sud de Mallorca, badia d'Alcúdia, zona de llevant). Són una excepció a aquesta norma els casos ja esmentats de petits municipis interiors on el deteriorament de l'habitatge i els problemes d'aïllament de les persones grans provoquen un augment significatiu de la vulnerabilitat social.

En els casos dels municipis més grans, fonamentalment Palma, però també Manacor, l'anàlisi de la vulnerabilitat a escala municipal posa en relleu les seves limitacions. Malgrat que Palma tengui un valor de 0,91, clarament per sota de la mitjana balear, és en aquest municipi on es donen les microzones de major intensitat en les problemàtiques socials. Quelcom semblant es pot dir de Manacor, on l'agregat municipal és poc representatiu de la realitat en una escala més baixa.

La vulnerabilitat específica (V2): de la potencialitat a la realitat

Quan s'analitzen elements més concrets i específics de la vulnerabilitat social, vinculats però molt més mediatitzats als factors estructurals abans descrits, les diferències entre els diversos àmbits territorials són més

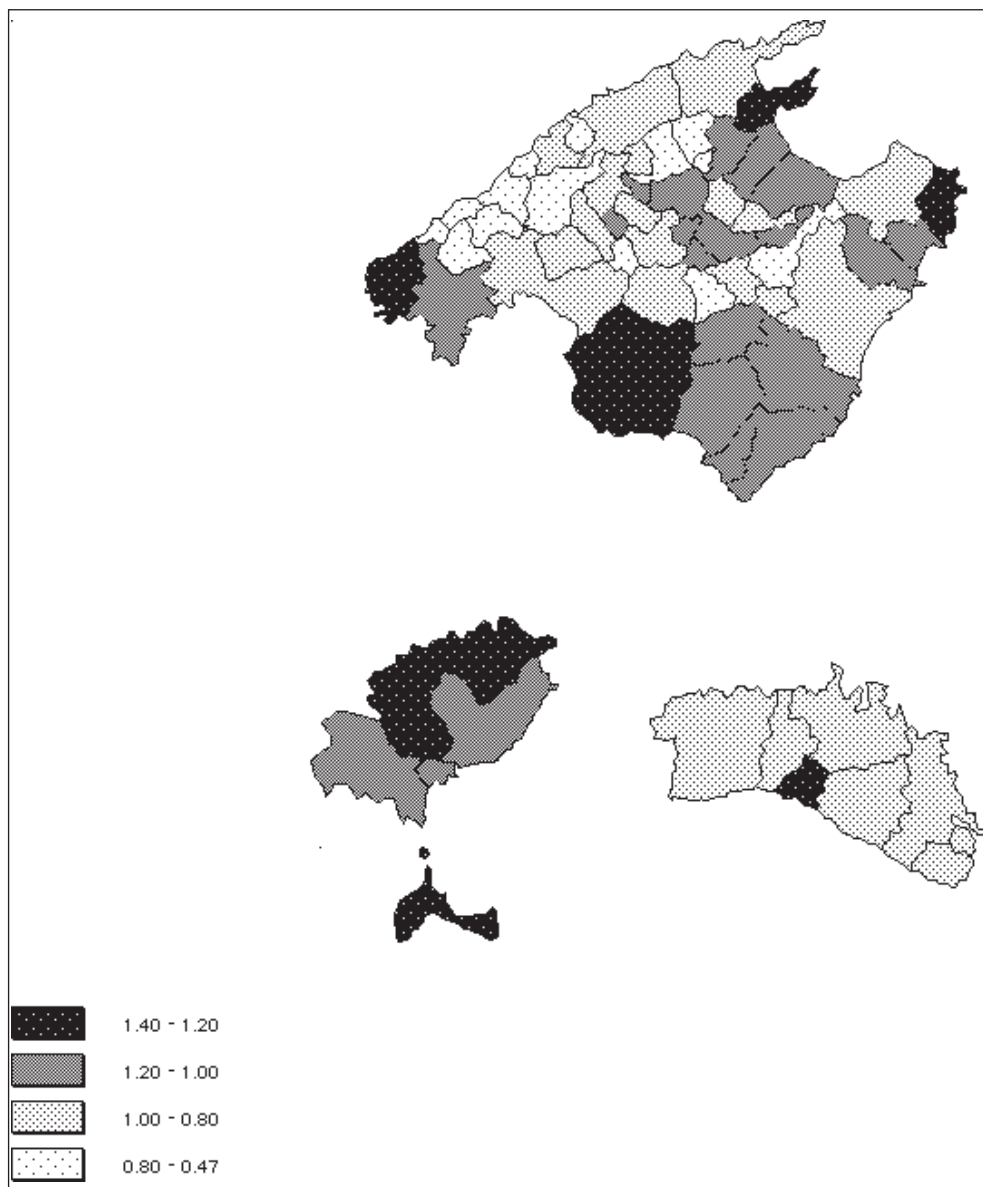
evidents i posen de manifest situacions concretes molt més clares i directes. Per raons de tipus metodològic derivades de les fonts utilitzades, no és possible analitzar aquest indicador de forma global per al conjunt de les Balears ja que en el cas d'Eivissa i Formentera la informació era tan limitada que no permet fer-ne l'estudi.

Dos són els components analitzats en aquest apartat:

- Taxa de reclusos i exreclusos per 1.000 habitants.
- Taxa de desnonaments de l'habitatge per 1.000 llars.

Aquestes dues mesures donen una visió molt més intensa de les situacions de conflicte social presents al municipi, ja que són el resultat d'una actuació coercitiva directa de tipus judicial davant situacions de transgressió. Sens dubte, la seva major representativitat es produeix als municipis més grans (sobretot Palma) tot i que no es redueix només als grans nuclis urbans. Des d'aquest context, la distribució per municipis no és gens homogènia sinó que respon a casos reals observats durant un període determinat de temps (a partir del fitxer del Centre Penitenciari de Palma). Així, veim com a bastants municipis petits no s'ha detectat cap cas, per la qual cosa el valor de l'indicador és zero.

Fetes les excepcions pròpies de les característiques de les fonts utilitzades, els resultats mostren una gran validesa d'aquestes mesures en la recerca d'una dimensió clara de la vulnerabilitat. Si amb els components de l'indicador bàsic de vulnerabilitat es posaven de manifest els fets estructurals que servien de fonament, de base, per parlar de vulnerabilitat potencial, l'empresonament o el desnonament ja no són factors potencials sinó reals. Ja no es tracta de definir "situacions que tendeixen a..." o "febleses que posen en perill", sinó que el que feim és valorar la distribució territorial de casos concrets.

Com es defineix a l'apartat teòric d'aquest estudi, i ja se n'ha fet afirmació reiterada en totes les investigacions socials que treballen sobre el fenomen de l'exclusió social, el seu caràcter multidimensional, multifactorial, multicausal..., troba en aquesta investigació una aplicació pràctica evident.

Es pot afirmar amb prou claredat que en el cas de les Balears es dóna una relació directa entre els factors estructurals de vulnerabilitat i les mesures observades. Tot i que aquesta correspondència es fa evident sobretot quan es treballa en escales territorials inferiors als municipis, també en aquest

nivell (a excepció de Palma) podem trobar una correlació significativa.

En l'àmbit del conjunt de les àrees estudiades, quan parlem de vulnerabilitat específica, especialment vinculada a l'àmbit judicial, destaca molt per sobre de tots els municipis el de Palma amb un valor d'1,75, quan la mitjana del conjunt és igual a 1.

Si s'analitzen els valors concrets dels indicadors que componen aquest indicador sintètic podem observar com a Palma la presència de reclusos i d'exreclusos assoleix la xifra de 7,07 persones de cada mil, mentre que aquest indicador té un valor mitjà a Mallorca i a Menorca de 3,97. Pràcticament, la mateixa proporció de diferència es produeix en el nombre d'expedients judicials de desnonament per manca de pagament. Mentre que a Palma són 15,5 per cada mil llars, en el conjunt els expedients són 9,65, també per cada mil llars.

Tot i els majors valors de Palma, que com veurem al capítol següent es concentren en zones molt concretes de la ciutat, a la resta de municipis de Mallorca i de Menorca també destaquen alguns municipis on els valors són prou significatius. En el cas dels pobles de Mallorca, la vulnerabilitat específica queda clarament vinculada als municipis més grans però sobretot als principals nuclis turístics. Així, els valors més alts es donen als municipis d'Alcúdia, Son Servera i Calvià, tot seguits dels d'Andratx, Capdepera, Lluçmaior i Manacor. Es configura així una tipologia de municipis amb alta vulnerabilitat social que es correspon amb els principals centres d'activitat i de producció de renda (en aquest context seria una greu equivocació parlar de municipis rics).

En un segon grup, encara per sobre de la mitjana dels valors dels pobles de Mallorca, se situen altres municipis turístics (Santanyí i Santa Margalida) i un conjunt de municipis del Raiguer (Inca, Lloseta, Consell, Binissalem, Alaró i sa Pobla).

A Menorca, els majors valors, a distància dels altres, es donen a Maó i as Castell. En

els dos casos amb un fort component dels expedients de desnonaments (especialment en el cas d'es Castell). Ciutadella, en canvi, tot i que mostra un important valor a l'indicador d'empresonament (3,38 persones per cada mil), el baix nombre relatiu de desnonaments configura un indicador sintètic d'1,09 (per a Menorca = 1), quan a Maó té un valor d'1,39 i as Castell és d'1,25.

A les dades estadístiques que s'adjunten en aquest capítol es poden analitzar amb més detall les diverses dimensions que conformen la vulnerabilitat a cada un dels municipis, així com les dades bàsiques dels valors utilitzats.

NOTES

(1) En els darrers temps han aparegut diversos treballs que vénen a confirmar allò que ja s'exposava a les hipòtesis formulades en l'elaboració inicial d'aquest projecte. Vegeu ALENYÀ, M. *7 realitats socials. Illes Balears, 1998*. Palma: "SA NOSTRA", Caixa de Balears, 1999. (Quaderns Solidaris; 3), i el treball de ROSSELLÓ, J. «El capital humà i social a les Illes Balears». A: *Revista Econòmica de Banca Catalana. Barcelona*, 1999.

(2) CONSEJO ECONÓMICO Y SOCIAL. *La pobreza y la exclusión social en España*. Madrid, 1997. Text resultat d'un informe aprovat a la sessió de novembre del 1996.

(3) MIQUEL, A.; REINA, J. L. *Estacionalidad y Formación Continua. El caso balear*. Palma de Mallorca: CCOO, 1997. Aquest estudi sobre els efectes de l'estacionalitat a les Balears en la formació contínua dels treballadors n'és una aportació important.

(4) Veg. CARBONERO, M. A.; MASCARÓ, P. *El marc sociodemogràfic dels serveis socials*. Palma de Mallorca: CIM, 1987.

(5) Aquests col·lectius són especialment importants sobretot a la badia de Palma.

(6) Per al 1995, la fundació FIES estimava la despesa de les administracions territorials a Espanya en un 11,6% del PIB. Amb criteris homogenis, a les Balears, el 1995, aquest percentatge pot calcular-se en un 7,2%. Un recent estudi d'A. Castells estima per al 1998 que els ingressos autonòmics de les Balears (incloses transferències europees) tot just arriben al 4,1% del PIB regional (CASTELLS, A. «Autonomía y solidaridad en el sistema de financiación autonómica». A: *Papeles de Economía Española*, 83. Madrid: FIES, 2000).

(7) Un major detall sobre aquesta qüestió pot trobar-se a CARBONERO, M. A.; MASCARÓ, P. «El Sistema de Bienestar Social de Baleares», i al text de GARCÉS, J.; GUTIERREZ, A. (coord.). *Los Servicios*

Sociales en las Comunidades y Ciudades Autónomas. València: Tirant lo Blanc, 2000.

(8) Veg. VALENZUELA RUBIO, M. «La Vivienda». A: *V Informe sociològic sobre la situació social en España*. Madrid: Fundació FOESSA, 1994. pàg. 1683.

(9) Dels jutjats de Manacor i dels de Maó i Ciutadella s'han recollit la totalitat dels desnonaments d'aquestes característiques que corresponen als anys 1996, 1997 i fins al maig-juny del 1998. A Palma s'han recollit els dels anys 1997 i meitat del 1998. Per acabar, dificultats de darrera hora han impedit fer el mateix procés als jutjats d'Eivissa.

(10) Vegeu la notícia del dia 14 d'octubre del 1998 al *Diario de Mallorca* que diu en el seu titular: «Una familia a punto de ser desahuciada reclama al IBAVI una vivienda de alquiler».

(11) Vegeu, pel que fa al cas, el projecte elaborat per l'Observatori Sociolaboral de la Conselleria de Treball i Formació, *Inserció sociolaboral d'aturats de llarga durada a les Illes Balears*. Palma, 2000.

(12) L'estudi de CARBONERO, M. A. *Estrategias laborales de las familias españolas*. Madrid: CES, 1997, estableix de forma clara la caracterització específica de les Balears pel que fa als comportaments laborals dels membres de les unitats familiars.

(13) Tant pel que fa a la intervenció en medi penitenciari, com la que es refereix a la inserció de la població expressa. S'ha de destacar la presentació recent de l'*Estudi sobre Inserció Laboral al Centre Penitenciari de Mallorca*, realitzat pel GREC (Palma, 2000). En aquest mateix text es presenten alguns dels primers resultats de l'estudi «Exclusió i població carcerària».

(14) Un exemple concret d'aquesta estratègia als EUA és la llei sobre la responsabilitat individual i el treball del 1996, que instaura un dispositiu força represiu que té per objectiu reduir no la pobresa sinó la dependència de les persones i famílies assistides pels programes socials. Es preveu estalviar 56 milions de dòlars en cinc anys si es redueixen les prestacions, es descentralitza la seva distribució i s'exclouen del seu camp milions de persones que ara en tenen dret (sobretot nins i gent gran sense recursos). S'aboleix el dret d'assistència que tenien els nins d'acord amb la Social Security Act del 1935. S'instaura una obligació de treballar en determinats anys per rebre les prestacions i es marca una durada màxima acumulada d'as-

sistència de cinc anys. Vegeu WACQUANT, L. «Les pauvres en pâture: la nouvelle politique de la misère en Amérique». París: *Herodote*, 1997. Vol. 85, p. 27.

(15) L'estratègia de la "tolerància zero" tal com s'ha plantejat per frenar "l'epidèmia del crim" de la ciutat es basa en tres instruments: l'augment dels efectius i els equipaments de les brigades, la devolució de responsabilitats operacionals als comissaris de barri amb obligacions estipulades de resultats concrets en termes de detencions, i una xarxa informatitzada de localització sobre el terreny que permet una intervenció molt ràpida de les forces d'ordre públic.

(16) Com es pot observar, els destinataris principals d'aquesta estratègia són els joves i la "delinqüència juvenil" dels barris més desafavorits, i els seus comportaments als espais públics, amb l'objectiu d'incrementar la "seguretat ciutadana" als centres de les ciutats i, en general, a les zones on hi ha concentració d'activitat comercial i d'oci a les quals concorren des de distints indrets de la ciutat.

(17) Els països de l'Europa Oriental no arriben a aquestes xifres però són força grans. Se situen en 405 a Letònia, 323 a Lituània i 263 a Moldàvia. CONSEIL DE L'EUROPE. *Bulletin d'information pénologique*. Bruxelles: 21 (décembre 1998).

(18) Vegeu les estadístiques anuals del Consell d'Europa corresponents al 1995 (1998). S'ha d'assenyalar que es tracta de dades referides a l'u de setembre i que per tant difereixen de les dades a final de semestre que s'utilitzen a les estadístiques nacionals.

(19) I si es considera relacionat amb l'exclusió al país, llavors s'hauria de replantejar el diagnòstic sobre la relativament moderada exclusió, si es compara amb altres països europeus. No deixa de ser un tema per al debat.

(20) Aquest és l'any en què comença la sèrie de dades del butlletí mensual de l'INE. Ateses les dificultats per obtenir dades congruents s'ha decidit basar-se en aquesta informació pel que fa a l'evolució a Espanya del global d'empresonats.

(21) S'han distingit quatre àmbits territorials (Palma, Mallorca sense Palma, Menorca, i Eivissa i Formentera). En alguns casos també s'ha considerat el conjunt de Mallorca, però a la major part de la investigació s'ha separat Palma de la resta de l'illa.

Al capítol anterior s'han analitzat els indicadors de vulnerabilitat per al conjunt de les Balears, a cada illa i per municipis. Aquella anàlisi ja ha permès identificar unes tendències amb relació als aspectes més importants vinculats a la distribució territorial de les principals dimensions de la vulnerabilitat social. Però és evident que l'escala municipal resulta, en la majoria dels casos, una aproximació encara massa gran, de poc detall, que recull una heterogeneïtat de situacions que queden amagades en el conjunt municipal.

D'altra banda, s'ha de recordar que l'objecte central d'aquesta investigació no era l'anàlisi, genèrica, de la vulnerabilitat social i l'exclusió a les Balears, sinó la identificació i caracterització de les àrees de major concentració de situacions de vulnerabilitat social, amb la consegüent definició d'*Àrees d'Atenció Preferent*.

Per això, en aquest capítol es tractarà la selecció realitzada de les zones considerades més vulnerables.

3.1. Aspectes metodològics de la identificació i delimitació de les zones

3.1.1. Què entenem per zona vulnerable

El concepte de zona vulnerable és central en aquest estudi, i s'entén per vulnerable la zona on es concentra de manera destacada població en situació de risc. A més, es parteix de la perspectiva que la pròpia concentració d'aquestes situacions afavoreix que es profunditzi l'espiral negativa que condueix a l'exclusió. No podem oblidar que com a conseqüència de la seva situació, a les àrees vulnerables interactuen processos multidimensionals que combinen factors socials, econòmics i espacials, que

dificulten el desenvolupament de la seva població resident.

En qualsevol cas, la zona vulnerable es defineix en aquesta investigació des del punt de vista social, no urbanístic, de manera que pot correspondre o no a una zona degradada. Ara bé, les característiques urbanístiques i, en general, el medi ambient urbà poden facilitar o dificultar la integració i en conseqüència es constitueixen en variable que s'ha d'analitzar.

A les zones que s'identifiquen com a zones vulnerables es troba i coexisteix població integrada plenament, població en situació de risc i població exclosa. L'anàlisi d'aquesta darrera és per tant indissociable de la seva relació amb la resta de població. Els usos de l'espai públic en la vida quotidiana són un element crucial per captar les relacions entre els grups socials i en conseqüència per aproximar-se a la dimensió més difícil d'aprehendre de l'exclusió (i la que es troba en la seva essència), les relacions integrats/exclusos.

El mètode concret que s'ha utilitzat per abordar aquesta qüestió ha partit de la identificació de zones a partir dels mateixos indicadors sintètics descrits i utilitzats al capítol anterior referent a la vulnerabilitat per municipis. El treball posterior ha tractat de delimitar i caracteritzar aquestes zones mitjançant la combinació de tècniques quantitatives i qualitatives.

3.1.2. Una identificació laboriosa: els indicadors de vulnerabilitat per seccions censals

Des del punt de vista territorial, la primera unitat d'anàlisi elemental ha estat la de les seccions censals, definides pels ajuntaments i incorporades per l'INE com a divisió administrativa bàsica. La identificació es

basa en l'aplicació a l'escala de secció censal dels indicadors de vulnerabilitat construïts.

El criteri utilitzat per identificar una zona o àrea com a vulnerable és l'aspecte crucial que marca la pròpia naturalesa dels resultats que s'han obtingut, més a més si es tenen en compte les dificultats per obtenir informació homogènia al nivell de desagregació màxima que s'analitza: la secció censal.¹

En una primera etapa s'ha calculat l'indicador bàsic de vulnerabilitat (V1), a partir dels quatre indicadors que el conformen, que per les seves característiques és comú per al conjunt de les 487 seccions censals de les Balears. L'ordenació de les seccions a partir d'aquest indicador sintètic (que pren el valor 1 per al conjunt de les Balears) ha permès identificar les seccions censals que integren el darrer decil, és a dir, les 49 seccions que obtenen un major valor a l'índex de vulnerabilitat de les Balears.

En una segona etapa s'ha procedit a l'anàlisi de les seccions censals a partir d'una divisió prèvia de les Balears en quatre àrees: Palma, resta de municipis de Mallorca, els municipis de Menorca i els d'Eivissa i Formentera

Aquesta divisió s'ha establert amb un doble objectiu:

a) Per una part, dotar d'una major representació territorial l'anàlisi de la vulnerabilitat amb la identificació de les seccions censals que s'integren en el darrer decil de cada una de les àrees. És evident que en una ordenació jerarquitzada de totes les seccions de les Balears, el conjunt seleccionat pot significar que alguna de les grans àrees no hi sigui present o que hi tenguí una mínima presència.. Així, per exemple, cap secció censal de Menorca apareix entre les 49 seccions que conformen el decil de més vulnerabilitat. Si identifiquem, en canvi, les seccions més vulnerables a cada àmbit territorial, es poden analitzar les més vulnerables també de Menorca.

b) D'altra part, establir per a cada una de les àrees un nivell d'informació específica que en alguns casos no és homogènia per al conjunt de les Balears i que ha permès aprofundir més en la identificació i l'anàlisi de les seccions. Així, s'ha procedit a la construcció d'un segon indicador de vulnerabilitat (V2) per a cada una de les seccions de Palma, de la resta de Mallorca i també per a Menorca, i s'ha afegit a l'índex de vulnerabilitat més genèric (V1) informació sobre població reclusa i exreclusa i sobre desnonaments per manca de lloguer.

D'aquesta manera s'han ordenat per a cada una de les tres àrees mencionades (Palma, resta de Mallorca i Menorca) les seccions censals segons la nova puntuació obtinguda i s'han pogut determinar les zones de relativa major vulnerabilitat en el context de cada illa.

Finalment, s'han complementat els resultats anteriors amb un tercer indicador elaborat a partir de les dades aportades pels serveis socials de cada un dels consells insulars i de l'Ajuntament de Palma, referents a la distribució territorial de les prestacions econòmiques.

Per la seva pròpia característica, aquesta informació s'ha de prendre amb cautela ja que la major part de les vegades en la demanda de prestacions econòmiques hi té una gran influència l'estructura de l'oferta de serveis socials existents, per la qual cosa les comparacions de demandes no poden ser decisives en la definició de criteris objectius de vulnerabilitat tot i que sí mostren situacions reals de persones i famílies.

3.1.3. De la secció a la zona vulnerable: el problema de la delimitació

La secció censal és una unitat administrativa que amb caràcter general no coincideix amb una zona homogènia (a nivell morfològic i poblacional), per tant les seccions censals que superen els filtres de vul-

nerabilitat allò que realment ens aporten són indicis de les zones vulnerables que cal delimitar. La zona que s'identifica pot correspondre a grans trets a la secció estadística o a una part d'aquesta, o fins i tot a una combinació de porcions de territori de distintes seccions, sobretot en els principals nuclis de població.

La delimitació de les àrees és una tasca prèvia a la seva caracterització i es imprescindible també per marcar la zona o microzona on s'ha duit a terme l'enquesta (vegeu capítol 8). La delimitació comporta un procés de treball que comença amb la identificació sobre els plànols de les superfícies que comprenen les distintes seccions censals.

A continuació s'ha duit a terme un treball de camp que s'ha compost de:

- a) *Un treball d'observació* (utilitzant una fitxa-guió). L'objectiu era captar, en la mesura del possible, els elements morfològics que podien contribuir a la delimitació de la zona en una primera fase i posteriorment també a la seva caracterització. Se centrava l'atenció en les barres, discontinuïtat i canvis en els usos del sòl i, en definitiva, en els elements diferenciadors de les zones que interessaven.
- b) *Entrevistes a informadors claus*, coneixedors de les problemàtiques socials de les zones que es proposen. En particular, s'han entrevistat assistents socials de cada zona i educadors de carrer, als quals se'ls demanava per la seva percepció dels límits possibles de la zona vulnerable.

El resultat d'aquest procés és una delimitació per a cada àrea identificada mitjançant els indicadors estadístics, en el ben entès que es tracta d'una aproximació a una realitat complexa i de límits difusos.

3.1.4. La caracterització

La caracterització de les zones o àrees identificades es basa, per tant, en el tractament de quatre tipus d'informació:

- a) *L'anàlisi estadística a nivell de secció censal*: a partir de la informació poblacional i dels distintes registres administratius als que s'ha pogut tenir accés i que s'han utilitzat per elaborar els indicadors descrits anteriorment.
- b) *L'observació i les entrevistes*: en aquesta fase el treball d'observació i les entrevistes a persones claus ja utilitzades per a la delimitació també donen pistes per a la caracterització. Més en concret, s'han tractat aspectes com ara: l'accessibilitat, les infraestructures, els tipus d'edificació, les característiques i usos dels espais públics, els equipaments i el medi ambient urbà.²
- c) *L'enquesta*: a partir d'un qüestionari específic de caràcter familiar dirigit a la població resident a les àrees prèviament identificades i delimitades.
- d) *L'anàlisi de premsa*: s'han anat recollint de forma sistemàtica, al llarg de sis mesos, les referències de premsa relatives a problemàtiques socials a les zones identificades.

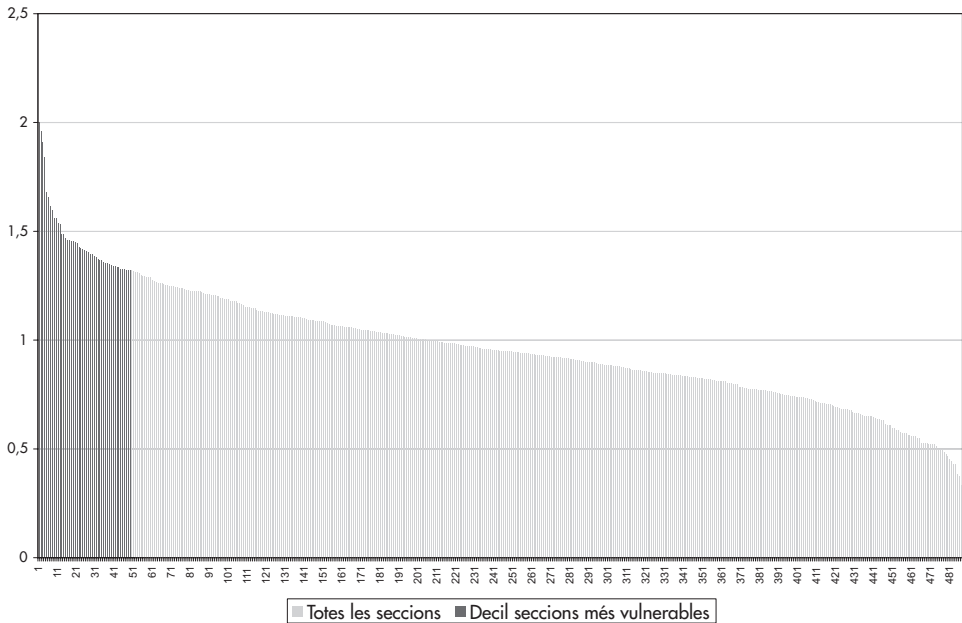
La investigació no pretenia tan sols determinar les àrees homogènies contingudes dintre del conjunt de seccions censals identificades com a vulnerables per l'anàlisi estadística, sinó també apropar-se als factors que poden desencadenar l'exclusió a nivell social i urbanístic a partir de l'observació, les entrevistes i l'enquesta. També s'han introduït els aspectes de les zones estudiades que puguin servir de base a projectes integrals d'intervenció social.

3.2. Identificació de les zones vulnerables

3.2.1. Les zones més vulnerables en el conjunt de les Balears

L'aplicació a les seccions censals dels indicadors abans utilitzats en l'anàlisi de la vulnerabilitat social als municipis aporta unes dades molt més afinades sobre les conclusions establertes fins ara. Els resultats

Gràfic 13. L'indicador bàsic de vulnerabilitat a les seccions censals

que es presenten a continuació són els que han permès identificar el decil d'àrees vulnerables a les Balears i per a cada un dels àmbits territorials que s'han considerat (Palma de Mallorca, resta de Mallorca, Menorca i Eivissa i Formentera).

La distribució de l'indicador de vulnerabilitat a les 487 seccions censals considerades posa de manifest una forma clarament asimptòtica en la qual els dos extrems formats pel primer i el desè decil tenen una gran variació amb relació a la mitjana, mentre que el perfil de la corba de distribució se suavitza molt a les parts centrals (vegeu el gràfic 13). Dit en altres paraules, la vulnerabilitat augmenta més que proporcionalment en els sectors socials més desafavorits i, per contra, a partir d'un nivell molt baix de vulnerabilitat es redueix de forma molt significativa. Així, al primer decil (el format per les 49 seccions amb major valor), l'indicador es mou entre el valor màxim de 2,05 i un mínim d'1,32. A l'altre extrem, les 49 seccions amb major valor de

vulnerabilitat prenen valors que oscil·len entre el 0,65 i un mínim de 0,33.

Des d'una perspectiva metodològica, la distribució de l'indicador de vulnerabilitat mostra una gran validesa estadística i significació, precisament per explicar les situacions de major intensitat, objecte principal d'aquesta investigació.

Per al conjunt de les Balears, la jerarquització de zones de major vulnerabilitat estructural reflecteix en el decil de major puntuació una major presència de microzones a la capital, Palma de Mallorca, a Eivissa i a diversos indrets de Mallorca, i l'absència total de zones corresponents a Menorca.³

Zones identificades en el darrer decil

* Palma	21
* Pobles de Mallorca	7
* Menorca	0
* Eivissa i Formentera	11

A excepció de Palma, el que més destaca és la importància de la concentració de població vulnerable a Eivissa, on l'efecte

de la grandària (i per tant del caràcter urbà) de les poblacions no té res a veure amb el cas de Palma. De fet, a la jerarquia de vulnerabilitat el primer lloc l'ocupa un barri característic del nucli antic d'Eivissa, sa Penya, per davant de les sis seccions corresponents als barris o microzones més degradades de Palma. En conjunt, de les quaranta-nou seccions més vulnerables de les Balears onze se situen a Eivissa, de les quals la concentració és major a la població de Sant Antoni (amb sis seccions identificades) i a Eivissa ciutat (on són vulnerables, a més de sa Penya, Dalt Vila i ses Figueretes).⁴ La presència de seccions corresponents a la Part Forana de Mallorca és també molt important i trenca, d'alguna manera, una certa idea sobre la concentració de la vulnerabilitat a la capital. Tot i que no corresponen a aquest àmbit cap de les 10 primeres seccions, en el conjunt de les 49 seccions que conformen el primer decil la presència més important és la de les zones turístiques, però també d'altres característiques tipològiques.

Aquests resultats, hi volem insistir, es basen en un indicador sintètic de vulnerabilitat de tipus estructural: atur/eventualitat, carencies en l'habitatge, analfabetisme/manca d'estudis i llars solitàries de gent gran, que no recull, per tant, criteris o mesures específiques de vulnerabilitat social expressada de forma directa.

Aquest indicador és el que s'ha utilitzat en primer lloc pel conjunt de les Balears però, com s'ha descrit als apartats metodològics, aquesta informació s'ha completat amb altres fonts com ara l'enregistrament de desnonaments i el de població reclusa i ex-reclusa. Així, el nou indicador, V2, completa i matisa una informació poblacional i d'habitatge en ocasions desfasada, atès el ritme d'urbanització que caracteritza les Balears.

A excepció del cas d'Eivissa i Formentera, per a cada àmbit d'estudi (Palma, resta de Mallorca, Menorca) s'ha aplicat aquest segon indicador sintètic a partir del qual

s'ha establert una nova jerarquia de zones vulnerables per a cada una de les escales.

3.2.2. Les zones vulnerables a Palma

En el quadre 9 es mostren els resultats dels diversos indicadors de vulnerabilitat de les 20 seccions de Palma amb una major puntuació a l'indicador global (síntesi de V1 i V2). Com es pot observar, per a un valor igual a 1 per al conjunt de les seccions de Palma, les seccions amb un major valor se situen en un ordre de magnitud espectacular: les set primeres tripliquen la mitjana del municipi i, fins i tot, les dues primeres arriben a significar més de 6 i 8 vegades els valors mitjans. Aquestes dades posen de manifest, com ja es comentava abans, la intensitat de la concentració de situacions de vulnerabilitat social en unes quantes zones de Palma, molt definides i prou conegudes pel seu deteriorament social.

Un fet molt remarcable (que valida també el mètode utilitzat) és que es dona una significativa coincidència entre els indicadors estructurals i els indicadors resultants d'una anàlisi específica. És a dir, la major part de les vegades, en aquelles seccions on més gran és la manca d'estudis, la precarietat laboral o el deteriorament dels habitatges, també és molt considerable la presència de conflictes importants amb la justícia, que posen en evidència la base social de molts dels problemes detectats en aquestes zones.

L'ampliació dels indicadors utilitzats i la seva pròpia característica fa més gran el nivell de desigualtat i marca més les diferències sobre la mitjana i la variabilitat entre les seccions. Així, s'ha de considerar que el darrer decil de les seccions de Palma representa un 71% més en el valor de vulnerabilitat sobre la mitjana de Palma.

No es poden atribuir a un únic model tipològic les zones identificades a Palma, ben al contrari, es produeix una diversitat amb intensitat prou forta a cada una d'aquestes zones: zones del nucli antic, barris de primer eixampla, barris consolidats de

la perifèria, barris de construcció recent, barris i àrees de forta intensitat terciària...

En alguns casos es tracta de barris on la percepció general de deteriorament és molt estesa: sa Gerreria, Corea, Son Banyà, es Jonquet, la Soledat sud, etc. Però també altres indrets mostren un grau de vulnerabilitat social important, tot i que combinada amb altres situacions més heterogènies: Cala Major-Son Matet, el Terreno o Son Gotleu i el Polígon de Llevant. Com es veurà més endavant hi ha una coincidència bàsica entre els indicadors estadístics, la demanda expressada als serveis socials i la consideració d'aquestes zones per part dels mitjans de comunicació com a expressió (i també construcció) d'una percepció ciutadana.

Així, si s'analitza la distribució territorial dels perceptors de Renda mínima a les seccions de Palma (quadre 13 ap.) es pot comprovar com les seccions de Son Banyà, Corea, sa Gerreria i Polígon de Llevant se situen clarament als primers llocs. Aquesta consideració és la que ha aconsellat incorporar a la selecció definitiva de zones vulnerables algunes seccions del Polígon de Llevant que no se situaven estadísticament en el darrer decil de les seccions de Palma.

3.2.3. Les zones vulnerables als pobles de Mallorca

Bona part de les consideracions anteriors no són vàlides quan es tracta d'identificar les zones de major vulnerabilitat de la Part Forana de Mallorca. L'aplicació dels mateixos criteris estadístics utilitzats a Palma permet seleccionar quines són les seccions que mostren uns majors valors en els indicadors de vulnerabilitat. En una primera aproximació destaca una forta i decisiva presència de zones amb una clara especialització turística. Així, d'entre les 20 primeres, 12 es corresponen a seccions censals de les principals àrees d'aquesta especialització: s'Arenal de Llucmajor, Calvià, s'Illot de Manacor, Cala d'Or, Platja d'Alcúdia o Cala Millor. Es tracta, realment, de tot un repertori

de zones turístiques que combinen l'activitat productiva d'oci amb la residència (més o manco estable) de col·lectius importants de treballadors amb unes condicions i estils de vida que comporten un intens nivell de vulnerabilitat social (quadre 10 ap.).

Però, a més de les zones turístiques anteriors, també s'identifiquen (tot i que a una certa distància) altres zones amb característiques ben diferents. Es tracta de nuclis centrals, molt deteriorats, de diversos municipis: Inca, Felanitx o Andratx. A aquests tipus s'hi afegeixen altres seccions censals que conformen zones de creixement urbà, amb una presència important de la promoció pública d'habitatges, on les problemàtiques socials hi són presents d'una manera significativa.⁵

Les dades de les zones amb major intensitat de vulnerabilitat social mostren uns valors elevats amb relació a la mitjana. De totes aquestes zones destaca molt per sobre la secció 04003 de s'Arenal de Llucmajor, que se situa a llarga distància de les zones següents: Palma Nova, Peguera o Santa Ponça a Calvià, o s'Illot de Manacor.

El treball de camp i la incorporació a l'anàlisi de les dades de les prestacions econòmiques dels serveis socials ha permès millorar la selecció i identificació de les zones més vulnerables. Així, el pes d'algunes de les seccions del municipi d'Inca o de s'Arenal de Llucmajor, pel que a fa a la incidència de les prestacions econòmiques (quadre 14 ap.), confirma la selecció inicial.

3.2.4. Les zones vulnerables a Menorca

A l'anàlisi conjunta per a les Balears de l'indicador bàsic de vulnerabilitat s'ha posat de manifest que cap de les 36 seccions censals de Menorca quedaven incloses entre les 49 de major vulnerabilitat. Aquest fet, que es correspon amb allò que ja s'apuntava a l'anàlisi de la vulnerabilitat per illes i municipis, mostra una baixa vulnerabilitat relativa a Menorca. De totes mane-

res, quan a l'indicador bàsic s'afegeixen els indicadors més específics (empresonaments i desnonaments per falta de pagament) algunes seccions de Menorca prenen una dimensió que pot ser considerada del mateix nivell de les de Palma o d'altres zones de Mallorca.

És un fet molt significatiu que a diferència de la resta de les Balears es constata una baixa correspondència entre l'indicador V1 i els indicadors específics abans esmentats. Sens dubte, aquest fet té alguna cosa a veure amb els baixos valors que a Menorca mostren els indicadors generals i la seva poca variabilitat interna. I, en contrapartida, algunes seccions de Maó (la part del centre o d'algunes zones de creixement recent) i de Ciutadella tenen unes taxes d'expedients d'empresonament que superen àmpliament la mitjana de les Balears.

En qualsevol cas, si analitzam de forma separada les seccions de Menorca, amb tots els indicadors considerats, es fa patent que en el mateix context de l'illa es destaquen unes quantes zones per sobre de les altres. Com era previsible, les zones de més puntuació són les que corresponen als dos principals nuclis urbans de l'illa, Maó i Ciutadella, als quals s'hi afegeix una zona del municipi des Castell, fonamentalment pels efectes d'un intens procés de desnonament d'habitatges.

A diferència del que es deia amb relació als pobles de Mallorca, la caracterització general d'aquestes zones no fa referència a nuclis d'activitat turística sinó a nuclis urbans consolidats, tant del centre (en el cas de Maó) com de les perifèries recents, amb un fort pes, com en altres casos, de la concentració de les promocions públiques d'habitatges (quadre 11 ap.).

Les dades dels serveis socials pel que fa a les demandes de prestacions econòmiques només han matisat la idoneïtat de les seccions seleccionades (quadre 15 ap.). És en aquestes seccions on es concentra bona part de l'atenció dels serveis socials amb

relació a situacions socials multiproblemàtiques. En qualsevol cas, quan s'incorporen les dades de prestacions del Consell Insular de Menorca prenen un major pes algunes seccions de Maó que en altres indicadors quedaven en un segon lloc. Aquest fet respon a una tradició important de presència dels serveis socials en uns barris determinats (com per exemple el del Carme o els habitatges d'Andrea Doria) que no necessàriament tenen una correspondència perfecta amb la resta d'indicadors de vulnerabilitat que s'han considerat.

3.2.5. Les zones vulnerables a Eivissa i Formentera

Ja en el primer comentari als resultats generals s'havia fet constar que era una secció del municipi d'Eivissa (sa Penya) la que presentava un major nivell de vulnerabilitat social, i la que encapçala la relació de seccions del primer decil. En aquesta part alta del grup, tot i que a una distància ben significativa, trobam també dues seccions del municipi turístic de Sant Antoni de Portmany (dues seccions contigües que de fet configuren una zona única) i altres seccions de la capital de l'illa (Dalt Vila i ses Figueretes) (quadre 12 ap.).

La manca d'informació estadística més específica no permet fer una comparació homogènia amb Mallorca i Menorca en aspectes que s'han demostrat tant significatius com l'empresonament i els desnonaments. De totes maneres, la informació qualitativa generada a partir del treball de camp i pels informadors claus ha posat de manifest que és efectivament en aquestes zones on les situacions multiproblemàtiques són més intenses.

Les característiques generals de les seccions seleccionades mostren una concentració de les zones vulnerables en una doble tipologia: el nucli antic de la capital, amb un fort deteriorament físic i social, i zones de fort i desordenat creixement turístic al llarg de les darreres dècades, amb l'exemple clar de Sant Antoni.

Les dades de prestacions econòmiques dels serveis socials (quadre 16 ap.) augmenten la consideració de les zones del nucli antic de la vila d'Eivissa com les de major intensitat en la vulnerabilitat, i confirmen la de ses Figueretes i les de Sant Antoni com els principals nuclis de concentració de les problemàtiques socials.

3.2.6. La selecció definitiva de les seccions vulnerables

Després de totes les aproximacions anteriors, estam en condicions de tancar el llistat de seccions censals que per les seves característiques han estat considerades com a zones vulnerables.

Les aproximacions successives a partir dels indicadors estadístics han permès l'elaboració de la relació del quadre 17 de l'apèndix, que mostra el conjunt de 50 seccions censals seleccionades.

Aquest conjunt es distribueix en el territori tot seguint un criteri de presència equivalent de cada territori però no de jerarquizació ja que, com s'ha comentat abans, les mesures utilitzades a cada àmbit no són les mateixes i no és possible, en conseqüència, establir una relació ordinal entre totes. El

resum per àmbits territorials es recull en el quadre 5.

La major grandària de les seccions dels pobles de Mallorca, moltes ubicades a les zones costaneres (Llucmajor, Calvià...) fan que, encara que per nombre de seccions sigui Palma, amb 20, la que té una major presència, sigui a la Part Forana on s'ubica, amb diferència, el major nombre de famílies i de persones.

Aquest fet, però, s'ha de matisar si prenem en consideració que quan el treball de camp delimita les zones concretes es posa de manifest que en moltes de les zones seleccionades a les zones turístiques la concentració de la vulnerabilitat es dona en una part de la secció censal, en uns carrers concrets i, a vegades, en edificis ben identificables.

3.3. La tipologia de les zones vulnerables

La distribució de les 50 zones seleccionades per tipus permet observar la importància de les zones turístiques i dels nuclis antics, tot i que en aquests darrers el volum de població és molt menor (quadre 6 i quadre 18 de l'apèndix).

Quadre 5. Distribució de les zones per àrees territorials

Àmbit territorial	Núm. seccions	Llars 1996	Població 1996
Palma	20	7.384	19.870
Part Forana de Mallorca	19	14.811	36.619
Menorca	6	3.927	10.906
Eivissa i Formentera	5	2.277	5.139
Total	50	28.399	72.534

Àmbit territorial	Núm. seccions	Llars 1996	Població 1996
Palma	40	26	27
Part Forana de Mallorca	38	52	50
Menorca	12	14	15
Eivissa i Formentera	10	8	7
Total	100	100	100

Quadre 6. Distribució de les zones per tipus

Tipologia	Núm. seccions	Llars 1996	Població 1996
Nucli antic	12	3.755	9.467
Ravals	9	4.884	13.448
Zones Turístiques	15	12.278	28.820
Perifèriques consolidades	7	3.251	9.130
Perifèriques recents	6	3.991	10.819
Poblat específic	1	240	850
Total	50	28.399	72.534

Tipologia	Núm. seccions	Llars 1996	Població 1996
Nucli Antic	24,00	13,22	13,0
Ravals	18,00	17,20	18,54
Zones Turístiques	30,00	43,23	39,73
Perifèriques consolidades	14,00	11,45	12,59
Perifèriques recents	12,00	14,05	14,92
Poblat específic	2,00	0,85	1,17
Total	100	100	100

Quadre 7. Les seccions més vulnerables. Els nuclis antics

Codi Secció	Municipi	Descripció Secció	Llars 1996	Població 1996
4001009	PALMA	Sa Gerreria/Llorenç Bisbal	206	626
4001010	PALMA	Sa Gerreria/Quadrado-Sant Francesc	199	446
4001012	PALMA	Sa Gerreria/Socors	377	1.011
4001013	PALMA	Sa Gerreria/Quartera	348	807
4001014	PALMA	Banc de s'Oli	255	584
4001026	PALMA	Missió/El Carme	552	1.228
4001034	PALMA	Apuntadors/Sant Feliu	357	887
4001036	PALMA	Apuntadors/Sa Llotja	236	530
2201001	FELANITX	Centre de la vila	430	1.200
2701003	INCA	Centre de la vila	408	1.183
2601001	EIVISSA	Dalt Vila	195	467
2602001	EIVISSA	Sa Penya	192	498

3.3.1. Els nuclis històrics

Són el tipus de zona que encapçala la jerarquia de la vulnerabilitat, a partir dels indicadors descrits en els apartats anteriors. S'han seleccionat 12 seccions, la gran majoria de Palma, on resideixen 9.467 persones en 3.755 llars.

A Palma quatre seccions corresponen a sa Gerreria, dues a la zona d'Apuntadors (Puig de Sant Pere) i altres dues entre el

Banc de s'Oli i la zona dels carrers Missió-el Carme. A la resta de Mallorca, el decil de zones més vulnerables comprèn dues seccions que corresponen a nuclis antics, la de Felanitx i la d'Inca. Per acabar, d'Eivissa n'hi ha dues més, Dalt Vila i sa Penya.

Els nuclis antics es troben actualment en una fase d'acusat canvi i, en conseqüència, les dades censals del 1991 s'han d'utilitzar de forma orientativa i amb cautela. El cas

més clar d'aquest desfasament és el de sa Gerreria, que es troba en plena transformació de resultes del pla integral (Pla Urban) que s'hi desenvolupa.

En definitiva, les zones vulnerables dels nuclis antics es presenten com a àrees heterogènies en un procés clar de canvi, amb freqüència motivat per la intervenció pública. Tot i així continuen trobant-se espais de vulnerabilitat i d'exclusió, edificis i illetes on la degradació de l'habitatge és extrema i la població que hi habita cada cop més marginada. Els carrers estrets, la manca d'espais públics d'oci i d'equipaments continuen afectant aquest tipus de zona.

3.3.2. Els ravals

Les zones que integren els ravals són característiques de les ciutats mitjanes i grans que varen tenir una etapa de creixement important abans del 1940. En alguns casos, com són els de Santa Catalina-es Jonquet i la Soledat, a Palma, el seu origen i desenvolupament se situa en el darrer terç del segle XIX. En altres, la cronologia és posterior ja que es correspon a la forta onada immigratòria dels anys 50-60 per raons de necessitats industrials de la zona.

La seva característica més significativa, com ja s'ha descrit al capítol primer, és la de ser espais on conviuen les edificacions industrials (fàbriques i magatzems) amb els habitatges dels treballadors, d'una morfolo-

gia molt senzilla i homogènia (planta baixa, pis i corral darrera).

Per les característiques anteriors, de barris obrers de principi de segle, el seu desenvolupament és molt limitat des d'una perspectiva social, econòmica i urbana. De fet, a excepció de les reformes d'habitatges més recents, la sortida del barri cap a les zones de nou creixement (en pisos) era un fet social valorat positivament. Accentua aquest fet la morfologia de l'habitatge de poca alçada i amplària que no permetia la seva ampliació i/o divisió. Més encara si es té en compte que a la majoria d'aquests barris era molt important la presència d'habitatges de lloguer. Això ha provocat, majoritàriament, que els fills dels obrers de la primera meitat de segle no estiguin avui presents en aquestes zones i siguin, en molts de casos, els habitants de les zones urbanes perifèriques consolidades dels anys seixanta.

Des de la perspectiva de l'entorn físic i social, l'abandonament de fàbriques i magatzems tancats durant els anys seixanta i setanta o traslladats als polígons industrials ha representat una relocalització de les activitats econòmiques (deixen de ser nuclis atractius per a altres activitats: comerços, botigues de serveis i complements, etc.).

En alguns casos, la grandària de les parcel·les de fàbriques abandonades va facilitar la introducció d'edificacions noves, de diverses altures (blocs de pisos), que destaquen de la morfologia unifamiliar anterior.

Quadre 8. Les seccions més vulnerables. Els ravals

Codi Secció	Municipi	Descripció Secció	Llars 1996	Població 1996
4003001	PALMA	Es Jonquet/Santa Catalina	440	1.056
4006012	PALMA	La Soledat sud	287	883
501003	ANDRATX	Andratx	655	1.976
2702001	INCA	Zona Estació del tren	511	1.419
2901002	LLOSETA	Pou nou	273	872
3303004	MANACOR	Pl. Indústria	582	1.670
3201002	MAÓ	La Raval	654	1.663
3204001	MAÓ	El Carme	722	1.878
6401002	CASTELL (ES)	Es Castell	760	2.031

Quadre 9. Les seccions més vulnerables. Àrees perifèriques consolidades

Codi Secció	Municipi	Descripció Secció	Llars 1996	Població 1996
004029	PALMA	Corea	426	1.099
4005020	PALMA	Son Gotleu (llevant)	405	1.166
4005021	PALMA	Son Gotleu (centre)	258	773
4005023	PALMA	Son Gotleu (nord)	338	970
1504003	CIUTADELLA	Sant Nicolau/Sant Esteve	650	1.903
3202003	MAÓ	Andrea Dòria	599	1.785
2604005	EIVISSA	Ses Figueretes	575	1.434

En altres casos, l'abandonament més recent ha significat que encara ara es puguin veure les restes dels edificis sense altre ús i en un estat avançat de deteriorament (el cas d'Inca n'és un exemple clar, derivat del fet que la crisi industrial d'Inca és més recent —anys vuitanta—).

En altres casos, les característiques de deteriorament anterior s'han vist en part compensades per la nova entrada d'activitats comercials vinculades a la seva proximitat al centre de la ciutat no deteriorat.⁶

Per les seves característiques socials, en aquests barris es produeix una combinació important de factors negatius, i s'ha de destacar especialment el seu caràcter de vulnerabilitat marcadament multidimensional. Precisament, aquest caràcter multidimensional és un factor que determina una evolució diferenciada i pròpia de cada una de les zones, en les quals és possible identificar alguns trets comuns però que en la seva dinàmica econòmica i social han tingut processos prou diferenciats que han determinat una situació actual, en termes de vulnerabilitat, que mostra unes mesures molts diferenciades.

3.3.3. Les àrees urbanes perifèriques consolidades

Són zones urbanes ubicades a distància dels centres antics i que varen créixer, en general, entre els anys 60 i els anys 70, arran de la immigració peninsular, i on hi ha un fort component de promoció d'habitatge públic.

Set de les seccions més vulnerables corresponen a aquest tipus. Corea i Son Gotleu a Palma i una per cada un dels principals nuclis de població de Menorca i d'Eivissa. En total 3.251 llars i 9.130 persones el 1996.

Són zones on es presenta una especial concentració de població obrera. Inicialment són barris obrers, d'immigrants peninsulars, amb poca diversitat social. La població que hi residia inicialment (anys 60-70) es caracteritzava pel seu baix nivell acadèmic, per la seva elevada taxa d'activitat, per la poca presència de xarxes familiars bigeneracionals, per una elevada taxa de joventut i per un baix nivell d'aïllament social.

Així és com les primeres onades d'immigrants peninsulars que vénen a la nostra Comunitat Autònoma es concentren en aquestes zones. Són immigrants de primera generació que treballen als sectors de l'hostaleria i de la construcció. Aquest fet té implicacions pel que fa a la integració social, en el seu sentit més ampli, ja que implica la limitació de l'accés als recursos familiars i a les xarxes socials que solen aportar.

Aquestes zones són el resultat d'un procés d'urbanització accelerat i d'un procés de desenvolupament econòmic molt dinàmic. Conseqüentment, i atesa la seva homogeneïtat social, es tracta de zones amb una especial sensibilitat a les crisis econòmiques. No és gens estrany, doncs, que històricament es donin processos d'estigmatització d'aquestes zones. És el cas de Son Gotleu a mitjan dels anys 70, o de Corea

al principi dels anys 80, o de ses Figueretes a Eivissa amb la crisi dels 90. Ara bé, quan l'economia reprèn el cicle de creixement ens trobam amb zones que perden la seva significació i que, comparativament amb les zones més degradades (per exemple el nucli antic), tornen a ser considerades com a zones normalitzades.

3.3.4. Les àrees perifèriques recents

Es tracta de les àrees que han crescut al llarg de les dècades dels 80 i dels 90 a les zones més perifèriques dels nuclis poblacionals més importants, encara que també sorgeixen en espais allunyats dels nuclis quan es tracta de zones residencials de nova creació pròximes a zones turístiques. Entre les zones seleccionades n'hi ha 6 d'aquest tipus, cinc corresponen a Mallorca i una a Menorca (Vives Llull). Destaca pel seu pes el Polígon de Llevant de Palma (tres seccions). En total hi residien 10.819 persones en 3.991 llars el 1996.

Des del punt de vista morfològic són zones caracteritzades per la seva homogeneïtat: grans blocs de quatre o cinc altures com a mínim, vies de circulació i calçades àmplies i més presència d'espais públics per a l'oci, així com també d'equipaments bàsics (centres de salut, locals culturals, etc.). Des del punt de vista social és una població jove, fruit de la natalitat de la primera meitat dels anys 70, ja que són fills, moltes vegades, de població arribada a Mallorca per cercar feina. Predominen les famílies treballadores que adquireixen en propietat el pis (i que amb freqüència pa-

guen amb préstecs a llarg termini). En aquests tipus de barri es concentren les promocions d'habitatge públic més recents.

3.3.5. Les àrees turístiques o la vulnerabilitat als espais productius

Els nuclis urbans que podríem catalogar com a turístics, és a dir, especialitzats funcionalment en activitats turístiques, presenten una morfologia i caracterització molt específica també pel que fa a les zones vulnerables. Aquesta especificitat, juntament amb la importància d'aquests nuclis en unes illes dedicades en "monocultiu" al turisme, és la raó fonamental del fet que se'ls hagi atorgat un lloc central. Curiosament, la situació de la població "exclusògena" en aquestes zones és la més desconeguda ja que els indicadors més usats utilitzats, l'atur i l'analfabetisme/sense estudis, no presenten valors elevats.

A les zones turístiques es pot distingir entre les microzones exclusivament residencials i les que combinen l'ús d'habitatges/apartaments pels treballadors, amb l'ús d'oci per a turistes (bars, comerços, discoteques, etc.).

El nucli de població que s'han anat desenvolupant al llarg de la costa es caracteritzen en general pel desordre urbanístic, fruit del creixement salvatge de la construcció, sobretot al llarg de la dècada dels 60 i 70, i que ha donat peu al fet que es conegui, en el conjunt de la Mediterrània, aquest fenomen de destrucció sistemàtica de la franja costera per a ús turístic com a «balearització» del territori.

Quadre 10. Les seccions més vulnerables. Les àrees perifèriques recents

Codi Secció	Municipi	Descripció Secció	Llars 1996	Població 1996
4006008	PALMA	Pol. Llevant (Puerto Rico)	382	1.293
4006009	PALMA	Pol. Llevant (Caracas)	349	1.294
4006016	PALMA	Pol. Llevant (Bogotà)	504	1.791
302001	ALCÚDIA	C/ Pollentia	1.206	3.194
1101009	CALVIÀ	Son Ferrer/Sa Porrassa	1.008	1.601
3203005	MAÓ	Vives Llull	542	1.646

Quadre 11. Les seccions més vulnerables. Les zones turístiques

Codi Secció	Municipi	Descripció Secció	Llars 1996	Població 1996
4002005	PALMA	El Terreno	559	1.221
4002010	PALMA	Cala Major	666	1.355
302003	ALCÚDIA	Platja d'Alcúdia	1.025	2.359
1101003	CALVIÀ	Palma Nova	1.015	2.619
1101005	CALVIÀ	Santa Ponça	1.311	2.196
1102002	CALVIÀ	Peguera	936	1.329
1401004	CAPDEPERA	Cala Rajada	785	2.212
3104003	LLUCMAJOR	S'Arenal	382	147
3104004	LLUCMAJOR	S'Arenal	691	2.135
3301006	MANACOR	s'Illot	391	1.083
5701003	SANTANYÍ	Cala d'Or	1.032	2.843
6201002	SON SERVERA	Cala Millor	1.262	3.961
3104005	LLUCMAJOR	S'Arenal	908	2.620
4601006	SANT ANTONI	Sant Antoni	807	1.065
4601007	SANT ANTONI	Sant Antoni	508	1.675

En conseqüència, la primera característica de les zones turístiques seria el desordre i la irregularitat urbanística, que és més notable a les zones de planta hotelera més antigues. Aquestes zones, que a Mallorca es corresponen sobretot amb la badia de Palma (s'Arenal de Palma i de Llucmajor i les zones turístiques del municipi de Calvià), han vist millorat el seu aspecte a causa dels diversos plans d'embelliment posats en marxa i que bàsicament han consistit en la regeneració de l'arena de la platja i en fer zones per als vianants i enjardinar els passeigs vora el mar.

Entre les seccions seleccionades per la seva vulnerabilitat en resulten 15 que es poden classificar com a turístiques, tot i que en alguns casos es tracti d'àrees mixtes amb força barreja de funcions. En total, 12.278 llars i 28.820 persones el 1996. La majoria d'aquestes zones se situen a Mallorca i sobretot a la badia de Palma, però també s'han considerat dues seccions de Sant Antoni a Eivissa.

En el conjunt d'aquestes zones es poden distingir tres grans tipus d'habitatges d'acord amb les seves característiques, origen i morfologia. Quan predominen de forma clara caracteritzen la zona turística en

qüestió, tot i que amb freqüència s'ha de parlar de zones mixtes.

Apartaments degradats i/o reconvertits

La rehabilitació de les zones turístiques s'ha limitat a la platja i a construccions de les primeres línies. Per aquesta raó, és a les zones de turisme més primerenc on es troben sobretot apartaments degradats, reconvertits en habitatges dels treballadors de la construcció i de l'hostaleria. I es pot distingir si es combinen amb usos d'oci a les plantes baixes i soterranis o no, ja que la seva localització i problemàtiques són una mica diferents.

Quan no es combina l'ús residencial i l'ús d'oci, sinó que aquests apartaments són exclusivament habitatges, no es troben a les primeres línies, on es concentra l'oferta complementària turística, sinó més bé a les zones intermèdies, entre les més pròximes a la línia costera (i més turístiques) i els nous complexos residencials perifèrics.

Aquests habitatges es caracteritzen per ser blocs d'apartaments que, en general, destaquen en altura respecte als habitatges propers. En molts de casos, es tracta d'antics apartaments turístics que quan es degraden es converteixen cada vegada més

en habitatges semipermanents de la població treballadora d'hoteleria i de la construcció i que acullen les darreres onades d'immigrants. Sobretot en els casos de les zones turístiques degradades de la badia de Palma (Palmanova, Cala Major, s'Arenal).

La reduïda dimensió dels habitatges (construïts per a altres usos) afavoreix l'amuntegament, i les característiques de la seva construcció les deficiències en els aïllaments i les infraestructures. Si a aquestes característiques hi afegim un procés greu de degradació el resultat és llavors un vertader "barraquisme vertical", que ens sembla un dels trets més específics de les zones vulnerables a les Balears. El pas entre aquestes condicions, generalment amb lloguers clarament excessius per les condicions dels habitatges i freqüents desnonaments (vegeu l'apartat d'habitatge), i l'ocupació directe d'hotels o blocs d'apartaments abandonats és relativament curt, tot i que els col·lectius que adopten una o altra solució són clarament distints.

Pel que fa a l'entorn urbà i zones comunes, en general, els accessos i patis comunitaris són els aspectes més visibles de la degradació d'aquests edificis. A més, s'ha de tenir en compte que quan es tracta d'apartaments turístics reconvertits és habitual que hi hagi piscines i zones enjardinades avui en dia en males condicions.

Finalment, s'ha de destacar un aspecte que tendeix a fer més difús aquest tipus de microzona vulnerable: la pròpia dispersió d'aquest tipus d'edificacions en entorns urbanístics de màxima irregularitat morfològica. Aquesta dispersió és acusada sobretot quan es tracta de blocs exclusivament residencials i allunyats de les zones on es concentra l'oferta complementària.

Quan se superposen al mateix edifici els usos residencials per als treballadors amb els usos d'oci llavors es produeix un doble efecte. Per una part, a nivell territorial poden delimitar-se millor les microzones atès que se situen invariablement a les zones pròximes i als accessos (les segones

línies) a la costa; als passeigs es concentren les discoteques, bars i comerços. Però, d'altra part, el que es tracta de zones comercials i d'oci dóna lloc al fet que sigui menys visible l'ús residencial i la problemàtica social. La vulnerabilitat i l'exclusió és llavors més opaca, menys visible.

Colònies turístiques, nuclis de pescadors i zones mixtes

Es tracta de les àrees urbanes centrals dels nuclis turístics que amb anterioritat havien constituït colònies de pescadors i d'estiueig tradicional i on hi ha, en certa manera, habitatges anteriors als anys 60. Corresponen a un tipus d'habitatge tradicional característic. Habitatges unifamiliars, de planta baixa o planta i pis amb un jardí o pati. Aquesta morfologia dóna lloc a microzones vulnerables sols a les antigues zones d'estiueig que han sofert un procés de densificació urbanística derivat de la seva progressiva especialització hotelera. Llavors, cada vegada més, els antics propietaris canvien el seu lloc d'estiueig i els habitatges es van llogant cada cop més als treballadors de les noves àrees turístiques pròximes.⁷

Aquests habitatges són antics, amb deficiències a les infraestructures i aïllament (humitats, falta de bany interior, etc.), i constitueixen zones de carrers relativament estrets, en general, i amb escassos equipaments.⁸

En realitat, a les zones turístiques més antigues és freqüent el que es podrien denominar zones mixtes, on s'intercalen els habitatges tradicionals (de planta baixa i pis) amb els blocs d'apartaments (7 o 8 pisos, per exemple). Llavors, la degradació visible arriba a les seves màximes cotes atès que la zona es densifica i desborda un traçat i ordenament urbà realitzat a l'escala de les construccions tradicionals. Se sumen llavors els infrahabitatges en vertical amb els habitatges al nivell de terra, plantes baixes i sobretot semisoterranis i cotxeres ocupades com a habitatges.

Es pot afirmar que dintre de les zones turístiques les de màxima vulnerabilitat responen més bé a aquest perfil degradat de tipus mixt. Els exemples més clamorosos són a Mallorca: s'Arenal de Llucmajor i una part del Terreno.

Les zones turístiques no degradades

La manca d'habitatge és un dels principals problemes de les zones turístiques, tant pel que fa a habitatges de lloguers moderats com a habitatges en venda assequibles per als treballadors.

A les zones turístiques més grans s'han construït blocs d'habitatges de promoció privada, sobretot al llarg dels últims deu anys, que marquen l'expansió urbana d'aquestes zones cap a l'interior i estan donant lloc al sorgiment de nous barris. Aquestes zones, barris exclusivament residencials, no s'han considerat pròpiament zona turística, sinó més bé àrees urbanes perifèriques.

L'aspecte central als nuclis turístics recents és que predomina la combinació d'apartaments de treballadors i locals d'oci a les plantes baixes i semisoterranis. De fet, fins i tot es troben mesclats els usos de residència i estiuieg als apartaments.⁹

Com que es tracta de construccions relativament recents (anys 80 i 90), el seu aspecte exterior i la seva conservació són relativament bons i, en general, tenen més poques altures. El principal problema, com a zona, és el de la contaminació acústica. Les zones turístiques vulnerables d'aquest perfil són: s'Illot a Manacor, Cala Millor a Son Servera, la Platja d'Alcúdia, i Cala d'Or a Santanyí.

En definitiva, a les zones de tipus turístic està poc diferenciat l'ús turístic i el residencial del territori. A les zones pròximes (però no les primeres línies) destaca l'especulació i revaloració del sòl que dificulta la presència d'oferta d'habitatges per a treballadors i propicia l'edificació amb usos mixtes: els baixos per a oci i els apartaments com a re-

sidència del personal. És aquesta una característica que contribueix a l'escassa visibilitat de la problemàtica en aquestes zones; i aquest tret es troba no sols a les zones degradades sinó també a les de recent urbanització.

A mesura que creix i/o es degrada la zona es detecta una progressiva especialització horitzontal del territori, bé sigui perquè es troben apartaments degradats (moltes vegades antics hotels), perquè hi ha un antic nucli d'estiuieg o perquè es forma una nova zona exclusivament residencial.

NOTES

(1) En aquest sentit s'han utilitzat com a referència els criteris que se segueixen a l'*Informe español sobre barrios desfavorecidos* (1997), que ahora es basa en el *Project group on distressed Areas* (grupo de trabajo de la OCDE). En aquell treball, les 374 unitats identificades al conjunt de l'Estat espanyol es definien com a àrees relativament homogènies d'entre 3.000 i 20.000 habitants.

(2) Es tracta d'un concepte que resumeix les qualitats per a la residència i foment de les relacions comunitàries de l'espai urbà que s'analitza. Inclou aspectes com la presència de contaminació atmosfèrica, de contaminació acústica, qualitat dels espais públics, relació amb el medi natural (boscós, platges, etc.).

(3) El pes fonamental de Palma i d'Eivissa es posa de manifest, sobretot, en el fet que entre les deu seccions amb major puntuació, vuit corresponen a Palma i dues a Eivissa.

(4) Encara que en el decil de major vulnerabilitat també consten determinades seccions de Santa Eulària, de Sant Joan o, fins i tot, de Formentera.

(5) D'altra part, algunes seccions mostren valors de vulnerabilitat que no es corresponen amb la situació real. Es tracta de casos en els quals la unitat censal combina diversos sectors del municipi molt heterogenis (aquest és el cas de Capdepera o el d'Alaró). Aquesta situació és la que ha aconsellat incorporar la secció 2901002 de Lloseta, que mostra uns alts valors de vulnerabilitat, o la de Cala Rajada, en substitució de la secció 01001 de Capdepera, que inclou part del centre de la vila i de la zona turística.

(6) El cas més clar és el de la Raval de Maó, o més recentment el d'una part de Santa Catalina com a zona de restaurants.

(7) Són abundants els exemples d'aquest procés, sobretot a Mallorca. Però, tal vegada Portocristo, a

Manacor, pot ser considerat un cas paradigmàtic. En aquest cas, la zona turística recent i més pròxima és s'Illot.

(8) Encara que s'ha de matisar que la proximitat al mar fa que la platja i la zona per a vianants i enjardinada del seu entorn sigui en tots els casos la zona d'oci i joc per excel·lència.

(9) No es pot oblidar que no hi ha una clara distinció pel que fa a la classe social entre la majoria de turistes i els treballadors residents en algunes d'aquestes zones.

4 Anàlisi de les zones vulnerables seleccionades

Si en el capítol anterior s'han identificat i seleccionat les principals seccions que mostren un major valor en els indicadors bàsics de vulnerabilitat, en aquest capítol s'analitzen les zones vulnerables a partir del conjunt de dades demogràfiques i socials, així com de la informació qualitativa i de premsa que s'ha obtingut.

En el cas de la Part Forana de Mallorca i també de Palma, on el nombre de seccions seleccionades és considerable, s'ha realitzat una selecció d'indicadors i després s'ha fet una anàlisi tipològica discriminant (anàlisi *cluster*) i provant el nombre de tipus més adequat. Aquestes agrupacions han servit per orientar la caracterització.

4.1. Les àrees vulnerables als pobles de Mallorca

4.1.1. Quan hi ha deteriorament de l'habitatge i carències bàsiques de dotacions: els nuclis antics i els ravalers

Els nuclis antics

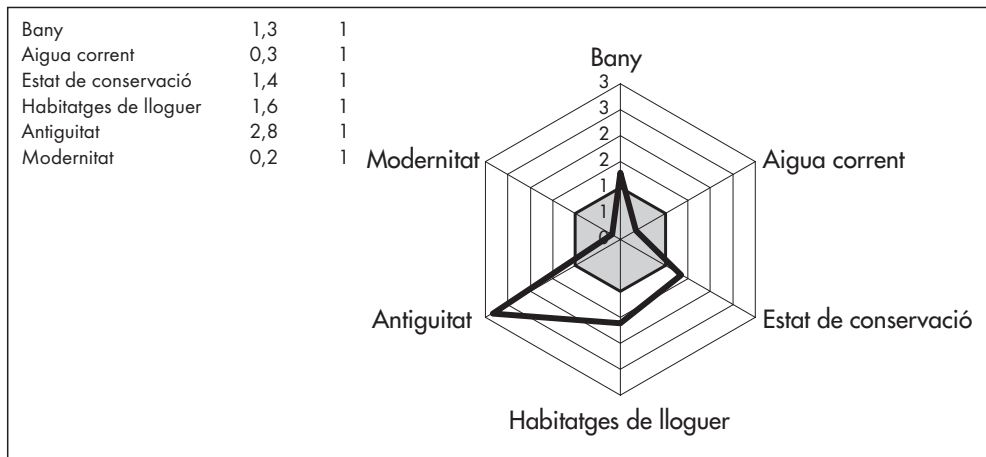
Algunes de les zones de Mallorca (a excepció de Palma) que més puntuen en els in-

dicadors estructurals de vulnerabilitat corresponen als centres de les principals poblacions. Són, concretament, el centre d'Inca, el de Felanitx, i en un principi també s'havia inclòs alguna secció del centre de Manacor o, fins i tot, de Capdepera. Però es tracta d'informació estadística que prové del Cens del 1991, i des de llavors hi ha hagut un procés molt acusat de canvi que fa que s'incrementi la seva funció comercial i al mateix temps s'expulsin les famílies que llogaven a preus relativament moderats habitatges amb carències importants i estats de conservació defecuosos. Per aquesta raó, en realitat, la situació de vulnerabilitat dels centres tradicionals de les poblacions ha tendit a reduir-se. Tot i així, s'han seleccionat dues zones on, per diverses raons, encara té especial importància la vulnerabilitat. Es tracta del centre d'Inca i del de Felanitx, ambdós aliats a l'activitat de la costa que és on més s'ha produït el canvi.

Característiques socials i de l'habitatge

Tant el centre d'Inca com el de Felanitx es caracteritzen per ser zones envellides (amb proporcions d'envelliment del 20 i del 19%, res-

Gràfic 14. Indicadors d'habitatge de la secció del centre d'Inca

pectivament) i amb un elevat percentatge de gent gran que viu sola (un 11% entre els de 75 i més anys a Inca). Es tracta d'habitatges antics amb un estat de conservació defectuós (en un 7,7 i en un 10,7%, respectivament, a Inca i a Felanitx). Entre les seves carències destaca la manca de bany (gràfic 14).

Però el centre d'Inca es distingeix del de Felanitx, entre d'altres qüestions, per haver-hi indicis estadístics de les problemàtiques derivades de la vulnerabilitat social dels nous residents.¹ En el quinquenni 1991-96 va augmentar la seva població en un 31% (és la zona més expansiva) i el pes del lloguer dels habitatges va ser molt elevat per tractar-se d'una zona centre, un 36,6% el 1991, només equiparable al que es registra a les zones turístiques, com es veurà més endavant. La categoria sociolaboral del cap de família indica un considerable grau de desqualificació² i per tant d'escassos recursos monetaris.

Inca és, potser, l'exemple més clar d'una dinàmica que es caracteritza pel deteriorament dels habitatges del centre (o millor dit, de la zona menys comercial del centre), que són abandonats pels seus antics propietaris, sobretot gent gran, i llogats als nous arri-

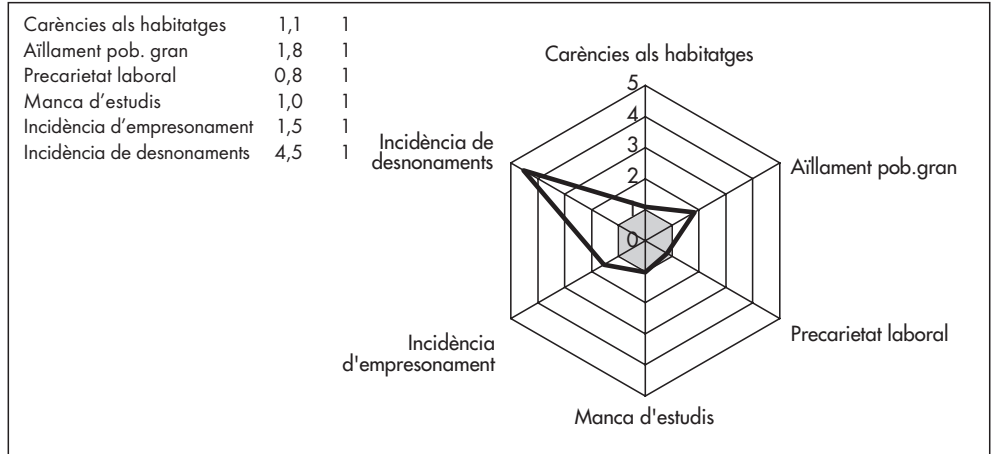
bats al poble que, en aquest cas, comprenen en una proporció ja significativa immigrants extracomunitaris.

Un dels indicadors més directes de vulnerabilitat que s'han utilitzat, els desnonaments, són especialment significatius en aquesta zona,³ i afecten prop del 30 per mil de les llars de la secció. Es tracta d'una proporció només superada per la que s'enregistra a algunes zones turístiques. Però, a Inca, el factor mobilitat lligat a l'estació turística és molt menys important i llavors és on més resulta un indicador directe de problemàtiques socials (gràfic 15).

Pel que fa als altres dos vectors de la vulnerabilitat, les problemàtiques legals i la importància de les prestacions econòmiques dels serveis socials, la zona centre d'Inca, tot i que té una ràtio de problemàtiques legals que duplica la del conjunt de Mallorca (sense Palma), destaca sobretot pel pes de les prestacions, que segueixen, no es pot oblidar, una lògica de l'oferta del tot diferent de la resta d'indicadors.

La zona centre de Felanitx té unes característiques bàsiques semblants: envelliment, antiguitat, estat de conservació encara més defectuós, carències sobretot de bany i elevat percentatge del lloguer dels habitatges

Gràfic 15. Indicadors de vulnerabilitat de la secció del centre d'Inca.

principals (un 17%), però el procés d'instal·lació de nous residents no és tant definit com a Inca. Hi va haver entre el 1991 i el 1996 un creixement poblacional molt moderat (d'un 4%) i una menor proporció de desnonaments (un 7 per mil de les llars). La presència d'immigrants extracomunitaris no és rellevant segons el Padró del 1996, però en canvi l'any 1991 ja hi havia un 25,9% dels habitants d'aquesta secció nascuts a una altra província, la qual cosa representa una proporció similar a la mitjana de les Balears però molt superior a la de les zones no costaneres seleccionades.

En la definició de la vulnerabilitat d'aquesta zona hi té un pes important la població que ha estat al Centre Penitenciari, amb una taxa de 5,83 per mil habitants, inferior a la de les zones turístiques més emblemàtiques però que duplica amb escreix el valor mitjà de Mallorca (sense Palma).⁴

Els ravals

Pel que fa als pobles de Mallorca no es pot parlar d'altres zones centre com a vulnerables i, en canvi, es va dibuixant un perfil de vulnerabilitat que afecta zones pròximes als nuclis antics, ravals o àrees d'habitatges més o manco tradicionals, de construcció modesta i a vegades poc homo-

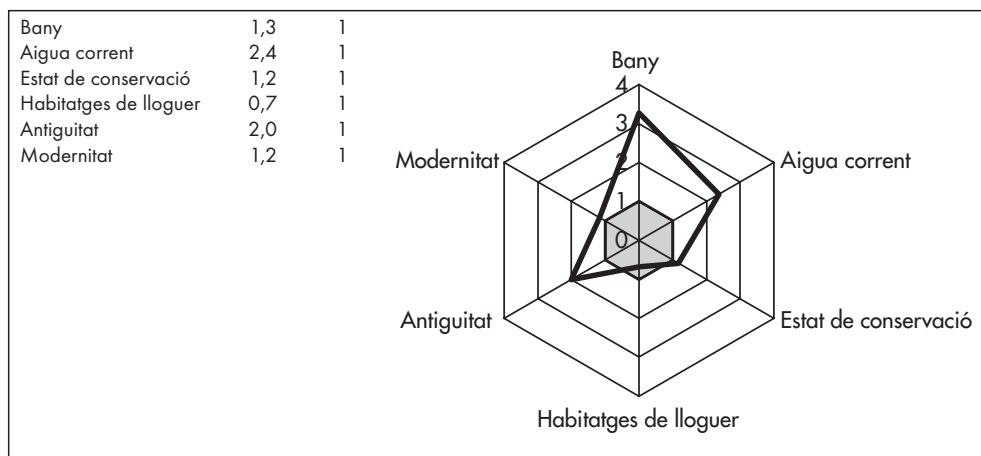
gènia, que en ocasions constitueixen barris obrers o amb una marcada especialització ocupacional (barris de pescadors, sabaters, etc.). Sembla com si hi hagués una certa translació de les problemàtiques dels centres a aquestes àrees pròximes on la funció comercial i la rehabilitació no tenen gaire pes.⁵

Així, a partir dels indicadors seleccionats, ocupen un lloc destacat en el decil de zones més vulnerables de Mallorca, el barri de l'estació del tren a Inca, la zona també de l'estació a Manacor i el barri del Pou Nou a Lloseta.

Problemàtiques de l'habitatge

Es tracta de zones força distintes entre si que tenen en comú, pel que fa als trets de l'habitatge, que són zones amb escàs grau de modernitat dels edificis i alhora amb poca presència d'edificis antics, construïts abans del 1920, si es compara amb els centres dels pobles. L'estat de conservació defectuós afecta entorn d'un 5-6% del total d'edificis. La principal carença és de bany, com en els nuclis antics, tot i que hi ha una diferència substancial entre el Pou Nou a Lloseta (gràfic 16) o la zona de l'estació d'Inca i la zona de l'estació de Manacor, on el percentatge d'habitatges amb aques-

Gràfic 16. Indicadors d'habitatge de la secció de Lloseta. Pou Nou

ta carència és molt menor (un 19,10 i un 2%, respectivament).

Així mateix, Lloseta i Inca-estació destaquen per un major pes dels habitatges de lloguer (un 15,5% i un 25%, respectivament) i dels desnonaments que afecten un 14 i un 21 per mil dels habitatges, mentre que a Manacor els habitatges de lloguer tot just arriben a un 8,8%.

Característiques socials

A les tres zones l'envelliment és elevat, encara que inferior al dels centres dels pobles, i la proporció de llars formades per una persona sola de 75 i més anys és molt semblant, al voltant d'un 5,5%.

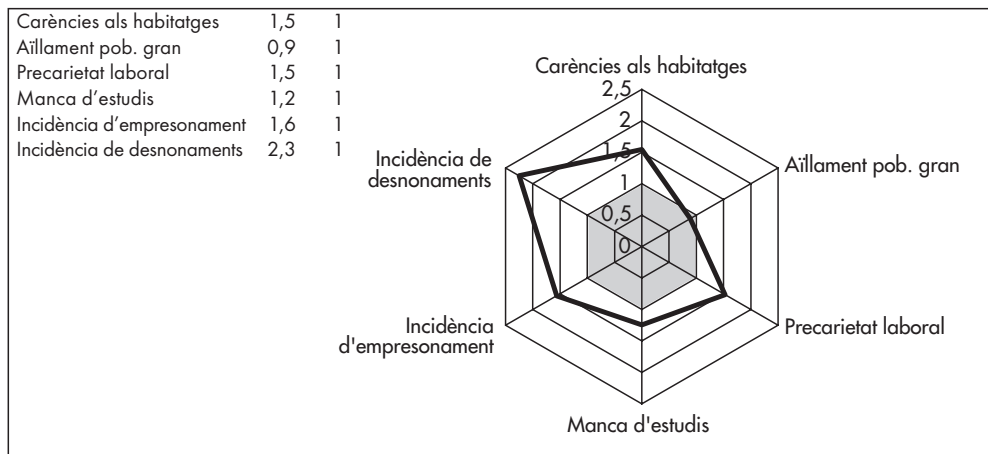
Els indicadors del que s'ha denominat vulnerabilitat estructural són més significatius a Lloseta i a Inca-estació. Els habitants es caracteritzen per ser treballadors d'escassa qualificació (la taxa de desqualificació supera la mitjana de les Balears) i la condició socioeconòmica d'operari del cap de la llar duplica i quadruplica, respectivament, el valor de les Balears. En correspondència amb la importància d'aquest perfil, tenen una significació rellevant les carències en els estudis, sobretot l'analfabetisme femení (no s'ha d'oblidar que són zones amb un important grau d'envelliment).

El barri del Pou Nou, a Lloseta, és un prototip de zona que va créixer a remolc de l'arribada d'immigrants d'altres comunitats autònomes,⁶ en els anys 50 i 60 majoritàriament, per treballar a les mines, a la fàbrica de ciment Portland i a les sabates, i que es varen construir cases més bé petites en carrers sense voravies i, fins fa pocs anys, sense aigua corrent. De fet, els indicadors de vulnerabilitat de l'habitatge han tingut un pes significatiu en la selecció d'aquesta zona (gràfic 17).

La informació qualitativa obtinguda va reafirmar la selecció realitzada a partir de les dades estadístiques i va matisar que també el nucli antic, on hi havia cases velles i deteriorades de lloguer, era un nucli on es tramitaven demandes i on es detectava major concentració de problemàtiques socials, més cronificades, per cert, que les procedents del barri del Pou Nou, encara que en els darrers anys s'ha produït un procés de dispersió paral·lel a la progressiva rehabilitació del centre.

Però allò que interessa remarcar en aquestes pàgines de la valuosa informació dels professionals dels serveis socials és la idea que, tot i ser moltes vegades fills dels immigrants i treballadors de semblants característiques que els originaris del poble,

Gràfic 17. Indicadors de vulnerabilitat de la secció de Lloseta. Pou Nou

ha perdurat una forta estigmatització del barri del Pou Nou com a barri de "forasters" i una dissociació profunda en les activitats socials i relacions comunitàries entre els originaris de la Península i la resta del poble. A l'actualitat, la decadència de la indústria (les mines han tancat, les indústries de sabates han reduït la seva empremta, etc.) i el trasllat al sector turístic dels joves han diluït en part aquest estigma, però tot i així encara avui hi ha dues associacions de la tercera edat, una freqüentada per mallorquins i l'altra per peninsulars, i la mateixa divisió s'observa entre els pubs, és a dir, fins i tot entre la gent jove.

Finalment, s'ha de mencionar que Lloseta i Inca es troben molt relacionats a través del tren, que hi ha una significativa mobilitat de la població i que precisament és el barri de l'estació el més pròxim a Lloseta i el que més semblances hi presenta.

A la zona de l'estació de Manacor els valors estadístics de la secció són menys significats perquè es tracta d'una zona menys homogènia. Pràcticament tots els valors de vulnerabilitat estructural se situen entorn de la mitjana de les Balears i tot just l'indicador de manca d'estudis és rellevant, sobretot pel que fa a l'analfabetisme funcional i a la taxa de "sense estudis" femenina. En qualse-

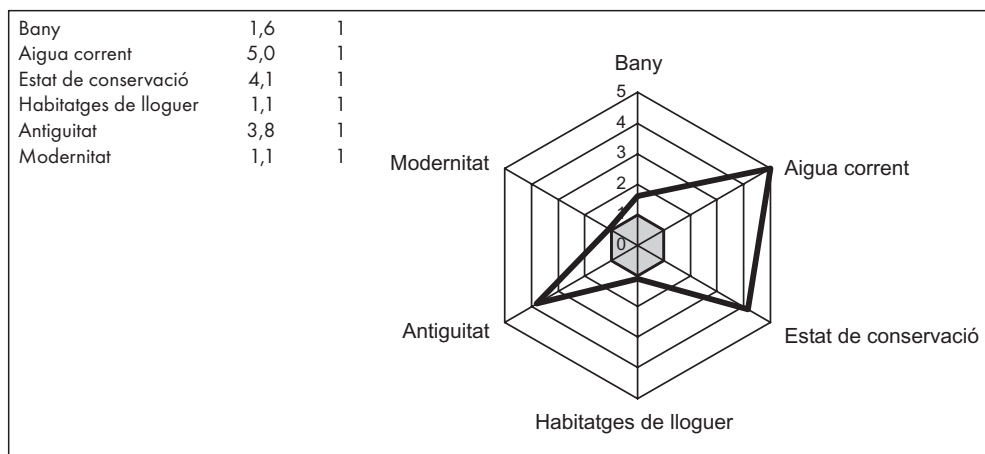
vol cas, a les tres zones, la taxa d'activitat femenina se situa al voltant d'un 32-33%, semblant a la dels centres dels pobles i molt inferior, és clar, a la de la resta de zones vulnerables de l'illa. Pel que fa a les dones que consta que són actives tenen una taxa d'assalariament (i d'eventualitat a Lloseta i a Inca-estació) per sobre de la mitjana.

De totes maneres, Lloseta i Inca (i en especial aquesta zona d'antigues fàbriques) es caracteritzen per la presència d'un important segment de treball submergit, que va a càrrec sobretot de les dones d'aquests barris de treballadors.

Problemàtiques legals

La zona de l'estació de Manacor, per la seva part, es troba en el decil de zones més vulnerables, sobretot pel pes (acumulat) de les problemàtiques amb la justícia⁷ que han afectat el 5,99 per mil, el que significa més del doble de la mitjana de les Balears però que tot i així és inferior al 7,05 de la zona de l'estació d'Inca. En canvi, a Lloseta, d'acord amb les seves característiques de barri de treballadors, la presència d'aquest tipus de problemàtica és menor (una taxa de població expressa de 3,44 per mil), encara que també per sobre de la mitjana de les Balears.

Gràfic 18. Indicadors d'habitatge de la secció d'Andratx

4.1.2. Àrees urbanes perifèriques recents. Andratx, Son Ferrer i sa Porrassa i Alcúdia-Mal Pas

Dintre d'aquest tipus s'han integrat algunes àrees poc homogènies, perifèriques respecte als centres dels nuclis de població, i eminentment residencials. Una zona en particular d'Andratx (seccions 01003 i 01002), Son Ferrer-sa Porrassa a Calvià, i el que s'ha denominat Alcúdia-Mal Pas.

Habitatge

Aquestes tres àrees tenen en comú que puntuen en carències en els habitatges i que se situen clarament per sobre de la mitjana en proporció d'edificis construïts amb posterioritat al 1981 (grau de modernitat). I aquests edificis es combinen, sobretot a Andratx, amb altres habitatges que puntuen per la seva antiguitat, la qual cosa aporta una primera visió de les diferències entre aquestes àrees.

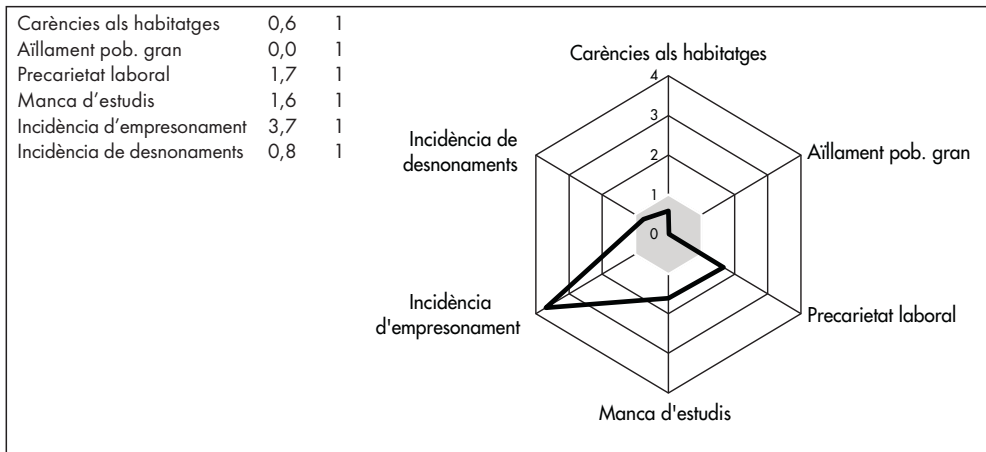
En general, les tres zones atreuen població als nous blocs de pisos, que amb freqüència són de protecció oficial, famílies que no poques vegades tenien la seva anterior residència en habitatges tradicionals (del centre del poble o de la perifèria). Per aquesta raó coincideixen els informadors claus en parlar d'una major concentració

de la població vulnerable (no s'ha d'oblidar que els nous blocs de pisos són de considerable altura i densitat), abans més dispersa als habitatges tradicionals.

Pel que fa a Andratx (gràfic 18), destaca la presència d'habitatges antics amb un estat de conservació defectuós, que afecta un 23,3% dels habitatges de la secció considerada de màxima concentració de vulnerabilitat, amb carències de bany i d'aigua corrent molt per sobre de la mitjana. En aquest cas, sembla que ha estat especialment significatiu en els últims anys el procés d'expulsió cap a la perifèria,⁸ des dels carrers més centrals del poble, de la població més vulnerable, però també es pot constatar una agudització de les deficiències dels habitatges tradicionals que resten, ja que s'utilitzen com a residència infrahabitatges als carrerons, cul de sac, més marginals. I el més curiós és que els edificis moderns de pisos de protecció social també segueixen una ubicació semblant als cul de sac, de manera que, a pesar que els dèficits en l'habitatge de bon segur que hores d'ara s'han reduït, persisteix un estigma pel que fa a les disposicions de les promocions d'habitatge públic.

La zona de Son Ferrer a Calvià és un polígon residencial consolidat en el anys 80 on predomina la propietat i on evidentment

Gràfic 19. Indicadors de vulnerabilitat de Son Ferrer (sa Porrassa), Calvià

no s'hi detecten carències bàsiques d'habitatge. Però aquesta secció també comprèn el nucli d'infrahabitatges de sa Porrassa, que és el principal causant que alguns indicadors de deteriorament de la zona siguin elevats, com ara l'estat de conservació defectuós que afectava el 1991 un 13,8% dels habitatges de la secció, que duplica la mitjana de les Balears.

El cas de la zona d'Alcúdia que s'ha denominat Mal Pas (pel fet de situar-se a la sortida d'Alcúdia cap a aquesta zona de la costa) guarda força paral·lelismes sobretot amb Andratx, encara que amb més matisos. Combina habitatges tradicionals del creixement de la perifèria d'Alcúdia cap al Port d'Alcúdia (carrer de Pollentia i altres) amb construccions de pisos posteriors al 1981 (grau de modernitat superior a la mitjana), alguns dels quals també són de promoció pública.⁹

Característiques socials

Pel que fa a la caracterització de la vulnerabilitat estructural, Alcúdia-Mal Pas i Andratx són zones relativament envellides amb una proporció de llars solitàries de gent gran molt semblant, entorn del 4-5% de les llars, mentre que Son Ferrer és una zona nova, jove, on el lloguer té una escassa incidència (un 4% dels habitatges principals). En canvi, tant a Andratx com a Alcúdia el lloguer té una major presència, tot i que en cap de les àrees té significació el desnonament com a indicador de vulnerabilitat.

Són zones de residència de treballadors que destaquen per una elevada taxa d'activitat i d'eventualitat femenina (el màxim a Son Ferrer amb un 63% d'activitat de la dona) i per puntuar tant en la vulnerabilitat derivada de les dificultats en el treball com en els estudis (gràfic 19). Únicament a Andratx destaca la taxa de desqualificació, que duplica la mitjana de les illes i que és deguda a la importància de la construcció (on hi ha més declaració de peonatge) respecte

de l'activitat d'hostaleria, més qualificada segons la classificació ocupacional de l'INE.

També les tres zones que es tracten destaquen per la importància relativa de la vulnerabilitat lligada a les problemàtiques legals, en especial a Son Ferrer i a Alcúdia-Mal Pas, com era d'esperar, ja que aquest indicador és més elevat a zones relacionades amb l'activitat turística.

4.1.3. Un mixt de deteriorament i activitat turística: les zones turístiques més antigues

Del decil de zones més vulnerables de l'àrea dels pobles de Mallorca s'han considerat amb aquest perfil predominant s'Arenal de Llucmajor, Cala Rajada a Capdepera i Palmanova a Calvià.¹⁰ Tot i així es tracta d'una aproximació, atès que en realitat a cada una d'aquestes zones hi ha una microàrea més deteriorada i relativament antiga i una de més recent cap a on s'estén la urbanització. El 1996, en ocasions ambdues zones formaven part d'una mateixa secció estadística, com és el cas de la secció més vulnerable de Palmanova que també integra Son Caliu, on en els últims anys s'ha format un important polígon residencial que du com a conseqüència que en el període 1991-96 augmentàs la població de la secció en un 50%.¹¹

Problemàtiques de l'habitatge

Aquestes zones tenen en comú que punten per sota de la mitjana de les Balears en percentatge d'habitatges construïts després del 1981, amb l'excepció de Palmanova (que tot i així no difereix gaire de la mitjana), i també punten molt per sota pel que fa al pes dels habitatges construïts abans del 1920. El gruix dels edificis es correspon als anys 60 i 70.

No destaquen per un estat de conservació defectuós (per terme mitjà) ni per la mancança de serveis bàsics com el bany,¹² però sí per una presència important de llo-

guer, sempre per sobre de la mitjana de les Balears, i per un percentatge significatiu de desnonaments, fet que contribueix força a què se considerin zones vulnerables.¹³ A més, els metres quadrats d'habitatge principal per persona són en tots els casos inferiors a la mitjana de les Balears (entre els 25 i els 29 m²).

Característiques socials

Pel que fa a les característiques socials d'aquestes zones, tenen un grau relativament important d'envelliment, superior en qualsevol cas al de les zones turístiques més recents i que augmenta òbviament a les microàrees més antigues i deteriorades. Així, a s'Arenal de Llucmajor, on puntuen tres de les quatre seccions que l'integren (gràfic 20), l'envelliment és d'un 8 o d'un 9% a les més consolidades, mentre que se situa en un 6% a la secció que engloba la microàrea de creixement més recent.¹⁴ L'envelliment és major a Cala Rajada, on gairebé arriba al 12% la proporció de gent gran.¹⁵

Però en la caracterització de la vulnerabilitat d'aquestes zones la proporció de llars solitàries de gent gran no té rellevància, és sempre clarament menor que la mitjana, i en canvi el component de carències en la formació i sobretot l'atur i l'eventuali-

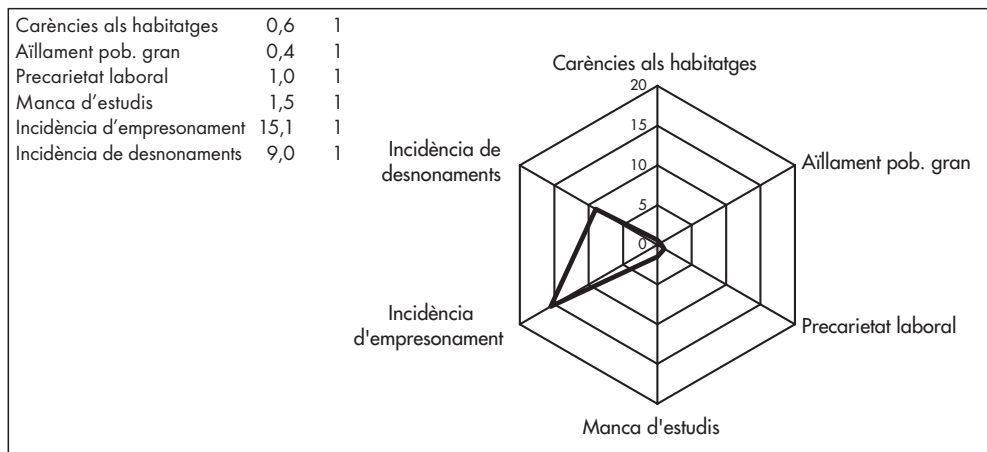
tat són força importants com correspon a zones turístiques que aglutinen una població bàsicament activa. La taxa d'activitat femenina destaca en tots els casos per ser molt superior a la global de les Balears.

És una població comparativament jove (en termes de les Balears) en la qual les separacions i divorcis tenen una incidència significativa i per aquesta raó, tant a Palmanova com a Llucmajor, ens trobam amb un percentatge de llars, major que en el conjunt, on la persona de referència és dona: el màxim es troba en una secció de s'Arenal de Llucmajor, on arriba gairebé al 48% de les llars. I s'Arenal de Llucmajor es distingeix de les altres zones per la importància relativa de les famílies nombroses, entorn d'un 2% de les llars, que supera clarament la mitjana.

Per acabar, totes les zones d'aquest tipus es caracteritzen per la importància de la població immigrada, tant nascuda a d'altres comunitats autònomes com a l'estranger. En particular, la proporció d'estrangers segons el Padró del 1996 supera el 16% a Palmanova, que gairebé quadruplica els valors de les Balears, i oscil·la entre prop del 6% a Cala Rajada i del 6 a l'11% a les distintes seccions de s'Arenal.

L'origen dels empadronats estrangers varia d'unes zones a altres: a Cala Rajada

Gràfic 20. Indicadors de vulnerabilitat a la secció de s'Arenal de Llucmajor

és pràcticament europeu, mentre que a Palmanova i a s'Arenal de Lluçmajor la presència d'africans duplica la mitjana.

En definitiva, es tracta de zones de contrastos acusats, amb concentracions d'infrahabitatges en vertical en vells blocs d'apartaments que, tot i que no destaquen per la seva antiguitat, mostren indicis d'amuntegament i de no-adaptació a les condicions d'un habitatge principal. Són apartaments de lloguer amb freqüents rotacions dels habitants.

La vulnerabilitat deguda a les problemàtiques amb la justícia penal té una importància molt destacada però inferior a la de les zones turístiques més actives que es tractaran a continuació, i que ostenten els màxims en aquest indicador. Així, tant a s'Arenal de Lluçmajor com a Cala Rajada les taxes de població presa i expressa oscil·len entre els 2,30 i els 5 per mil, mentre que a Palmanova, l'àrea més activa i més moderna, ja arriba als 8,11 per mil (gràfic 21).

4.1.4. Les zones turístiques més modernes o la vulnerabilitat als espais productius

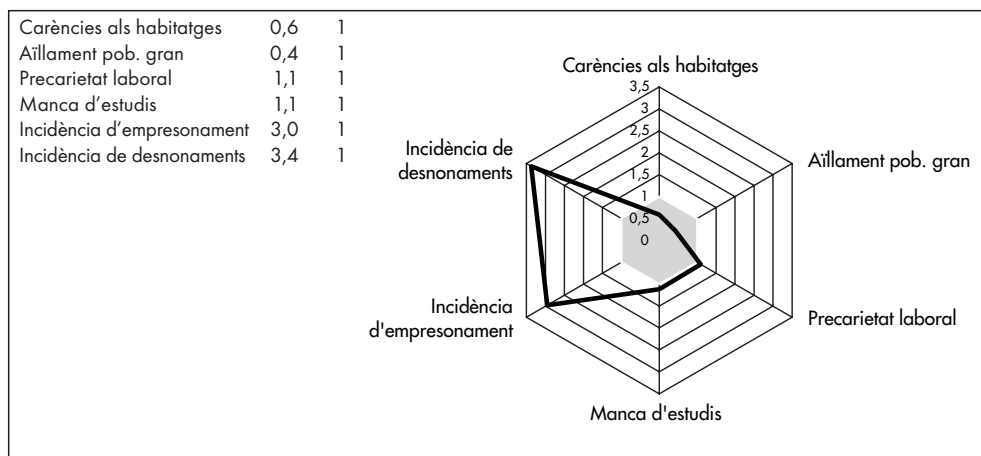
Entre les zones seleccionades com a vulnerables integren aquest tipus Peguera i Santa Ponça a Calvià, Cala Millor a Son

Servera, la Platja d'Alcúdia, Cala d'Or a Santanyí i s'Illot a Manacor (gràfics 22 i 23). Aquestes zones tenen en comú que són eminentment turístiques i d'edificació moderna, on les edificacions posteriors al 1981 superen el 40% (a excepció de Peguera on és del 31%) i a Santa Ponça gairebé arriben al 70%. Són, en qualsevol cas, les zones més modernes, en general, de les analitzades.¹⁶

Problemàtiques d'habitatge

Es tracta, doncs, d'habitatges amb bon estat de conservació i que no destaquen tampoc per carències a les infraestructures i als equipaments bàsics. Pel que fa als metres edificats d'habitatge principal per persona oscil·len entre els 31,1 m² a Cala d'Or (que es correspon amb la mitjana de les Balears) i els 25,5 m² a Peguera, però en qualsevol cas s'observa una dimensió major que la de les zones més deteriorades tractades a l'apartat anterior. Els habitatges de lloguer tenen un pes desigual, però en general la seva incidència és també menor que a altres zones amb major deteriorament físic dels edificis. El mínim es registra a Peguera i a Santa Ponça, on no arriba al 20% (hi ha àmplies zones de residències unifamiliars en propietat), i el màxim a s'Illot

Gràfic 21. Indicadors de vulnerabilitat de la secció de Palmanova a Calvià

amb un 30,5%. Però són els desnonaments els que ens aproximen a la possible vulnerabilitat lligada al pagament de lloguer. I llavors resulta que precisament a Peguera i a Santa Ponça tot i que el lloguer no destaca especialment, sí que destaca pels processos de desnonament. És a dir, que els lloguers d'habitatges són en condicions més inestables (tant per manca de recursos com per mobilitat).

Característiques socials

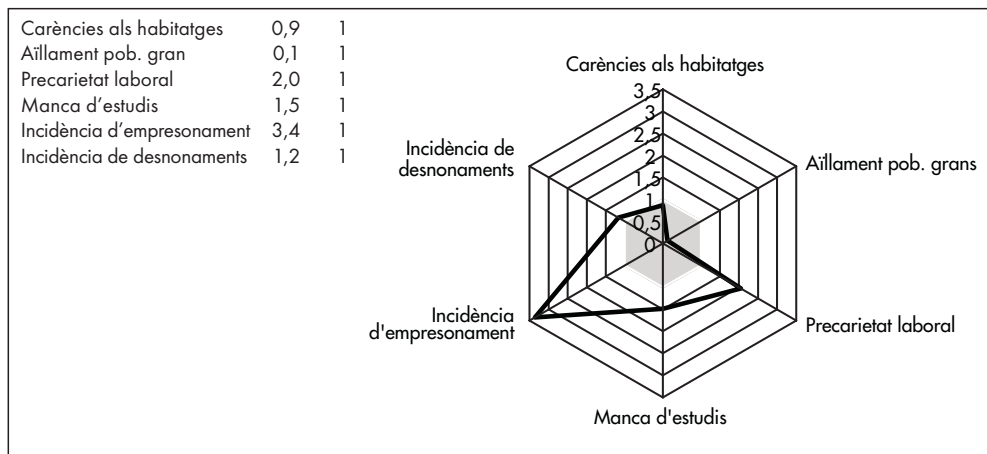
Pel que fa a la caracterització demogràfica són les menys envellides de les zones vulnerables: no superen el 8% de gent gran ni el 2%, com a màxim, de proporció de llars unipersonals de 75 i més anys. Són zones relativament "joves", amb una taxa de joventut sempre per sobre de la mitjana de les Balears. En correspondència, a totes les zones hi ha una elevada presència de llars amb fills la majoria dels quals estan en edat escolar, mentre que les mares majoritàriament treballen (la taxa d'activitat femenina supera a quasi totes aquestes zones el 59%), i amb horaris i torns (a l'hostaleria) que combinen amb dificultat amb l'atenció als nins. Per aquesta raó, les problemàtiques familiars i associades a la població infantil i adolescent ocupen un lloc important.

S'ha d'assenyalar, per exemple, que la proporció de separats i divorciats, amb relació al total de casats, és superior a la mitjana a totes les zones que s'analitzen.

La vulnerabilitat lligada als dèficits en els estudis que afecta els adults joves, d'entre 20 i 39 anys, destaca menys en aquestes zones que a les turístiques més deteriorades, però sempre superen el 40% els que no tenen el certificat escolar en aquestes edats,¹⁷ cosa que realment dona una imatge precisa del grau de desqualificació i de les possibilitats dels que constitueixen la força de treball per excel·lència en aquests moments a les Balears. Destaca d'entre totes les zones s'Illot, amb prop d'un 49% dels joves adults en aquestes condicions.

I com no podia ser d'altra manera, també destaca la vulnerabilitat en el treball. Així, els màxims absoluts de totes les zones vulnerables de Mallorca (sense Palma) en atur/eventualitat es troben a la Platja d'Alcúdia, a s'Illot i, en tercer lloc, a Cala d'Or. A més, en aquestes dues darreres zones és considerable la proporció de llars on la persona de referència és operari sense especialitzar, a pesar de tractar-se de zones turístiques (un 8,5 i un 6,8%, respectivament).¹⁸ En definitiva, representen els prototipus de zones productives que generen un

Gràfic 22. Indicadors de vulnerabilitat de la secció de s'Illot a Manacor

estil de vida i de treball intrínsecament vulnerable. És un indicador d'aquest estil de vida, per exemple, l'elevada proporció de separats i divorciats amb relació al total de casats, sempre per sobre de la mitjana de la comunitat.

En aquest sentit, a pesar de compartir els principals trets, s'observen, pel que fa a la caracterització social, diferències entre Cala d'Or, Platja d'Alcúdia i s'Illot, i les zones de Calvià (Peguera i Santa Ponça), on la vulnerabilitat lligada al treball i a les carències dels estudis és menor. Tal vegada, l'explicació s'ha de buscar en la creixent presència d'una funció residencial unifamiliar a les zones de Calvià, que es combina amb àrees d'intensa activitat hotelera. La zona més emblemàtica d'aquesta heterogeneïtat és Santa Ponça, on la taxa total d'estudis universitaris, per exemple, supera àmpliament la mitjana de les Balears.

En general, totes les zones agrupades en aquest tipus, que s'ha denominat "turístic modern", actuen com a àrees que atreuen població immigrada. La població nascuda a la resta d'Espanya, segons el Cens del 1991, supera sempre el 45% i arriba a un 52,3% a Peguera.

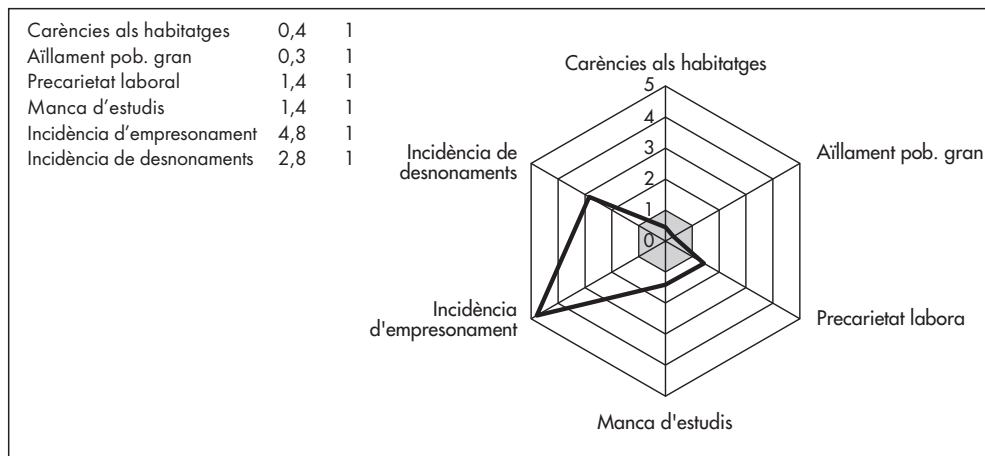
També són zones que atreuen immigració estrangera, encara que llavors es tornen

a perfilar diferències entre Peguera, Santa Ponça i la Platja d'Alcúdia per un costat, i Cala d'Or, s'Illot i Cala Millor per l'altre. A les primeres, segons el Padró del 1996, els estrangers oscil·len entre l'11,7% de Peguera i el 18% de la Platja d'Alcúdia. En canvi a les altres zones, la seva presència, com a residents empadronats, encara és molt minsa.

La forta presència de residents estrangers influeix en alguns dels trets més distintius de l'estructura familiar d'aquestes zones. Per exemple, el pes de les ruptures familiars (que és major a totes les zones) o el de les llars on la persona de referència és dona, que també supera la mitjana a Peguera i a Santa Ponça (amb un 32,5 i un 39,7% de les llars). També s'ha d'assenyalar la importància en aquestes zones de les llars unipersonals (entre un 5 i un 7% de les llars) i de les llars sense família (que arriba a un 22,5% a la Platja d'Alcúdia).

A totes les zones la gran majoria són europeus (sobretot a les que més estrangers hi resideixen) i gairebé a cap hi destaca la presència d'africans que, com es va veure, ja eren apreciables a nivell estadístic a altres tipus de zones vulnerables més deteriorades. L'excepció és s'Illot, on la proporció d'africans, si bé no arriba a l'1%, més que duplica els valors del conjunt de la comunitat.

Gràfic 23. Indicadors de vulnerabilitat de la secció de Peguera a Calvià

Problemàtiques legals

Per acabar, allò que provoca que aquestes zones turístiques es posin al capdavant de la vulnerabilitat és la importància de l'indicador de problemàtiques amb la justícia penal, com no podia ser d'altra manera ja que són focus d'intensa activitat a l'estiu que atreuen un segment de població flotant difícil de calcular però molt important. Des de breques o alteracions de l'ordre amb relació al consum d'alcohol o altres drogues, a robatoris als hotels, la llista de notícies que apareixen a la premsa és interminable. Són clarament focus de tensió. I les dades confirmen aquesta imatge. Les majors taxes de població presa i expressa se situen precisament a Peguera i a Santa Ponça, amb 10,5 i 9,5 habitants per mil que han passat pel centre penitenciari. A continuació es troba s'Illot amb 7,4 i ja a més distància la resta de zones.

En resum, les zones turístiques més modernes presenten en comparació de les més antigues i deteriorades un major contrast entre el pes, superior, de la vulnerabilitat a causa de les problemàtiques legals i la vulnerabilitat social que és inferior (a partir de les característiques de les persones i els habitatges).

4.1.5. Les zones vulnerables de Mallorca segons la premsa

Les notícies que han aparegut a la premsa diària, en especial al *Diario de Mallorca*, pel que fa a les zones i municipis més vulnerables de Mallorca (si exclouem Palma) fan referència majoritàriament a Calvià (28,7%), i especialment a Palmanova i a Magaluf.

Les notícies més freqüents són sobre robatoris, violència domèstica i violacions, abusos i agressions sexuals diverses. S'han recollit cinc notícies (la majoria de vegades, després dels robatoris) que fan dos cèntims de casos de violència domèstica a Calvià durant l'any analitzat i que han transcendit a l'opinió pública. És ben cert que en els últims anys aquest ha estat un

tema que ha preocupat especialment a la ciutadania i que, fent-se ressò d'aquest clima i de la circumstància d'alguns casos greus de maltractaments i agressions amb resultat de mort a les illes, la premsa tendeix ara a reflectir més àmpliament aquesta problemàtica. Però també és cert que comparativament destaquen d'una manera especial a Calvià (si s'exclou Palma). Amb titulars com ara:

«Detenidos dos hombres en Calvià por maltratar a sus esposas» (*Diario de Mallorca*, 11.03.98).

Pel que fa a les agressions sexuals, l'altre bloc significatiu, s'han recollit quatre notícies en aquestes zones de Calvià, i sovint els protagonistes són estrangers (sobretot les víctimes). Aquests successos tendeixen a situar-se en temporada baixa, a l'hivern i a la primavera...

«Detenido un camarero por intentar violar a una britànica en Magaluf» (*Última Hora*, 02.03.98).

La identificació de la zona no apareix més que secundàriament i sobretot quan es refereix a confiscacions de droga o successos a llocs públics (discoteques, etc.). En aquest sentit, és Magaluf (tot i que hi ha tantes o més notícies de Palmanova) la zona que més apareix en els titulars i dintre de Palmanova cal destacar la zona de Son Caliu.

En definitiva, a través de la premsa es pot copsar el sentit de les problemàtiques de vulnerabilitat més pròpies de les zones turístiques, i en particular al municipi de major concentració de Mallorca que és Calvià: la presència de petits robatoris a remolc del trànsit de persones i activitat, la facilitat pel consum i petita venda de droga, les problemàtiques familiars i, especialment, la desestructuració familiar i la violència domèstica.

En bona mesura, els protagonistes d'aquests successos són joves i el rerefons social hom el pot deduir de notícies com ara la que es refereix a la detenció d'una "banda de joves" d'entre 14 i 17 anys que robaven ciclomotors, els desmuntaven i en venien les

peces per les rodalies d'una coneguda discoteca de Magaluf (*Balears*, 17.07.98).

La mobilitat de població facilita el desarrrelament i atreu les persones que fugen o que volen realitzar activitats delictives. La pròpia organització de l'hàbitat en blocs grans d'apartaments que moltes vegades no reuneixen les condicions òptimes per a la residència permanent influeix força en aquesta situació. Fins el punt que alguns d'aquests blocs emblemàtics, per l'elevada concentració de problemàtiques socials, segons les informacions qualitatives dels professionals, apareixen també repetidament a la premsa. Aquest és el cas dels apartaments Olívia a Palmanova (Son Caliu), que hi varen aparèixer el novembre del 1998 amb la notícia d'un robatori a un taxista i uns mesos abans amb la condemna a un expolicia que havia pres foc a l'apartament de l'expromesa (gener del 1998).

Respecte a les altres zones costaneres, la seva presència a la premsa és molt menor, i en tot cas destaca Cala Millor a Son Servera (6,2% de les notícies sobre Mallorca sense Palma) on predominen els successos que fan referència a danys contra les persones: una brega amb resultat de mort com a conseqüència del consum d'alcohol, un homicidi, una violació i la fosca mort d'un jove a l'interior d'un bar. En algunes d'aquestes accions hi ha involucrats estrangers.¹⁹

«Detenido un tiquetero por violar a una muchacha en Cala Millor» (*Diario de Mallorca*, 20.06.98).

A pesar que a nivell quantitatiu no sigui rellevant, la premsa recull la preocupació pels petits delictes, consum i venda de droga i robatoris vinculats a la temporada turística, com ara a Alcúdia on va tenir molt de ressò la detenció de tres joves que venien haixix als alumnes de l'institut. En el debat que es va generar s'argumentava que els mesos de pretemporada arribaven al poble famílies en espera de feina i que es detectava un augment dels robatoris i vandalisme per part del jovent, que llavors

no estudia i que encara no està ocupat (va aparèixer repetidament aquest tema el mes de març del 1998). Pareix prou eloqüent...

Si s'exceptuen els municipis turístics va destacar a la premsa (sobretot per les problemàtiques de violència) Felanitx, on durant els primers dies d'abril la premsa es va fer ressò de la preocupació dels felanitxers per la proliferació «de actos vandálicos» i de «bandas juveniles». Aquesta informació de tipus més general es va generar dies després que es produís un succés greu d'agressió:

«Una vecina de Felanitx recibe una brutal paliza a manos de cuatro personas» (*Diario de Mallorca*, 17.03.98).

A la descripció del succés es diu que es tracta suposadament de famílies que fa poc s'han instal·lat a Felanitx... I aquest és potser un tret comú al tractament dels successos a municipis de dimensió relativament reduïda i encara amb forta cohesió. Es distingeix quan la víctima es tracta d'un veïnat, membre de la comunitat, o quan és una qüestió dels "altres": dels estrangers a zones d'elevada i consolidada immigració (com ara Calvià), però també dels treballadors més o manco temporals a la majoria de pobles (encara que hi puguin dur anys de residència en una zona costera o al mateix centre del poble). Aquest és el tarannà que es reflecteix a la informació ja comentada sobre els problemes de vandalisme a Alcúdia (curiosament també durant el mes de març del 1998), o fins i tot la que du el titular:

«Un joven de Andratx duerme en la calle, en la más absoluta miseria» (*Última Hora*, 29.03.98).

Al reportatge s'especifica que el jove és nascut a Andratx i que no és un delinqüent...

Una problemàtica distinta és la que trobam a Inca. Dos temes varen destacar durant el 1998, el de l'economia submergida i el dels immigrants a la comarca. Durant el 1998 les problemàtiques derivades del treball precari i submergit del calçat varen ser motiu d'especial atenció. La importància de

l'economia submergida i les conseqüències per a la salut dels treballadors de l'ús de productes tòxics sense les adequades condicions varen ser denunciades pels sindicats. El desencadenant varen ser dos incendis que en pocs dies de diferència es varen produir a Inca i a Lloseta per la manipulació de coles (*Diario de Mallorca*, 30.01.98). El batle i el conseller de Treball varen assegurar que no era cert i que el treball submergit tendia a desaparèixer a Inca (*Diario de Mallorca*, 12.03.98), declaracions que varen motivar nous articles de crítica envers aquesta actitud.

Respecte al tema de la immigració, durant el 1998, la premsa es va fer ressò de l'augment recent de la població magribina a la comarca d'Inca: «en dos años la población magrebí supera los 400 censados más los indocumentados» i de les problemàtiques que presenten. D'una manera especial, la problemàtica escolar dels fills (*Diario de Mallorca*, notícies del 30.12.98 i del 29.04.98).²⁰

Finalment, s'ha d'assenyalar que el tema del dèficit d'habitatges apareix regularment a la premsa referit a la majoria dels municipis amb zones vulnerables. A Manacor, l'IBAVI comença la reforma parcial dels habitatges del Serralt de Manacor. A Andratx es planteja aportar ajudes econòmiques als joves per adquirir el seu primer habitatge. A Calvià s'aprova la construcció de 255 habitatges de protecció oficial a Son Ferrer i a la urbanització del Galatzó, i també a Felanitx es construeixen habitatges socials de l'IBAVI i es remarca que fan falta molts d'habitatges socials al poble.

4.2. Les àrees vulnerables a Palma

L'anàlisi de les diverses zones considerades es pot fer caracteritzant cada una de les zones, però si seguim aquest procediment el problema és la dificultat de superar una anàlisi descriptiva. Per això, cal fer una anàlisi que permeti un aprofundiment de les

relacions i diferències entre aquestes zones. Una anàlisi que ha de ser multivariable, és a dir, que ha de captar totes les fonts de variació i caracterització més rellevants.

Per això, com en el cas de les zones dels pobles de la resta de Mallorca, s'ha fet una anàlisi per diferenciar els tipus de zones considerades.²¹ Per tal de facilitar aquesta anàlisi s'han seleccionat els indicadors²² discriminants entre les zones i després s'ha construït una tipologia (anàlisi de *clusters*) i s'ha provat el nombre de tipus més adequat. Aquesta anàlisi ha servit d'orientació per a les agrupacions que s'exposen.

4.2.1. Zones vulnerables d'habitatge tradicional del nucli antic i dels ravals

A Palma s'han considerat en aquest grup algunes zones del nucli antic com ara el Banc de s'Oli, Sant Feliu/Apuntadors i Sant Francesc/Plaça Quadrado, i també les microàrees més degradades dels dos ravals per excel·lència de la ciutat, es Jonquet/Santa Catalina i la Soledat sud.

Aquestes zones no són totes les identificades, però sí les que s'han estudiat amb més detall. Les seccions de sa Gerreria no han estat objecte d'investigació específica, atesa la seva situació actual de profunda remodelació.

Problemàtiques d'habitatge

Les zones seleccionades es caracteritzen per ser les que més dèficits presenten pel que fa a l'habitatge, i en tots els casos, com a mínim, es duplica la ràtio de les Balears de vulnerabilitat per aquesta qüestió. Són zones amb una majoria d'habitatges anteriors al 1920. Les menors proporcions se situen a la Soledat sud i a la zona de la Plaça Major, al centre de Palma, amb un 40 i un 47%, respectivament, d'edificis antics. A les altres zones n'hi ha entorn del 70 o 80 per cent.

Són zones bastant homogènies des del punt de vista de la morfologia dels habitatges, on els edificis construïts amb posterioritat al 1981 són escassos. Aquests últims tenen una certa presència als marges de les zones més vulnerables dels ravals, a una de les dues antigues seccions de Santa Catalina²³ (on hi ha un 8% dels edificis que són moderns) i a la Soledat sud amb un 12,3%. Com és lògic, és en aquestes zones (i al Banc de s'Oli/Plaça Major) on hi ha menys edificis amb un estat de conservació defectuós (encara que sempre per sobre de la mitjana de les Balears). A les zones més greus, entorn del 28-30% dels edificis mereixen aquesta consideració segons el darrer Cens del 1991 (Apuntadors, es Jonquet i Sant Francesc/Plaça Quadrado).

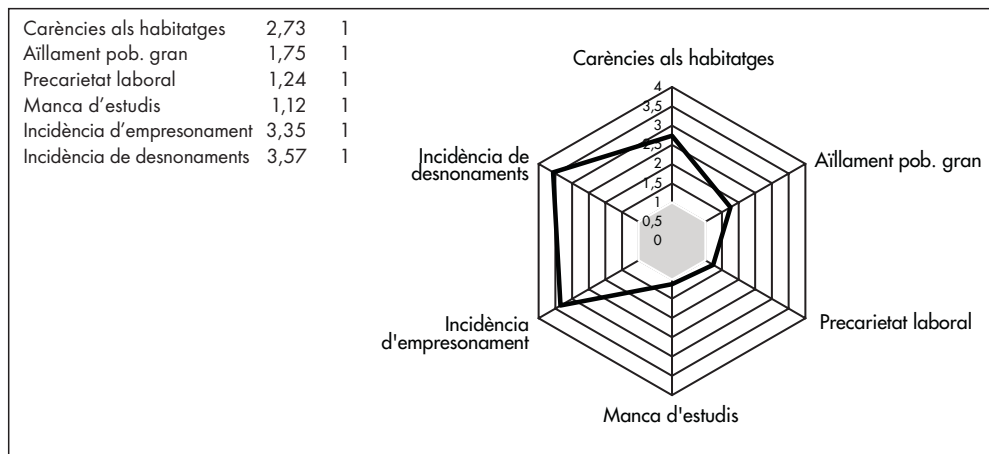
Els principals dèficits que es detecten són els de carència d'aigua calenta i de bany. A les zones amb dèficits més greus hi manca l'aigua calenta fins al 40% dels edificis, com és el cas del Jonquet, o el bany al 15% a Sant Francesc/Plaça Quadrado. En definitiva, es tracta de zones degradades característiques dels centres de les grans ciutats actuals. Entre aquests habitatges predomina el lloguer²⁴ com a règim de tinença i moltes vegades no es fan reformes tot esperant l'especulació urbanística.

Avui en dia s'està, de fet, rehabilitant cada cop una zona més àmplia del nucli antic, i concretament la microàrea que s'ha denominat Banc de s'Oli/Plaça Major és ja bastant heterogènia. A l'altre extrem, al Jonquet, està en marxa un Pla Especial de Rehabilitació Interior (PERI), però és una zona estratègicament situada sobre el Passeig Marítim i respecte a la qual hi ha forts interessos urbanístics.

Problemàtiques socials

Aquestes zones vulnerables d'habitatge tradicional tenen en comú que són àrees d'expulsió d'antics residents, a mesura que s'envelleixen i que els seus fills i parents ja viuen a altres zones menys degradades (varen perdre població sistemàticament al llarg del quinquenni 1991-96). Els nous lloguers, baixos si es comparen amb altres zones de la ciutat, però abusius molts de cops si es tenen en compte les condicions d'habitabilitat, atreuen col·lectius d'escasos recursos i que amb freqüència són immigrants recents. Els processos de desnonament són freqüents i afecten una proporció sempre superior a la mitjana de Palma. En aquest sentit destaca la zona de Sant Feliu i Apuntadors (gràfic 24).

Gràfic 24. Indicadors de vulnerabilitat de la secció Sant Feliu-Apuntadors de Palma

Segons el darrer Cens d'Edificis, a gairebé totes les zones, a excepció del Banc de s'Oli, hi ha proporcions de persones, molt superiors a la mitjana de les Balears (entre el 13 i el 29% dels habitants), que viuen en habitatges ruïnosos.

Entre les zones vulnerables de Palma són les més envellides i les que tenen més llars unipersonals de 75 i més anys amb relació al total de llars de la secció. En realitat, els indicadors d'habitatge i d'aïllament són els més rellevants en aquest tipus de zona si s'exceptua el tema de les problemàtiques legals que es tractaran més endavant.

La vulnerabilitat deguda a la manca d'estudis dels adults joves (manca de graduat escolar entre els 20 i 39 anys) no té un paper especialment destacat tot i que gairebé sempre es troben per sobre de la mitjana. En canvi, els indicadors globals d'analfabetisme i analfabetisme funcional són elevats a causa de la intensitat de l'envelliment de la població.²⁵

Pel que fa a l'atur/eventualitat, encara que és elevat no és l'aspecte més destacat d'aquestes zones si es compara amb d'altres que es veuran a continuació. El tret més central pel que fa a l'activitat en aquestes àrees és la desqualificació, com és pot observar, per l'elevada presència de llars

amb cap de família operari sense especialitzar sobre el total de llars.²⁶

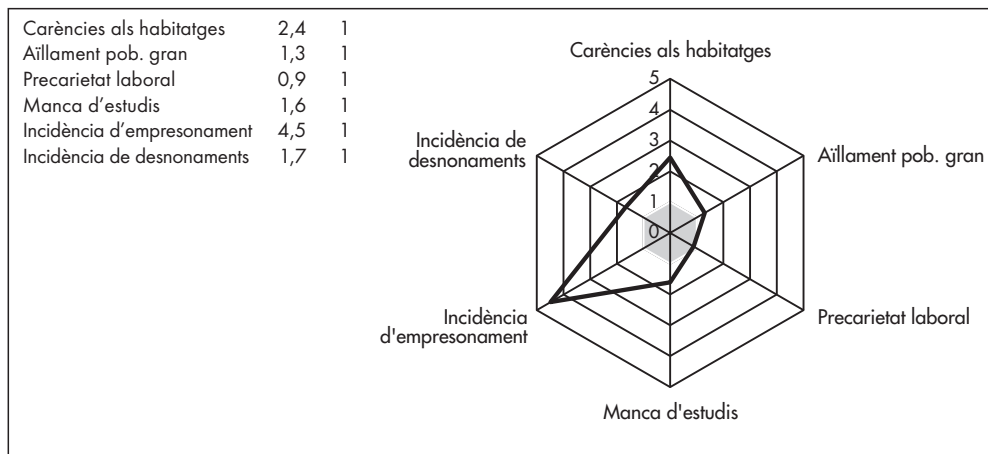
Per acabar, aquestes zones més degradades d'habitatge tradicional són les que presenten majors taxes d'empresonament de la ciutat. Si hom considera la població que ha passat pel recinte penitenciari en els darrers cinc anys, la taxa se situa en gairebé totes les zones per sobre del 30 per mil dels habitants, que representa quadruplicar la mitjana de Palma (que és del 7 per mil).

En definitiva, en aquestes zones la vulnerabilitat és especialment greu (com s'ha vist en la jerarquia del decil de zones més vulnerables) perquè s'hi sumen distints perfils socials que resulten de la seva evolució negativa (cap a la degradació).

En primer lloc, les problemàtiques de solitud i manca d'autonomia de la gent més gran, que a més viu en habitatges antics i poc adaptats.

En segon lloc, les famílies d'actius amb pocs recursos i escassa qualificació, que no poques vegades formen llars nombroses (amb relació a patrons familiars diferents com els de l'ètnia gitana o dels "portuguesos"). Per exemple, al Jonquet, a Apuntadors (Puig de Sant Pere) o a Sant Francesc, fins a un 11% dels residents de la secció viuen en llars de més de sis persones.

Gràfic 25. Indicadors de vulnerabilitat de la secció Soledat sud de Palma

En tercer lloc, també hi ha un perfil de persones immigrades recents, amb escassos recursos i problemàtiques de desarrelament. Les proporcions de nascuts en una altra província, segons el Cens del 1991, no destaquen especialment si es comparen amb altres tipus de zones vulnerables de Palma i, fins i tot, en una zona, la Soledat sud, no s'arriba a la mitjana de les Balears. En canvi, la informació del 1996 permet comprovar que s'ha produït una concentració significativa d'immigrants africans que resideixen a l'àrea pròxima al Banc de s'Oli, i que representen un 2,42% de la població de la secció. És clar que es tracta del petit segment dels empadronats ja el 1996. Des de llavors, i especialment al llarg del 1998 i del 1999, s'ha disparat l'arribada d'aquest perfil d'immigrant per treballar, com és ben sabut, a les nombroses obres de Ciutat.

El pes d'un o altre perfil és distint segons la microàrea que es tracti, fet que alhora ens dóna indicis de la dinàmica que estan experimentant les zones més degradades del centre de la ciutat:

– El Banc de s'Oli, Sant Francesc/Plaça Quadrado i Sant Feliu/Apuntadors són zones més heterogènies socialment on previsiblement el procés de rehabilitació donarà lloc, per una part, a una disminució en termes quantitius de les situacions de vulnerabilitat, però d'altra part, a una agudització d'aquestes situacions per la degradació extrema dels habitatges no rehabilitats i en ocasions semiabandonats.²⁷ També en aquestes zones es troben les més grans proporcions de separacions i divorcis, únicament superades a Palma per les zones més turístiques. És encara la porta d'entrada de la immigració, sobretot no familiar.²⁸ Especialment al Banc de s'Oli els contrastos són molt acusats, i durant els últims anys hi ha hagut pressions dels veïnats i comerciants perquè s'incrementàs la seguretat ciutadana. Així ho recull la premsa, que també dóna testimoni del fet que de totes les

zones vulnerables d'hàbitat tradicional sigui aquesta la que major percentatge de detencions va presentar al llarg del 1996, la qual cosa va implicar que es duplicassin les proporcions del conjunt de Palma.

Des de l'òptica dels serveis socials, és també al Banc de s'Oli on més importància tenen, des de la perspectiva de la valoració dels professionals, les dificultats d'inserció social i la soledat/aïllament característics d'una zona envellida.

– Es Jonquet i la Soledat sud (gràfic 25) són les zones on la perspectiva d'evolució mostra aspectes més greus en el seu conjunt. Per dues raons: per la major homogeneïtat social dels col·lectius vulnerables i per la seva relativa joventut. Ja s'ha vist que en aquestes zones es localitza la major desqualificació del cap de família i la manca d'estudis dels adults joves (entre 20 i 39 anys), alhora que les famílies nombroses tenen una presència significativa i els metres quadrats per persona són escassos. Hi ha menys llars unipersonals que a les altres zones vulnerables del centre i les separacions/divorcis tenen una presència molt menor.

En aquestes zones, sobretot a la Soledat sud, les valoracions dels serveis socials reflecteixen un perfil on predominen les problemàtiques d'infància i família i les dificultats d'inserció laboral i social, d'acord amb els trets generals de la zona.

4.2.2. Zones turístiques residencials de creixement desordenat: Cala Major i el Terreno

Es tracta de dues zones en expansió molt heterogènies en les quals conviuen nuclis clarament precaris (zona de Son Matet: Pullman, Impala, etc.) amb zones residencials molt valorades. Per aquesta raó, els indicadors sociodemogràfics de les seccions censals corresponents no reflecteixen un nivell destacat de vulnerabilitat. De fet, formen part del decil de zones vulnerables per la importància d'altres indicadors com ara els processos de desnonament i l'indicador

acumulat de població que ha estat internada al centre penitenciari.

Problemàtiques de l'habitatge

El Terreno i Cala Major són els dos barris que representen millor l'expansió turística residencial de Palma cap a ponent. La majoria de les seves edificacions es varen construir entre el 1920 i el 1981 i no es caracteritzen, per tant, ni per la seva antiguitat ni per la seva modernitat. El Terreno, com és sabut, era el barri d'estiueig per excel·lència dels palmesans benestants a la primera meitat del segle XX, i d'aquest pasat, que hom pot rememorar a través de les pàgines literàries, en donen testimoni les torres que encara no han estat substituïdes pels blocs de pisos o apartaments (hi ha un 9% dels edificis construïts abans del 1920). Però l'època de més dinamisme del barri es correspon als anys 60 fins als 80, quan es converteix en el nucli d'oci nocturn de referència. Prolifera els bars, discoteques i sales de festa, i també els hotels i apartaments. En aquest període, el desenvolupament del Terreno va anar lligat al creixement de Cala Major com a lloc turístic.

A l'actualitat, l'envelliment de la planta hotelera de Cala Major i la decadència del Terreno com a lloc d'oci determina el deteriorament i degradació d'aquests barris o, millor dit, d'alguns carrers i microàrees concretes; per una part, el carrer Joan Miró i els carrers pròxims a la Plaça Gomila, i d'altra part, blocs d'apartaments de considerable altura i densitat a Cala Major (Impala, Pullman...). Al mateix temps, en els últims anys s'està perfilant una onada de nova construcció i de rehabilitació d'antics hotels i blocs d'apartaments amb finalitats de primera residència que contribueix sobre manera a la heterogeneïtat d'aquests barris i que encara es recull marginalment a la informació estadística del Cens d'Habitatges del 1991.

Els habitatges de lloguer representen el 52,5% al Terreno i el 37,5% a Cala Major, percentatge que és superior a la mitjana de

les Balears però més baix, per exemple, que la proporció de lloguer a les zones vulnerables d'habitat tradicional del centre i ravals de la ciutat.

La mitjana de metres edificats d'habitatge principal per persona se situa entorn de la mitjana de les Balears al Terreno i és lleugerament inferior a Cala Major, on hi ha més blocs d'apartaments de reduïdes dimensions juntament amb xalets i adossats. En qualsevol cas, l'únic indicador de vulnerabilitat amb relació a l'habitatge que destaca en aquestes zones és el de desnonament, sobretot al Terreno, on afecta un 6,7 per mil dels edificis.

Problemàtiques socials

Cala Major i el Terreno són dos barris on predomina la població adulta jove, no són gaire envellits i el seu tret més destacable és la importància dels immigrants. El 1991, els nascuts a la resta d'Espanya representaven un 40,7% al Terreno i un 42,3% a Cala Major. A més, hi ha una proporció important d'estrangers residents la majoria dels quals són europeus, tot i que consten empadronats l'any 1996 un 1,7% i un 1,3%, respectivament, d'africans, la major concentració enregistrada a una secció de Palma després de la del Banc de s'Oli.

De les dues zones és a Cala Major on els indicadors de vulnerabilitat estructural tenen un pes major, lleugerament per sobre de la mitjana, a causa de la vulnerabilitat en el treball i en els estudis. Sembla clarament una zona on resideixen en gran manera treballadors poc qualificats (el percentatge de llars on el cap de família és operari no especialitzat supera per poc la ràtio de les Balears), on hi ha una elevada taxa d'activitat i d'ocupació, sobretot femenina, i on l'atur i l'eventualitat també es trobaven més concentrats que al conjunt de la comunitat (vegeu la fitxa corresponent a l'annex).

Però potser és l'indicador de la manca d'estudis de la població d'entre 20 i 39 anys el que més aporta una visió d'heterogeneïtat

social del barri, ja que aquest dèficit és superior al de les Balears, tot i que al mateix temps hi ha una forta presència de titulats universitaris. Un 20,4% de persones viuen en llars on el cap de família té aquesta titulació.

L'elevada mobilitat, amb relació al treball turístic, fa que destaquin les llars sense nucli familiar, un 38,5% a Cala Major i un 40,3% al Terreno, i d'entre aquestes les unipersonals, on viuen un 36-37% de les persones.²⁹ Contribueix també a dibuixar aquest perfil el fet que la taxa de ruptura (separació/divorci) sigui a les dues zones cinc vegades major que a les Balears i que les llars on la persona de referència és dona representin un 29,1% a Cala Major i un 38,7% al Terreno, sempre per sobre de la mitjana de les illes.

Per acabar, són les problemàtiques penals, a través de les intervencions de la Policia Local o de la població presa i expressa, que aporten una dimensió de la vulnerabilitat d'aquestes zones. Vulnerabilitat en certa manera oculta ja que no es tradueix en una forta degradació de l'hàbitat ni són zones estigmatitzades com a barris, com les tractades anteriorment. A més, tampoc destaquen per les demandes als serveis socials. Però la realitat

és que la taxa d'empresonament duplica la mitjana i que les detencions de la Policia Local³⁰ també són més destacades, sobretot de residents a Cala Major on duplica les proporcions del conjunt de Palma i representa un 3 per mil de la població de 16 a 65 anys (gràfic 26).

4.2.3. Una zona vulnerable recent a la perifèria urbana: el Polígon de Llevant

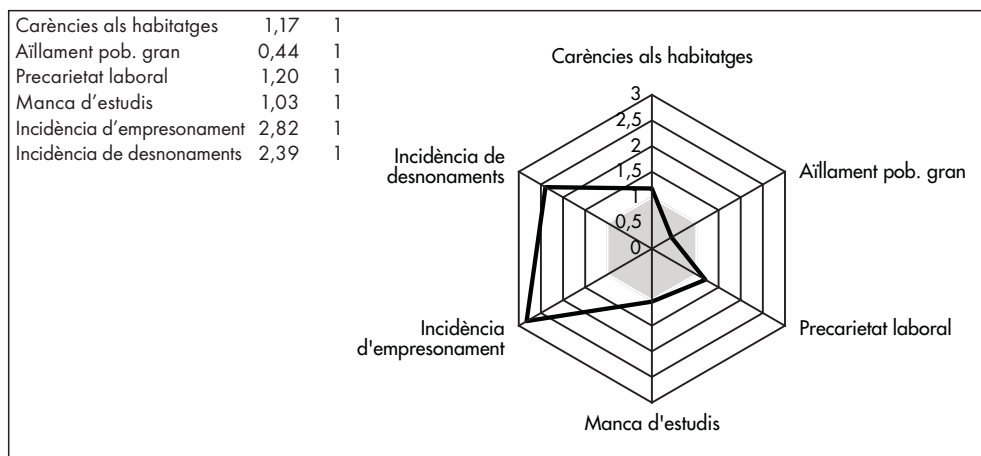
El Polígon de Llevant constitueix una de les zones vulnerables que com a zona homogènia abasta més població. Integren el decil de zones més vulnerables tres seccions que s'han denominat d'acord amb el carrer més important que les identifica: Polígon de Llevant-Bogotà/Mèxic, Polígon-Puerto Rico, Polígon-Caracas.

Es tracta de zones similars, pel que fa a les seves característiques, de tal manera que es pot parlar d'un continu d'habitatges que recullen poblacions treballadores en situacions precàries.

Problemàtiques de l'habitatge

El Polígon de Llevant constitueix un barri de la perifèria urbana, homogeni, en el qual gairebé la meitat dels edificis són posteriors al 1981 (oscil·la la proporció entre

Gràfic 26. Indicadors de vulnerabilitat de la secció Cala Major de Palma

un 43% a dues seccions i un 65% a la restant). Són blocs de considerable altura organitzats en un tram regular d'amplis vials i acerres, amb l'estil urbanístic més clàssic dels barris obrers de nova planta. La majoria dels habitatges són de propietat, solament destaca el lloguer (amb un 27,3%) a la secció pròxima al carrer Bogotà. La vulnerabilitat lligada a l'habitatge únicament destaca en aquesta zona, on hi ha un 6% d'edificis en estat ruïnós o deficient.

Problemàtiques socials

El Polígon de Llevant és un barri jove també des del punt de vista de la població. L'aïllament de la gent gran té, per tant, un paper escàs en la vulnerabilitat estructural que es defineix sobretot pels factors estudis i treball.

El dèficit d'estudis dels adults joves (manca de graduat escolar) és una constant a les tres seccions considerades, però d'entre aquestes és major a la zona de Bogotà on afecta un 59% de la gent d'entre 20 i 39 anys. També l'atur i l'eventualitat, en un moment de crisi com la de l'any 1991, es concentrava en especial al Polígon (un 33,3% d'atur i un 60% d'eventualitat al Polígon de Llevant/Bogotà).

El perfil social, bastant homogeni,³¹ també es reflecteix en el pes de les llars amb cap de família operari no qualificat, que arriba a duplicar el valor de les Balears.

És un barri d'immigrants espanyols (el 1991, al voltant del 35-37% són nascuts a una altra comunitat autònoma), però no és una zona que representi una porta d'entrada de la immigració recent. La majoria d'immigrants havien arribat amb anterioritat al 1986 i segurament es varen traslladar al barri des d'una altra zona. Tampoc els estrangers s'hi instal·len, i la presència de residents africans era gairebé inexistent l'any 1996.

En aquest barri destaca d'una manera especial el pes de les llars nombroses: un 19,2% de persones viuen en llars de més

de sis persones a la secció de Bogotà, que representa la major proporció d'entre les zones vulnerables de Palma. Aquest darrer indicador es refereix a les dificultats d'emancipació dels joves, si ens atenem a les dificultats per aconseguir una llar en condicions i un treball adequat.

Com es pot deduir del que s'ha dit fins aquí, de les diverses àrees vulnerables del Polígon de Llevant la que té una situació sociolaboral més greu és la pròxima al carrer Bogotà. Els indicadors de relació amb la justícia penal confirmen que és la zona clarament més vulnerable. És la més afectada pels desnonaments (un 2 per mil dels edificis) i per la taxa acumulada del centre penitenciari, un 28 per mil dels residents.

Des del punt de vista dels serveis socials destaquen les valoracions que fan referència a les dificultats d'inserció laboral i social i al tema dels maltractaments i la violència domèstica.

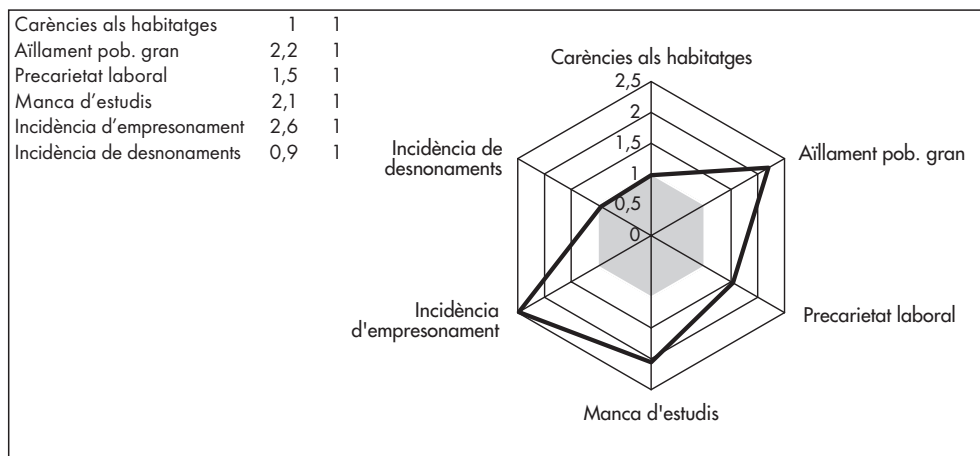
4.2.4. El progressiu envelliment d'unes zones vulnerables de la perifèria més consolidada: Son Gotleu i Corea

Tres seccions corresponents a la barriada de Son Gotleu formen part del decil de zones més vulnerables de Palma, que comprenien un total de 2.909 persones el 1996, i gairebé com la resta de zones vulnerables (a excepció del Terreno i Cala Major) es troben en un procés de declivi en els últims anys.

Problemàtiques de l'habitatge

Son Gotleu és una de les primeres barriades de treballadors de Palma que varen créixer, els anys 60, a la perifèria de l'eixample. La majoria dels edificis, per tant, no destaquen ni per la seva modernitat ni per la seva antiguitat. El règim de lloguer té poca incidència, per davall de la mitjana de les Balears, i el fet de tractar-se d'un barri on els residents són majorment propietaris dels habitatges n'és una peculiaritat

Gràfic 27. Indicadors de vulnerabilitat de la secció Son Gotleu nord de Palma

que es revelarà important per entendre les seves característiques.

La vulnerabilitat amb relació a l'habitatge és escassa, no hi ha dèficits que calgui destacar i l'estat de conservació defectuós afecta un marge insignificant dels edificis.

Problemàtiques socials

Son Gotleu és una barriada amb una proporció de gent gran que no difereix gaire de la del total de Palma. La proporció de llars solitàries de persones de 75 i més anys supera la mitjana de la ciutat en dues de les tres seccions considerades, i sobretot destaca la denominada Son Gotleu nord, on l'aïllament (entès a partir de l'indicador esmentat) representa un 11,2% de les llars.

Però les dimensions més representatives de la vulnerabilitat a Son Gotleu són els dèficits en els estudis i en el treball. Els adults d'entre 20 i 39 anys amb mancances greus de formació, com ara tot el que implica que no hagin obtingut el graduat escolar, representen més de la meitat d'aquest segment (entre el 48% i el 61%).

És un barri on gairebé la meitat de la població ha nascut a una altra comunitat autònoma i que varen migrar els anys 60 i 70 (la majoria ja eren a les Balears abans del 1981).

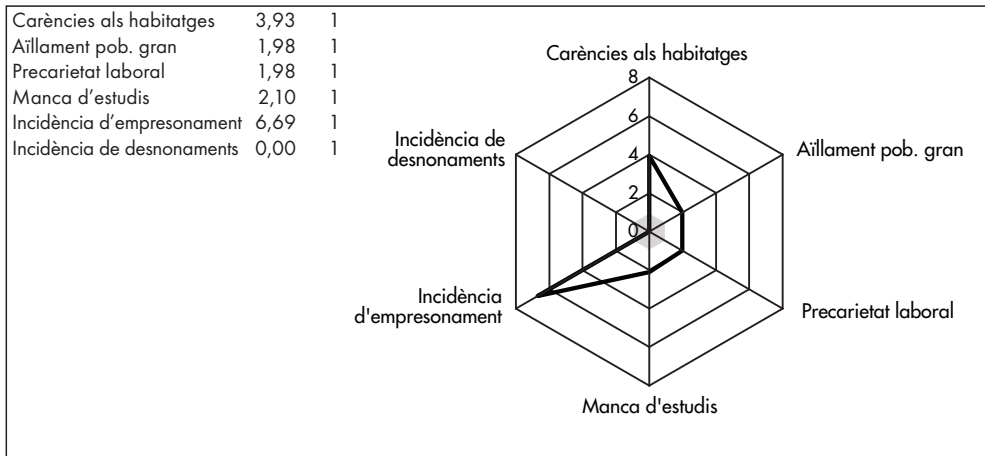
L'atur i l'eventualitat són importants però no arriben als valors màxims que s'han des-

crit a d'altres tipus de zones de la ciutat. Una característica de Son Gotleu és l'acusada desqualificació, i les llars en les quals aquest tret afecta a la persona de referència representen més del doble que a les Balears.

L'àrea amb major concentració de precarietat és la de Son Gotleu nord (gràfic 27), que és on se suma al pes de l'aïllament, la major proporció de lloguer i de processos de desnonament. En aquesta zona, més de la meitat dels residents varen néixer a una altra comunitat (54,7% el 1991) i és on la immigració sembla, en termes comparatius, més recent (anys 80). Al mateix temps, és on trobam més atur (un 27,7% de la població activa), eventualitat i desqualificació, i on la taxa d'activitat femenina és de les més baixes d'entre les zones del decil més vulnerable de Palma. De fet, únicament és més baixa a dues zones, Corea i Son Banyà, que es veuran a continuació.

Les tres zones de Son Gotleu, juntament amb les del Polígon de Llevant, són les que menys puntuen en empresonament de les zones identificades com a vulnerables a Palma, com correspon a barris vulnerables de treballadors que no presenten l'estigmatització d'altres col·lectius. I aquest tret és allò que més distingeix la zona de precarietat més greu, Son Gotleu nord de Corea,

Gràfic 28. Indicadors de vulnerabilitat de la secció Corea de Palma

una zona d'habitatge de protecció social dels anys 50 que té unes característiques sociodemogràfiques semblants.

La perspectiva de la vulnerabilitat a Son Gotleu, en definitiva, ve marcada per l'envelliment progressiu en els pròxims anys d'un segment proporcionalment important de població madura i amb escassos recursos i qualificació. No es pot oblidar el pes de la desqualificació dels caps de família i la baixa activitat femenina, segurament amb relació també al perfil predominant de població madura. A més, la reproducció de la situació social vulnerable n'està assegurada amb l'extremada carència d'estudis dels adults joves.

L'aïllament i els problemes de subsistència per una part, i el deteriorament gradual dels habitatges per l'altra, són problemàtiques en augment. En canvi, la importància de la propietat dels habitatges i la cohesió de barri fan que, com també succeeix al Polígon de Llevant, no constitueixi una zona de residència dels nous immigrants ni d'altres col·lectius, el que es tradueix, de fet, en una menor atenció des del punt de vista dels serveis socials.

Corea

La secció 04029 correspon pràcticament en la seva totalitat als edificis de protecció so-

cial de 'Corea', inaugurats al final dels anys 50 a la barriada del Camp Redó. El 1996 comprenien 426 llars i 1.099 persones.

Problemàtiques de l'habitatge

Els habitatges són molt reduïts: és la zona vulnerable en què es tenen menys metres edificats d'habitatge principal per persona (9,9). La principal carència que presenten és la d'aigua calenta, de la qual estan mancades un 37,8% de les llars. Un 43,6% dels edificis tenen un estat de conservació defectuós, la qual cosa implica que un 46,3% de persones viuen en habitatges en aquest estat. Però allò que contrasta més respecte d'altres zones d'especial degradació de l'habitatge és que aquest procés no es produeix en habitatges de lloguer, que únicament representen un 16,8%.

Per tot això, a la zona de Corea les condicions de l'habitatge ocupen un lloc central en la definició de la seva vulnerabilitat i, de fet, segons aquesta dimensió, ocupa el tercer lloc en la jerarquia de Palma, per darrera de dues seccions de sa Gerreria, actualment en rehabilitació.

Problemàtiques socials

Corea és una zona d'habitatge en declivi, com la majoria de zones vulnerables, que va perdre un 13% de població entre el 1991 i el 1996. És una població amb un acusat procés d'envelliment i sobreenvelliment en la qual la proporció de llars unipersonals de persones de 75 i més anys representa un 10% del total (quasi dues vegades per sobre de la mitjana de Palma). Al mateix temps, destaca el pes de la població menor de 20 anys (un 30,3%). El resultat és que la principal característica demogràfica de Corea és l'elevada dependència de la seva població i l'escassetat dels adults, sobretot del segment d'entre 40 i 54 anys.

Es tracta d'una població on, el 1991, hi havia un 36,8% de nascuts en una altra comunitat autònoma, la majoria dels quals havien arribat a la comunitat (en la seva darrera migració) com a mínim una dècada abans.

Dos perfils de població, i ambdós vulnerables, poden distingir-se a Corea (gràfic 28). La suma de tots dos fa que sigui la zona més vulnerable de les considerades a Palma si s'exceptua sa Gerriera, que a causa de la intensitat de la seva actual transformació no s'ha inclòs en aquest estudi.

El primer perfil és el de gent gran, que viu sola en una proporció considerable. El seu nivell de qualificació i de recursos és baix (es tracta d'habitatges de protecció social) i en conseqüència les proporcions d'analfabetisme i d'analfabetisme funcional són de les més elevades, fins a arribar en aquest darrer indicador a comprendre un 55% de les llars on el cap de família es troba en aquesta situació. Es pot suposar que són els més antics residents i propietaris dels pisos de Corea que poc a poc han vist com els seus veïnats canviaven i noves famílies ocupaven els pisos.

El segon perfil és el de les llars d'actius, també amb una molt acusada desqualificació ja que un 17,6% de les llars tenen un cap de família operari sense qualificar i

amb dèficits formatius greus. En realitat, la taxa total d'analfabetisme i d'analfabetisme funcional és 5 i 4 vegades més elevada que la mitjana de Palma i, sobretot, un 61% dels adults d'entre 20 i 39 anys no han obtingut el graduat escolar.

En aquest context no és gens estrany que els indicadors de vulnerabilitat en el treball siguin molt acusats i que en un moment de crisi econòmica com la que va tenir lloc el 1991 representàs una zona d'especial concentració de l'atur (el doble que a Palma). Un últim indicador d'aquest perfil és el pes de les llars amb més de sis membres, un 4%, més del doble que a Palma.

Finalment, Corea és una zona profundament marcada per l'exclusió que implica el pes de l'empresonament, amb una taxa acumulada d'un 47 per mil de la població, la més elevada de les zones de Palma i únicament equiparable a la de Son Banya o de la zona de Sant Francesc/Plaça Quadrado.

4.2.5. Marginats i estigmatitzats.

Un cas particular: Son Banya

La secció estadística que s'ha denominat Son Banya integra el poblat gitano del mateix nom creat artificialment, però també una zona periurbana pròxima al poblat. I aquest és el motiu que presentàs un augment considerable de població entre el 1991 i el 1996 (un 18%) a remolc de l'extensió urbana de la zona. El 1996 hi havia 240 llars i 850 persones residint en aquesta secció.

Per aquesta raó, la informació estadística, tot i que aporta alguns indicis dels trets d'exclusió d'aquest col·lectiu, s'ha d'interpretar, si és possible, de forma més matisada que a la resta de zones.

Vulnerabilitat de l'habitatge

La vulnerabilitat amb relació a l'habitatge és a Son Banya el doble que al conjunt de Palma, tot i que també s'ha de tenir en compte que s'hi sumen alguns dels dèficits característics dels antics habitatges de les

zones rurals. Així, un 20,8% dels edificis censats a la zona es varen construir abans del 1920 (i puntuen, per tant, en antiguitat). Els habitatges són majoritàriament en propietat. Són de lloguer un 6,3%, que és la proporció més baixa de les zones vulnerables descrites.

Característiques socials

És una zona jove,³² poc envellida, on la proporció de llars solitàries de 75 i més anys és insignificant, la més baixa de totes les zones vulnerables i per sota de les ràtios de Palma i de les Balears.

La vulnerabilitat es presenta en forma de manca de qualificació i d'activitat laboral. Pel que fa als estudis els resultats són superiors al doble de la mitjana de Palma i pel que fa al treball també ens trobam amb resultats molt superiors a qualsevol dels estàndards comparatius emprats. Així, les taxes d'activitat i ocupació són molt inferiors a les de la resta de Palma: la taxa d'activitat femenina és del 21,51%, mentre que la taxa d'atur masculí supera el 30%. En qualsevol cas, els indicadors d'eventualitat ens mostren un panorama on la precarietat és dominant. Així, la taxa d'eventualitat masculina és del 63,56% mentre que la femenina supera el 70%. D'altra part, es donen nivells de desqualificació professional molt superiors als estàndards: el 34,16% dels homes actius són operaris sense especialització, fet que col·loca aquesta secció gairebé cinc vegades per damunt de la mitjana de les Balears.

Tenen especial significació els indicadors d'incidència de l'empresonament, que són 6,66 vegades la mitjana de Palma. Això fa que, malgrat la incidència dels desnonaments no sigui molt superior a la mitjana de Palma, la problemàtica legal és present com una manifestació clara de la vulnerabilitat social.

D'altra part, els resultats ens indiquen que les problemàtiques socials detectades pels serveis socials tenen un fort component

econòmic. Així, aquesta secció és la que presenta un major grau de presència de prestacions del Programa de la Renda Mínima d'Inserció i, a més, genera un nivell de demandes d'ajuda econòmica als serveis socials municipals quatre vegades superior a la mitjana de Palma, encara que les valoracions professionals que se'n fan apunten més a problemàtiques relacionades amb la dificultat per a la inserció social i els maltractaments.

4.2.6. Les zones vulnerables de Palma segons la premsa

A les notícies que fan referència a una ubicació territorial concreta dins el municipi de Palma en el decurs de l'any 1998 hi destaquen, per ordre d'aparició, tres àrees. El primer lloc l'ocupa s'Arenal, i el segon i el tercer Son Banya i el 'barri xinès'.

Pel que fa a s'Arenal, predominen les notícies sobre successos variats amb una presència comparativament major d'agressions, bregues, etc. En general, violència contra les persones, tal com també s'ha constatat a les zones turístiques de Mallorca (tal vegada s'inclouen també successos de s'Arenal de Llucmajor sense especificar-ho). Més interessant resulta com apareixen les altres dues zones.

Son Banya s'associa gairebé sempre a través de la premsa amb el tema de la droga i amb altres actes delictius que hi tenen relació, com ara robatoris o enfrontaments amb la policia en ocasió de la seva intervenció (batudes...).

Son Banya és presentat com l'hipermercat de la droga, l'espai on ubicar un dels col·lectius residuals de la societat, de manera que quan hi ha un succés de robatori, una persecució policial, etc., s'estableix un control als accessos del poblat davant de la sospita que es tracti de toxicòmans a la recerca de droga, tal com apunten les notícies recollides. Per exemple:

«Arrestan a una pareja cerca de Son Banya con 16 gramos de cocaína» (*Última Hora*, 06.03.98).

«Dos detenidos tras un atraco a mano armada... ante las sospechas de que se tratara de dos toxicómanos que se dispusieran a emplear el botín en la adquisición de droga se reforzó la vigilancia en los accesos de Son Banya» (*Diario de Mallorca*, 04.02.98).

«Persiguen un coche cerca de Son Banya... batida en los alrededores de Son Banya... » (*Diario de Mallorca*, 19.09.97).

Les intervencions policials directes són més escasses i sobretot més problemàtiques ja que no és infreqüent que s'acompanyin de baralles o resistència a l'acció policial. Tot i així, el mes de desembre del 1998, la premsa es va fer ressò d'un registre de la Guàrdia Civil i els titulars més espectaculars (els del diari *Última Hora*) deien:

«La guardia civil halla pasadizos subterráneos y zulos en son Banya» (04.12.98).

L'associació entre droga i Son Banya és constant. Tot i que en cap cas es parla directament de l'ètnia gitana, fins i tot en un succés en el qual apareixia en els titulars una altra barriada, Corea, al contingut de la notícia es feia una associació indirecta que permetia que el lector situàs les característiques del detingut. Vegem... el mes de març del 1998 va aparèixer a tots els periòdics locals el fet de la detenció de Paco el Gordo, conegut traficant d'estupefaents, per agressió:

«Un traficante secuestra a toxicómanas para violarlas en su domicilio de Corea» (*Diario de Mallorca*, 12.03.98).

...als subtítols s'especifica que ja va ser detingut l'any 1995 per agressió a una dona al poblat de Son Banya, i hi ha una foto del poblat (*Diario de Mallorca*, 12.03.98).

Juntament amb Son Banya, l'altre barri estigmatitzat amb relació a la droga és la Soledat (tot i que la freqüència d'aparició a la premsa és molt menor, 11 i 6 vegades,

respectivament). De fet, els periòdics parlen de «la banda de la Soledat» (*Última Hora*, 11.03.98) per referir-se al clan de Pablo Campos Maya. Fins i tot hi ha alguna notícia de defunció per sobredosi, tema que generalment és tractat amb moltes reserves:

«Un hombre muere por sobredosis en la Soledat» (*Diario de Mallorca*, 04.03.98).

És més, quan es tracta d'algun succés que no implica una associació evident amb alguna problemàtica del barri reconeguda es tendeix a assenyalar el carrer on ha tengut lloc però no a identificar-lo amb una zona. Així, s'han recollit ressenyes sobre dos incendis a carrers que corresponen a la Soledat (Sant Isidor i Santa Florentina) però no es diu al titular que es tracti de la Soledat. En canvi, tenim un titular que diu:

«Detenido tras destrozarse la puerta de su casa de la Soledat porque su mujer no se la abría». El quid de la qüestió no és evident al titular però sí al contingut de la notícia, quan diu que sembla que el detingut té problemes amb l'alcohol i les drogues (*Última Hora*, 28.03.98).

El tema de la droga també és present, encara que no en exclusivitat, al 'barri xinès'. En aquest cas, la identificació és entre succés delictiu en general (i marginació) i prostitució, tot i que el terme apareix sols indirectament la major part de les vegades. En nou de les notícies s'especifica el «barrio chino», en cinc la Porta de Sant Antoni, que encara és una identificació més específica, i en una dotzena més únicament un carrer de la zona.

També apareixen successos delictius diversos com ara robatoris, violència domèstica, bregues, maltractaments, però gairebé sempre amb un rerefons de marginació. Per exemple: «ingresa en prisión por robar a un hombre que murió en la calle» (*Diario de Mallorca*, 25.07.98).³³

En aquests tipus de notícies (en general a qualsevol zona) és quan més apareixen reportatges directes, entrevistes als implicats, etc. És d'ells dels quals en sabem més

coses i que (se suposa que amb algun tipus de bonificació) no tenen problemes en descriure les seves misèries. Per exemple, el mes de març del 1998 hi va haver un cas sonat d'abandonament d'una nina per part dels progenitors a casa d'una veïna. Hi havia símptomes de desatenció, i la casa era un femer. Idò bé, va aparèixer un reportatge (en realitat més d'un) en el qual la dona que s'havia fet càrrec de la criatura mostra amb detall la casa, l'habitació on dormia la nena i fa unes declaracions pel que fa al cas... (*Diario de Mallorca*, 22.03.98).³⁴

En qualsevol cas, el terme 'barri xinès' és el més freqüent quan es tracta d'esdeveniments delictius. El terme 'nucli antic' gairebé no s'utilitza amb relació a aquest tipus de notícies (s'ha recollit en dues notícies), i en cap cas s'utilitza el terme 'sa Gerreria', que es reserva exclusivament per a les notícies que afecten els projectes de rehabilitació d'aquesta zona. De manera que s'associa, d'una banda, barri xinès/successos/delinquència, i de l'altra sa Gerreria/rehabilitació/recursos públics.

En general, i descomptats Son Banya, el barri xinès i, en menor mesura, la Soledat, les notícies que ens informen de la localització territorial s'ubiquen a partir del carrer o plaça, que en alguns casos és en si mateix emblemàtic. Potser els barris on més es pot detectar aquesta absència de referència a la zona són el Terreno i Cala Major. El carrer Joan Miró, la Plaça Gomila i la zona de Gomila són els referents més repetits, però també el carrer Robert Graves.

Cala Major com a barri s'utilitza sobretot quan es tracta d'ubicar un succés en què s'informa del bloc d'apartaments on ha tingut lloc. Per exemple, durant el 1998 es varen recollir dues notícies sobre l'edifici Pullman, una de les quals de violència domèstica i l'altra que feia referència a un incendi (*Diario de Mallorca*, 10.09.98), i una altra, una brega i agressió, que va tenir lloc als apartaments Panam (*Diario de Ma-*

llorca, 01.05.98). En realitat, referències en general al barri (sense carrer), només se'n poden assenyalar dues.³⁵

Pel que fa a la resta de barris dels quals s'han recollit referències (directes a la zona o en un carrer o plaça que hi formen part), hi predomina una temàtica pròpia de barri populós però no estigmatitzat (en el sentit utilitzat anteriorment): les bregues, la violència domèstica, els problemes d'habitatge, els petits robatoris, les denúncies dels veïnats, etc.

És el cas, sobretot, del Polígon de Llevant i, en menor mesura, de Son Gotleu. Del Polígon de Llevant s'han recollit tres notícies relatives a violència en l'àmbit familiar i altres tres sobre problemàtiques d'habitatge que motiven les protestes veïnals, així com la notícia de les perspectives de rehabilitació integral del barri per part de l'Ajuntament i del Govern (*Diario de Mallorca*, 24.04.98).

Les notícies en què se cita el barri de Son Gotleu són escasses i més bé es tendeix a indicar el carrer o plaça. Cal destacar una notícia curiosa:

«Una multitud agrede y roba a un policia local en la plaza Orson Wells» (*Diario de Mallorca*, 19.03.98). La descripció és prou eloqüent de la visió i del paper de la Policia Local a l'entorn del barri.

També a Son Gotleu hi ha indicis de successos que, com s'ha tractat en apartats anteriors, tenen alguna cosa a veure amb les condicions i l'ús de l'habitatge. Es tracta dels incendis domèstics. Durant el 1998 es varen recollir notícies que feien referència a dos incendis distints ocorreguts al carrer Santa Florentina, un del 22 de novembre i l'altre del 30 d'octubre del mateix any.

Per acabar, un barri destaca, fins i tot en l'àmbit de la premsa, per la percepció de degradació de la zona. Es tracta des Jonquet. L'associació de veïnats va denunciar «la proliferación de ratas y suciedad en la barriada» (*Diario de Mallorca*, 03.11.98). De resultes d'aquesta notícia l'endemà el

diari diu: «la concejalía de sanidad y Emaya ordenan inspecciones en la barriada des Jonquet» (*Diario de Mallorca*, 04.11.98). Fins i tot, les dues notícies recollides sobre successos a la zona també tenen alguna cosa a veure, de totes maneres, amb les condicions de l'habitatge. En una de les notícies se'ns diu que un home va morir quan va caure per l'escala del seu habitatge al carrer Sant Magí. Fins aquí una desgràcia com qualsevol altra, però una lectura més minuciosa permet esbrinar que el difunt utilitzava crosses i que l'habitatge, antic i amb escala pronunciada com són els del barri, no tenia ascensor (*Diario de Mallorca*, 19.10.98). L'altra notícia també va tenir com a víctima un home d'una seixantena d'anys que va patir cremades quan es va incendiar el seu domicili al mateix carrer (*Diario de Mallorca*, 14.03.98).

4.3. Les àrees vulnerables a Menorca

Com hem vist al capítol tercer, al decil de les seccions més vulnerables en el conjunt de les Balears no trobam cap zona de Menorca.

L'anàlisi, però, a l'escala pròpia de Menorca, ha permès identificar el conjunt de seccions d'aquesta illa que mostren una situació relativa de major vulnerabilitat.

4.3.1. Zones d'habitatge tradicional

Sota aquest títol es poden agrupar tres zones de Maó en les quals els indicadors per seccions censals reflecteixen una major vulnerabilitat. Es tracta d'una zona que comprèn, sobretot, la Raval (01002) i la porció de nucli antic més propera (01001), i el barri del Carme o barri de pescadors (04001), que se situa per sota de les anteriors en termes de vulnerabilitat.

Aquestes àrees tenen en comú que són barris que del 1991 al 1996 varen perdre població, sobretot el nucli antic i la Raval, i que tenen una població envellida. Ara bé, és en aquests dos barris esmentats on l'envelliment és més acusat i la proporció de

gent de 75 i més anys supera l'onze i el catorze per cent, respectivament. En conseqüència, el factor de l'aïllament de la gent gran té un pes considerable en la determinació de la vulnerabilitat de la zona.

A les tres zones els habitatges tenen un elevat grau d'antiguitat (que triplica la mitjana de les Balears), però el grau de conservació i els dèficits a l'habitatge són marcadament diferents.

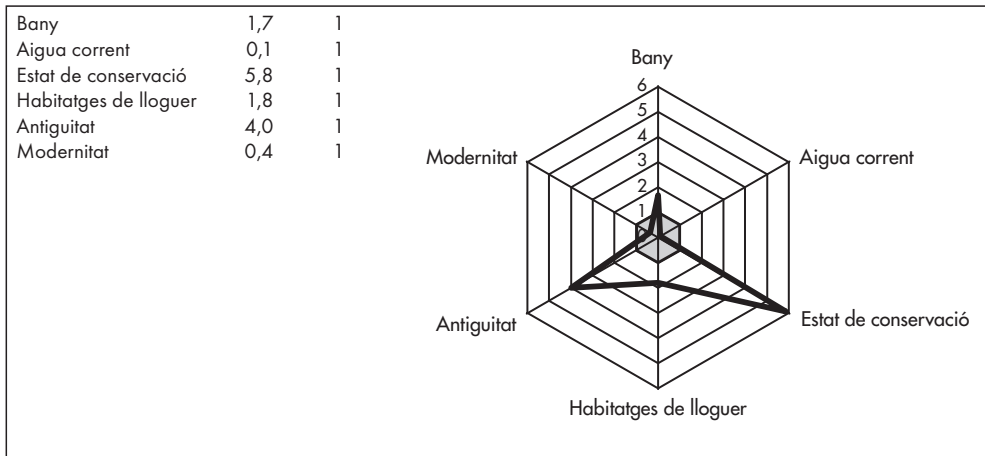
L'envelliment i les problemàtiques associades a la quarta edat són les que predominen al nucli antic i a la Raval. Al barri del Carme la característica central és la degradació dels habitatges.

El Carme no és una zona tan envellida, ni experimenta pèrdues recents de població equivalents a les de les altres zones i els habitatges tenen una antiguitat comparable, però, en canvi, el seu grau de dèficits gairebé duplica els valors de la Raval i del nucli antic.

La comparació més acurada dels indicadors d'habitatge ens condueix a la caracterització social del barri en el seu origen i la seva evolució recent. Els habitatges del nucli antic són els que menys degradació i dèficits presenten, tant perquè es tractava de cases burgeses com perquè el procés de rehabilitació és de major envergadura (amb relació també a la funció comercial dels edificis). A la Raval cal destacar, sobretot, les carències de bany, ja que es tracta d'habitatges una mica més petits on viuen els menestrals. Representa l'extensió del nucli urbà durant els segles XVIII-XIX.

Per contra, el barri del Carme, barri tradicional dels pescadors,³⁶ és el barri on l'antiguitat i les carències de bany són superiors (gràfic 29). Però és, sobretot, la seva deficient conservació la que marca la diferència (un 32% d'habitatges en estat de conservació deficient mentre que al nucli antic i a la Raval és gairebé inexistent). De fet, de les tres zones és l'única on es troben,

Gràfic 29. Indicadors d'habitatge de la secció el Carme de Maó

segons el Cens d'Habitatges, persones en habitatges ruïnosos (un 26,2%).

Els habitatges de lloguer tenen un pes semblant a les tres zones, així com també els desnonaments (del 1996, 1997 i meitat del 1998), que són escassos si es comparen amb les zones d'edificació més recent.³⁷

Pel que fa a les problemàtiques amb la justícia penal, és al nucli antic i a la Raval on puntua més l'indicador d'empresonament, que triplica i duplica, respectivament, la mitjana de Menorca. Aquest fet s'ha d'interpretar, emperò, associat a la ubicació, amb freqüència, sobretot fa uns anys, de població transeüent a les antigues pensions del centre de Maó.

En canvi, aquest factor de la vulnerabilitat té menys pes al Carme, com correspon a un barri tradicional d'ús residencial, amb població més estable.

Pel que fa al tercer component de la vulnerabilitat, la dependència dels recursos assistencials públics, un 4 per cent aproximadament de famílies que viuen als barris o zones d'habitatge tradicional de Maó han tengut prestacions econòmiques (periòdiques i no periòdiques) durant el 1996 i el 1997, el que representa a totes les zones més del doble de la mitjana de Menorca, que se situa en un 1,8% de les llars i desta-

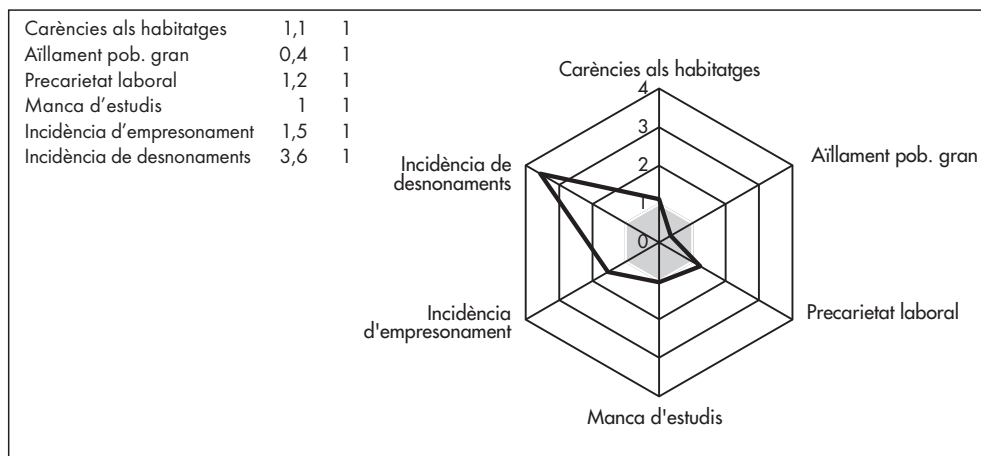
ca respecte d'altres zones vulnerables de l'illa, on el component de prestacions és menor, tot i que hi ha altres zones que superen aquests valors com es veurà a continuació.

4.3.2. Zones de vulnerabilitat social. L'atracció de població i el procés estigmatitzador

La resta de zones identificades com a vulnerables a Menorca es distingeixen de les anteriors fonamentalment perquè es tracta de zones amb menor grau d'antiguitat, zones d'edificació bàsicament moderna consolidada, construïda en els últims trenta anys. Són les zones de Vives Llull i d'Andrea Doria a Maó (seccions 03005 i 02003), una zona des Castell (01002) i una zona de Ciutadella (04003).

D'acord amb aquest perfil, la seva vulnerabilitat no és deguda als indicadors de degradació física dels habitatges (deficiències bàsiques, antiguitat i estat de conservació defectuosa), sinó a altres components de la vulnerabilitat que podríem agrupar sota el nom de factors socials que afecten les característiques de les famílies que hi resideixen. I d'entre aquests, les zones assenyalades destaquen pel pes de les problemàtiques legals, tant pel que fa a proporció de població que

Gràfic 30. Indicadors socials de la secció des Castell

ha estat o està emprsonada com als processos judicials de desnonament per falta de pagament. En canvi, els factors més estructurals de manca d'estudis o atur i eventualitat no presenten diferències molt acusades.

Dintre d'aquesta agrupació cal distingir, emperò, les zones des Castell³⁸ i d'Andrea Doria a Maó de les de Vives Lull o de la zona elegida a Ciutadella, que pel que fa a aquest estudi denominarem es Fumerals-Sant Nicolau, ja que és aquest el nucli més significatiu.

Les zones des Castell (gràfic 30) i d'Andrea Doria són les que presenten una dinàmica poblacional més expansiva. Del 1991 al 1996 varen augmentar un 3% i un 8%, respectivament, quan generalment les altres zones més bé experimenten un estancament o un lleuger retrocés. D'ambdues zones, els indicadors de vulnerabilitat social són més elevats al Castell. En realitat, és el pes de les prestacions econòmiques a Andrea Doria (la proporció més elevada de Menorca) allò que motiva la seva inclusió, però aquesta qüestió que afecta la dinàmica de l'estigmatització es tractarà més endavant.

Es Castell és la zona que representa per excel·lència les dificultats associades a la concentració de població immigrada que ve a treballar.

Segons el Cens del 1991, un 39,7% dels habitants de la secció varen néixer a una altra comunitat autònoma, fet que representa la proporció major de Menorca, i la majoria dels quals han arribat en l'onada migratòria dels anys 80.

Alhora, el 1996 va experimentar el major percentatge d'immigració estrangera (bàsicament europea), que representava un 8,03% de la població i que va augmentar gairebé tres punts respecte del 1991. És una zona amb més problemàtica d'atur i d'eventualitat i amb un elevat assalariament, tant femení com masculí.

És una població comparativament jove, amb una proporció de gent gran escassa. Les característiques de la família són pròpies d'aquest perfil: importància de les famílies nombroses, especialment de les de més de sis membres (un 9,3% del total de persones viuen en aquest tipus de llar), i presència destacable de les separacions i ruptures familiars.

Les principals dificultats es troben en relació a l'habitatge, que era de lloguer l'any 1991 en un 44,5%. Presenta el màxim percentatge de processos de desnonament per manca de pagament del lloguer, que afecta quasi un 30 per mil dels habitatges.

En canvi, comprèn la menor taxa d'empressonament, sempre en comparació de les altres zones més vulnerables de Menorca, un 4,43 per mil.

Per contrast amb es Castell, la zona que s'ha denominat Vives Llull a Maó i la zona seleccionada a Ciutadella (es Fumerals) es caracteritzen per ser àrees d'extensió consolidada dels nuclis urbans i per ser socialment molt poc homogènies. Ambdues perden població del 1991 al 1996, no són zones expansives i estan relativament envel·lides. La seva vulnerabilitat és deguda, sobretot, a la importància de les problemàtiques legals, tant pel que fa a les dificultats amb la justícia penal com als desnonaments per falta de pagament.

En realitat, a ambdues zones les problemàtiques apareixen concentrades en una sèrie d'edificis de pisos, la majoria de lloguer, que sobretot a Ciutadella concentren població amb més mobilitat. Però, curiosament, aquestes zones són percebudes de forma diferent pel que fa als professionals dels serveis socials i alhora il·lustren la importància dels factors estigmatitzadors i la seva dinàmica en comunitats relativament petites i cohesionades.

A la zona identificada com a Vives Llull a Maó s'ubiquen els habitatges socials, a l'entrada de Maó des de Ciutadella al carrer del mateix nom. Es tracta d'un bloc de pisos (4 pisos) amb una densitat clarament superior a la dels edificis més pròxims.

Ara per ara representa una de les majors concentracions recents d'habitatge social a Maó i és una zona clarament estigmatitzada on es concentra la presència de problemàtiques socials de diversos tipus. El seu equivalent a Ciutadella, el que es coneix com a 'Carabanchel', a Dalt sa Quintana, és una zona estigmatitzada que en termes de dades quantitatives no concentra indicadors significatius de vulnerabilitat en comparació dels de la zona seleccionada des Fumerals i darreres de Sant Nicolau. Tot i així, el plantejament és el mateix: con-

centració d'habitatges socials recents, amb un disseny arquitectònic i un grau de concentració que clarament destaca en relació a les edificacions dels respectius nuclis poblacionals, cosa que les fa singulars als ulls de la gent.

Es pot dir, taxativament, que la política d'habitatge a través de la concentració d'habitatge social és la que provoca l'estigmatització i contribueix poderosament al desarrelament i a l'exclusió social.

Viure a Vives Llull o a 'Carabanchel' a Ciutadella marca poderosament i tant bon punt es pot canviar de zona es fa. De fet, les ofertes de l'IBAVI en ambdós nuclis han quedat sense cobrir. Només el temps i, amb el seu pas, el procés de dispersió i de reubicació de la població redueixen o minoren lentament aquesta imatge. I és clar, la posada en venda dels pisos i per tant l'accés a la propietat n'és un factor crucial.

Ara mateix, aquest és el procés que, segons informació qualitativa, es comença a detectar a Vives Llull, on durant els últims anys hi ha hagut encara diversos conflictes amb l'associació de veïnats del barri (que no desitja identificar-se amb els blocs conflictius) i amb l'APA de l'escola del barri.

El procés d'integració social de la zona és lent però efectiu en les dimensions poblacionals que fins ara s'han manejat. És a dir, les relacions comunitàries potenciades per l'accés a la propietat han hagut d'actuar per diluir una política d'habitatge exclouent en el sentit més estricte, provocadora d'exclusió.

La dinàmica d'integració és patent en d'altres zones, la més significativa de les quals és la d'Andrea Doria a Maó, seleccionada com a zona vulnerable no tant pel pes de les problemàtiques socials o legals sinó per la importància de les prestacions socials.

4.3.3. Les zones vulnerables de Menorca a la premsa diària

La informació que apareix al *Diario de Menorca*³⁹ sobre problemàtiques de tipus social amb relació al territori és molt escassa, i les raons són diverses:

- Pel fet de la menor concentració de la vulnerabilitat per zones o àrees a Menorca si es compara amb les altres illes.
- Per la pròpia orientació del rotatiu, centrat més en temes generals de debat i en notícies referents al moviment associatiu, a entitats i a institucions. Els successos i els tribunals ocupen un espai molt secundari a la informació diària si es compara, per exemple, no solament amb els diaris de Mallorca sinó també amb el *Diario de Ibiza*, que s'ha utilitzat per a l'anàlisi a les Pitiüses. Únicament quan es tracta d'operacions policials d'envergadura o de successos que impliquen violència greu contra les persones (assassinats, homicidis) ocupen aquests esdeveniments columnes i titulars.

Les referències a barriades identificades com a tals són escasses, fins i tot la pròpia utilització del terme barri o barriada és molt poc freqüent. S'utilitza sobretot el terme centre i, per oposició, allò que no és centre és perifèria, en el sentit de barri. Així ho recull el següent titular «Precariedades en la periferia», que fa esment a les queixes de l'associació de veïnats Glossador Vivó de Ciutadella per la poca atenció que mereixen «les barriades de la zona suburbana», si es comparen amb el nucli antic i amb les urbanitzacions (notícia apareguda el 22 d'octubre del 1997).

Es troben, en canvi, més articles que plantegen les problemàtiques (sobretot la contaminació acústica per la proliferació de negocis d'oci i pel trànsit) dels centres dels principals nuclis de l'illa. El projecte de Pla especial de Ciutadella va despertar un fructífer debat sobre el que representava per a la Ciutadella Vella, però també hi ha

articles d'opinió sobre el nucli antic d'Alaior o sobre la privatització de l'espai públic al centre de Maó, per exemple.⁴⁰

En canvi, de l'any que analitzam s'ha recollit un sol reportatge sobre una de les zones que més puntuen en el rànquing illenc de vulnerabilitat: es tracta de la barriada del Carme a Maó (suplement especial del 13 de desembre del 1997).

La resta de notícies, si s'exclouen les problemàtiques d'infraestructures de les urbanitzacions, es refereixen a carrers o places degradades o amb deficiències que cal destacar. I, generalment, és en una secció específica del periòdic denominada «teléfono del lector» on més apareixen aquest tipus de notícies breus.

L'anàlisi d'aquestes notícies ens fa concloure que són els carrers de la barriada del Carme, de nou, els que més apareixen. Aquest fet no és gens estrany ja que en realitat és l'única barriada que constitueix una zona relativament homogènia, a diferència d'altres concentracions de la vulnerabilitat, més agudes, en uns pocs edificis. En concret, s'ha recollit un reportatge sobre la situació al carrer de Santa Cecília⁴¹ en el qual es fa referència a la manca d'atenció per part de l'Ajuntament, a la brutor i també a la presència d'establiments de prostitució, la qual cosa es pot entreveure de les queixes sobre «ciertos establecimientos de diversión» que no haurien de trobar-se «dentro del casco urbano». La problemàtica d'antiguitat i degradació dels habitatges es reflecteix en una notícia sobre el perill d'enfonsament d'una casa al carrer Santa Eulàlia (dia 17 de juny del 1998).

Al marge d'aquestes notícies, les queixes sobre determinats problemes en carrers o places concrets tendeixen a referir-se a la zona periurbana i als accessos a Maó, sobretot a la zona oriental. Per exemple, al carrer de Sant Manuel (4 de juny del 1998) per la presència d'abocadors incontrolats a la zona periurbana, i al carrer Campament pel mal estat del carrer i per la ruptura de

conducció d'aigua. També apareix repetidament el Fort de l'Eau (queixes per la manca de zones verdes i per l'ocupació d'una de les zones d'aules prefabricades).

Per acabar, es repeteixen les queixes referents a l'explanada de Maó, que té un pes central com a espai públic del nucli urbà. Els veïnats es queixen de la manca de neteja, de la degradació del mobiliari urbà, de l'abundància d'excrements d'animals, etc.

A Ciutadella s'han recollit notícies concretes de queixes sobre la situació al barri dels 'caballitos', al qual correspon l'associació Glossador Vivó, al carrer Oriente (per abandó del parc infantil) i al carrer Sevilla (l'únic situat a l'àrea pròxima a la zona que s'ha elegit com a vulnerable).

Pel que fa al Castell, s'ha recollit una notícia sobre la degradació d'un edifici fora d'ús al carrer Fontanelles i una altra sobre un problema de violència domèstica al carrer Cales Fonts. En ambdós casos, que no tenen res a veure, es tracta de la mateixa zona homogènia del centre des Castell.

En definitiva, algunes consideracions generals a partir de l'anàlisi qualitativa de les notícies recollides ens du a concloure que:

- Les notícies sobre problemàtiques en zones concretes de Menorca són molt escasses.
- Quan apareixen, gairebé sempre és fent-se ressò de queixes de ciutadans individuals o d'alguna associació veïnal, o bé mitjançant articles d'opinió. No apareixen en cap cas reportatges del mateix periòdic sobre aquests temes.
- Gairebé sempre es tracta de problemes de tipus urbanístic (olors, degradació de zones públiques, de mobiliari urbà, de trànsit, etc.) i únicament en un cas s'ha recollit una notícia sobre un problema social, de violència domèstica, al Castell.

4.4. Les àrees vulnerables a Eivissa i Formentera

Per començar hem de dir que de l'anàlisi dels indicadors de vulnerabilitat de totes les seccions censals de les Balears no n'hi ha cap de Formentera que presenti resultats que calgui destacar, excepte en els indicadors d'habitatge (antiguitat i equipament). Aquests resultats, per tant, ens duen a treballar només amb àrees d'Eivissa.

Dels resultats generals se'n dedueix que a Eivissa ens trobam amb una problemàtica específica de vulnerabilitat derivada de la precarietat laboral i de la manca de formació. Tant en els indicadors de treball com en els de manca de formació o qualificació apareixen algunes zones com les més destacades de tota la Comunitat Autònoma balear. De fet, a la llista de seccions censals més vulnerables, sa Penya (Eivissa 02001) ocupa la segona posició, mentre que altres seccions de Sant Antoni de Portmany estan entre les deu primeres.

Aquesta informació estadística ens situa en la hipòtesi que és a Eivissa on es donen les situacions més clares de vulnerabilitat social, tal com l'hem definida en aquest estudi. El monocultiu turístic, amb tot el que això comporta per a les trajectòries laborals (estacionalitat, eventualitat, rotació, etc.), la manca de formació acadèmica de la població, les elevades taxes d'immigració peninsular i estrangera, així com la presència d'estils de vida clarament diferenciats dels de la resta de les Balears, faciliten que a Eivissa es presentin majors concentracions de població vulnerable.

A més de presentar aquests resultats, hem pogut constatar com a Eivissa la xarxa de serveis socials està infradotada si es compara amb la resta de la Comunitat Autònoma. Aquest fet ve a limitar l'accés als sistemes de protecció públics no universalistes,⁴² de manera que la població vulnerable té més difícil mantenir-se a l'illa.

4.4.1. Sa Penya: una àrea degradada de nucli antic

Aquesta àrea se situa al nucli antic de la ciutat d'Eivissa, que afronta amb el port i Dalt Vila. És una àrea on el predomini de velles construccions és absolut, els edificis són majoritàriament de dues plantes, els carrers són estrets i per a vianants, el seu traçat és irregular i s'adapta a la morfologia del terreny, que és molt escarpat. Actualment s'estan desenvolupant obres de millora de les condicions d'habitabilitat i s'hi han ubicat serveis municipals (centre de serveis socials⁴³ i centre de Policia Local).

La població resident a l'àrea és heterogènia: hi ha una forta concentració de població d'ètnia gitana així com persones grans que han residit sempre al barri, a més d'altres col·lectius que es mantenen a sa Penya pel seu estil de vida. Malgrat aquesta heterogeneïtat, la percepció majoritària és que es tracta d'una zona molt degradada a conseqüència del tràfic de drogues que s'hi produeix.

Probablement, la degradació explica que sigui una zona amb una forta reducció de població, un 41% en cinc anys. Sens dubte, la intervenció pública té per objecte facilitar l'abandonament i el trasllat a altres indrets (habitatges de protecció oficial), al mateix temps que es permet el manteniment dels nuclis més problemàtics. Surten els que poden, i els que tenen unes majors probabilitats de fugir de la marginació.

La piràmide d'edats és rectangular, com la de la majoria de zones de nucli antic, si bé és una zona en despoblament. Dels indicadors demogràfics en podem deduir que es tracta d'una població que no presenta resultats importants pel que fa a l'envelliment, mentre que la taxa de dependència, la de substitució i la de joventut estan molt per damunt de la mitjana de la Comunitat Autònoma.

Les condicions de l'habitatge són molt dolentes, els indicadors d'aquesta àrea tripliquen la mitjana de la Comunitat Autònoma,

la qual cosa no és gens estranya si tenim en compte que gairebé el 92% dels habitatges es varen construir abans del 1920, mentre que els que es construïren després del 1981 no arriben a l'1%. El règim de tinença predominant és el lloguer, que representa el 56,6% dels casos. Quasi el 22% de la població viu en habitatges deficients o ruïnosa. Aquesta situació tan sols es compensa amb els baixos nivells de densitat i d'amuntegament, que són molt inferiors a la mitjana de la Comunitat Autònoma com a conseqüència de l'elevat percentatge de llars unipersonals, que és gairebé el 38% de les llars.

Els indicadors de precarietat en el treball són molt elevats, es duplica l'estàndard bàsic. Si bé la taxa d'activitat és elevada, superior al 60%, també la taxa d'atur és molt elevada, per sobre del 41,7%. A més, la taxa d'eventualitat arriba al 67%. Aquests resultats s'agreugen si tenim en compte que la taxa d'operaris sense qualificació és del 15%.

Els indicadors de qualificació també presenten resultats molt elevats. L'analfabetisme funcional afecta el 49% de la població, un 13% són analfabets i un 36% sense estudis. Si comparam aquestes dades amb les altres zones d'Eivissa es pot veure com aquesta zona és la que presenta uns pitjors resultats en la dimensió de la vulnerabilitat social.

La descripció dels indicadors de cada una de les dimensions contemplades es correspon amb una zona on la vulnerabilitat social se situa per damunt del doble de la mitjana de l'illa, mentre que el de prestacions socials ho fa onze vegades per sobre. Per tant, hem de concloure que es tracta d'una zona que si bé presenta un marcat caràcter vulnerable i d'exclusió, enregistra una forta activitat per part dels serveis socials. Aquest fet reafirma la seva estigmatització.

Les dimensions de la vulnerabilitat que més despunten són l'habitatge, el treball i els estudis. El primer ha de ser considerat un factor bàsic, mentre que el segon és un

factor d'accessibilitat de primer ordre i el tercer un factor de segon ordre.

Els indicadors d'immigració mostren ja un important component de població africana, setze vegades la mitjana balear, mentre que les ràtios de nascuts a altres comunitats autònomes i d'immigrants recents estan per damunt de la mitjana.

4.4.2. Dalt Vila: el nucli antic

Aquesta àrea és contigua a l'anterior. Morfològicament no és molt distinta, si bé està millor conservada. Es tracta també d'una àrea decreixent pel que fa a població, entre el 1991 i el 1996 va perdre un 21% dels residents. Tots els indicadors demogràfics estan per sota de la mitjana balear.

L'indicador d'habitatge és de l'1,74 (per a la mitjana de les Balears igual a 1). Gairebé el 59% dels habitatges principals estan en règim de lloguer. El 87% es varen construir abans del 1920 i tan sols el 4% es construïren després del 1981.

Els indicadors d'aïllament, en canvi, són inferiors a la mitjana balear, si bé d'entre les zones seleccionades es troba en una situació intermèdia. Els percentatges de llars unipersonals són elevats, quasi del 30%, mentre que l'11% de la població viu sola. A més, aquesta àrea presenta els majors indicadors de ruptura i dissolució familiar.

Els indicadors de treball se situen bastant per damunt de la mitjana autonòmica i en una situació intermèdia pel que fa a les seccions seleccionades. La taxa d'activitat és la més baixa de les seccions de l'illa, mentre que la d'ocupació se situa en el 37% (no és la més baixa), i la d'atur en el 32%. De la mateixa manera, aquí la taxa d'assalariament és la més baixa de la zona, tot i que supera el 74%.

Pel que fa al component de qualificació per al treball es veu com la taxa d'operaris sense qualificació és la segona més elevada, del 12,7%. El nivell d'estudis ens indica que es tracta d'una població on el pes de la manca de formació reglada és molt ele-

vat, el 26% de la població no té estudis o és analfabeta. A més, ens trobam amb una situació un tant estranya, on el pes de la població amb estudis universitaris és superior a la mitjana de la Comunitat Autònoma i la més elevada de l'illa.

Aquestes dades contradictòries són indicatives de la presència de població que ha desenvolupat un estil de vida determinat (els nous bohemis?) i que, si bé gaudeix d'un nivell de renda i d'un nivell cultural mitjà-elevat, no renuncia a viure en una zona on la qualitat de vida està limitada pels mateixos condicionants de la morfologia. La inexistència de zones verdes, per exemple.

La vulnerabilitat social està per damunt de la mitjana de les illes. De la mateixa manera que en el cas anterior, el nivell de cobertura de les prestacions dels serveis socials també està per sobre de la mitjana de l'àrea, amb un 9,9.

Com a la secció anterior, podem veure com l'habitatge és la dimensió que més destaca, seguit del treball i dels estudis.

4.4.3. Figueretes: una àrea turística pròpia de la balearització

L'àrea vulnerable de les Figueretes està delimitada per la platja de les Figueretes, que li dona nom, per l'Eixampla i pel Puig dels Molins. Per la seva morfologia es poden diferenciar clarament dues zones: la primera s'enfila pel puig i segueix un patró urbanístic absolutament caòtic, edificis de dues i tres plantes construïts en un terreny escarpat i amb carrerons de tres peus que donen pas a l'entrada dels habitatges, que aproximadament són dels anys 70. La segona està construïda en un terreny que fa frontera amb la platja i que es pla, són edificis moderns de més de dues plantes, que arriben a les sis i a les set.

A les dues zones es combinen l'ús residencial dels habitatges amb l'ús de serveis (bars, comerços) i amb l'ús turístic dels apartaments i hotels.

A partir de les entrevistes amb informants clau s'ha posat en relleu l'existència d'edificis ocupats per transeünts ('Simoneros'), així com la presència de casos de prostitució esporàdica per part de dones en situació de necessitat econòmica. A més, hi ha concentració de població magribina que resideix a la zona. D'altra part, l'actuació del moviment veïnal ha impulsat tota una sèrie d'activitats destinades a la infància que pretenen cobrir el buit de recursos institucionals existents.

Entre el 1991 i el 1996 la població de l'àrea va decreïxer un 14%. La piràmide de població mostra un pes elevat dels grups d'edat adults, mentre que els vells i els joves són grups menys voluminosos.

Els indicadors demogràfics estan per davall de la mitjana balear en la majoria dels casos. Ens indiquen una població amb un fort component d'activitat laboral i amb pautes de fecunditat inferiors a la mitjana. En qualsevol cas, és una població jove.

L'indicador de vulnerabilitat de l'habitatge se situa per damunt de la mitjana de l'illa, amb un 1,41. Si bé de les zones seleccionades és la que presenta un millor resultat. Un 10,7% de la població viu en cases deficientes o ruïnoses. És una zona recent, ja que el 20% dels habitatges es varen construir a partir del 1981 i l'indicador d'antiguitat és zero. El percentatge d'habitatges de lloguer, com no podia ser d'altra manera, és molt elevat, supera el 62%.

Pel que fa a l'aïllament podem dir que ateses les característiques de la piràmide de població no és gens estrany que es doni un resultat tan baix, ja que tan sols arriba al 0,35 de la mitjana balear. Malgrat això, podem veure com els indicadors relatius a llars unipersonals se situen en una posició intermèdia d'entre les zones seleccionades.

De la mateixa manera, els indicadors de ruptura i de dissolució familiar són els més elevats de totes les seccions seleccionades de l'illa. Aquest fet s'ha de relacionar amb

l'alta taxa d'immigració, tant africana com d'altres comunitats autònomes. Hem de considerar els moviments migratoris, no només com el desplaçament de la població, sinó també com un procés de separació, transitòria o no, de les unitats familiars. I, també, hem de considerar les ruptures familiars com un factor més d'entre les causes de la mobilitat geogràfica.

Els indicadors d'atur i d'eventualitat del treball ens diuen que aquesta àrea està molt per sobre de la mitjana balear. I això que presenta una taxa d'activitat elevada, amb la major taxa d'ocupació de les zones seleccionades d'Eivissa i amb una taxa d'atur moderada. Si comparem aquestes taxes amb la mitjana balear veiem com la d'atur i la d'eventualitat són molt elevades, 32% i 58%, respectivament.

L'indicador relatiu a la qualificació dels treballadors ens mostra un pes reduït dels operaris sense qualificar, que és el més baix de les zones seleccionades.

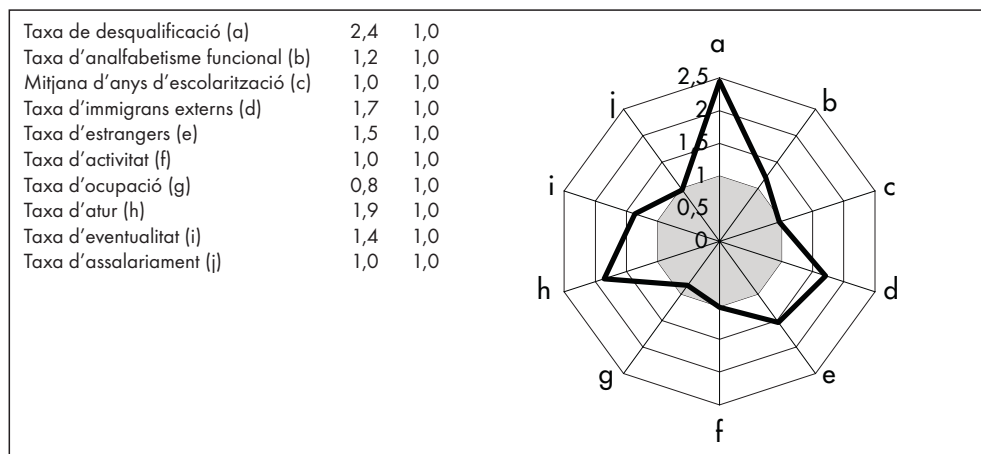
L'indicador de manca d'estudis presenta un valor superior al de la mitjana balear. Així i tot, és el menor de les seccions seleccionades d'Eivissa. Es dona la mitjana més elevada d'anys d'escolaritat. I la presència de titulats universitaris és de les més elevades de les seccions d'Eivissa.

L'indicador de vulnerabilitat social ens indica que aquesta zona està per damunt de la mitjana de l'illa, mentre que la cobertura dels serveis socials és important.

4.4.4. Sant Antoni de Portmany: una àrea turística (01007 i 01006)

De les àrees de Sant Antoni de Portmany disposam bàsicament de la informació recollida a les fitxes de secció. A les entrevistes amb els informadors clau hem pogut constatar un cert rebuig als intents per conèixer la situació social del municipi, fet que ha dificultat certament entrar en un major detall dels perfils de vulnerabilitat que es puguin donar a les àrees seleccionades. D'aquesta

Gràfic 31. Indicadors socials de Dalt Vila d'Eivissa (valor 1 per al conjunt de les Balears)

manera, entrem en una exposició descriptiva dels indicadors de vulnerabilitat.

Les dues seccions que componen la zona vulnerable són la 01007 i la 01008. Es tracta en el seu conjunt d'una àrea dinàmica, tot i que l'extensió urbana de l'àrea afecta la secció 01007 que ha augmentat la seva població en un 10% en els darrers cinc anys. La piràmide de població té una forma pràcticament rectangular fins que arribam als grups dels 50 anys. A partir d'aquest nivell s'estreny substancialment. Es tracta d'una població jove, amb un fort component de població en edat activa.

Els indicadors de joventut i substitució estan per damunt de la mitjana balear, els altres estan molt per davall.

Les condicions de l'habitatge són pitjors que les de la mitjana de l'àrea, si bé es troba en una situació intermèdia entre les seccions seleccionades. Entre l'11% i el 19% de la població viu en habitatges deficients segons el Cens del 1991, i això en una àrea on la presència d'habitatges antics és molt reduïda i la d'habitatges més moderns, construïts després del 1981, és elevada: el 24% a la secció 01008 i un 56% a la 01007 que, com és obvi, és la que concentra un dels eixos de creixement urbà de Sant Antoni.

La incidència de l'aïllament com a indicador de vulnerabilitat és insignificant i la ràtio corresponent és del 0,20 i 0,26 de la mitjana de l'àrea. Al contrari que en casos anteriors, els patrons familiars en aquest cas no han dut al creixement de llars unipersonals, ni a la presència significativa de situacions de ruptura o de dissolució familiar.

En aquest cas, i atès l'elevat percentatge de població immigrada, hem de pensar que hi ha patrons diferenciats d'immigració. D'altra part, ens trobam amb un percentatge de població africana quatre vegades superior a la mitjana de la Comunitat Autònoma.

L'indicador de vulnerabilitat en el treball en aquesta secció és el doble del de l'illa. La taxa d'activitat és molt elevada, la secció 01008 enregistra la taxa més elevada de totes les seccions d'Eivissa amb un 76%, mentre que la d'ocupació i la d'atur està en un nivells mitjans. Es tracta d'una secció característica de les zones turístiques. Molta activitat en condicions d'instabilitat. La presència d'operaris sense qualificació és mitjana.

Els nivells d'analfabetisme són superiors a la mitjana, si bé en tractar-se d'una població relativament jove ens trobam amb una mitjana d'anys d'escolarització elevada, superior a 8. Però aquest fet no es tradueix en una

presència significada de titulats universitaris (percentatge que se situa entorn del 2,5%).

La informació disponible ens indica que es tracta d'una àrea on la vulnerabilitat en el treball i en els estudis són les més rellevants.

D'altra banda, és interessant veure com no hi ha cobertura per part dels serveis socials. Pot ser indicatiu del subdesenvolupament d'aquests serveis al municipi.

4.4.5. Les notícies de premsa sobre les zones vulnerables a Eivissa

La informació recollida es refereix, com era d'esperar, sobretot al municipi d'Eivissa, en segon lloc al de Sant Antoni i en tercer lloc al de Santa Eulària.

La zona que apareix amb més freqüència es sa Penya. Apareix tant pel que fa a la ubicació específica dels carrers on tenen lloc els esdeveniments ressenyats com també perquè és la zona més identificada com a problemàtica en el seu conjunt i, per tant, que més vegades consta com a zona problemàtica a les notícies generals.

Ses Figueretes és la zona que ocupa el segon lloc de referències darrera de sa Penya, i el tercer lloc correspon a la platja d'en Bossa (i en aquest cas es considera conjuntament la zona d'Eivissa i la de Sant Josep). Aquesta jerarquia és raonable atès que s'han seleccionat també les referències a robatoris, bregues i altres esdeveniments que tenen lloc amb especial freqüència a les zones turístiques on es concentra, en bona mesura, l'activitat i la població.

Tot i així, hi ha diferències significatives pel que fa al tipus de notícies a les zones esmentades. Mentre que a sa Penya les notícies sobre esdeveniments concrets es refereixen bàsicament al tema de drogues i abunden les de tipus general (pla de rehabilitació, nous recursos, programes d'inserció laboral, etc.), a ses Figueretes les notícies de caire general que s'han recollit al llarg d'un any fan referència a la presència de Policia Local a la zona (30 d'agost del 1997), a la demanda per part de l'associació de veïns

d'una policia de barri (dia 7 de gener del 1998) i al desplegament efectiu d'aquest tipus de policia el 17 de juny del mateix any. No hi ha altres notícies sobre intervencions o recursos. La resta d'esdeveniments⁴⁴ específics són variats, des de problemàtiques d'habitatge de tipus excepcional a petits robatoris de motos o prostitució.⁴⁵

Pel que fa a l'habitatge, les notícies d'aquesta zona són emblemàtiques d'un tipus de problemàtica que en general es deriva de la carestia i la manca d'habitatge. Es tracta, en concret, del cas del desallotjament d'un xalet ocupat a ses Figueretes per 19 persones fins que finalment, l'octubre del 1997, va ser enderrocat i va ser notícia durant un bon grat de mesos.

Per acabar, a la platja d'en Bossa destaquen sobretot les accions concretes d'agressions, robatoris o tema de drogues, i les queixes dels veïnats en temes de seguretat, neteja de carrers i també en algun cas de deteriorament de l'habitatge. Però, en aquest cas, els indicadors no indiquen una situació relativa de vulnerabilitat en termes de secció censal per a aquesta zona, que de fet pertany a dos municipis distints, i per aquest motiu no serà una àrea objecte d'interès més enllà de la constatació de la importància de la seva presència a la premsa local.⁴⁶

Una zona semblant, també turística i secundària pel que fa a la investigació, és la de la platja de Talamanca. En aquest cas també destaquen les queixes dels veïnats per les deficiències en el subministrament d'aigua potable i per l'abandonament del barri on, d'altra part, s'ubicava un club de companyia que va ser motiu d'una important batuda del grup d'estrangeria de la policia nacional el mes de setembre del 1997. Al llarg de l'acció es varen expulsar vuit joves de països de l'Est que exercien la prostitució.⁴⁷

Finalment, creiem interessant referir-nos a una zona, Cas Serres, de la qual hi ha molt poques referències a la premsa i, el que és

més important, una sola notícia de l'any analitzat que tractà d'un succés concret, un robatori d'un ciclomotor per part d'un menor. Les altres tres notícies recollides són de tipus general, totes del mes de novembre del 1997, i en relació, per una part, a la demanda de suport al centre de Càritas de Cas Serres i de l'altra, a una notícia apareguda el dia 3 de novembre: «la delinqüència juvenil de sa Penya se traslada al barrio de Cas Serres», raó a la qual atribuïa la policia el descens de la delinqüència a sa Penya i a la Marina. L'endemà, el president de l'associació de veïnats responia a aquestes afirmacions i negava que a Cas Serres hi hagués delinqüència. La realitat és que a la premsa, durant l'any treballat, no han aparegut més notícies pel que fa al cas (fins al juny del 1998 inclusivament).

Potser Cas Serres sigui el cas més clar, a partir de les notícies de la premsa, d'estigmatització d'una zona (si exclouem el cas de sa Penya), la qual s'associa a delinqüència i potser també a la presència de determinats col·lectius d'immigrants, com hom pot deduir de la següent notícia apareguda el dia 3 de juny del 1998: sembla que hi ha un elevat percentatge de preinscrits en educació infantil i la direcció del centre argumenta que és degut a les nombroses famílies marroquines residents a la zona.

NOTES

(1) De fet, és l'única zona no turística d'entre les seleccionades on els immigrants no europeus empadronats el 1996 arriba a l'1% i on els immigrants africans empadronats el 1996 supera la mitjana de les Balears.

(2) Aquest és un tret que té en comú amb zones vulnerables no turístiques de treballadors de la indústria o de la construcció. Per exemple, l'altra zona vulnerable d'Inca, la seleccionada de Lloseta i l'equivalent d'Andratx.

(3) Corresponents al 1995, 1996, 1997 i part del 1998.

(4) Per exemple, a Inca-centre, la taxa és de 3,38 per mil.

(5) Aquest procés també s'ha observat a Maó i a Palma i potser és una de les conclusions sobre la dinàmica de la distribució territorial de la vulnerabilitat que més cal remarcar.

(6) Segons el Cens del 1991, la proporció de nascuts a una altra província a la secció era del 27,5%, que és lleugerament superior a la mitjana de les Balears (del 25,8%).

(7) És a dir, que si hom compara la importància de les distintes dimensions de la vulnerabilitat, de les tres zones és Lloseta la que reflecteix una combinació de carències o dificultats en distintes dimensions (escassa qualificació, carències d'habitatge, manca d'estudis, problemàtiques legals), mentre que a Manacor apareix un únic vector destacat.

(8) L'observació de la zona i les entrevistes amb informadors claus han permès constatar la importància a Andratx en els últims anys de la compra/venda i la rehabilitació de cases tradicionals del centre del poble (i també d'altres nuclis com el de sa Coma).

(9) Aquesta secció estadística també comprèn una part del nucli antic d'Alcúdia, que s'ha desestimat a efectes de zona vulnerable però que fa augmentar els dèficits d'habitatge de la secció.

(10) I potser dins d'aquest tipus s'integraria Portocristo a Manacor, tot i que curiosament, a nivell estadístic, ha destacat més per la seva vulnerabilitat la zona turística més recent de s'Illot.

(11) També pot passar com a Cala Rajada, que la secció que més puntua en vulnerabilitat sigui la que comprèn l'extensió cap a l'interior del nucli urbà, però que s'hagi dividit respecte del 1991. Llavors, en termes quantitius, la població pràcticament no augmenta.

(12) És a Lluçmajor on es troba un cert percentatge (al voltant del 2% a dues de les tres seccions) d'habitatges amb aquesta carència.

(13) El màxim pes del desnonament se situa en algunes microàrees de Lluçmajor, amb un 36 i un 24 per mil sobre els habitatges principals, i a Palmanova, amb prop del 25 per mil.

(14) Es tracta de l'àrea que creix entorn de l'Avinguda Europa, principalment, i que ha augmentat la seva població des del 1991 al 1996 en un 35%.

(15) Es tracta, especialment, d'una microàrea on se situa un antic nucli de residents i on es troba el que es coneix com a cases dels pescadors, obra social de B. March.

(16) Només té un grau de modernitat major el polígon residencial de Son Ferrer a Calvià.

(17) En diversos estudis recents s'han assenyalat els dèficits en el nivell formatiu dels joves de les Balears com un element que contrasta amb el nivell de riquesa econòmica i amb el dinamisme de la regió (si es compara amb altres comunitats de l'Estat espanyol). Vegeu Ma Carbonero, *op. cit.*

(18) Ja que a les zones turístiques tenen, en general, proporcions menors que a d'altres zones industrials i de construcció.

(19) No es pot valorar el cas de s'Arenal de Lluçmajor, atès que la major part de les vegades no es distingeix si és municipi de Palma o de Lluçmajor.

(20) La problemàtica de la immigració també apareix fent referència a la comarca de Manacor. En concret es denuncia l'explotació laboral dels immigrants (*Diario de Mallorca*, 15.01.98).

(21) Recentment, l'Ajuntament de Palma ha publicat *Dades per un diagnòstic social de Palma, 1998* (Palma, 1999) on s'analitzen, en un conjunt de volums, els principals indicadors sociodemogràfics, els equipaments i les demandes socials als barris de Palma.

(22) Els indicadors utilitzats en una primera anàlisi tipològica han estat: diferència de població entre el 1991 i el 1996; taxa de dependència del 1991 i del 1996; proporció d'envelliment (1991 i 1996); aïllament; analfabetisme funcional; taxa d'atur i d'eventualitat; llars nombroses; taxa de dissolució de llars i metres quadrats d'habitatge per persona. Posteriorment s'han incorporat a l'anàlisi els indicadors de vulnerabilitat en l'habitatge i de problemàtiques de desnonament i empresonament, així com també alguns de caire morfològic com ara el grau de modernitat i d'antiguitat dels habitatges.

(23) La pèrdua de població a la zona va fer que el 1996 les dues seccions del 1991 s'integrassin en una sola secció.

(24) El lloguer se situa entre un 43% dels edificis a la Soledat sud i un 81% al Jonquet.

(25) A la zona de Sant Francesc al mateix temps que el pes de les llars on el cap és analfabet és el triple que a les Balears, la taxa total d'estudis universitaris n'és el doble.

(26) A més, la importància d'aquest tret és major si hom té en compte que són zones envellides amb una elevada proporció de llars (n'hi ha moltes d'unipersonals) i de llars sense cap actiu.

(27) A Sant Feliu i a Sant Francesc, el 1991 hi havia les majors proporcions de persones (amb relació a les altres zones) en habitatges ruïnosos: un 28,4 i un 22,4%, respectivament.

(28) El Banc de s'Oli és un exemple d'aquest procés. La secció estadística abraça una zona de nova construcció i rehabilitada. Al mateix temps, hi ha carrers especialment degradats on se situa la major concentració d'africans (segons el Padró del 1996).

(29) Es pot deduir que hi ha un segment d'adults solitaris significatiu, ja que la proporció de gent gran no és especialment rellevant i sobretot les llars unipersonals formades per una persona de 75 i més anys estan bastant per davall de la mitjana.

(30) Detencions acumulades entre el 1993 i el 1998 de la Policia Local de Palma sobre el total de població del 1996.

(31) En aquest barri la taxa total d'estudis universitaris és especialment baixa, entorn de l'1% de la població.

(32) La taxa de joventut és més elevada que la mitjana de les Balears i que la de Palma: 26,5% el 1996.

(33) Sembla que anaven els dos beguts. El mort tenia 53 anys, era alcohòlic i era conegut de malnom per «el rizos».

(34) No és casualitat que el tractament i l'atenció d'aquestes notícies sigui major (per exemple, amb foto...). Apareix foto en aquest succés de desatenció i en altres com ara el de l'assassinat d'un home immigrant extracomunitari a mans del seu fill o en el d'una batuda al carrer Vallori (*Diario de Mallorca*, 09.07.98 i 22.03.98).

(35) Una de les quals fa referència a una violació a la platja de Cala Major i l'altra, dintre d'un context diferent, es refereix a la confiscació de droga a diversos domicilis de Cala Major, del Terreno, de Magaluf i de Consell (*Diario de Mallorca*, 12.04.98).

(36) Part d'aquest barri, durant algun temps, també ha fet funcions de 'barri xinès', on es concentra bona part de l'activitat de prostitució.

(37) Els processos de desnonament han afectat un 7 per mil dels habitatges a la Raval i un 12 i un 14 per mil al Carme i al nucli antic, respectivament.

(38) La zona seleccionada des Castell correspon a la secció estadística 01002.

(39) S'han recollit notícies del *Diario de Menorca* del període comprès entre el juliol del 1997 i el juliol del 1998.

(40) Aquests articles varen aparèixer, respectivament, el 4 i el 27 de març del 1998 i el 9 de maig del mateix any.

(41) Es tracta d'un dels pocs reportatges sobre la degradació de carrers concrets que no s'inclouen com a notícies breus dintre de la secció «teléfono del lector». Va aparèixer el 31 de juliol del 1997 dins la secció insular, pàg. 12, i va ocupar quatre columnes i dues fotos.

(42) Tal com es recull a la *Memòria del Suport Transitori Comunitari*, el 1998 tan sols hi va haver 40 famílies que varen poder accedir a aquesta prestació, mentre que el nombre de famílies que varen accedir a prestacions d'emergència social (aliments, transport, guarderia, etc.) va ser molt superior.

(43) L'Ajuntament d'Eivissa disposa de dues Unitats de Treball Social, una de les quals treballa exclusivament la zona de sa Penya. Des d'aquest recurs es desenvolupen programes de treball amb la infància que tenen per objecte, bàsicament, la prevenció de situacions de risc.

(44) S'exclouen les notícies referents al cas del verí que es va detectar a la platja i que va representar un greu perill per a la salut (notícies aparegudes, especialment, el 25 i el 28 d'abril del 1998).

(45) La informació apareguda a la premsa també s'ha utilitzat per matisar els límits del que es considera zona vulnerable a ses Figueretes, que va més enllà de la secció censal concreta (04005) per abraçar el

Puig dels Molins i alguns carrers més enllà de l'avinguda Espanya, concretament el carrer Andalusia, inici de l'avinguda de la Pau i Agapito Llobet.

(46) Tot i així, en els propers anys és possible que sigui una zona que augmenti la seva vulnerabilitat si es té en compte la probable densificació de la població sumada als problemes de les deficiències a les infraestructures i equipaments. Hi ha prou exemples de com les zones turístiques no són motiu d'atenció ni tan

sols apareixen a les ràtios de problemes socials ateses les seves característiques fins que la situació s'ha deteriorat força.

(47) La informació apareguda a la premsa també ha permès adonar-se (per a un desconegut de la ciutat) que la zona periurbana, en el límit de les illetes edificades, prop de l'antiga plaça de toros, sembla ser un espai on és relativament freqüent trobar-se ionquis, etc.

5 Anàlisi tipològica de les àrees vulnerables

La incorporació d'una tècnica d'investigació com l'enquesta obeeix a la necessitat de recollir informació específica de les àrees vulnerables que no es troba a d'altres fonts d'informació estàndard. La perspectiva multidimensional de l'exclusió i la vulnerabilitat social que es defensa en aquest treball ens obliga a treballar amb variables i dimensions que normalment no es recullen a altres estudis d'aquestes característiques i que hem considerat important tenir en compte.

Per tant, la realització de l'enquesta té com a finalitat recollir informació valorativa i d'opinió sobre diversos temes (la situació social, la situació del barri, la situació de necessitat i salut, utilització de serveis, etc.) de les persones que resideixen a les àrees que hem definit com a àrees vulnerables. I, al mateix temps, també es recull informació objectiva referent a la composició de la llar i algunes característiques sociolaborals dels seus membres.¹

La informació que s'ha recollit és extrapolable al conjunt de la població resident a les àrees vulnerables, aproximadament 11.500 llars i 35.000 persones. El nivell d'error mostral per al conjunt de la mostra és del 3,1%. La grandària de la mostra és de 987 entrevistes, que s'han afixat proporcionalment al volum de la població resident a cada un dels tipus d'àrea vulnerable (quadre 19 ap.).

El treball de camp s'ha desenvolupat entre els mesos de juny i octubre del 1998. Com a fets que cal destacar podem comentar la impossibilitat d'aconseguir el nombre d'entrevistes assignades a alguna de les zones i que ens ha obligat a descartar-la com a àrea d'estudi en aquest apartat.²

Les entrevistes s'han realitzat, preferentment, a persones components del nucli familiar de la llar, amb la idea d'aproximar-nos a les persones que millor coneixen la situació social de la unitat de convivència. A par-

tir de les preguntes formulades a l'entrevistat, relatives a les característiques dels altres membres de la unitat de convivència, hem ampliat l'àmbit de la informació que s'ha de recollir. D'altra part, s'ha recollit l'opinió de la persona entrevistada sobre algunes qüestions de caràcter social, com la valoració del barri, de la situació familiar, etc.

5.1. Característiques demogràfiques dels entrevistats

El perfil sociodemogràfic dels entrevistats està molt condicionat pels criteris de selecció dels individus que s'han d'entrevistar, per tal d'arribar a la població representativa de les zones. Malgrat que aquestes orientacions es fonamentaven en informacions estadístiques prèvies (indicadors sociodemogràfics esmentats en apartats anteriors), hem considerat necessari entrar en la descripció del perfil demogràfic, ja que d'aquesta manera es pot dimensionar i donar més significació al conjunt de la informació recollida a l'enquesta.

Per construir el perfil treballam amb l'edat, el sexe i l'estat civil. Aquestes tres variables ens donen una idea aproximada del lloc que ocupen dins les unitats familiars que han estat objecte d'estudi. L'estat civil probablement sigui la variable que més ens aproxima a definir la posició dins la llar. El 25% dels entrevistats són fadrins, mentre que el 54,8% són casats, el 12,7% són viudus i el 7,5% estan divorciats/separats o en procés de fer-ho.

Si consideram població jove la que té menys de 30 anys, ens trobam que representa el 27,3% de la població entrevistada (gràfic 32). I si a més tenim en compte l'estat civil, els que són fadrins d'aquestes edats representen el 21,2% dels entrevistats. És a dir, gairebé un 35% dels entrevistats de menys de 30 anys han deixat de

ser fadrins per passar a l'estat de casat o en alguna de les situacions de dissolució de la parella.

La població més gran, la que té més de 64 anys, representa el 21,6% dels entrevistats. En aquest grup d'edat els estats civils predominants són els de casat i viudo, en gairebé el 88% dels casos, mentre que tan sols hi ha un 9,4% de fadrins. No és gens estrany que el 63% dels entrevistats més grans siguin dones, ja que el pes d'aquest gènere s'incrementa amb l'edat en el conjunt de la població.

La presència dels grups d'edat definits normalment com a adults, de 30 a 65 anys, és majoritària, en un 51% dels casos. D'aquest percentatge un 10% són fadrins, mentre que els casats representen el 72%, els viudos el 6,3% i la resta, l'11,7%, estan separats/divorciats o en procés de separació.

A partir del que hem dit fins ara podem construir el perfil modal per al conjunt de la mostra: dona (en el 58% del casos), d'edat adulta o més gran (73%), i casada (54,8% dels casos). Amb aquest perfil podem considerar les persones entrevistades, pel que fa a la major part dels casos, com les persones que formen part del nucli central de la llar, bé com a persona principal (que aporta una major quantitat de recursos a la llar) o bé com a cònjuge. Per tant, tot i que sigui una breu aproximació, hem considerat interessant fer alguns comentaris sobre la base d'aquestes dades referents a la formació de llars al distints tipus de zones (quadre 21 ap.).

5.2. La llar familiar

5.2.1. El tipus de llar

Allò que distingeix sobretot aquestes llars de les zones vulnerables és la importància de les formes menys tradicionals de llar. Tenen un pes menor que al conjunt de les Balears les parelles sense fills ni altres (16,3%) i les parelles amb fills sense altres persones (44,7%), encara que constituei-

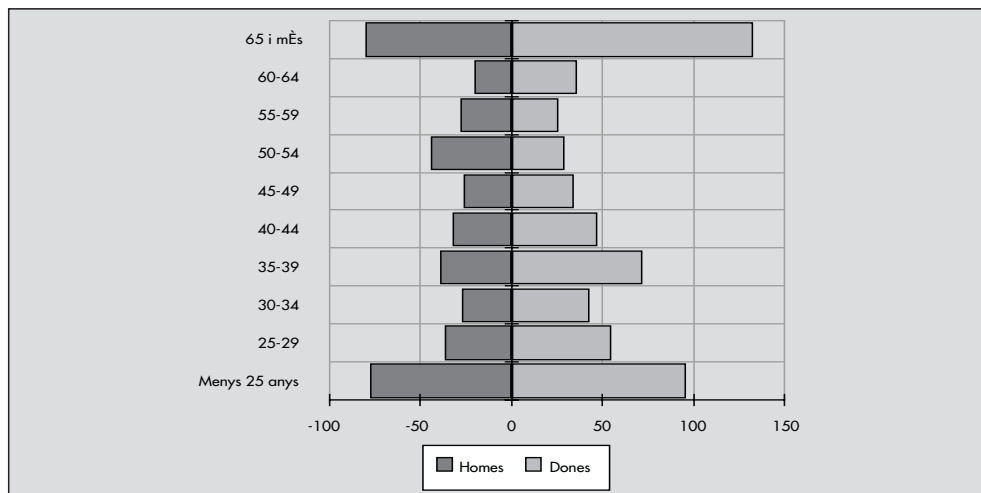
xen la fórmula majoritària, mentre que les llars no familiars formades per una persona sola o per un grup sense relació i les llars monoparentals amb altres persones tenen una major presència (gràfic 33).

Les llars unipersonals representen un 20,4% quan la mitjana a Mallorca segons el Cens del 1991 és del 17,7%,³ fet que és lògic atès que les llars unipersonals de gent gran han contribuït a la identificació de les zones vulnerables on s'ha realitzat l'enquesta. I pel que fa als grups sense relació (un 1,7%) es concentren en un tipus determinat de zona, tal com es tractarà més endavant.

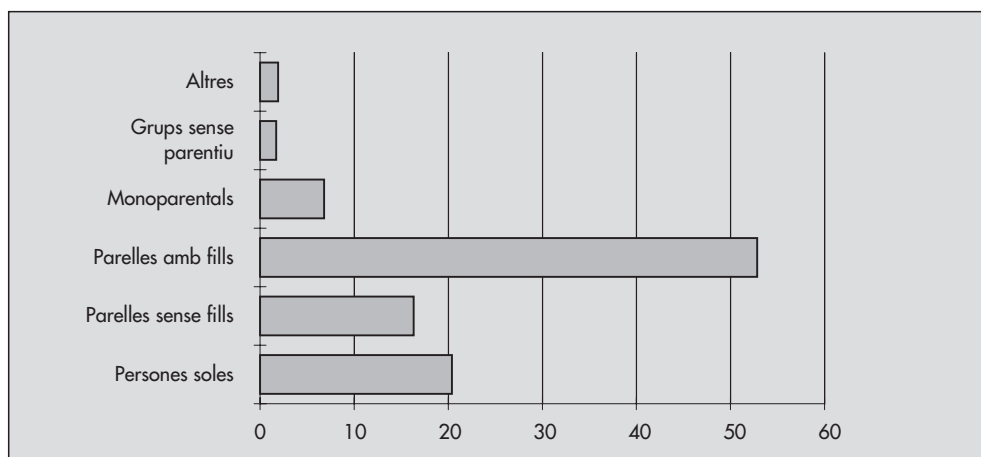
Però, potser, el tret més característic de les llars a les zones vulnerables és la importància de les llars extenses, les que comprenen altres persones (la major part de les veegades parents), que arriben a un 12% quan a Mallorca són un 8,8%. El seu pes és més elevat tant si es tracta de les parelles amb fills i altres persones (un 8,1%) com si són monoparentals amb altres (un 3,9%, quan la mitjana tot just supera el 2%). En canvi, les llars monoparentals sense altres persones representen un 3%, menys de la meitat de les de Mallorca, segons el Cens.

En definitiva, les llars de les zones vulnerables tendeixen a tenir més membres externs al nucli familiar, la qual cosa reafirma les teories que relacionen l'estabilitat de la família extensa a Espanya (si es compara amb els altres països de la UE) no solament amb la persistència de formes tradicionals de llars sinó també amb la necessitat de compartir habitatge i recursos en els segments més desfavorits de la població. Per aquesta raó, és a les zones urbanes i als barris de treballadors on aquest tipus de llar té més pes. M. Solsona i R. Treviño⁴ ja varen detectar un procés de reducció de la nuclearització als municipis de l'àrea d'influència de Barcelona i de Madrid a partir de les dades del Cens del 1981, fenomen que atribuïen als efectes de la crisi econòmica que tendia a reforçar els llaços de solidaritat i a compartir amb més freqüència la llar.

Gràfic 32. Població entrevistada per edat i sexe

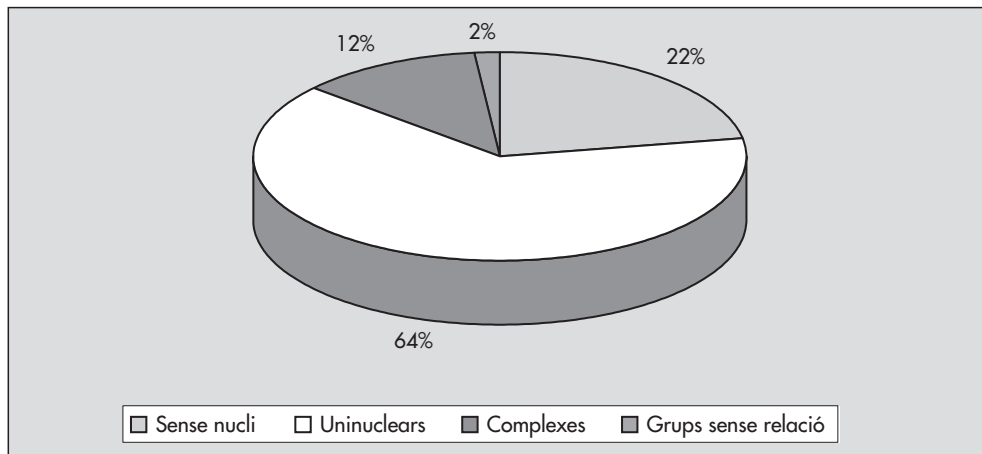
Gràfic 33. Estructura de les llars

Pel que fa a les diferències entre els subcol·lectius socials, es va comprovar als Estats Units que el pes de les famílies complexes (extenses i múltiples) és major entre les famílies negres i hispanes que entre les famílies blanques, i aquestes pautes residencials són degudes, sobre manera, als baixos ingressos dels marits de les famílies no blanques que obliga que altres membres de la llar afegeixin un suplement als ingressos familiars per arribar als estàndards de vida desitjats, o simplement per cobrir les seves necessitats bàsiques.⁵

A Espanya, l'estudi de M. A. Carbonero a partir de l'EPA⁶ permet constatar que el pes de les famílies complexes (extenses i múltiples) s'incrementa quan disminueix el nivell de qualificació de la persona de referència a la llar. Les llars múltiples, la gran majoria de dos nuclis, formades pel nucli de la persona de referència i el d'un descendent, tenen un cert pes exclusivament entre les famílies dels treballadors no qualificats i autònoms qualificats, en les quals supera el 3%; mentre que la seva presència és molt poc apreciable a les altres catego-

Gràfic 34. Tipus de llars

ries, i especialment a la categoria dels as-salariats i autònoms amb titulació universitària on no arriba a l'1%.⁷

S'ha de tenir en compte que l'envelliment de la població i l'augment de les separacions i divorcis, dues de les tendències de la societat actual, contribueixen a la importància de la llar extensa entre la classe treballadora. Vegem les raons d'aquesta afirmació.

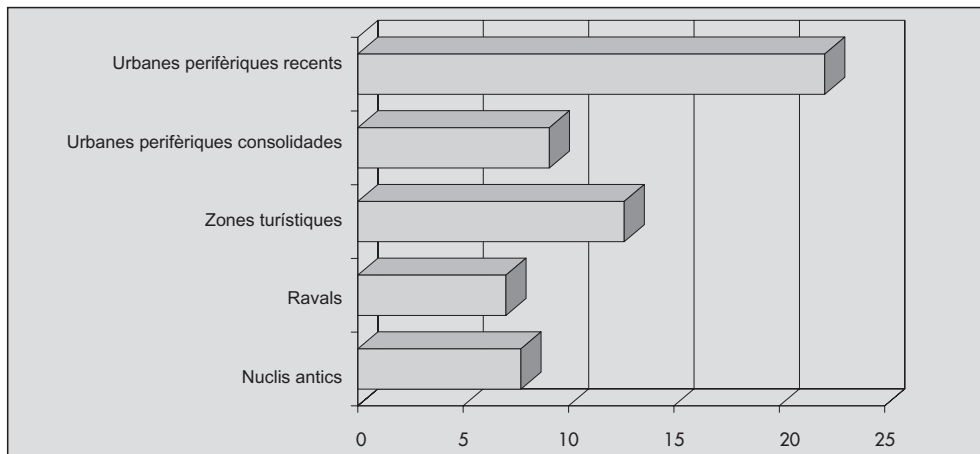
En primer lloc, l'augment de l'esperança de vida ha generat, com és sabut, un volum de gent gran que sovint requereix atenció quotidiana i que difícilment, entre els segments amb menys recursos, es pot cobrir mitjançant els serveis retribuïts. És una necessitat, moltes vegades, compartir la residència.

En segon lloc, les separacions/divorcis han augmentat, però sembla evident que és més difícil per a una mare atendre els fills i la llar i al mateix temps obtenir els recursos econòmics al mercat de treball quan els ingressos i el nivell de qualificació són reduïts; llavors més es necessita compartir l'habitatge, con-viure amb els pares o altres parents o també amb una parella. S'ha constatat a través de la informació del Cens per a les seccions vulnerables on s'ha dut a terme l'enquesta que la proporció de separacions/divorcis era significativa però no les llars on la persona de referència és

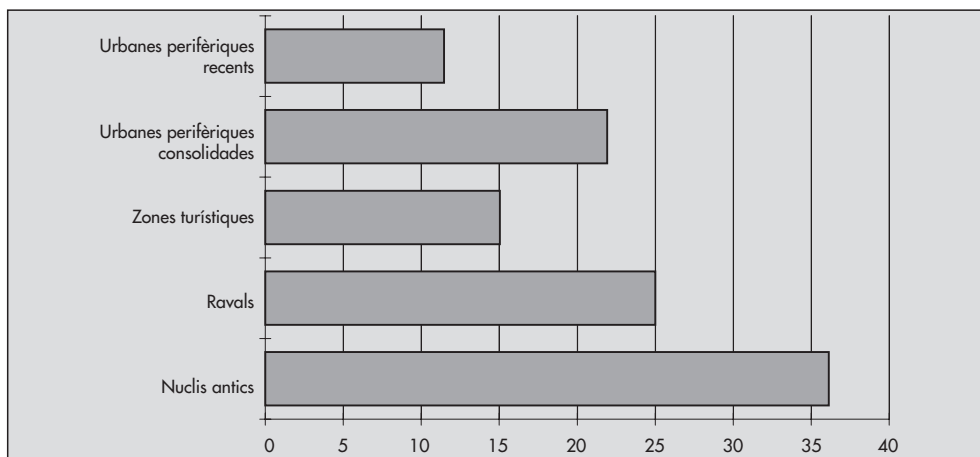
dona. A més, en aquestes mateixes zones les llars entrevistades només formades per mare (o pare) i fills són clarament escasses. Creim que no és agosarat suposar que la raó es troba tant en la convivència amb altres parents com en una certa presència de la cohabitació (més o manco estable).

Tanmateix hi ha força diferències en l'estructura de la llar segons el tipus de zona vulnerable (gràfics 35, 36 i 37). Als *nuclis antics* es perfilen els distints subcol·lectius més vulnerables. Per una part, la població és la més envellida, en conseqüència la proporció de persones entrevistades que viuen soles és també la major (un 36,1%) i la grandària mitjana de la llar és la més baixa dels tipus de zones considerades. També amb relació a l'envelliment destaca el pes de les parelles sense fills ni altres (un 18,7%), mentre que les llars nuclears (matrimonis o monoparentals) tenen una incidència menor com correspon a zones que no atreuen les parelles joves. D'altra part, és l'única zona on s'ha enregistrat un pes gens menyspreable dels grups sense relació (un 4,5%), la qual cosa és un indicatiu, com es veurà més endavant, d'un segment de persones immigrades recents que comparteixen moltes vegades la llar amb altres companys i que s'instal·len en habitatges de baixos llo-

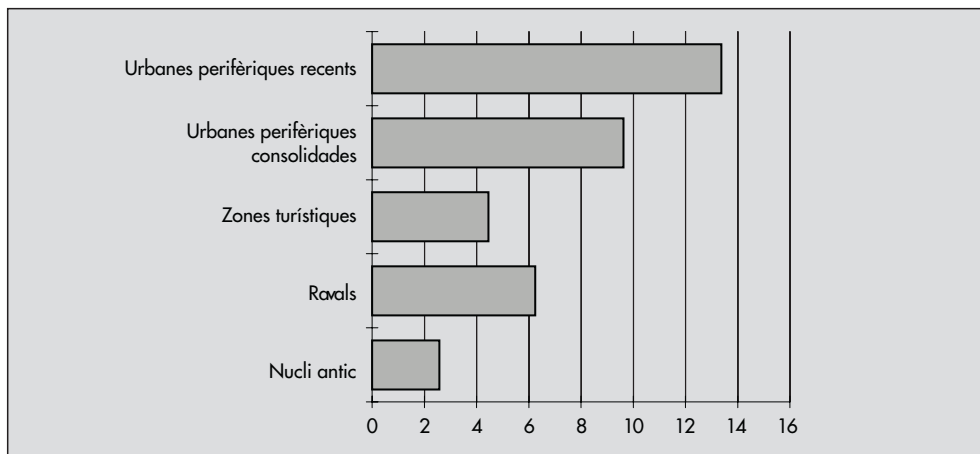
Gràfic 35. Famílies extenses per zones

Gràfic 36. Llars unipersonals per zones

Gràfic 37. Llars monoparentals per zones

guers i condicions d'habitabilitat defectuoses. Però no avancem esdeveniments...

A l'altre extrem, les zones *urbanes perifèriques* més recents atreuen les parelles amb fills (un 67,1%) que compren els pisos de recent construcció, i és on resideix una proporció clarament superior de llars monoparentals (amb un 13,9%). En canvi, les persones soles i les parelles sense fills ni altres a la llar se situen gairebé a la meitat dels valors generals, sobretot amb altres persones, és a dir, com a llar extensa (un 5,7%).

Els polígons residencials perifèrics recents també destaquen pel fet de comprendre més famílies amb 5 o més membres. El resultat és que en aquest tipus de zones la grandària mitjana de la llar arriba a 4,1 persones, mentre que se situa entorn de les 3 persones a la resta de tipus, a excepció dels nuclis antics. Les raons s'han de cercar en el fet que són zones amb població jove en les quals abunden les llars amb fills i que és el tipus de zona on més destaca la presència de les famílies extenses a la llar; les parelles amb fills i altres representen quasi un 14%, el doble que al conjunt de zones vulnerables, mentre que les monoparentals amb altres arriben a un 8,2 per cent (quadre 21 ap.). Per les mateixes raons és el tipus de zona on més hi trobam les llars amb presència de tres generacions (un 13,9%).

Pel que fa als *ravals* i les *urbanes perifèriques consolidades* es tracta de les zones amb una estructura de la llar més semblant a la del conjunt, amb valors mitjans en els principals tipus de llar. Als ravals, zones més envellides, hi ha una major proporció de llars solitàries (un 25%, quan la mitjana és d'un 20%) i a les zones perifèriques consolidades, en canvi, més llars monoparentals sense altres persones (prop d'un 6%).

Cal cridar l'atenció, per acabar, sobre dos trets de les llars de les *zones turístiques* que potser no es corresponen amb la imatge usual. El primer és l'escassa presència de llars monoparentals (4,5%) en comparació amb la resta de zones (novament a ex-

cepció dels nuclis antics). Crida l'atenció aquest fet perquè la informació qualitativa a partir dels serveis socials coincidí a les zones turístiques amb la presència destacada de les problemàtiques de família i d'una manera especial de mare amb fills petits, i d'altra part, les dades dels Cens reflectien una proporció de separacions i divorcis superior a la mitjana en aquestes zones. Però, en canvi, ja havia estranyat que el pes de les llars on el cap era dona no fos rellevant. La realitat és la presència de més llars de parelles en segones núpcies o parelles de fet després d'altres experiències conjugals. Més mobilitat, més activitat de les dones, un estil de vida distint.

La llar extensa, un tret central a les zones vulnerables

El segon fet, de més difícil explicació a primera vista, és la relativa importància de la llar amb tres generacions, un 10%, just per darrera de les zones perifèriques recents (un 14%).⁸ La presència de nuclis familiars trigeracionals ens suggereix tot un seguit d'implícacions. Per una part, pot ser conseqüència d'un major grau de dependència entre pares i fills, dependència recíproca: els pares depenen dels fills per tenir una cura assegurada o bé els fills depenen dels pares per no poder-se emancipar. A més, també ens duen a pensar en patrons familiars que tendeixen a mantenir la cura dels pares per part de les filles; són patrons que reproduïxen relacions de dependència.

5.2.2. La grandària de la llar i l'edat dels seus membres

Les llars entrevistades tenen una grandària mitjana de 3,2 membres, i d'aquestes llars un 19,5% estan formades per més de quatre persones (quadre 22 ap.).

Una altra dimensió que cal tenir en compte quant a les característiques de les llars és el nombre de persones que hi formen part. Aquesta variable té fortes impli-

cacions pel que fa a la distribució de la renda familiar i a les pautes de reproducció. Tradicionalment s'ha vinculat la grandària amb el nivell cultural i amb el nivell d'ingressos, així com amb estratègies de manteniment del patrimoni familiar. A més, s'ha de tenir en compte també la fase del cycle vital de la família, que en el nostre cas és el factor que explica en gran manera els resultats de l'enquesta.

Així, si analitzam les dades creuades entre nivell d'estudis i grandària de la llar i les creuam amb l'edat de la persona entrevistada es pot veure com la incidència dels estudis tan sols té pes real en el grup més jove d'edat, ja que totes les famílies de més de 5 membres i d'una edat de fins a 34 anys no tenen cap tipus d'estudis.

L'edat dels membres de la unitat familiar és una variable important per determinar la fase del cycle vital en què es troben les famílies. Malgrat això, hi ha tot un seguit de processos i factors que fan que la interpretació no sigui lineal, sinó que s'hagi de relativitzar el pes d'aquesta variable. L'edat ens permet analitzar, indirectament, l'inici de formació de nous nuclis familiars en aquestes zones, així com el pes dels nuclis que ja estan en una fase de niu buit.

Podem diferenciar distints tipus de llars partint de les edats dels seus membres. Les llars joves estan formades per membres que tenen menys de 30 anys, les llars velles per membres que tenen més de 64 anys i les llars que denominam adultes estan formades per persones de totes les edats. Probablement, els tipus amb problemàtiques específiques més diferenciades són els dos primers, mentre que el tercer és més general i divers.

D'entre les llars adultes es pot diferenciar entre les llars on hi ha menors d'edat i les llars on no n'hi ha. Al 51,8% de les llars no hi ha menors, mentre que al 41,8% n'hi ha menys de tres^o i al 6,4% n'hi ha tres o més. La majoria de nuclis familiars adults són parelles amb fills, que representen el 55% de

les llars d'aquest tipus. Encara que s'ha de tenir en compte l'elevat pes de les llars unipersonals (11%) i de les llars de parelles sense fills, que representen el 10,5% de les unitats familiars.

La presència de les llars adultes als diversos tipus d'àrees és desigual, si bé en tots és el model majoritari. Així, a les zones turístiques i a les urbanes, recents i consolidades, les llars adultes representen el 80% de les llars; mentre que als nuclis antics són el 61% i als ravals el 73%.

Els pes de les llars joves, en les quals tots els membres tenen menys de 30 anys, és del 7,9% del total de la població resident en àrees vulnerables. Una tercera part d'aquestes llars són unipersonals, per tant les hem de vincular a processos d'emancipació de la família d'origen. Un altre terç s'ha constituït com a parella sense fills i gairebé un 25% són parelles amb fills; per acabar, no és menyspreable el 10,3% de llars joves que ha adoptat la forma de grups sense relació com a estratègia de reducció de costos de manteniment de l'autonomia personal.

El procés d'emancipació dels joves i els problemes amb els quals es troben per formar nous nuclis familiars ja s'han analitzat de forma exhaustiva a d'altres estudis. No entrarem aquí, per tant, en valoracions sobre aquesta problemàtica; però sí que ens interessa fer alguna diferenciació per tipus d'àrees vulnerables. La presència de llars joves té un major pes als nuclis antics i a les zones turístiques, mentre que a les àrees urbanes perifèriques recents, als ravals i a les àrees perifèriques consolidades la seva presència és molt reduïda. Per les característiques específiques de cada un dels tipus hem de pensar que obeeixen a patrons distints de formació de llars.

La presència de llars joves a les zones del nucli antic es pot explicar partint de dos factors que poden interactuar. Per una part, els nuclis antics tenen un cert atractiu i s'adapten a l'estil de vida dels joves; d'altra part, els baixos lloguers i la proximitat dels serveis

permeten la reducció de costos d'emancipació (prescindint de vehicle propi). D'aquesta manera, l'emancipació es pot fer amb un menor cost per al jove o parella jove.

Pel que fa a les àrees turístiques s'han de tenir en compte alguns elements. En primer lloc, el mateix procés d'expansió urbanística d'aquestes àrees, la seva formació recent, fa que la població resident sigui ja per això mateix més jove. En segon lloc, la duplicitat funcional d'aquestes àrees, amb concentració d'activitats productives i d'habitatges atreu població. L'oferta de treball del sector turístic, juntament amb l'expansió urbanística dels municipis costaners, comporta una oferta atractiva per als nous nuclis. Aquest fet explica que l'11,7% de les llars d'aquestes àrees siguin joves.

Als ravals i a les àrees urbanes perifèriques, tant recents com consolidades, el pes de les llars joves és molt reduït. En aquests casos hem de pensar que la incidència dels factors que retarden el procés d'emancipació és més forta. Es retarda més l'emancipació si es perllonga la joventut dels joves residents. Altres possibilitats, encara que no disposam d'informació suficient per entrar-hi en detall, ens duen a pensar que al mateix temps que es produeix l'emancipació es canvia de zona, i se cerquen àrees més habitables i menys degradades.

Per una part, ens trobam que el 15,1% de les llars estan constituïdes només per persones de més de 64 anys. Són llars que presenten problemàtiques específiques ja que si bé tenen cobertes de forma estable, amb més o manco intensitat, les necessitats econòmiques, solen presentar problemes relacionals i de mobilitat derivats de l'edat. La seva vulnerabilitat radica en la manca d'estudis i en les limitacions que això comporta per al desenvolupament de les activitats quotidianes, cada vegada més tecnificades. Aquest col·lectiu, bàsicament, adopta dues formes d'estructura de la llar: més del 60% d'aquestes llars són unipersonals i el 37% són de parelles sense fills. És a

dir, en la majoria dels casos el nucli familiar ja s'ha dissolt, només queda un dels membres de la parella.

La fase de dissolució del nucli té repercussions importants pel que fa a les relacions socials, i es genera un major grau de solitud i aïllament social per a les persones grans, a més de tenir repercussions econòmiques per a la persona que queda, que és, normalment, la dona. El fet de dependre de prestacions públiques, si bé aporta una gran seguretat a l'estabilitat dels ingressos, també implica una manca efectiva d'ingressos. Pel procés de formació del sistema de seguretat social a Espanya, que es desenvolupa dins un marc determinat amb un fort component tradicionalista i de reprovació de l'activitat laboral femenina, ens trobam actualment amb el fet que la majoria de dones grans no han contribuït al sistema, per la qual cosa les prestacions socials que reben són les derivades de les aportacions dels seus marits. De tal manera que el dret generat per elles mateixes, en molts de casos, és insuficient per accedir a pensions contributives, quantitativament més dignes. La dependència de pensions no contributives i de viduïtat les col·loca en una situació de pobresa econòmica que ve a empitjorar la situació de vulnerabilitat derivada del procés mateix de dissolució del nucli i del procés mateix d'envelliment.

La presència d'unitats familiars només formades per persones de més de 64 anys als diferents tipus d'àrees és molt desigual. Els nuclis antics i els ravals, com no podia ser d'altra manera, són els tipus que enregistren uns majors percentatges, un 22,6% i un 23,4% respectivament, mentre que a les àrees turístiques tan sols hi ha un 7,2% d'aquest tipus de llars. A les àrees urbanes perifèriques hi ha diferències entre les recents i les consolidades; a les primeres representen un 13,3% de les llars i a les consolidades un 19,8%.

5.3. La manca de formació com a indicador de vulnerabilitat

La meitat de les persones entrevistades tenen com a màxim els estudis primaris, un 8,7% es declaren analfabetes i prop d'un 16% sense estudis. Però aquest evident dèficit de formació reglada s'ha d'entendre en relació a l'edat i característiques sociolaborals dels entrevistats, entre els quals hi predominen les persones adultes joves, encara que també hi ha un segment important de persones grans, sobretot, en determinats tipus de zones (quadre 23 ap.).

Per aquesta raó, allò que interessa més remarcar és que entre el 6 i el 8%, tot i haver acabat l'EGB, no tenen el graduat escolar, i això succeeix a tots els tipus analitzats a excepció dels nuclis antics. Aquest tret permet identificar una població que clarament ha arrossegat els estudis obligatoris sense poder cobrir o superar el nivell mínim exigít a l'actualitat. Si a aquest segment s'hi afegeix el grup de població d'entre els 20 i els 39 anys que no ha acabat l'EGB en resulta un subcol·lectiu amb estudis inferiors al graduat escolar que per la seva edat han realitzat l'escolarització en el període d'implantació de l'ensenyament bàsic obligatori. És a dir, adults joves amb una vulnerabilitat deguda als dèficits de formació, el que representa una barrera per a una progressió o mobilitat ascendent en el lloc de treball.

És prou conegut el dèficit en formació dels adults i especialment dels adults joves a les Balears. Diverses investigacions en els últims anys han incidit, des de diverses òptiques, en aquesta qüestió i els mitjans de comunicació se n'han fet ressò. La proporció de població d'entre 25 i 34 anys que tenen almenys batxillerat superior, FP o equivalent és a les illes d'un 35,2%, quan la mitjana espanyola és del 42,4% i la mitjana europea d'un 58,3%. A més, sembla que no s'ha reduït la situació de desavantatge relatiu de les Balears amb relació a altres comunitats autònomes (si es compara aquest tram d'edat amb el de 35-44 anys), de manera que

el nivell formatiu a les Balears continua essent inferior al de la majoria de comunitats, i per descomptat és inferior al de les regions de semblant nivell de riquesa.¹⁰

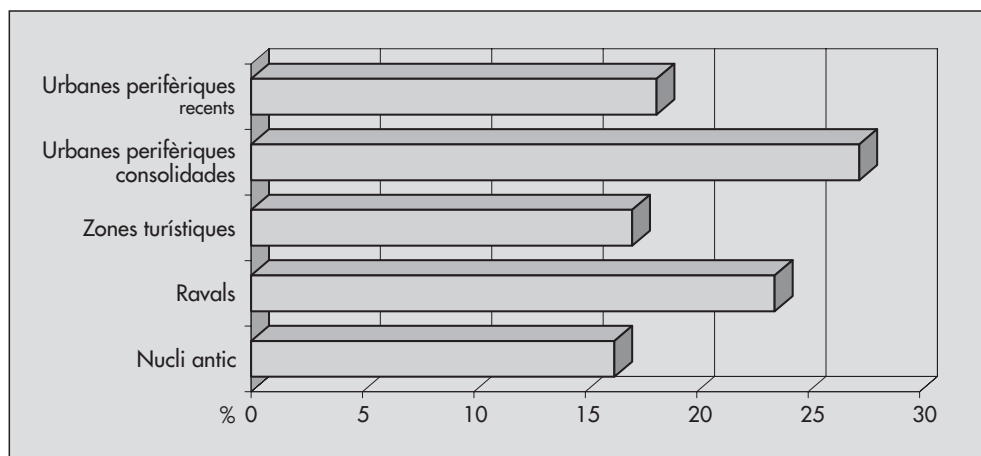
En definitiva, s'ha comprovat que la probabilitat dels joves de 16 i 17 anys de no continuar els estudis és a les Balears més elevada que a la majoria de comunitats autònomes, i encara la diferència és més aclaparadora quan es tracta de no continuar estudiant una vegada obtinguda la titulació secundària.¹¹ Les oportunitats d'ocupació per als joves, tot i que es tracti de llocs de feina eventuais, irregulars i intensius, són molt elevades i en conseqüència el mercat de treball exerceix una atracció (guanyar i poder gastar diners de ben jove) que representa, a la llarga, una càrrega de profunditat per a les expectatives dels joves-adults.¹²

Si aquesta és la situació general a les Balears, ja s'ha pogut comprovar com la vulnerabilitat amb relació als estudis supera el 30% dels adults joves a la majoria de zones vulnerables seleccionades (dades del Cens de població del 1991 recollides al capítol setè). Pel que fa als entrevistats, dels quals es coneix a més la situació socioeconòmica i les necessitats de la llar, gairebé un 20% dels de menys de 40 anys es declara sense estudis i aquesta proporció arriba a un 66,5% entre les persones adultes (els pares i mares de família) d'entre 40 i 64 anys (quadre 24 ap.).

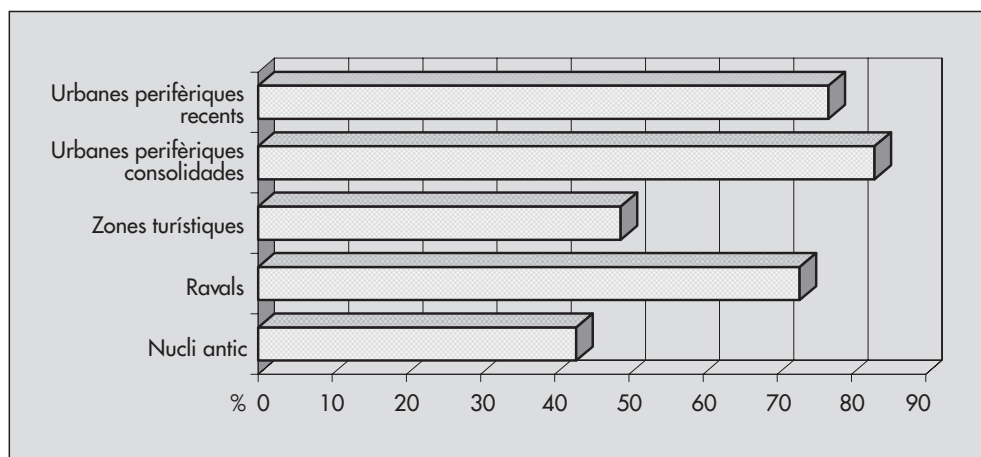
Les dades de l'enquesta confirmen una aclaparadora vulnerabilitat per manca d'estudis dels adults i dels adults-joves.

Un tipus de zona destaca poderosament pel que fa a la vulnerabilitat als estudis i es tracta de les zones urbanes perifèriques consolidades (gràfic 39), per exemple Son Gotleu a Palma o les cases d'Andrea Doria a Maó. En aquest tipus de zona hi ha el major percentatge de persones entrevistades analfabetes o sense estudis. El 42,2%

Gràfic 38. Entrevistats de menys de 40 anys sense estudis per zones

Gràfic 39. Entrevistats d'entre 40 i 64 anys sense estudis per zones

afirmen que no saben llegir ni escriure, o bé que no han cursat estudis, mentre que per al conjunt de la mostra aquest percentatge es redueix fins al 24,6%. A més, aquestes diferències es reproduïxen a cada un dels nivells del sistema educatiu; així, per als estudis bàsics (des de primaris fins als graduats escolars) el percentatge per a les zones urbanes perifèriques consolidades és del 49,8%, mentre que per al conjunt de la mostra és del 58%. Pel que fa als estudis mitjans i universitaris (des dels cicles formatius mitjans fins als estudis de doctorat) també hi ha força diferència en els resultats; així, tan sols

el 8% de les persones entrevistades tenen alguna de les titulacions mitjanes o universitàries, mentre que aquest percentatge s'incrementa fins al 17,4% en el conjunt.

Però si es distingeix l'edat de la persona entrevistada resulta que un 27,3% dels més joves de 40 anys no tenen cap tipus d'estudi, la qual cosa implica, a les portes del segle XXI, una barrera estructural que condiciona les trajectòries futures d'aquestes persones. És més, respecte als adults madurs (d'entre 40 i 64 anys), en plena vida activa, un 83% declaren no tenir estudis (quadre 24b ap.).

Aquests resultats ens permeten confirmar la hipòtesi que la desqualificació es manté com un fet estructural, malgrat l'avanç que hi ha hagut en la implantació del sistema educatiu. La reproducció dels patrons de cultura obrera es mantenen pel que fa a la formació acadèmica, fet que dificulta la mobilitat social per la via dels mèrits i les credencials i perpetua la situació social en aquestes zones.

A l'altre extrem, el nivell formatiu reflecteix la major heterogeneïtat dels habitants dels *nuclis antics* i de les *zones turístiques*. El tipus més significatiu d'aquesta heterogeneïtat és el dels nuclis antics, on s'ha trobat entre les famílies entrevistades el major percentatge de formació secundària (juntament amb els ravals) i, sobretot, de titulats universitaris (8,4%).

Ara bé, la situació dels adults joves si exceptuam les zones consolidades es força semblant a la resta de tipus de zona analitzada. El nivell més baix de més joves de 40 anys s'enregistra als nuclis antics, un 16%; a les zones turístiques i a les urbanes perifèriques se situa en un 17 i un 18% respectivament, i únicament supera el 20% als ravals. Però les diferències es fan més paleses quan es comparen els nivells de formació dels adults madurs. Llavors, els nuclis antics i les zones turístiques tenen proporcions semblants de persones d'entre 40 i 64 anys sense estudis (un 42 i un 46%), molt allunyades del 70-85% en què se situen tant els ravals com les zones perifèriques consolidades i recents.

La vulnerabilitat estructural amb relació als estudis es dona bàsicament a les zones perifèriques i la situació és alarmant pel que fa als joves dels barris més consolidats, mentre que a les zones de més recent urbanització tendeix a augmentar sobre manera el nivell formatiu dels joves i la diferència respecte al nivell dels pares és major.

5.4. Relació amb l'activitat econòmica

Com als apartats anteriors, l'anàlisi es realitza a partir de les dades aportades pels enquestats, de manera que a vegades hi ha algunes imprecisions i/o ocultacions comprensibles, però la fiabilitat de la mostra és molt elevada, de forma que les interpretacions apuntades són bastant consistents. D'altra banda, es tracta de dades actuals que es poden correlacionar amb altres característiques de les llars, de les persones que hi viuen i de la seva situació objectiva i subjectiva de necessitat.

La primera diferenciació que cal fer és dimensionar la població activa i la població inactiva. La taxa d'activitat bruta (relació entre els actius i el total de població) és del 46,4%, però si hom considera les persones de les llars d'entre 16 i 64 anys la taxa se situa en un 68,6%, valor lleugerament superior al que es registra per al conjunt de les Balears.

Un 25,5% de les llars no tenen cap actiu i un 24,9% en tenen solament un. És a dir, a gairebé la meitat de les llars, un 49,5%, hi ha més d'un actiu a la família. Per tipus de zona destaca la relativa homogeneïtat en la proporció de llars sense cap actiu, que oscil·len entre un 29,1 i un 32,3% a excepció de les zones turístiques on no passa del 15,6% de llars (fet que s'explica pel poc pes de les llars de persones grans i de la relativa estructura més jove de la població) (quadre 25 ap.).

Si s'analitza la població en edat de treballar (16-64 anys) les diferències de les taxes d'activitat per zones són prou clares, i s'han de destacar els baixos valors a les zones urbanes perifèriques i especialment a les més recents (un 54,65%), mentre que el valor màxim es dona a les zones turístiques (gràfic 40) on tres de cada quatre persones són actives (74,8%).

Pel que fa a l'ocupació, en un 34,8% de les famílies enquestades no hi ha cap membre ocupat, en un 31,7% n'hi ha 1, i en un 33,5 per cent de les famílies són dos o més

Quadre 12. Indicadors d'activitat per tipus de zones

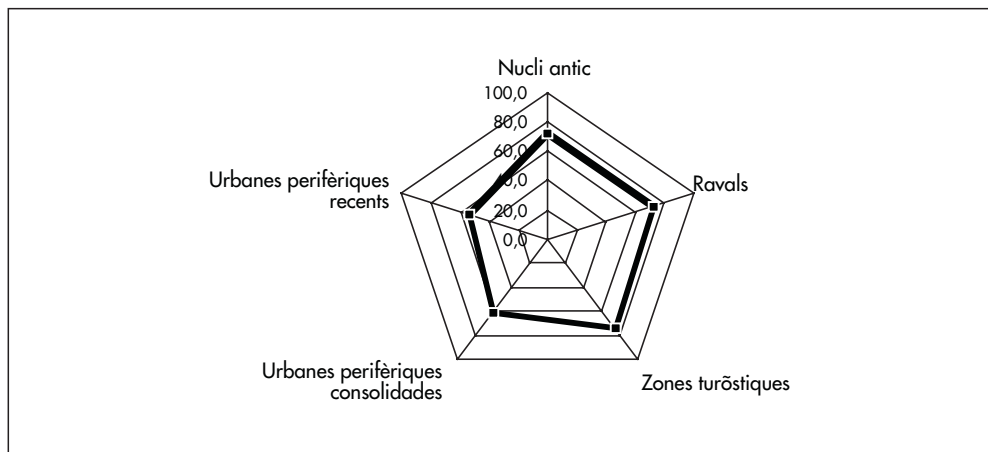
Taxes amb relació a l'activitat	Nuclis antics	Ravals	Zones turístiques	Urbanes perifèriques consolidades	Urbanes perifèriques recents	Total
Taxa d'activitat de la pob. de 16-64 anys	72,59	72,78	74,83	61,71	54,65	68,61
Taxa d'activitat de la pob. de 16 i més anys	55,53	52,51	66,02	46,19	45,30	55,54
Taxa d'activitat del conjunt de la població	47,78	44,43	54,79	38,47	36,79	46,37
Taxa d'ocupació (sobre pob. 16-64 anys)	60,26	47,58	58,89	42,62	43,13	52,13
Taxa d'eventualitat dels ocupats	19,10	48,89	37,52	32,67	48,28	37,00
Taxa d'ocupats irregulars	11,46	12,89	8,27	6,00	9,85	9,17
Taxa de precarietat (sobre 16-64 anys)	29,88	56,85	45,88	39,64	44,46	43,53
Taxa d'atur de la població activa	18,19	31,31	20,23	29,48	22,14	23,15

els membres que fan feina (quadre 26 ap.). La no-ocupació a la llar, siguin quines siguin les raons que la motiven, és un indicador de dependència. En aquest sentit, les zones de la perifèria consolidada és on més llars s'han trobat sense cap actiu, un 46,5%, la qual cosa supera en dotze punts la proporció del conjunt de la mostra. Aquest fet ens indica, com dèiem, que estam davant una població molt dependent de les polítiques de protecció social, tant les que provenen del sistema de la seguretat social,¹³ més de caire universalista, com les que esdevenen de les polítiques de protecció de l'atur i/o del sistema de serveis socials. Aquesta dependència té implicacions de tot tipus, a nivell polític, a nivell social i econòmic...

La presència d'ocupats d'entre les persones en edat de treballar és més gran als nuclis antics i a les zones turístiques, i aquest tret també destaca a les urbanes perifèriques recents, ja que ambdós tipus de zones es caracteritzen per la seva major proporció de població activa. Però les zones turístiques es perfilen com el tipus de zona amb més famílies entrevistades que tenen més d'un membre ocupat a la llar, un 66,3% (quadre 26 ap.), i es pot suposar que en aquestes llars majoritàriament fan feina els dos membres de la parella, atesa la importància de la taxa d'activitat femenina en aquest tipus de zones (vegeu el capítol quart).

En canvi, a les perifèriques recents la major grandària de la llar (recordau, 4 per-

Gràfic 40. Taxa d'activitat de la població de 16 a 64 anys

sones de mitjana) i la importància del segment de població madura fan pensar més bé en la preponderància dels fills ocupats i que viuen a la llar paterna. Aquest factor també permetria explicar l'aparent contradicció entre la importància de les llars amb més d'un ocupat i el fet que en aquest tipus de zones en un 40% de les llars entrevistades hi havia un membre dedicat només a les tasques de la llar (quadre 27b ap.).

Pel que fa al tipus de contracte, es pot observar que és als nuclis antics on més presència hi ha de treballadors fixos d'entre els ocupats, tant per la mateixa estructura d'edat com per l'heterogeneïtat social que ja s'ha comentat en altres apartats. A les zones turístiques, les llars sense cap membre fix representen un 58,8% del total, mentre que la situació més desfavorable es troba a les zones urbanes residencials, tant consolidades com recents, on hi ha un 76,5 i un 72,8%, respectivament, de llars que no tenen cap persona amb un contracte fix (gràfic 41 i quadre 28b ap.).

Aquests resultats concorden amb el fet que a les llars entrevistades les persones amb treball eventual siguin també més nombroses als ravals (48,9%) i a les zones urbanes perifèriques recents (48,3%), i sigui als nuclis antics on el percentatge és menor (un 19,1%).

La venda ambulat i el treball irregular s'han enregistrat en un 8,9 per cent de les llars i en un 9,2% de les persones ocupades, proporció que arriba al 12,9% dels ocupats en el cas dels ravals i a l'11,5% en el cas dels nuclis antics (quadre 29b ap.).

5.4.1. L'atur i la precarietat laboral

Una primera aproximació, tot i considerant que el treball de camp de l'enquesta es va fer a partir de la primavera, és a dir, en un moment de la temporada en el qual les dades d'atur no són les més elevades, mostra la importància de les problemàtiques laborals de la població de les zones vulnerables. Així, en un 21,2% de les famí-

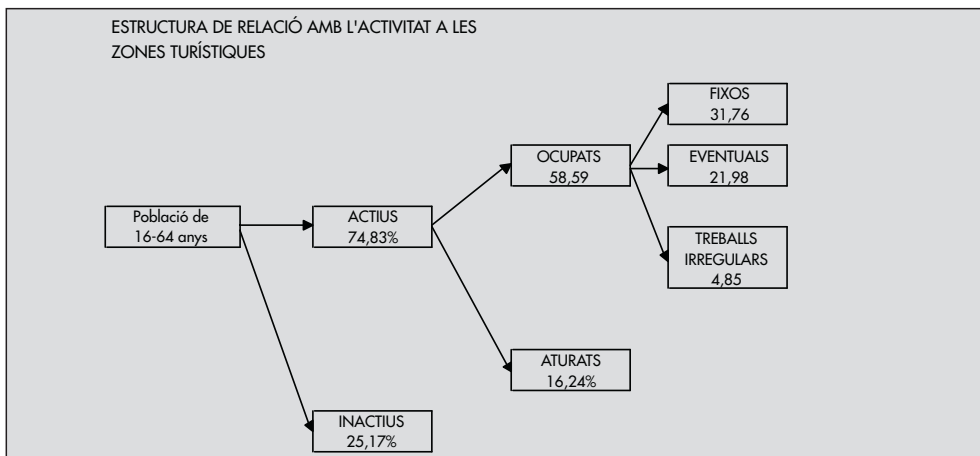
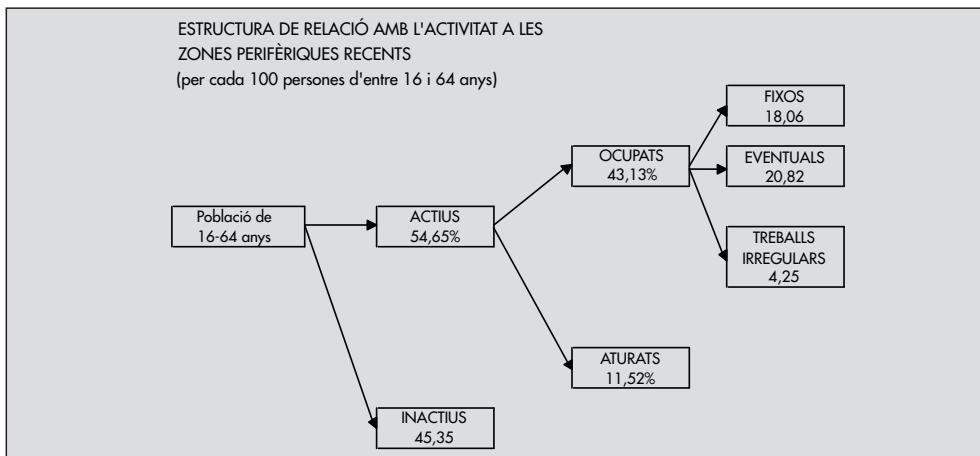
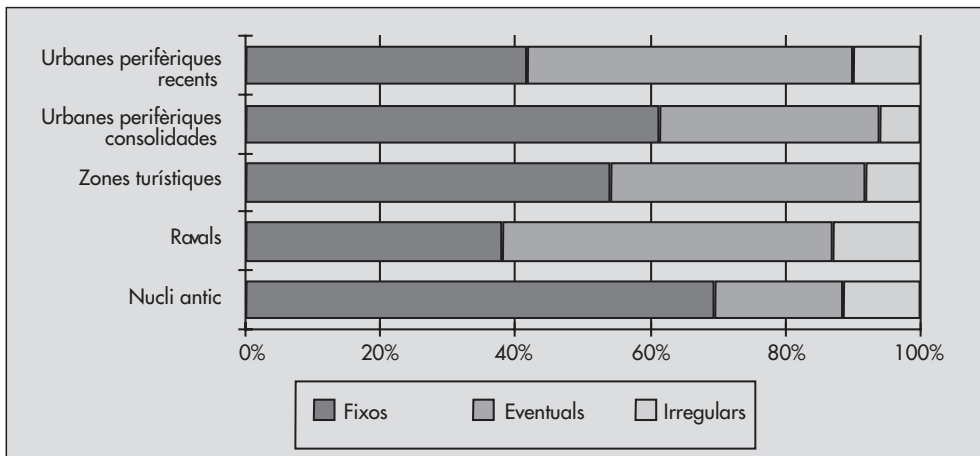
lies hi ha algun membre en atur amb experiència laboral anterior, percentatge que duplica els valors mitjans de les Balears. Ateses les característiques dels itineraris professionals majoritaris en aquestes zones, on la combinació d'atur i de treball és la situació més estesa, no sorprèn comprovar que les famílies en les quals durant el darrer any es declara que algun dels seus membres ha passat per l'atur representen un 31,1% del total (quadre 30 ap.).

Aquest percentatge troba el seu màxim valor (un 38%, aproximadament) a les zones turístiques i a les perifèriques recents, la qual cosa es correspon amb el fet que sigui on és menys present la situació d'ocupació fixa i més habitual l'eventualitat.

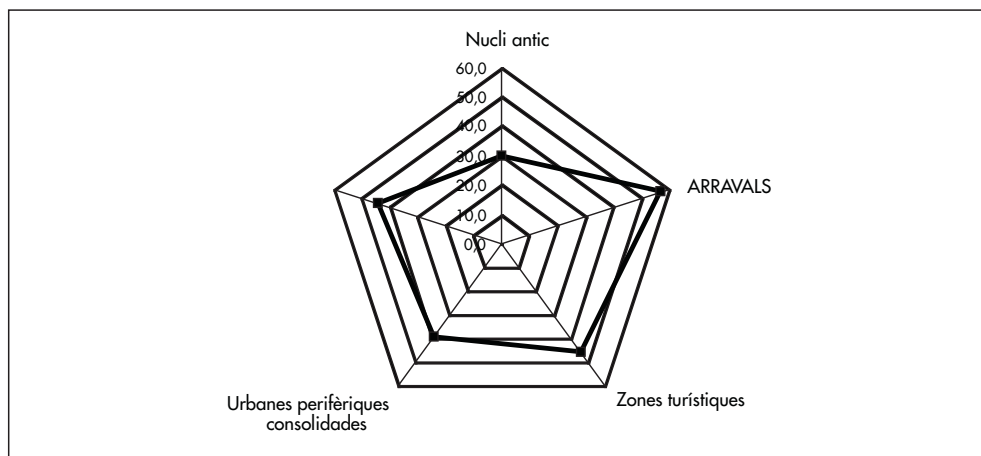
En canvi, la proporció de llars amb alguna persona que declara que està cercant la seva primera ocupació destaca molt clarament a les zones que pertanyen a barris de la perifèria consolidada, en un 9,6% de les llars, quan la mitjana se situa en un 4%. Aquest fet ens recorda l'estructura d'edat de la població ja que el pes de la població madura és molt important, i això significa, per tant, fills en fase de recerca de col·locació. A més, la desqualificació de les persones de referència o cap de família a la llar és especialment pronunciada en aquestes zones, el que sumat al dèficit formatiu dels joves fa que hi hagi un segment amb especials dificultats per inserir-se per primer cop a l'ocupació.

Un fet molt característic de les famílies enquestades de les zones vulnerables seleccionades és que en un 78,2% d'aquestes famílies hi ha algun membre que manifesta que està cercant feina, percentatge que arriba al 88,2% en el cas de les perifèriques consolidades i que és clarament més baix als nuclis antics o als ravals (amb valors del 62 o 65,7%, respectivament). Aquest sobredimensionament dels col·lectius que manifesten estar cercant feina posa de manifest que a més de l'atur existeix una

Gràfic 41. Situació contractual dels ocupats

Gràfic 42. Taxa de precarietat de la població de 16 a 64 anys

alta insatisfacció pel que fa a la seva situació en el mercat de treball (quadre 31 ap.).

Per tal d'arribar a una mesura de la precarietat laboral de la població en edat de treballar, s'ha elaborat un indicador específic que integra les situacions laborals no normalitzades. Així, es defineix la precarietat com la situació de treball eventual, irregular o en atur. Els resultats d'aquest indicador de precarietat mostren que el 43,5% de les persones d'aquestes edats que viuen a les zones vulnerables no gaudeixen d'una estabilitat laboral.

Aquest percentatge troba el seu màxim als ravals, amb un 56,85%, com a resultat de valors màxims tant en eventualitat com en treballs irregulars i en atur. Per contra, els valors més baixos es donen als nuclis antics, on un 30% de les persones en edat de treballar tenen una situació manifestament precària (gràfic 42).

5.5. La immigració i les dinàmiques entre tipus de zones vulnerables

La gran majoria de persones entrevistades a les zones vulnerables han immigrat a les illes, prop d'un 70%, tot i que més de la meitat hi duen 20 o més anys. Per tipus de zona és als nuclis antics on la proporció de no nascuts a la CAIB és menor, un 44,5%, i

a l'altre extrem representa fins a un 86% de les llars a les perifèriques recents.

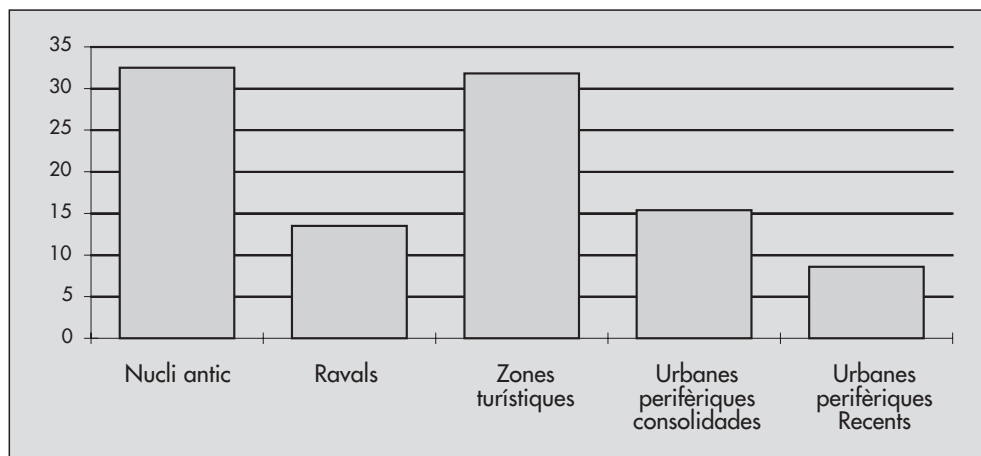
Les àrees on hi ha més persones de les famílies entrevistades no nascudes a les illes que duen menys de deu anys a la nostra comunitat són les zones turístiques, amb un 56% dels no nascuts a la CAIB, seguides de les de nucli antic, amb un 29%. D'alguna manera, aquesta informació dona suport a la idea que ara per ara aquests dos tipus de zones vulnerables constitueixen les portes d'entrada de la immigració recent (quadre 32 ap.).

La diferència entre una i altra es troba en el fet que als nuclis antics (gràfic 43) predomina la població arribada a la CAIB fa 20 o més anys: un 60,9%. És a dir, o bé es tracta de persones que fa molt que hi viuen o bé que s'hi han traslladat dins un procés de mobilitat descendent. El pes d'una o altra opció no es pot conèixer.

En canvi, les zones turístiques presenten les proporcions més equilibrades. Hi viuen famílies arribades fa 20 anys o més a la CAIB (un 30,9%), però també (un 19,2%) les que hi duen de 10 a 19 anys.

Per contra, és molt interessant el fet que a les zones perifèriques més recents hi hagi el menor pes dels immigrants que han arribat a la CAIB en els darrers anys (un 5,1%). O, per dir-ho millor, a aquestes zones s'hi arriba (quan es tracta d'immigrants espanyols)

Gràfic 43. Població no nascuda a les Balears amb menys de 10 anys de residència a la Comunitat Autònoma

després d'haver residit a altres tipus d'àrees, i creiem que particularment després d'haver residit a les zones turístiques. La gran majoria dels qui hi viuen (en casos de la seva propietat), un 83,8% dels immigrants, duen 20 o més anys a la CAIB. Es tracta, per tant, de famílies que han consolidat la seva feina, família i habitatge i que en un determinat moment varen poder adquirir un pis a la nova zona construïda, caracteritzada precisament per les promocions d'habitatges de protecció oficial (VPO) de baix cost relatiu.

Les proporcions a les urbanes perifèriques consolidades són semblants però menys radicals. Un 13% fa 9 anys o menys que resideix a la CAIB i un 75,4% hi du 20 o més anys; de bon segur que tampoc constitueix una porta d'entrada a la immigració recent. Això explica el fet que sigui en aquests tipus de zones on es constati un major percentatge d'entrevistats que tenen familiars al mateix barri, com es veurà més endavant (un 42,8%, davant del 36,8% del conjunt de la mostra). El temps ha permès reconstruir les xarxes existents als llocs d'origen i articular l'entramat familiar que facilita l'accés a una major quantitat de recursos socials.

Per acabar, la situació als ravals suggereix un perfil intermedi semblant en alguns aspectes, però atenuat, al dels centres o nu-

clis antics. Comparativament tenen menys pes els que fa pocs anys que han arribat (un 18,6% nou anys o menys) i més els qui hi duen entre 10 i 19 anys. No són zones, avui per avui, encara, d'entrada directa d'immigrants (en espera de l'actual procés de degradació), més bé sembla una alternativa de segon ordre. És el cas que planteja més incògnites pel fet de ser el tipus amb un perfil manco definit.

Les zones turístiques i els nuclis antics constitueixen les zones d'entrada de la immigració més recent.

5.6. Una aproximació a la pobresa a les zones vulnerables

A les anàlisis tradicionals el nivell d'ingressos és, sense cap dubte, la variable sobre la qual es construeixen els trets bàsics de la situació de necessitat de la població. No és el nostre cas, encara que hem considerat important incorporar-la a l'anàlisi per tal de tenir una dimensió més de la vulnerabilitat social. Partim de la hipòtesi que a les zones vulnerables on hem realitzat l'enquesta ens trobarem amb un nivell d'ingressos mitjans per davall de la mitjana de la població.¹⁴

La distribució de les llars per nivell d'ingressos mostra una concentració als intervals intermedis, mentre que els intervals extrems presenten uns percentatges més baixos. Així, el 13,8 per cent de les llars de les àrees vulnerables tenen uns ingressos familiars inferiors a 60.000 pessetes, i a mesura que s'incrementen els ingressos els percentatges augmenten fins a arribar a l'interval de 240.000 a 300.000 pessetes, en el qual el percentatge es redueix fins al 8,4% de les llars.

Aquesta distribució és desigual a cada un dels tipus de zones, i són els nuclis antics i les àrees urbanes perifèriques recents les que tenen una major concentració a l'interval inferior, de fins a 60.000 pessetes, amb percentatges superiors al 22%, mentre que les llars amb ingressos elevats, superiors a les 300.000 pessetes, són menys freqüents a les àrees urbanes consolidades. En aquest tipus de zona un 41,2% de les llars disposa d'una mitjana d'ingressos de fins a 120.000 pessetes. La diferència respecte del conjunt de la mostra de les zones estudiades és molt elevada, ja que aquest percentatge per al conjunt es redueix fins al 31,8%.

Aquesta concentració de llars al nivell d'ingressos més baix implica una reducció del pes a l'interval superior, més de 240.000 pessetes, on tan sols hi ha un 18,7%. La diferència respecte del conjunt de la mostra és de deu punts. Sens dubte, ens trobam amb una característica diferenciadora respecte dels altres tipus, només se supera el percentatge d'ingressos baixos al tipus de *nucli antic*, mentre que als altres tipus de zones vulnerables els percentatges de l'interval més baix són més elevats.

La mitjana d'ingressos mensuals per persona se situa en 64.466 pessetes. Per tipus és a les àrees perifèriques recents on hi ha una mitjana mensual d'ingressos per persona més baixa (aproximadament 47.500 pessetes), mentre que la mitjana més elevada es dona a les àrees turístiques amb 72.605 pessetes.

El nivell d'estudis del cap de família està associat estadísticament de forma clara al ni-

vell d'ingressos; si bé aquesta associació no és igual per a cada un dels nivells d'estudis. És a dir, la manca d'estudis del cap de família té molta relació amb els nivells d'estudis més baixos,¹⁵ però això no implica que els nivells d'estudis universitaris estiguin associats a nivells d'ingressos alts, de fet només hi ha associació estadística significativa amb l'interval de fins a 60.000 pessetes.

Per acabar amb aquest apartat, hem considerat oportú fer alguna estimació de la població en situació de pobresa econòmica. Hem recollit la informació dels ingressos de forma directa, s'ha demanat a la persona entrevistada sobre el nivell d'ingressos mensuals de la unitat familiar. A partir d'aquesta pregunta, a la qual s'ha contestat majoritàriament (tan sols s'han negat a contestar-la el 8,2% dels entrevistats), hem construït diversos intervals d'ingressos i n'hem calculat la mitjana.

Un tema especialment problemàtic als estudis sobre pobresa és el que fa referència a la unitat de compte. En alguns casos, com per exemple l'utilitzat per l'INE a partir de l'Enquesta de Pressuposts Familiars del 1990/91, es compara la renda mitjana disponible per persona amb la renda per persona de cada llar. Altres estudis han optat per l'anàlisi comparada entre la renda de cada llar amb la renda mitjana de les llars. Aquest mètode exigeix la utilització d'escala d'equivalència a l'hora de computar els ingressos familiars mitjans. L'escala més utilitzada és la coneguda com la d'Oxford. En aquesta escala, cada adult més que conviu a la llar es comptabilitza com a 0,70 i cada persona de menys de 15 anys com a 0,50. Així, si la renda mitjana per persona s'estima en 97.361 pessetes, una unitat familiar composta per dos adults i dos joves de menys de 15 anys, per tenir una renda equivalent a la mitjana, hauria de tenir una renda de $97.361 \times 2,7$ (1 adult + 0,7 més dos joves de menys de 15 anys a 0,5), és a dir, 862.875 pessetes.

Per aquest procediment podem obtenir per a cada família, segons la seva composi-

Quadre 13a. Famílies i població en situació de pobresa

	Famílies		Persones	
	Balears	Zones vulnerables	Balears	Zones vulnerables
Llindar del 25%	2,8	6,5	4,3	10,3
Llindar del 50%	16,3	29	18,3	30,2

Quadre 13b. Famílies i població en situació de pobresa a les zones vulnerables

Llindar de pobresa	Famílies		Persones	
	Equivalència Oxford	Equivalència alternativa	Equivalència Oxford	Equivalència alternativa
Llindar del 25%	6,5	4,3	10,3	6,4
Llindar del 50%	29,0	23,4	30,2	22,8

Quadre 14a. Famílies i població en situació de pobresa a les zones vulnerables, segons tipus

Tipus de zona	Famílies		Persones	
	Llindar del 25%	Llindar del 50%	Llindar del 25%	Llindar del 50%
Nuclis antics	3,6	30,6	4,9	23,8
Ravals	3,4	27,1	4,9	27,2
Zones turístiques	2,1	20,6	4,0	22,2
Urbanes consolidades	8,2	31,6	15,8	37,3
Urbanes recents	19,6	43,9	22,7	45,0
Total zones	6,5	29,0	10,3	30,2

Quadre 14b. Famílies i població en situació de pobresa a les zones vulnerables

Tipus de zona	Famílies		Persones	
	Llindar del 25%	Llindar del 50%	Llindar del 25%	Llindar del 50%
Nuclis antics	2,2	27,6	3,3	17,3
Ravals	3,4	20,4	4,9	17,0
Zones turístiques	1,2	13,0	2,0	13,2
Urbanes consolidades	7,0	28,1	13,6	31,7
Urbanes recents	10,8	39,9	10,3	38,0
Total zones	4,3	23,4	6,4	22,8

ció, quina hauria de ser la seva renda per igualar els valors mitjans.¹⁶

Una vegada calculada la quantia d'ingressos de referència per a cada família amb l'aplicació de l'escala d'equivalència d'Oxford¹⁷ s'han definit els llindars de pobresa de cada unitat familiar. També s'han utilitzat els llindars més estàndards: la línia del 50% de la renda mitjana, la del 40% i la del 25%, que és la que defineix les llars en situació de pobresa severa.

Com no podia ser d'altra manera, l'estimació de la pobresa econòmica a les llars de les zones vulnerables és clarament superior a la que mostren els estudis realitzats per al conjunt de les Balears. Així, mentre l'estudi de Càritas parla d'un 16% de les famílies per sota del llindar del 50%, a les zones vulnerables són un 29% les famílies que no assoleixen ingressos superiors a la meitat de la renda mitjana. Aquesta diferència és encara més intensa (en termes proporcionals) quan

s'analitza la renda de les famílies que es troben en situació de pobresa severa (per sota del llindar del 25 per cent). Si Càritas parlava d'un 2,8% de les llars de les Balears, al nostre estudi, a les zones vulnerables, la pobresa severa arriba a un 6,5% de les llars i a un 10,3% de les persones.

Aquestes dades no fan sinó posar de manifest una major concentració de la pobresa en aquestes zones, fet que era clarament implícit a la investigació ja que es tractava precisament de focalitzar l'atenció en aquelles àrees amb una major presència de vulnerabilitat i exclusió social.

En qualsevol cas, hem considerat oportuna l'estimació de la pobresa a les zones vulnerables mitjançant l'aplicació de l'escala d'equivalència d'Oxford alternativa, que permet ponderar millor el fenomen de les famílies nombroses que són molt presents al nostre estudi i amb un grau important de concentració en determinades àrees (fonamentalment a les urbanes perifèriques recents), fet que distorsiona i sobredimensiona l'extensió de la pobresa.

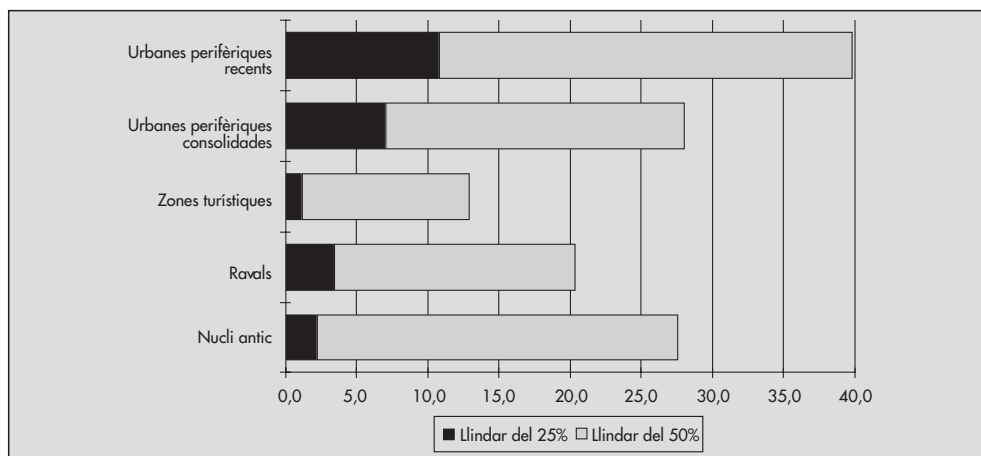
Així, per tipus d'àrees, és a les àrees perifèriques recents on la manca de recursos econòmics apareix amb major intensitat: un 39,9% de les famílies es troba en situació de pobresa, de les quals una quarta part

(10,8%) està en pobresa severa. De totes maneres, a les urbanes consolidades la pobresa severa és més intensa, amb un 13,6% de les persones en aquesta situació, tot i que representen un 7% de les llars (gràfic 44).

A l'extrem contrari, les zones turístiques mostren una característica ben específica ja comentada en apartats anteriors. En aquesta zona, de forta activitat econòmica, entre les dimensions de la vulnerabilitat no hi és present de forma intensa la pobresa econòmica, que mostra valors molt inferiors als d'altres zones i que no es diferencia massa de les estimacions realitzades per diversos estudis per a la mitjana de les Balears. Només un 1,2% de les llars es troba en pobresa severa i un 13% per sota del llindar del 50%.

Als nuclis antics es produeix un fet molt característic de les zones amb una forta intensitat a l'envelliment de la seva població. En aquests casos, tot i existir un nivell de pobresa clarament superior a la mitjana (un 27,6% de les llars no arriben al llindar de referència), només en un 2,2% aquesta pobresa és pot considerar com a severa. Aquesta situació s'explica pel fet que a l'actualitat són comptats els casos de persones grans que no gaudeixen de prestació pública (contributiva o no contributiva), encara que aquesta prestació sigui baixa. Aquesta

Gràfic 44. Famílies situades per sota dels nivells de pobresa

prestació, i pel fet de tractar-se de llars amb molts pocs membres, les situa majoritàriament a la franja de la pobresa moderada (entre el 40 i el 50%).

Sens dubte, el fet més significatiu és que mentre que l'extensió de la pobresa és molt important als nuclis antics i a les urbanes perifèriques (recents i consolidades), en aquestes darreres a l'extensió s'hi afegeix una important intensitat.¹⁸

Si es compara la intensitat de la pobresa a les diverses zones, entre el col·lectiu de famílies que no supera el 50% de la renda mitjana, el percentatge de renda és el següent:

Nuclis antics	41,30%
Ravals	39,67%
Zones turístiques	40,50%
Perifèriques consolidades	36,33%
Perifèriques recents	35,05%

Aproximadament, de les 11.200 llars i 35.800 persones que resideixen a les àrees vulnerables estudiades, 2.680 famílies estan per sota del llindar de la pobresa relativa, cosa que afecta 8.160 persones. Pel que fa a la pobresa severa, les llars estimades són 481 i 2.300 persones en el conjunt de zones.

5.7. Les problemàtiques de l'habitatge

A un 58,7% de les llars enquestades s'han detectat problemes que afecten poc o molt l'habitabilitat i la qualitat de vida dels seus habitants. Si hom descarta les llars on s'ha assenyalat un sol problema en resulta una proporció gens menyspreable de prop del 25% de les llars on la vulnerabilitat, quant a les condicions de l'habitatge, assoleix caràcter de problema evident per a la salut dels residents.

El major pes de les llars amb problemes d'habitatge se situa als nuclis antics on un 71,6% de llars en presenten i, en segon lloc, als ravals amb un 61,7%. Aquests resultats són concordants amb la informació sobre la vulnerabilitat de l'habitatge que s'ha

manejat a partir del Cens del 1991. A les microzones seleccionades amb habitatges antics el seu deteriorament és especialment greu si es compara, sobretot, amb els edificis de les zones més recentment construïdes, tant a la perifèria urbana com a les zones turístiques (quadre 33 ap.).

La majoria de les llars a les zones vulnerables tenen algun problema a l'habitatge i prop de la meitat dels habitatges dels nuclis antics presenten dos o més problemes.

5.7.1. Tipus, dimensions i règim de tinença de l'habitatge

Tipus d'habitatge

La gran majoria de llars a les quals s'ha passat l'enquesta eren pisos o apartaments, un 69,2%, i un 25,7% habitatges unifamiliars; altres fórmules, com ara les barraques o autoconstrucció, tenen una incidència residual en el seu conjunt.

Les diferències, emperò, entre els tipus de zones són importants, com era d'esperar. En primer lloc, és significatiu que el 7,2% de les llars entrevistades a les zones turístiques declarin no tenir un domicili fix, és a dir, es troben en aquella adreça concreta de forma provisional o estacional. Aquest fet és de gran importància per interpretar, per exemple, la percepció i la valoració del barri en aquestes zones o, de forma més general, per calibrar fins a quin punt les zones turístiques són portes d'entrada (en principi transitòries) a les illes amb els problemes que aquest paper comporta. No cal dir que aquesta resposta, no tenir domicili fix, és del tot insignificant a les altres zones i, en conjunt, representa un 3,6% de les llars analitzades (quadre 34 ap.).

El pis o apartament predomina en general, com s'ha dit, però de forma més aclamoradora a les zones urbanes perifèriques recents (85,9%) i a les zones turístiques

(77,7%). En canvi, els habitatges unifamiliars destaquen sobretot als ravals (54,7%) i, en segon lloc, als nuclis antics (38,1%). S'ha de recordar que entre les zones vulnerables seleccionades com a nuclis antics més de la meitat d'enquestes corresponen a àrees de Palma on, òbviament, no són característics els habitatges unifamiliars, tot i que sí ho són als centres d'Inca, de Felanitx o d'Eivissa (també inclosos); per contra, són certament característics dels ravals, tant de la capital (es Jonquet o la Soledat sud) com de la resta de zones seleccionades, com ara la zona estació d'Inca o la Raval de Maó, per posar alguns exemples.

Per acabar, s'ha de fer notar que les barraques i l'autoconstrucció a l'únic tipus de zona on s'han detectat és a les perifèriques recents, on 6 llars entrevistades es poden considerar dintre d'aquesta qualificació.

Pes no majoritari, però important, del lloguer a les zones vulnerables.

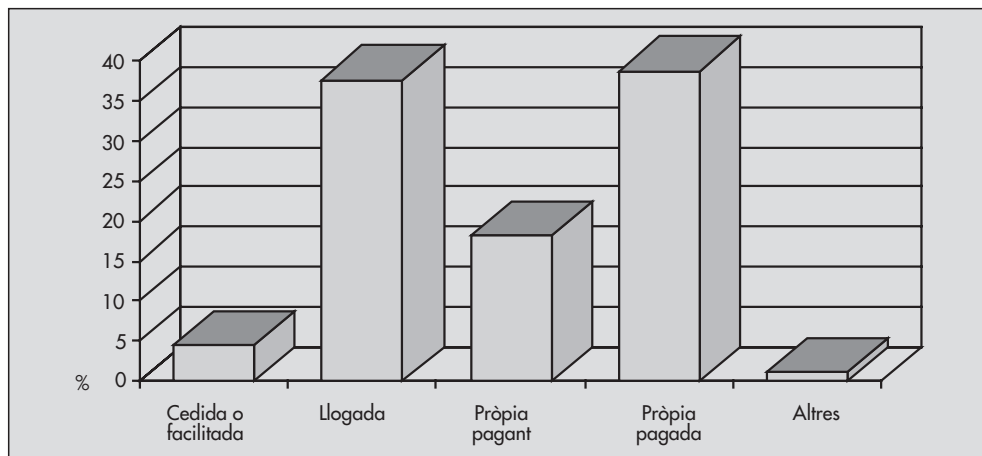
Règim de tinença i cost mensual de l'habitatge

La propietat és la forma predominant de tinença de l'habitatge (gràfic 45) també a les zones més vulnerables, en un 48,9% de

les llars, però tot i així són de lloguer un 37% de les llars, percentatge que supera àmpliament la mitjana de les Balears, que el Cens del 1991 xifrava en un 22,2%, la més elevada proporció d'Espanya. Tot i que les comparacions són difícils tractant-se de fonts tant distintes es pot concloure que hi ha una elevada presència del lloguer a les àrees que ens ocupen. És clar que la raó s'ha de buscar en el pes de les zones turístiques sobre el total de llars entrevistades, quan precisament és en aquestes zones on predomina el lloguer, en un 47,1%, juntament als nuclis antics, en un 54,2% de les llars (quadre 35 ap.). En aquest sentit, el lloguer indica no solament el característic procés de deteriorament i especulació del sòl als centre històrics sinó també l'element de mobilitat, dinamisme, d'una població que com es veurà més endavant, difícilment pot sentir-se identificada amb el barri.

Es disposa de l'habitatge en propietat sobretot a les zones urbanes perifèriques, i d'entre aquestes zones, especialment, a les consolidades, on prop d'un 80% de les llars corresponien a aquest tipus. A més, com és lògic, a les zones perifèriques més recents predominen les llars en què s'està pagant el pis (un 53,8%) sobre els que ja el tenen

Gràfic 45. Règim de tinença de l'habitatge

pagat (un 10,1%); i a les consolidades, barris que s'han desenvolupat al voltant dels anys 60 i 70, el 70% tenen pagat l'habitatge.

Per finalment, s'ha de tenir en compte la presència d'altres fórmules de disposició de l'habitatge com ara la cessió per part d'altres, significativa sobretot a les zones perifèriques recents (en un 9,5%).

Respecte al cost del lloguer de l'habitatge hi ha hagut una apreciable resistència a donar-ne les dades. Si no es consideren aquests casos que hi han accedit, ens trobam amb un 50,1% de persones que prefereixen no respondre, a vegades amb excuses ("no ho record bé", "el pagam pel banc i no tenc rebuts", "ens hem canviat fa poc", etc.) i d'altres es neguen directament. Aquesta resistència té diverses causes, mantenir la privacitat és una de les més importants, però en tot cas hi ha una consciència de la importància d'aquesta informació (quadre 36 ap.).

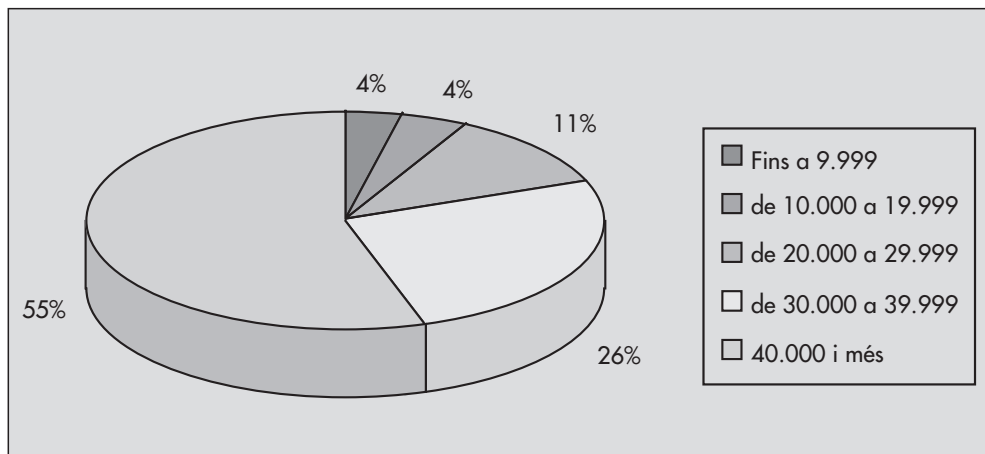
Aquesta informació és molt significativa, i no identificable per fonts de dades alternatives (Padró, dades de serveis socials o sanitàries). El cost és un dels factors determinants de la decisió de viure en un barri o en un altre. La diferenciació residencial segons el cost ha estat prou estudiada per al conjunt de Palma (Ballester,

Bellod, Santiago, 1992) i per diversos autors per a altres poblacions de l'Estat (Joseba i Artenetxe, 1989).

El cost del lloguer és més elevat a les zones turístiques, on en un 29% de les llars entrevistades es paguen 40.000 pessetes o més al mes, quan la mitjana del conjunt analitzat és del 16,4%. La demanda d'habitatge és elevada i se suma, algunes vegades, a la demanda dels mateixos apartaments per part dels turistes. Sens dubte, l'habitatge és un dels problemes més greus dels treballadors i dels residents a les zones turístiques. Els lloguers que no arriben a les 10.000 pessetes es concentren als nuclis antics i als ravals. Es tracta de lloguers antics que alternen amb lloguers de 40.000 pessetes o més, que també superen la mitjana als centres de les poblacions (un 21,3%) (gràfic 46).

Una situació ben diferent és la que s'observa a les perifèries urbanes, on ja s'ha dit que el lloguer té poc pes i on, a més, la gran majoria està concentrat entre les 10.000 i les 20.000 pessetes, sobretot a les zones perifèriques recents; en aquestes darreres, el 65% dels lloguers se situen en aquest interval de cost quan en general no arriba al 14%.

Gràfic 46. Cost mensual del lloguer

Escassa presència dels lloguers de tipus antic fins i tot als nuclis antics i un lloguer més elevat a les zones turístiques.

Dimensions de l'habitatge

Per estudiar les dimensions dels habitatges es pot optar per mesurar els metres quadrats de superfície, però les declaracions en una enquesta fan poc fiable aquesta observació, de manera que s'ha optat per identificar el nombre d'habitacions, sense WC i cuina, és a dir, només les habitacions que poden tenir una utilitat directa per dormir.

A través de l'enquesta, per tant, es perfilen alguns trets característics dels distints tipus de zones seleccionades. En general predominen els habitatges de 4 habitacions, en un 38,3%, però a les zones turístiques la majoria són més petits: un 59% tenen 3 habitacions o menys i un 17,7% una sola habitació. Així, es tracta d'apartaments preparats per a estades temporals i amb una capacitat reduïda (quadre 37 ap.).

Els habitatges de dues habitacions ocupen una proporció significativa als nuclis antics (un 18,7), quan la mitjana de totes les llars entrevistades és d'un 8,6%. Però als centres es pot observar al mateix temps

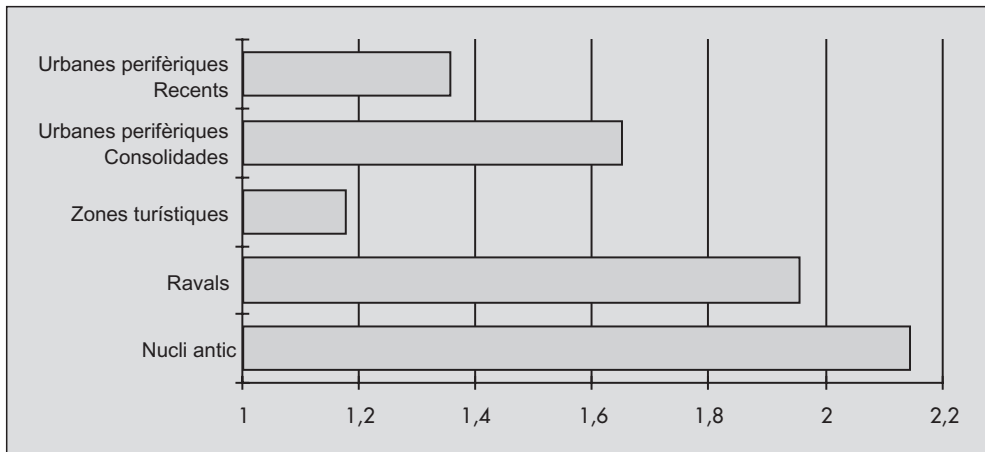
més pes dels habitatges amb 5 o 6 habitacions, que comprenen gairebé un 31% mentre que el conjunt és d'un 19,4%. Importància, per tant, dels dos extrems, com correspon a unes zones més bé heterogènies en què es troben contigus habitatges molt deteriorats, majoritàriament de lloguer i en espera d'operacions immobiliàries, i cases ja rehabilitades.

Les zones perifèriques, en canvi, són exemple d'àrees amb predomini dels pisos més bé petits (molts són de protecció oficial), amb no més de quatre habitacions i de característiques força regulars.

Si se centra l'atenció en la ràtio nombre d'habitacions/persones que conviuen, les diferències entre els distints tipus queden ben patents. La ràtio més elevada (i per tant més espai per persona) es troba als nuclis antics i en segon lloc als ravals, atès que són els tipus de zona on el nombre mig de persones a la llar és reduït i on tenen presència important les llars unipersonals (bàsicament de gent gran). Alhora són les zones on hi ha més dispersió i per consegüent heterogeneïtat (quadre 15 i gràfic 47).

A les zones turístiques la ràtio habitacions/persones és la més reduïda i, juntament amb les perifèriques recents, és on hi ha més homogeneïtat. És en aquestes

Gràfic 47. Relació entre habitacions i persones a la llar (hab./persones)

Quadre 15. Habitacions per persona (*) segons tipus de zones

Tipus de zones	Habitacions/ persones de la llar	Llars
Nuclis antics	2,1	155
Ravals	1,9	126
Turístiques	1,2	351
Urbanes consolidades	1,6	185
Urbanes recents	1,3	155
Total	1,5	972

(*) S'exclou la cuina i el bany

zones on és més factible que s'hi trobi amuntegament i infrahabitatge per aquesta causa.

5.7.2. Dèficits bàsics i d'equipaments complementaris

Pel que fa als dèficits bàsics a l'habitatge els resultats de l'enquesta apunten una presència molt reduïda de les carències més essencials que, de fet, permeten parlar d'infrahabitatge. Però, com se sap, a partir dels estudis de Càritas sobre la pobresa, hi ha una estreta relació entre les dotacions dels habitatges i el grau de pobresa. Les llars sense dotacions bàsiques es troben, com a mínim, en situació de precarietat.

La manca d'aigua corrent, WC, dutxa o electricitat no afecta més que un u i poc per cent, quan les dades del Cens del 1991 oscil·laven entorn d'un 5 o 6% en el conjunt de les Balears.¹⁹ No és gens estrany, les zones vulnerables identificades són en la seva totalitat nuclis urbans la majoria dels quals, a més, no acompanyen la vulnerabilitat social amb un deteriorament greu o dèficits a l'habitatge, i d'altra part, a les Balears s'han de destacar els dèficits en aigua corrent sobretot a causa del pes de l'hàbitat dispers i antic. A més, no es pot oblidar que els anys 90 s'han caracteritzat per una forta onada constructora (i de rehabilitació) i per l'extensió del subministrament d'aigua corrent a no pocs nuclis de l'interior de Mallorca.

Un cert grau de deteriorament (goteres, humitat, crulls, etc.) s'ha detectat en un 22,2% de les llars entrevistades; la màxima proporció correspon als nuclis antics (amb un 29%) i les diferències són reduïdes respecte als ravals o les zones urbanes consolidades (amb un 26%). Únicament les zones més recents, les turístiques i les urbanes perifèriques tenen proporcions inferiors a la mitjana (sobretot aquestes darreres amb un 10,8%).

Les carències de gas o d'aigua calenta són d'un 2% i d'un 3,4%, la mateixa proporció en què s'ha trobat insalubritat. La manca d'il·luminació i de ventilació afecta entorn del 5% de les llars.

Però potser allò que té més interès a l'efecte de la investigació és comprovar com certs dèficits a l'habitatge es concentren en unes o en altres zones i a vegades matisen les hipòtesis inicials del treball.

Així, les carències bàsiques d'aigua corrent, WC, electricitat, gas o aigua calenta no afecten especialment les llars entrevistades dels centres o nuclis antics, més bé se situen per sota de les proporcions globals de les zones vulnerables (pel que fa a l'aigua calenta no en tenen un 3% dels habitatges, igual que en el conjunt). En canvi, destaquen en les carències d'il·luminació natural, ventilació (quadre 38 i 39 ap.) i insalubritat, que afecten entre un 10 i un 15% de les llars quan en termes generals no s'han trobat aquestes problemàtiques a més d'un cinc per cent com a màxim. D'acord amb aquestes

dades, el grau de deteriorament és també major²⁰ (afecta un 29%), així com la presència de barreres arquitectòniques sobretot a l'accés, ja que la majoria són cases antigues sense ascensor (quadre 40 i 41 ap.).

Per contra, a les zones perifèriques recents s'ha concentrat el màxim nombre de llars visitades amb carències bàsiques, que per tant les situen a la categoria d'infrahabitatges; concretament són sis casos on manca l'aigua corrent, el WC, la dutxa, l'electricitat, el gas, l'aigua calenta i que es corresponen a certes barraques o infrahabitatges que a vegades proliferen precisament a l'àrea periurbana, algunes vegades a partir de vells habitatges molt deteriorats.

També els ravals i les zones urbanes consolidades presenten similituds pel que fa a la vulnerabilitat a l'habitatge, tot i que les primeres són més properes als nuclis antics per la seva insalubritat, manca de ventilació o grau de deteriorament (amença de ruïna en un 3% de les llars) i les perifèriques consolidades, en canvi, presenten, sobretot, barreres arquitectòniques tant a l'accés com a l'interior, tal com es tractarà en el següent apartat.

Equipaments complementaris

Les carències en equipaments complementaris s'han detectat a través de dos indicadors, la no-presència de telèfon i de rentadora automàtica. Pel que fa al telèfon es troba en un 74% de les llars de l'estudi, percentatge que no difereix del 78% que enregistra el Cens del 1991 per a les Balears, i se situa entorn de la mitjana de l'Estat (quadre 42 a i b ap.).

Únicament a les zones perifèriques consolidades tenen una proporció molt superior, un 88%. A l'altre extrem, on la proporció és més baixa és als nuclis antics i als ravals (un 62,6 i un 70,4%). La manca de rentadora únicament destaca, per sobre del 4% del conjunt, a les perifèriques recents

(un 7,6%), segurament en relació als infrahabitatges periurbans ja esmentats.

Com es pot observar, aquestes dotacions estan molt esteses tot i que la interpretació que consideram que s'ha de fer és que encara hi ha habitatges sense aquests equipaments. Si es té present que els nuclis de convivència amb més necessitats (famílies amb fills i llars formades per ancians) requereixen d'aquestes dotacions com a instal·lacions bàsiques, s'ha de pensar en la necessitat d'identificar tots els nuclis d'aquests tipus sense capacitat per comunicar-se i en dotar les famílies nombroses de capacitat per mantenir els nivells bàsics de neteja de la roba.

5.7.3. Barreres arquitectòniques

Per a la identificació de les barreres arquitectòniques es va fer una diferenciació entre les relatives a l'accés i les observades a l'interior de l'habitatge. Els criteris per observar correctament les barreres s'han basat en la normativa vigent, de manera que s'han identificat segons les pautes següents:

- *Barreres arquitectòniques a l'accés.* Segons el capítol primer ("barreres arquitectòniques urbanístiques"), la Llei de la CAIB 3/93 del 4 de maig per a la millora de l'accessibilitat i de la supressió de les barreres arquitectòniques (BOE n. 197, 18 d'agost del 1993) identifica els itineraris per a vianants, paviments, guals, passos de vianants, escales, rampes, disseny i ubicació de mobiliari urbà. També s'ha de tenir en compte el capítol segon, secció segona ("disposicions sobre edificacions d'habitatges") de la mateixa Llei: ascensor, escales, dependències comunes, etc.

- *Barreres arquitectòniques a l'habitatge.* Segons l'apèndix primer ("paràmetres i aspectes tècnics") del Decret de la CAIB 96/94 del 27 de juliol, Reglament per a la millora de l'accessibilitat i de la supressió de les barreres arquitectòniques (BOCAIB n. 115, 20 de setembre del 1994) que fa

referència a les barreres arquitectòniques derivades de:

- a. Dificultats de maniobra. Són les que dificulten poder accedir als diferents espais de la llar i moure-s'hi.
- b. Dificultats per superar desnivells. Són les que es presenten quan s'ha de canviar de nivell.
- c. Dificultats d'abast. Són les derivades d'una limitació en les possibilitats d'arribar a objectes i de percebre sensacions.
- d. Dificultats de control de moviments precisos. Són les que es presenten com a conseqüència de la capacitat per realitzar moviments precisos.

Els enquestadors varen rebre formació i instruccions clares per poder fer aquesta identificació de forma operativa, encara que hi ha un cert marge per a la pròpia interpretació de la situació. En el cas de les barreres a l'interior de l'habitatge les observacions es varen mostrar més fàcils, si ens atenem als paràmetres derivats dels criteris anteriorment apuntats. Pel que fa a les barreres exteriors les observacions han estat més complexes, i s'han limitat finalment a l'edifici i al seu accés immediat, i sense considerar les característiques de les voreres de les illetes, les possibilitats de disposar de passos entre els cotxes aparcats, les característiques del mobiliari urbà, etc. De totes maneres, la important presència d'habitatges unifamiliars sense necessitat de rampes externes per a l'accés fa disminuir les observacions negatives.

S'han detectat barreres arquitectòniques als accessos a l'habitatge (manca sobretot d'ascensor) en un 32% de les llars; principalment destaquen aquests tipus de barreres als nuclis antics i en zones de la perifèria consolidada (en un 44% i un 40%, respectivament). I és menor a les zones turístiques on els blocs de pisos que hi predominen són de considerable altura i disposen gairebé sempre d'espais comuns i ascensor. Una

consideració semblant podria fer-se respecte de les zones de la perifèria recent.

Per acabar, els ravals, tot i que estan constituïts per habitatges antics majoritàriament, presenten menys proporció de llars amb barreres d'accés segurament a causa de la presència de llars unifamiliars (a Santa Catalina o a la Soledat a Palma, al barri de l'estació a Inca o a la Raval i al barri del Carme a Maó).

Pel que fa a les barreres a l'interior de l'habitatge s'han detectat en prop d'un 17% del total de llars, encara que a les zones perifèriques recents (amb pisos moderns) i a les turístiques són escasses, mentre que a les zones amb pisos més antics (especialment de la perifèria consolidada) és on més abunden.

5.8. Salut i necessitats socials

5.8.1. Salut: patologies més freqüents i problemes socio-sanitaris

La valoració que es pot fer, en aquest estudi, no és més que una estimació a partir de les dades de l'enquesta. Cal tenir present, per tant, que aquestes dades no són el resultat d'un estudi epidemiològic, però els enquestadors tenien instruccions clares de no reconèixer cap situació que no estigués correctament diagnosticada pel personal sanitari o, en el cas de les minusvalideses, reconegudes per l'IBAS (l'anterior INSERSO).

És molt important tenir present que els percentatges representen llars en les quals hi ha alguna persona en aquestes situacions diagnosticades. El total de llars amb algun problema de salut identificat és de 410, el que representa un 41,5% del total.

A causa de la important morbiditat que hi ha al grup de persones grans i a les situacions de famílies multiproblemàtiques i altres situacions de precarietat, és especialment convenient identificar la intensitat de la morbiditat per llars. Per això s'ha construït un indicador que pretén completar la informació sobre malalties per identificar, en primer lloc,

Quadre 16. Problemes de salut a les llars

	Llars sense pers. grans		Llars amb alguna pers. grans		Llars on tots són pers. grans	
	N. llars	%	N. llars	%	N. llars	%
Identificat un problema	127	18,1	41	30,4	94	63,1
Identificats 2 problemes	64	9,1	47	34,8	19	12,8
Identificats 3 problemes o més	14	2,0	4	3,0	0	
Total amb problemes de salut	205	29,2	92	68,1	113	75,9
No identificat cap problema	498	70,8	43	31,9	36	24,2
Total	703	100,0	135	100,0	149	100,0

Quadre 17. Llars amb algun problema de salut identificat per zones

	Nuclis antics		Ravals		Turístiques		Urbanes consolidades		Urbanes recents	
	Llars	%	Llars	%	Llars	%	Llars	%	Llars	%
Llars sense pers. grans	24	21,9	22	29,2	67	23,3	33	28,7	59	52,7
Llars amb alguna pers. grans	11	100	15	83,4	26	56,5	28	80,0	12	48,0
Llars on tots són pers.grans	35	100	21	75,9	18	69,2	27	73,0	12	57,2

69la coincidència de problemes de salut a les mateixes llars. El resultat que aporta l'enquesta és que en un 26,5% de les llars s'ha identificat un problema de salut i en un 13,2% dos casos (quadre 43 ap.).

La concentració de problemes a les mateixes llars i persones és un dels factors que agreugen més les necessitats sanitàries; normalment coincideixen amb dificultats socials diverses, però el grup més afectat és el de les persones grans, els ancians. Per aquesta raó es matisen les dades anteriors si hom distingeix les llars on hi ha alguna persona gran, on no n'hi ha cap i on tots els membres de la llar ho són.

Quan tots els membres tenen 65 o més anys s'han detectat problemes declarats de salut en un 63% de llars, mentre que a l'altre extrem, quan no hi ha cap persona gran, els problemes de salut són presents en un 18% de llars. No cal dir que si hi ha alguna persona gran s'enregistren més llars on hi ha problemes de salut, un 30,4%, però sobretot destaca que hi ha un nombre més elevat de problemes per llar (un 37,8% de llars tenen dos o més problemes). En altres paraules, si bé l'atenció preferent s'ha de dirigir a les llars formades solament per persones grans, hom no pot oblidar que

quan l'edat és més avançada i/o els problemes de salut i autonomia s'agreugen es tendeix a conviure amb els fills o altres familiars, la qual cosa dóna lloc al fet que sigui en aquests tipus de llars on els problemes de salut són més greus (quadre 16).

Per tipus de zona es dóna una considerable homogeneïtat als valors, a excepció dels nuclis antics. Quan no hi ha gent gran a la llar, és als barris de la perifèria recent on més llars amb problemes de salut s'han entrevistat (un 25%) i als nuclis antics on menys (un 12,8%). En canvi, quan hi ha alguna persona gran o quan tots són grans la situació canvia i és als nuclis antics on hi ha més llars amb problemes de salut: per exemple, en un 88,6% de les llars formades exclusivament per gent gran hi ha problemes de salut, quan la mitjana a totes les zones és d'un 52,4% (quadre 17).

Aquests trets s'expliquen, per una part, per la heterogeneïtat social als nuclis antics on hi ha un segment significatiu de llars (també a les seccions més vulnerables) rehabilitades i on resideixen famílies de classe mitjana o mitjana-alta que presenten, de bon segur, menys problemes de salut. D'altra part, quan hi ha gent gran (sobretot si tots ho són) la importància del sobreenvelli-

ment fa que els problemes de salut i les dificultats per a la vida quotidiana es disparin.

Hi ha tot un conjunt de situacions de salut que s'han pogut identificar clarament com a molt afectades per la dinàmica social. Alguns casos són evidents, com ara el consum de drogues, les discapacitats, l'atenció als infants o la situació de les persones grans. Si ens atenem a la seva importància al barri, aquest darrer grup social és el que hauria de rebre una atenció sociosanitària més rellevant.

5.8.2. Limitacions per a l'activitat diària

Conseqüència de les diverses problemàtiques sociosanitàries, els ancians malalts o molt grans, les persones amb discapacitats i diversos malalts amb importants afectacions viuen d'una manera especialment intensa les limitacions per a les activitats de la vida diària.

Les dades de l'enquesta ens aporten una aproximació a la magnitud d'aquest problema (quadre 44 ap.). És molt important tenir present que els percentatges mostren llars en les quals hi ha alguna persona amb aquestes situacions clarament identificades. Les llars en què hi ha persones amb dificultats representen un 21% de les enquestades, i en més de la meitat d'aquestes llars es respon a més d'un tipus de limitació, la qual cosa representa un 12% del total de llars. Les dificultats que tenen més presència són les que fan referència a les tasques de la llar com ara rentar-se, vestir-se, etc., i les dificultats en els desplaçaments; les prime-

res es troben en un 15,1% del total de llars entrevistades i les segones en un 13,8%. La magnitud d'aquests problemes és difícil d'avaluar, però normalment representen un increment de la dependència respecte dels familiars, els serveis socials (ajuda a domicili) i els serveis sanitaris.

A les llars on tots els membres són grans, un 58,2% declaren tenir algun tipus de dificultat per a les activitats quotidianes, mentre que quan hi ha sols alguna persona gran la proporció es redueix a un 40%. On no hi ha grans s'han detectat un 9,7% de llars amb presència de dificultats, que és una proporció més que considerable ja que es parla de població de menys de 65 anys. En aquests tipus de llars hi ha pocs casos amb més d'una dificultat (un 4,5% de les llars) i també es detecta menys concentració de les problemàtiques en les dificultats per realitzar les tasques quotidianes i desplaçaments, que representen un 64% entre les que presenten alguna dificultat, mentre que la proporció se situa per sobre del 85% quan hi ha presència (exclusiva o no) de gent gran.

El tipus de zona on més es detecten llars amb persones no grans amb dificultats és a les urbanes consolidades (un 15,6%). Aquest tret s'ha de relacionar amb l'estructura de població, ja que són zones que es caracteritzen pel pes de la població madura. Però s'ha de dir que, pel que fa a aquestes qüestions, hi ha una considerable homogeneïtat per tipus: a les zones turístiques, a les perifèriques recents i als ravals no hi ha els dos punts de diferència (entre 8,7 i 10%) i només als nuclis antics és un xic menor (un 6,4%).

Quadre 18. Principals problemes per a l'activitat de la vida diària

Problemàtiques detectades	Llars	% llars
Tasques llar, rentar-se, etc.	149	15,1
Desplaçaments exteriors llar	136	13,8
Establir-mantenir relacions socials (comunicar-se)	25	2,5
Dificultats d'orientació espacial i temporal	30	3,1
Dues o més dificultats	119	12,0
No s'ha identificat cap cas amb problemes AVD	780	79,0

5.8.3. Les situacions de necessitat social

Una primera avaluació és la del percentatge de llars en les quals hi ha almenys una persona en una situació de necessitat.

En una de cada tres llars hi ha almenys una persona en situació de necessitat. A més, a gairebé la meitat d'aquestes llars s'ha detectat més d'un problema (un 47,7%²¹) i a un 12,7% n'hi ha més de quatre, la qual cosa constitueix en el sentit més extrem allò que es denominen llars multiproblemàtiques (quadre 45a ap.). Però el pes de les problemàtiques relacionades amb la gent gran aconsella distingir aquí també les necessitats de les llars on tots són grans de les que tenen alguna persona d'aquestes edats, i de les llars on tots els seus membres tenen menys de 65 anys.

Quan la llar està constituïda exclusivament per gent gran es detecten necessitats socials en un 74,7% dels casos. Aquesta proporció disminueix a un 52,2% quan hi ha alguna persona gran però no totes, bé sigui perquè la parella és més jove o perquè hi viuen els fills o altres persones a la llar. Finalment, s'han detectat necessitats en un 25,5% de les llars entrevistades formades per persones adultes menors de 65 anys (quadres 45 a, b i c ap.).

Pel que fa al tipus de necessitat detectada s'ha de recordar que intervien distints

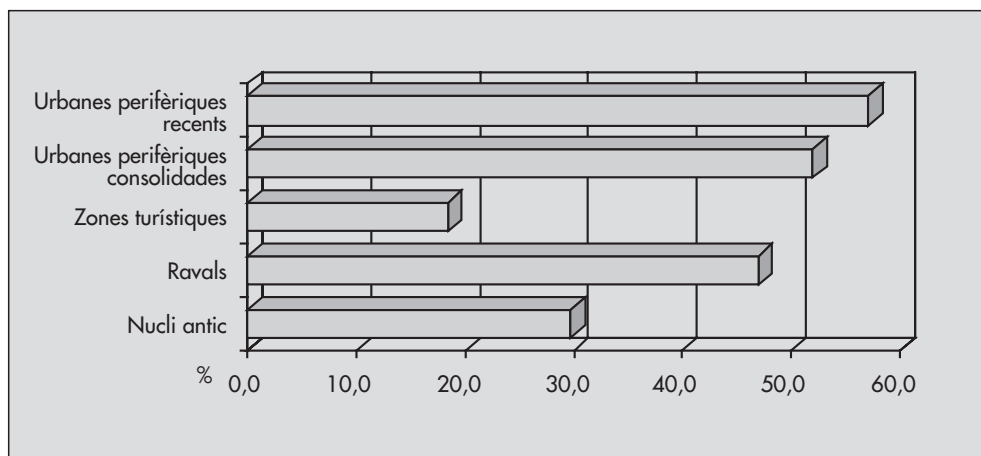
factors, i que la dimensió psicosocial és la que preval. Es tendeix a considerar com a situacions de necessitat les situacions que tenen una legitimació social forta, i en les quals ja s'han establert els mecanismes per resoldre-les, mentre que les situacions no legitimades es consideren problemes personals o familiars, per la qual cosa no s'espera una resposta pública.

A les llars de gent gran la primera necessitat constatada, entorn d'un 35% del total d'aquestes llars, és la de l'aïllament/soledat, al marge, és clar, de l'apartat genèric sobre dificultats (físiques) pròpies de la gent gran (un 37%). El tercer problema en importància està lligat als anteriors, les limitacions a l'autonomia personal (detectat en un 19,2% de llars).

Pel que fa a les persones amb discapacitats físiques, psíquiques i sensorials (un 4,1% a les llars de gent gran), ja s'ha dit abans que es tracta d'un dels sectors amb una cobertura més desenvolupada, bàsicament de tipus privat, d'iniciativa social però amb suport públic. No s'han considerat aquí les dificultats per a la mobilitat i AVD observades a la secció anterior.

En definitiva, bona part de la cobertura d'aquestes necessitats de les persones grans les assumeix la família, però això no lleva que no s'hagin de desenvolupar for-

Gràfic 48. Llars amb presència de situacions de necessitat social

Quadre 19. Principals situacions de necessitat a llars on tots són grans

	Llars	% llars
Dificultats pròpies de la gent gran	54	37,0
Soledat/aïllament	51	34,9
Limitacions d'autonomia personal	28	19,2
Demències	6	4,1
Minusvalidesa	6	4,1
Altres	5	4,0

Quadre 20. Principals situacions de necessitat a llars sense cap persona gran

	Llars	% llars
Desajusts convivencials	59	8,4
Minories ètniques	57	8,1
Dificultats per a la inserció laboral	42	6,0
Dèficits culturals	40	5,7
Presos/Expresos	19	2,7
Soledat/aïllament	18	2,6
Altres	74	10,5

Quadre 21. Principals situacions de necessitat a llars amb alguna persona gran

	Llars	% llars
Dificultats pròpies de la gent gran	40	29,0
Minusvalidesa	19	13,8
Minories ètniques	6	4,3
Dèficits culturals	6	4,3
Desajusts convivencials	5	3,6
Altres	22	15,8

mes de suport als familiars que tenen cura de la gent gran. Encara que quan tots els membres de la llar són persones grans els dèficits d'atencions o protecció són objectivament majors.

Quan no hi ha grans a la llar les necessitats enregistrades són de molt diversa casta. Hi predominen les problemàtiques de família (desajusts de convivència) en un 8,4% de llars; a continuació se situen les dificultats per a la inserció laboral en un 6%. Aquestes necessitats estan lligades òbviament a multitud de factors que no es poden realment esbrinar en el context d'una enquesta de les característiques de la que ens ocupa. Però cal tenir present que és a les llars sense grans on més proporció s'ha detectat d'un perfil de famílies amb polinecessitats diverses (en el sentit

extrem de més de quatre necessitats), un 16,2% de les quals tenen necessitats, mentre que si tots els membres són grans aquesta proporció se situa en un 11,9% (quadres 19, 20 i 21).

Importància destacada de les polinecessitats a les llars d'adults sense gent gran.

S'ha de dir que hi ha una dificultat per poder fer una bona estimació de les situacions de necessitat relacionades amb el consum de drogues i amb les situacions de discapacitat. En el primer cas perquè hi ha una important ocultació, en el segon perquè una part important dels casos no passen per atenció social primària, ja que hi ha canals de derivació i atenció per part de

Quadre 22. Llars amb alguna necessitat social

	Llars	% llars
Nuclis antics	46	29,7
Ravals	60	46,9
Zones turístiques	66	18,7
Urbanes consolidades	97	51,9
Urbanes perifèriques	90	57,0
Total	360	36,5

serveis específics que depenen de grans organitzacions (UNAC, ONCE, Coordinadora de Minusvàlids). Un altre tipus de necessitat infravalorada és la relativa als problemes socio-sanitaris, de la qual a la secció anterior ja se n'ha parlat.

Les situacions multiproblemàtiques són molt variables al llarg del temps, però hi ha una constant que permet identificar una sèrie de famílies com a especialment problemàtiques. Es tracta de famílies on al manco algun dels seus membres presenta una agrupació de símptomes psicossocials, físics i/o psíquics, que fan ús de diversos serveis personals (socials, sanitaris, educatius) i que amb freqüència han tingut relacions amb el sistema de justícia durant un període de temps llarg.

Per acabar, s'han d'esmentar les situacions de necessitat amb relació a la pertinença a minoria ètnica (un 8,1% del total de les llars sense persones grans entrevistades). Es pot dir que la valoració social d'aquest problema és molt més elevada que la seva importància quantitativa; els estereotips i l'associació, en algun cas, de persones de minories ètniques a la venda de drogues expliquen alguns dels problemes que hi ha.

Per tipus (quadre 22 i gràfic 48), de nou apareix la perifèria urbana (bàsicament de Palma) com la que aglutina més llars en què hi ha alguna situació de necessitat. Tant a les zones dels barris més consolidats com a les zones més recents se supera el 50% de les llars visitades. El màxim s'enregistra a la perifèria recent amb un 57% de llars. A continuació es troben les zones més consolidades i en tercer lloc els ravals. Apa-

reixen com a zones amb menys necessitats (detectables o reconegudes en una entrevista) les llars de les zones dels centres de la ciutat i sobretot de les zones turístiques, on un 18,7% de les llars s'han considerat amb necessitats.

Aquests resultats vénen a reafirmar les diferències de la vulnerabilitat per tipus. La major heterogeneïtat residencial es troba a les zones turístiques, on per altra part hi ha ocupació i recursos monetaris, i una població més jove amb poc arrelament.

Si hom distingeix les necessitats de les llars que exclusivament o parcialment estan compostes per gent gran de les que no en tenen, encara resulta més acusada la situació de vulnerabilitat de les zones residencials de la perifèria recent. La principal diferència es troba a les llars d'aquestes zones on hi ha alguna persona gran, llavors un 84% de llars tenen alguna necessitat mentre que a les consolidades, les següents zones en importància, se n'enregistren un 48,6%. Tal com ja s'ha comentat respecte als problemes de salut, a les llars de la perifèria recent abunden les famílies amb tres generacions, o dit d'altra manera, abunden les persones grans que resideixen amb els fills, per tant no és gens estrany que el nombre d'aquestes llars amb problemes sigui major (quadre 45c ap.).

Atenció a la vulnerabilitat a les llars amb alguna persona gran de les zones vulnerables de la perifèria recent.

5.8.4. La percepció de necessitat de suport

La percepció de necessitats en aquest marc completa la valoració de les situacions objectives de necessitat. La percepció ha estat menys greu que la valoració anterior. En un 22,2% de les llars es reconeix la necessitat de suport o atenció social (no s'especifica de quin tipus) quan a partir de l'enumeració detallada de possibles necessitats en resultava un 36,4%. Es pot considerar que els que diuen que es troben en situació de necessitat ho fan perquè no tenen una cobertura suficient, bé sigui familiar, dels serveis d'iniciativa social o dels serveis públics.

Moltes situacions que professionalment són considerades de necessitat són percebudes com a "situacions normals", és a dir, no hi ha una consciència clara de la necessitat, perquè hi ha una atribució de la responsabilitat de l'atenció a la família. És el cas dels ancians, especialment. En molts de casos no consideren que necessiten suport perquè ja hi ha una atenció familiar que cobreix les seves carències.

També s'ha de reconèixer que en alguns casos la cobertura pública, en forma de prestació no contributiva o d'atenció de salut, és considerada com a "suficient", de manera que no es demana més atenció.

Per tipus de zona vulnerable és a les zones perifèriques recents on es percep una major necessitat de suport (en un 42,4%), i curiosament a les àrees vulnerables dels barris de treballadors més consolidats la percepció de necessitat d'atenció és molt menor (un 22,5%), tot i que s'han detectat necessitats en un 51,9% de les llars. Però ja s'ha dit que la gent gran tendeix a considerar suficients els recursos o a no creure que hi ha una obligació de les institucions envers ells més enllà de la pensió contributiva, i per aquesta raó és a les zones de població més jove i arrelada a la comunitat on la percepció de necessitat és major.

En canvi, a les zones turístiques, on les persones tenen una major mobilitat i des-

arrelament respecte de l'entorn del barri, la percepció de la necessitat de suport és la mínima, d'un 15%, i es troba fins i tot per sota de la proporció de llars on s'han registrat necessitats, un 18,4% (taula 46 ap.).

El major contrast entre les necessitats detectades i les percebudes es dona a les zones vulnerables dels barris de la perifèria consolidada.

5.8.5. Serveis utilitzats

Les situacions de necessitat identificades a la secció anterior eren les que actualment es podien observar i valorar. En aquesta secció es presenta una perspectiva més àmplia, que s'ocupa de l'ús de diversos serveis per atendre les necessitats.

La declaració d'ús dels serveis només serveix com a orientació general, les confusions, la manca de record, les ocultacions (especialment en el cas de la presó i els serveis de drogues), etc., fan difícil concretar i avaluar amb precisió les dades. En qualsevol cas, en un 5,3% de les llars hi ha hagut alguna persona (una o més) que ha acudit als serveis socials en alguna ocasió, i un 9,4% ha estat ingressat en un centre hospitalari²² (quadre 47 ap.). En tot cas, els serveis més utilitzats són els de salut, on amb freqüència es presenten demandes sociosanitàries. D'entre els serveis socials els únics que tenen una certa incidència són, és clar, els d'atenció primària, utilitzats en un 2,6% de les llars entrevistades, el que concorda amb les proporcions d'usuaris dels serveis socials generals que oscil·len entre un 2 i un 3%.

Les dades sobre la freqüència d'ús en els tres mesos anteriors a l'enquesta aporten respostes no del tot coincidents amb les anteriors, fet que pot ser degut a les ocultacions sobre una relació que es considera estigmatitzant. En qualsevol cas completen les dades anteriors i amplien la declaració sobre el contacte amb els serveis socials (quadre 48 ap.). Allò que sí tenen més clar és perquè han deixat d'anar als serveis so-

cials. Pel que fa als motius de la finalització de les relacions hi ha prou respostes i, en alguns casos, una disponibilitat a parlar observada pels enquestadors com a molt significativa. En un 5% de les respostes declaren que el motiu va ser que es va resoldre el problema i en un altre 5% que no li oferien solucions o no varen rebre una atenció "bona" (la majoria no han tingut relació amb els serveis socials) (quadre 49 ap.).

A partir d'aquestes dades no es pot fer una valoració precisa, però sí es pot dir que hi ha un bon nivell de satisfacció i només en alguns casos hi ha una certa inadequació entre l'oferta i la demanda. No es pot dimensionar aquesta inadequació, però sí se sap que, probablement, per les respostes que aporten els usuaris enquestats, els motius més importants d'inadequació són la llarga durada dels processos d'atenció abans de trobar solucions i la demanda no satisfeta de diners o ajuts econòmics sense contraprestacions.

Pel que fa al nivell de satisfacció amb l'atenció, demanat directament en una pregunta de l'enquesta, la valoració és bona o molt bona en un 65,8% dels casos (quadre 50 ap.).

La presència d'usuaris dels serveis socials (si s'exclou l'estada hospitalària) és destacable a les zones més homogènies, les urbanes residencials, tant les que pertanyen a barris més consolidats (anys 60 i 70) com a zones de més recent construcció, on representen un 9,6 i un 11,4% de les llars, respectivament. Les zones vulnerables on menys s'acudeix als serveis socials és a les de tipus turístic, un 3,6%, i en segon lloc als nuclis antics (un 5% de les llars).

Si hom posa en relació les necessitats enregistrades, la percepció de necessitats per part dels entrevistats i la utilització dels serveis socials, es pot constatar que a les zones de la perifèria recent, que és on més perceben que necessiten suport o ajuda social, és on alhora més acudeixen als serveis socials. Es podria dir que hi acudeixen per-

què tenen una major percepció de necessitar-los o també, al contrari, que tenen més percepció de necessitat perquè identifiquen la presència d'uns serveis (utilitzats per ells o pels seus coneguts, veïnats o familiars) als quals poden acudir.

També hi ha correspondència entre la necessitat sentida i l'ús dels serveis socials a les àrees vulnerables dels barris consolidats: tot i que s'han detectat força llars amb necessitats, els entrevistats no ho perceben així. El resultat és que la seva utilització dels serveis socials és inferior, com s'ha vist, a la de les zones perifèriques residencials més recents.

La interpretació dels resultats sobre la utilització dels serveis socials ha de partir no únicament de la percepció o coneixement de les persones entrevistades sinó també de la pròpia presència a les proximitats del barri (o de l'entitat, quan es tracta de nuclis poblacionals reduïts) de serveis socials de caràcter general, que constitueixen la porta d'entrada, la majoria de vegades, cap a altres d'especialitzats. En definitiva, les respostes sobre utilització o percepció de necessitat estan en funció de l'oferta del servei.

5.9. Relacions i percepció del barri

5.9.1. La integració

Un dels principals objectius de l'enquesta a les zones vulnerables és veure com es percep per part dels residents la zona o barri on viuen, i que s'ha identificat com a vulnerable a partir d'altres fonts i indicadors de situació objectiva de vulnerabilitat.

És clar que la percepció està condicionada per múltiples factors: en primer lloc, pels trets sociodemogràfics de la persona (edat, sexe, ocupació, situació familiar, etc.). En segon lloc, pel grau d'integració a la zona, que a l'enquesta s'ha abordat a través de dos indicadors: la presència de familiars a la zona i la participació en associacions o entitats de la persona entrevistada. En

resum, el tipus de vida quotidiana i la relació amb l'entorn més pròxim a la residència.

El coneixement de la xarxa de relacions familiars és important ja que es pot aprofitar per fer programes socials, com ara programes de suport i formació dels familiars que tenen cura de la gent gran o per potenciar altres relacions de suport interpersonal. Per la seva part, el nivell d'associacionisme del barri és un indicador clàssic de la dinàmica comunitària. A l'enquesta, les preguntes realitzades per valorar el nivell de participació no tancaven les opcions dels tipus d'entitats considerades, es podien incloure tot tipus d'associacions o grups formalitzats (amb estatuts i funcionament regular).

A les àrees vulnerables la majoria de les persones entrevistades no tenen familiars a la zona (un 62,3%) i encara menys formen part d'una associació o entitat (un 78,4%).

Els tipus de zona amb menor grau de parents són, en primer lloc, els nuclis antics (un 71,6%) i, en segon lloc, les zones turístiques (un 66%). I aquesta característica és essencial per entendre la percepció i valoració del barri o zona; són, s'ha de recordar, les zones on hi havia més proporció d'entrevistats que duïen pocs anys a la CAIB i constitueixen en moltes ocasions les primeres singladures dintre del procés de consolidar la residència a les nostres illes (quadre 51 ap. i gràfic 49).

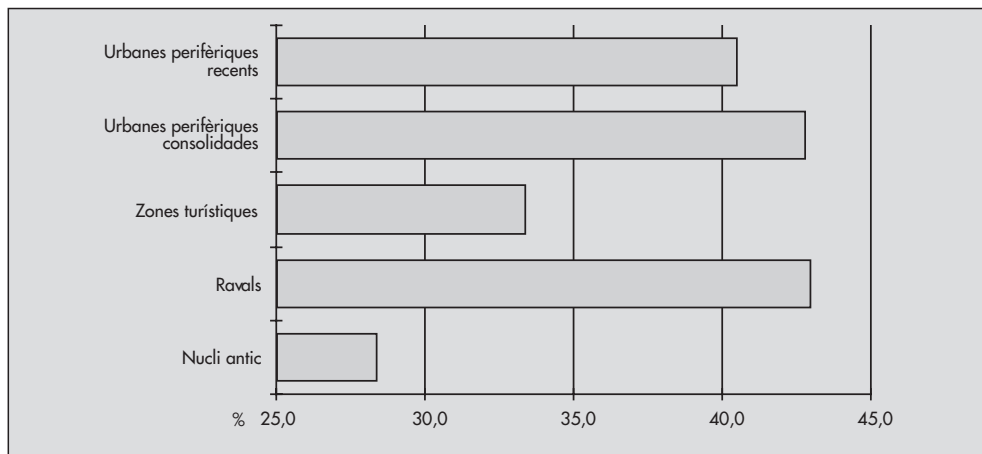
Però els nuclis antics i les zones turístiques atreuen població amb perfils predominants diferents.²³ Als nuclis antics abunden les persones que immigren amb pocs recursos, soles, que arriben potser sense gaires referències o canals establerts (en algunes zones dels centres tenen ja una presència significativa el immigrants extracomunitaris) i que es dediquen a activitats diverses (venda ambulants, construcció, etc.). Per aquesta raó, són les zones on els entrevistats menys participen d'alguna associació o entitat, i representen un 91,6% (quadre 52 ap.).

Als nuclis antics és on es detecta una menor integració al barri.

A les zones turístiques la presència de familiars és una mica superior (un 34%) però no gaire, i la no-participació en associacions és força inferior (un 79,4%), la qual cosa es correspon, si fa no fa, a la mitjana de totes les zones. És a dir, si bé hi ha poca presència de familiars pròxims a la residència (amb relació a una immigració recent) sí que es detecta més participació (dins uns nivells generals molt baixos).

Els altres tipus de zona (els ravals i les urbanes perifèriques) reflecteixen, en canvi, una proximitat de la família al territori: en aquests tipus, la presència de familiars es

Gràfic 49. Famílies que tenen altres parents al barri

dóna en un 40-42% de les llars (quadre 51 ap.). I també participen poc o molt d'alguna associació o entitat.

Com era d'esperar, la major integració al barri s'observa a les àrees urbanes consolidades, on és especialment important la propietat de l'habitatge respecte del lloguer; en un 42% de llars hi ha familiars al barri (respecte d'un 36,8% en general) i, sobretot, un 26,7% participa d'alguna associació o entitat. De fet, són barris consolidats fa dècades, alguns dels quals tenen una llarga tradició associativa.

A les zones vulnerables de la perifèria consolidada hi ha una més clara participació en associacions.

Les diferències respecte a àrees més recents no hi són tant amb relació a la presència de familiars com en el grau de participació; únicament dos punts separen unes i altres zones, un 42,8 i un 40,5% pel que fa als familiars però quatre en l'aspecte de l'associacionisme (un 26,7% a les consolidades i un 22,8% a les recents) (gràfic 50).

Si s'accedeix a la compra del pis a les zones residencials majoritàriament des d'altres àrees, és raonable que el factor de la proximitat familiar tingui igualment un pes considerable, en canvi la pròpia joventut

del barri (i potser la seva caracterització) fa menys consolidada (encara que no a tots) la participació en associacions o entitats.

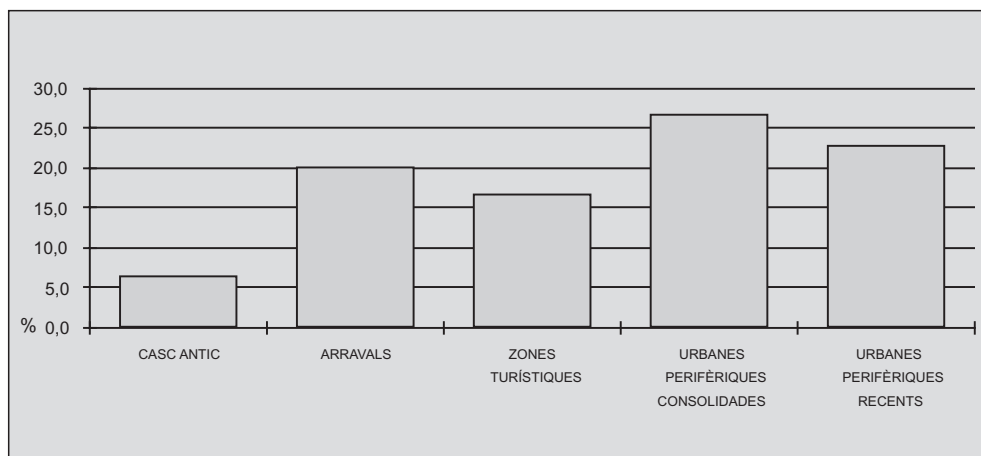
5.9.2. Valoració del barri

Les diverses percepcions del barri: qualitat de les edificacions i infraestructures, disponibilitat d'espais públics, presència de problemes socials, seguretat, etc., es poden sintetitzar en la valoració general que els residents fan, de manera que es tracta d'un indicador de conjunt molt apreciable. Aquest valor augmenta quan consideram que la valoració no surt espontàniament o de forma improvisada, sinó en el marc d'una enquesta en la qual s'està pensant i parlant de forma ordenada sobre el barri.

A les zones identificades com a més vulnerables la majoria dels entrevistats es decanta per una valoració bona (un 39,9%), molt bona (un 14,7%) o regular (28%) del lloc de residència, i en són una minoria els que el valoren negativament. És a dir, els habitants de les zones que objectivament presenten més concentració de problemàtiques socials no els perceben com a barris negatius ni desitgen canviar de barri (en un 66,1% dels casos).

Normalment, la valoració del barri o àrea on es resideix té relació amb el grau

Gràfic 50. Entrevistats que formen part d'alguna associació

d'integració comunitària. A les zones vulnerables s'observa una tendència oposada: com més elevat és el grau d'integració i participació més crítica n'és l'opinió que se'n té. Així, és a les àrees residencials de les perifèries urbanes on més es considera la situació del barri com a regular, dolenta o molt dolenta: la majoria, un 39% als perifèrics consolidats i un 35,4% als recents, considera que la situació no passa de regular quan aquesta valoració en el conjunt és d'un 28% (quadre 53 ap.) i es valora com a dolenta en un 10,2 i un 16,5%, respectivament (gràfic 51).

En definitiva, la valoració més negativa es dona a les perifèries més recents, i segurament no són alienes a aquesta qüestió les polítiques de concentració d'habitatges socials per part de l'IBAVI, fet que ha motivat protestes explícites i malestar dels veïnats.²⁴

La valoració més negativa del barri es dona a les perifèries.

A la inversa, la valoració més positiva es dona als ravals, als nuclis antics i a les zones turístiques, i no es pot oblidar que a excepció dels primers són zones que s'han caracteritzat per acollir la immigració més recent,

on es participa menys i on són una minoria els que tenen xarxes familiars al barri.

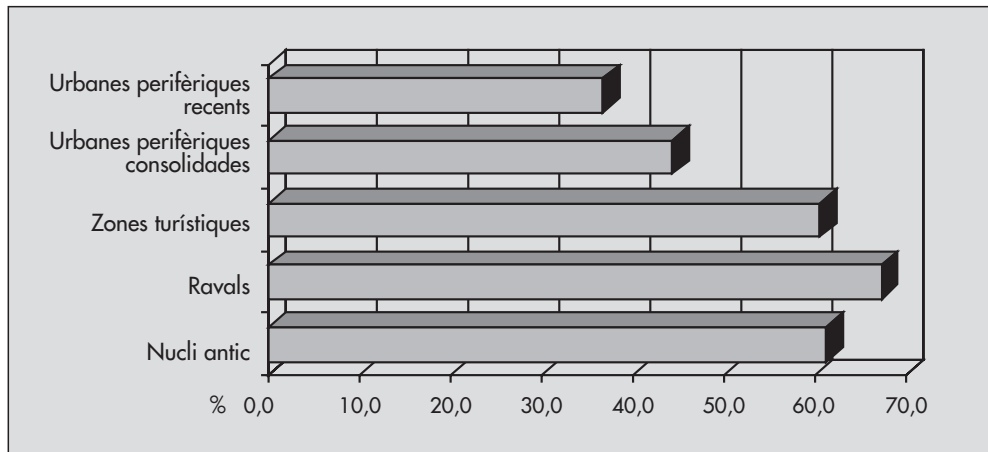
Els ravals són el tipus de zona vulnerable on es troben més satisfets amb la situació del barri; un 23,4% declaren que la situació és molt bona i un 43,8% diuen que és bona. Als nuclis antics i a les zones turístiques els valors són molt semblants, són menys els que valoren el barri com a molt bo però la majoria el qualifiquen de bo (un 48,4 i un 45,1%, respectivament).

D'acord amb aquests resultats, els habitants dels ravals seleccionats volen de forma clarament majoritària quedar al barri (un 78,9%), no canviar, mentre que a l'altre extrem els residents als barris de la perifèria consolidada es decanten en aquest sentit en un 52%; o dit d'altra manera, un 42,8% voldria canviar (quadre 54 ap.).²⁵

5.9.3. Principals problemes

Les persones entrevistades han tingut considerables dificultats a l'hora de decantar-se per quins eren els tres principals problemes del barri i què és allò que més urgeix solucionar. Quan es tracta de valorar el barri o de plantejar-se si es canviarien a un altre barri han contestat que "no ho saben" un 2%, però la proporció augmenta a

Gràfic 51. Entrevistats que tenen una valoració bona o molt bona del seu barri

un 21,4% quan es tracta d'identificar els principals problemes.

Entre els que han contestat, s'han repetit sobretot problemes que tenen alguna cosa a veure amb la utilització del barri i els problemes de convivència. El principal problema pels entrevistats és el *renou* (ho diuen un 14,6%), en segon lloc la *droga* (un 9,6%) i en tercer i quart lloc la *brutor* i la *presència de gitanos* al barri (un 8,5% en els dos casos) (quadre 55 ap.). I, en canvi, en cap cas arriben al 3% les persones que responen que manquin infraestructures o serveis al barri.

A les zones amb una visió més negativa del lloc de residència, les urbanes perifèriques, alhora és on més coincideixen els entrevistats en les seves respostes. A les urbanes consolidades, un 20,3% responen que el principal problema és la *brutor*, que ocupa el primer lloc, per tant, seguit de la *droga* i la *presència de gitanos*, amb un 13% aproximadament.²⁶ Les barreres arquitectòniques, les possibles mancances d'equipament i infraestructures, zones verdes, centres culturals, etc., gairebé no es consideren com a principal problema.

A les urbanes perifèriques recents (s'ha realitzat l'enquesta bàsicament al Polígon de Llevant a Palma)²⁷ la principal preocupació és la *presència de gitanos*, considerat el problema número u per un 26% d'entrevistats, i en segon lloc la *droga*, amb un 20,3% de respostes. En tercer lloc, però ja a una considerable distància, hi ha la *brutor*, amb un 12%. Totes les altres problemàtiques no mereixen gairebé cap preferència.

A les zones turístiques, a diferència de les altres zones, és la *renou* el principal problema, segons un 28,4% dels entrevistats; després destaca la *brutor* i la manca de centres de salut, amb un 6% ambdues respostes. En canvi, problemes com la *droga* tenen una consideració marginal (un 4,7%) en relació al que s'ha respost a altres tipus de zones i a la seva presència objectiva a les zones turístiques. Tampoc la delinqüèn-

cia o la seguretat ciutadana han merescut situar-se al capdavant dels problemes de les zones en qüestió, però sí que és motiu de preocupació per part de les autoritats i és una de les demandes dels col·lectius d'empresaris d'aquestes zones. De fet, s'organitzen dispositius especials de pretemporada a les zones turístiques més actives, com s'ha dit en capítols anteriors.

A les zones turístiques les persones entrevistades no saben quins són els principals problemes o tenen dificultat per decidir-ne alguns en una proporció major que a les perifèriques (tant a les consolidades com a les recents), el que és coherent amb la seva major mobilitat i la seva més recent residència a la CAIB. Però també és l'únic tipus de zona on hi ha una certa manifestació de carencies als equipaments públics, sobretot els que tenen alguna cosa a veure amb la població infantil i juvenil (deixant de banda els centres de salut): col·legis i parcs per a jocs.

Als nuclis antics encara una proporció major no ha sabut identificar (o decidir-se) pels principals problemes; prop d'un 35% no ha contestat, i quan han contestat han destacat tres problemes: el de la *droga*, el de la *renou* i el de la delinqüència, els tres entre un 6,5 i un 8,5% de respostes.

Ja s'ha vist que la *droga* era molt present a les zones urbanes perifèriques i que el *renou* és el problema estrella dels residents en zones turístiques, però la delinqüència és als nuclis antics on més s'ha destacat (un 6,5%) com a problema del barri. També apareixen als nuclis antics problemes associats al deteriorament dels habitatges i a les dificultats d'accés i activitat dels centres poblacionals: el trànsit i els aparcaments (un 4,5%), la *brutor*, les façanes, les zones verdes i un problema que únicament és esmentat als nuclis antics i als ravals, la prostitució (en un 3,9% als nuclis antics).

Als ravals el principal problema és el *renou* (un 16%) seguit del tema dels gitanos, segons un 10% (s'ha de recordar que entre els ravals hi ha la Soledat sud que

està especialment caracteritzat en aquest sentit), fet que apropa més els ravals a les problemàtiques de les urbanes perifèriques tant consolidades com recents. En canvi, se semblen als nuclis antics pel que fa a una certa presència d'altres problemes relacionats amb l'ús del cotxe, aparcament i trànsit, que són seleccionats com a principal problema en un 4,5% de llars.

5.10. Percepció subjectiva de la situació social

La informació sobre la situació general de benestar percebuda, constituïda per l'avaluació de conjunt d'aspectes socials, culturals, de salut, etc., ha estat una de les principals mancances a les investigacions dels barris. En aquest estudi s'ha fet una anàlisi de conjunt de la percepció de benestar social a partir de quatre valoracions bàsiques: la valoració de la situació actual, la valoració amb relació a la generació precedent, la valoració amb relació als veïnats i la percepció del canvi en els propers anys.

Ja s'ha vist com perceben els habitants de les zones més vulnerables els problemes del seu lloc de residència. Però, com valoren la seva situació personal/familiar? La majoria la valoren com a regular (un 55%), i com a bona un 31%. Únicament un 8%

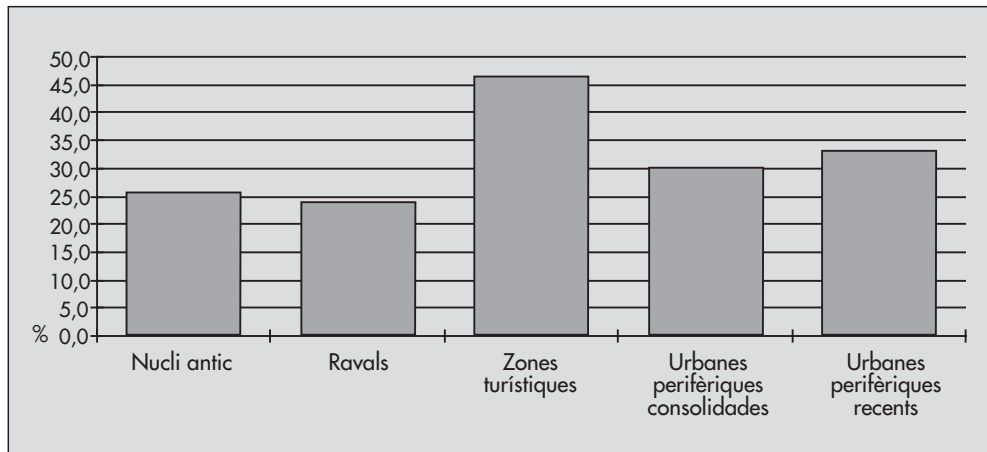
considera que és dolenta o molt dolenta. Aquesta qüestió ha estat contestada per la gran majoria dels entrevistats, però la proporció disminueix a mesura que es plantejen els altres aspectes més concrets del tema, com ara si la seva situació és millor o no que la dels seus pares, amb relació als veïnats, o en un horitzó més o manco proper (quadres 56 a, b, c, i d ap.).

La majoria dels entrevistats valoren la seva situació com a regular o bona.

La perspectiva més optimista es planteja quan es compara amb els pares o amb relació als pròxims cinc anys (en ambdós casos entorn d'un 40% respon positivament), i la més eclèctica quan es compara amb els seus veïnats, llavors un 57% troba que estan regular, com ells, i només un 19% que la seva situació és més bona.

Entre els residents dels diferents tipus de zona són els de les zones turístiques els que valoren més positivament la seva situació (gràfic 52). Fet que, d'altra banda, no deixa de ser cert, hi ha ocupació, ingressos i un futur extremadament mòbil; un 40% troba que la seva situació és bona i un 6,7% la valora com a molt bona (quan la mitjana és d'un 31% i d'un 4%). La situació regular és la més contestada sobretot

Gràfic 52. Entrevistats que tenen una valoració bona o molt bona de la seva situació.

als nuclis antics (un 68% quan la mitjana és d'un 55%). En canvi, les valoracions més definides en un sentit negatiu s'han contestat a les zones perifèriques, d'una manera especial a les més recents, on un 7,6% diu que la seva situació és dolenta i un 5,7% diu que és molt dolenta (quan la mitjana és, respectivament, d'un 6,6% i d'un 1,7%). I de bon segur que aquesta major definició té alguna cosa a veure amb l'estabilitat residencial, no és gent de pas, i en el caràcter socialment més homogeni d'aquests barris (són barris residencials de treballadors).

Quan la valoració és amb relació als seus pares la situació és una mica diferent, i és als barris de la perifèria consolidada on més es percep que la seva posició és millor o molt millor que la dels seus progenitors, en un 57,2% de les llars. El fet que trobin que la seva situació, en general, és més bé regular, però que alhora ha representat una millora substancial respecte als pares, s'ha d'entendre en relació a les característiques socials d'aquests barris, on tenen un pes important els treballadors poc qualificats, d'edat madura i immigrants. El record de les penúries i dificultats dels seus avantpassats és força present tot i que la seva situació també es percep com a no bona.

En segona posició, pel que fa a la visió optimista de la mobilitat intrageneracional, se situen les zones turístiques (un 49%). A l'altre extrem, és a les zones vulnerables de la perifèria més recent on es declara una pitjor valoració retrospectiva, només un 18,4% diuen estar millor que els seus pares (en cap cas molt millor); de fet, es tracta dels barris més joves, amb parelles amb fills petits i elevats graus d'instabilitat en l'ocupació, com s'ha pogut observar a través de les dades de l'enquesta però també del cens.²⁸

Pel que fa a la comparació amb els veïnats, predomina a totes les zones la resposta que no es troben ni millor ni pitjor sinó com ells, a excepció de les zones de la pe-

rifèria consolidada on aquesta resposta té menor entitat (un 47% quan la mitjana és d'un 57,1%); i precisament es tracta de les zones on hi ha una major integració al barri (més xarxa familiar i més participació en associacions), fet que permet suposar també una major relació comunitària. Per aquestes raons és on més proporció contesten que la seva situació és millor (un 31%).

En canvi, el reconeixement d'una situació comparativament negativa és més elevat a la perifèria recent; el 16,5% de llars entrevistades es consideren en pitjor situació que els veïnats (ho responen un 11% en el conjunt). I no per casualitat la proporció més petita d'aquest tipus de resposta negativa es dona a les zones turístiques on el desconeixement és major, com s'ha vist.

Finalment, la perspectiva de futur es viu amb l'esperança majoritària d'una millora en la situació (un 39,3%), i especialment a les zones demogràficament més joves i dinàmiques com ara les zones turístiques, on un 51,3% espera trobar-se en els propers cinc anys millor o molt millor que ara. Per contra, de nou és a les zones de la perifèria consolidada on es viu el futur imminent de forma menys positiva (un 25% creuen que es trobaran millor).

5.11. Els principals trets de la vulnerabilitat per tipus de zones

5.11.1. Els nuclis turístics

Del treball de tipus qualitatiu (observació morfològica, entrevistes a informadors claus) i dels resultats de l'anàlisi quantitativa (enquesta i fitxes) realitzats fins ara es poden deduir els trets centrals de les problemàtiques socials a les zones turístiques i la seva relació pel que fa a la dinàmica territorial d'aquests espais productius.²⁹

L'habitatge

Els informadors claus (bàsicament els treballadors socials de cada zona) han desta-

cat d'entre les problemàtiques més greus la manca d'habitatge (tant de lloguer com de compra). Són molt escasses les promocions públiques d'habitatges o els programes d'ajudes municipals per adquirir-los .

La vulnerabilitat amb relació a l'habitatge a les zones turístiques se situa sobretot als grans blocs d'apartaments, de reduïdes dimensions i deteriorats, no tant per la seva antiguitat sinó per la manca de manteniment. La gran majoria són apartaments de lloguer on resideixen famílies senceres, en no poques ocasions en condicions d'amuntegament i que acaben constituint infrahabitatges verticals molt característics. També en algunes zones turístiques més antigues s'hi troben habitatges unifamiliars o semisoterranis que es lloguen a les famílies treballadores. Ara bé, atesa l'heterogeneïtat de les zones turístiques, en termes quantitius, el tema de l'habitatge únicament es detecta per la importància comparativa del lloguer (i lloguers relativament elevats), la reduïda grandària i nombre d'habitacions de l'habitatge i pel pes dels processos de desnonament.

El perfil social

A les zones turístiques predomina una població jove i nascuda fora de la CAIB. També la població estrangera té una presència molt destacada tot i que, pel que fa als immigrants extracomunitaris, encara la seva localització és dispar.

Aquest tipus de zona constitueix una porta d'entrada a les illes per a la immigració més recent i, ateses les seves característiques d'intensa activitat, és el tipus de zona on la població presumiblement experimenta una major mobilitat. I es podria establir una hipotètica gradació com ara la següent:

- Als apartaments degradats immediats (situats per sobre) dels locals d'oci o fins i tot a les habitacions de pensions i hostals habilitats a aquests efectes s'hi pot trobar el col·lectiu de persones

amb major mobilitat (persones joves o de mitjana edat), però amb la característica compartida de ser majoritàriament persones soles.

- La residència de lloguer en apartaments degradats localitzats a carrers i àrees exclusivament residencials més bé respon a un perfil de famílies joves (amb fills o no) i amb considerable mobilitat. Els treballadors estacionals que han, més o manco, fixat la seva residència.
- La residència en habitatges antics (sobretot unifamiliars) degradats i especialment en semisoterranis pot parèixer més familiar i estable, amb menor mobilitat. Però, és en aquestes localitzacions on més hom pot trobar els col·lectius que depenen de les prestacions dels serveis socials (salari social i altres prestacions), i que responen per tant a un perfil de població immersa en una espiral d'exclusió. La seva estabilitat residencial no implica necessàriament una major capacitat de relació amb l'entorn comunitari, sinó precisament tot el contrari atesa la seva dependència.

En definitiva, a les zones turístiques els indicadors de vulnerabilitat segons la manca d'estudis, el treball (atur/precarietat) i els dèficits a l'habitatge no han destacat en comparació d'altres tipus de zona. La seva selecció ha obeït sobretot al pes de les relacions amb la justícia penal i de les problemàtiques de desnonament. S'ha considerat que ambdós aspectes reflecteixen de forma prou directa la vulnerabilitat en la qual es troben les persones i famílies que ho experimenten.³⁰

Problemàtiques i necessitats socials

Els resultats de l'enquesta confirmen l'escassa visibilitat de la vulnerabilitat en aquestes zones. Són les zones on s'han detectat menys necessitats i on els mateixos entrevistats perceben menys necessitat de suport. També són les zones on menys de

claren acudir als serveis socials (sempre si es compara amb la resta de zones vulnerables seleccionades).

L'escassa visibilitat de la vulnerabilitat en aquests espais és a causa, entre d'altres factors, de:

- a. Les característiques dels entorns altament productius i dinàmics on les xarxes de relació comunitària són molt febles i la mobilitat de la població elevada.
- b. El fet de tractar-se d'espais de producció on els hotels, la platja i els comerços i restaurants són la marca, el que tothom identifica o recorda d'aquestes zones.
- c. El discurs dels externs a la comunitat, dels altres que únicament hi estan un període, la temporada alta, i després se'n van, cosa que de cada vegada succeeix menys però que ha donat suport històricament a aquesta justificació de la consciència col·lectiva.

Els informadors han destacat d'una manera especial la problemàtica escolar i juvenil, en particular la del segment comprès entre els 14 i els 18 anys. Expulsats moltes vegades de l'àmbit escolar i amb treballs precaris no reconeguts, els joves disposen de temps, diners i oportunitats d'oci i de consum als innumerables bars i sales de màquines dels redols on viuen. La problemàtica juvenil i especialment la delinqüència i les toxicomanies són les "estrelles" en aquestes zones turístiques, el que es tradueix als indicadors d'incidència acumulada de l'empresonament i de la intervenció policial (pel que fa a Palma).

La intervenció pública en aquestes zones és esporàdica i dirigida bàsicament a preservar o a millorar la imatge turística. Així, quan es produeixen ocasionalment l'ocupació il·legal d'hotels o apartaments abandonats s'aporten ajuts monetaris puntuals que acompanyen el desallotjament més o manco diligent.

Integració i valoració del barri

Són zones on la integració/participació al barri és escassa (menor que a les zones urbanes perifèriques) i, en correspondència, el grau de coneixement dels problemes és molt feble. La valoració que fan de la zona on viuen és especialment positiva, potser per la manca d'implicació en les problemàtiques veïnals i també per la pròpia imatge de les àrees turístiques, dinàmiques, amb una abundant oferta per a l'oci (a la costa), i no estigmatitzades.

El problema número u del barri o zona és el renou, però gairebé no s'indiquen mancances, dèficits als equipaments, recursos o activitats. I, en canvi, a les entrevistes a informadors claus un dels principals problemes que es repeteixen sistemàticament a totes les zones analitzades és la manca d'atenció a la infància quan les mares treballen i l'escassa presència de guarderies i escoles infantils, així com també tot tipus de programes d'activitats consolidades i regulars per intervenir pel que fa al cas. De fet, de la desena de zones vulnerables de tipus turístic a Mallorca, únicament a dos nuclis hi ha guarderia pública i generalment hi ha diverses guarderies privades a cada zona, que estan obertes en temporada turística dotze o més hores. Tampoc és pròxima, en molts de casos, la presència dels serveis socials de base (s'han de desplaçar al nucli principal del municipi) i el mateix succeeix amb els centres de salut en algunes zones (per exemple a Cala Major i al Terreno).

Dinàmica actual i tendències previsible

En definitiva, si s'entén per zona vulnerable una àrea territorialment homogènia on destaca la pobresa econòmica o l'atur, les zones turístiques no compleixen aquests requisits i per aquesta raó són les grans oblidades dels plans dels serveis socials. Si per contra s'amplia la perspectiva als estils de vida, llavors brusquement emergeix una realitat distinta.

L'estil de vida a les zones turístiques és intrínsecament de risc: ocupació dels dos membres adults de la família i treball físicament esgotador, horaris d'estiu interminables, desarrelament de la població recentment immigrada però també (i potser més) de l'enquistada als cercles assistencials, i oferta consumista per als joves. Únicament així es pot entendre la situació: l'escassa probabilitat que els joves continuïn estudiant més enllà dels 17 o 18 anys i la forta presència de conductes relacionades amb el consum de drogues (SIDA, petits robatoris, etc.).

La tendència previsible és que sigui aquest perfil de vulnerabilitat el que més creixi en un futur proper, sobretot si es considera el progressiu envelliment de la planta hotelera i la presumible degradació d'algunes zones costaneres.

A més, les zones turístiques s'han convertit en un exemple paradigmàtic de la vulnerabilitat social més central al model productiu de les Balears, un model que genera al mateix temps riquesa econòmica i mancances greus d'ordre social. Són les zones vulnerables per excel·lència però no zones on es concentra l'exclusió.

5.11.2. Els ravals de les ciutats

Les principals conclusions que aporta l'enquesta, els indicadors de vulnerabilitat i la informació qualitativa, es poden resumir en:

L'habitatge

Les zones vulnerables dels ravals es caracteritzen per habitatges antics on el lloguer té un pes cada vegada major. Aquests habitatges tenen significatius dèficits estructurals i de dotacions i destaquen (juntament amb els nuclis antics) pel seu grau de deteriorament, insalubritat i manca de ventilació. També s'ha de destacar la menor presència de telèfon respecte als altres tipus de zona (a excepció dels nuclis antics).

El perfil social

Hi ha un acusat envelliment de la població amb un important pes de les famílies unipersonals i monoparentals. Majoritàriament, la població fa molts anys que resideix al mateix barri, amb un reduït pes d'immigrants recents.

L'elevada taxa d'atur i el fort pes de les ocupacions irregulars provoca que siguin les zones de ravals les que mostren un major nivell de precarietat laboral. Tot i la consideració anterior, la pobresa econòmica no és, en aquestes zones, especialment significativa en comparació d'altres zones vulnerables.

Hi ha una molt baixa qualificació acadèmica i professional tant de la població jove com del segment de població adulta-madura.

Problemàtiques, necessitats i serveis socials

La presència de llars amb situacions de necessitat és intensa (tot just per darrera de les zones perifèriques) i clarament superior a les llars en aquestes situacions de les zones vulnerables dels nuclis antics i zones turístiques. Aquest tret té el seu reflex en la percepció de necessitat de suport que tenen les famílies i en la utilització dels serveis, que segueixen la mateixa pauta; utilització significativa, lleugerament inferior a la de les zones perifèriques, però molt superior a la dels altres tipus de zona.

Integració, participació i valoració del barri

Als ravals es produeix un grau significatiu d'integració de la seva població al barri; sobretot destaquen les xarxes de relacions comunitàries (de parents i veïnats), més que les relacions associatives. De fet és el tipus de zona on més parents tenen al barri les famílies de les llars entrevistades; en canvi, la participació en entitats associatives del barri és menor que a les zones perifèriques, tant les consolidades com les més recents.

La percepció del barri és bona (és el tipus de zona on més persones afirmen que la valoren com a bona o molt bona). Es destaquen els renous i la presència de col·lectius conflictius com a principals problemes (entre els ravals hi ha la Soledat sud, molt caracteritzat en aquest sentit).

Tendències previsible

A les Balears, si les zones vulnerables de futur són les zones turístiques, el que es podria anomenar com a zones d'exclusió en el sentit d'identificades amb subcol·lectius determinats i estigmatitzats i més dependents dels serveis socials, s'han anat desplaçant des de les àrees més degradades dels nuclis antics cap a les barriades també degradades de l'eixampla i dels ravals, entre d'altres raons i principalment per l'important augment del preu del sòl i l'especulació disparada en què ens trobam. L'estigmatització del col·lectiu i les deficiències de l'habitatge són els dos trets centrals que augmenten en aquest tipus de zona.

En alguns casos, la seva proximitat als centres urbans genera un procés recent de reconversió com a nuclis d'oci o activitats comercials. En altres, el seu greu deteriorament aboca aquestes zones a intervencions públiques intenses per a la seva recuperació.

5.11.3. Àrees urbanes perifèriques consolidades

De la informació disponible, tant de l'enquesta com de les fitxes de secció i de la informació qualitativa, podem concloure els principals trets que distingeixen les zones vulnerables catalogades com a urbanes consolidades dels altres tipus de zones.

Perfil sociodemogràfic

Predomina la població madura i és important la vulnerabilitat relacionada amb la manca de formació a totes les edats. La manca de formació de les persones de menys de 40 anys entrevistades és alarmant i és la més greu si es compara amb els

altres tipus de zona vulnerable. Un 28% no té estudis. El grau de desqualificació de la població és especialment significatiu.

La vulnerabilitat a causa de les condicions del treball (atur-eventualitat) és inferior a la d'altres zones. L'enquesta ens mostra que són les zones on més destaquen les dificultats per a la inserció laboral dels més joves; l'accés a llocs de treball que requereixen d'un nivell formatiu mitjà o universitari queda restringit a sectors molt minsos de la població.

Un nivell d'ingressos més baix i un nivell d'intensitat de la pobresa (percentatge de renda del col·lectiu de famílies que no supera el 50% de la renda mitjana) important. És el segon tipus de zona (per darrera de les perifèriques recents) en proporció de famílies en situació de pobresa.

Problemes de salut i necessitats socials

És el segon tipus de zona pel que fa a la presència de llars amb necessitats socials. Però és el tipus de zona on, amb relació a les necessitats detectades, la necessitat de suport o d'atenció que declaren les persones entrevistades és menor. Hi ha una major cobertura dels serveis socials i una major presència d'usuaris dels serveis socials.

Coneixement i integració al barri

Es detecta, amb relació als altres tipus de zona, un major grau d'arrelament al barri. És el tipus de zona (juntament amb els ravals) on es declara tenir més familiars que resideixen al barri. També hi ha una major participació en associacions; més vida de barri. El major grau d'integració social, mesurat sobre la base de l'arrelament i la participació en associacions, es tradueix en avantatges vers la resta de la població

Tendències previsible de la dinàmica social

La desqualificació i la manca d'estudis es presenten com a forts llasts per a una millora de les condicions de vida. De fet, tal com ha quedat reflectit als indicadors de

vulnerabilitat i als resultats de l'enquesta, comparativament amb el conjunt de les àrees vulnerables, és el tipus de zona que presenta un menor nivell de canvi social. Aquesta idea es fonamenta en el supòsit d'una baixa mobilitat social intergeneracional i, per tant, en un patró molt consolidat de reproducció de classe social.

Aquestes conclusions ens duen a reflexionar sobre quines són les perspectives de futur de la població que resideix en aquestes zones, ja que totes les dimensions que han facilitat la integració social dels primers immigrants peninsulars, un mercat de treball estable i un sistema de seguretat social més accessible que l'actual, estan canviant.

En els darrers anys s'ha flexibilitzat el mercat de treball i s'han endurit les condicions per accedir a les pensions públiques contributives. Les conseqüències socials d'aquestes transformacions actuen de forma específica sobre les trajectòries laborals i la disponibilitat de recursos públics. La concentració de població treballadora en aquestes zones fa que siguin les més afectades per l'eventualitat i la precarietat, al temps que es dificulta l'accés a prestacions públiques. Aquests canvis, sens dubte, tindran major repercussió en els segments de població que resideixen a les zones urbanes consolidades.

A més, aquest tipus de barri pot entrar en un procés accelerat de degradació, si no hi ha intervencions públiques decidides de millora, ja que són pisos relativament antics i que requereixen força manteniment, i al mateix temps a mesura que s'envelleixen els propietaris dels habitatges el règim de lloguer s'estén. L'estigmatització es pot agreujar quan es reubiquen segments de població d'altres zones més degradades. Si aquesta reubicació no va acompanyada de polítiques integrals que generin un canvi substancial de les condicions de vida, tan sols es produeix un desplaçament territorial dels estils de vida i les activitats alegals. Aquest procés pareix que és el que s'ha donat al barri de Corea, a Palma.

D'altra part, els indicadors de presó ens diuen que la presència d'activitats il·legals en aquestes zones és important, i ho és especialment a Corea i a Son Gotleu, al temps que es dóna un elevat nivell de cobertura de prestacions de serveis socials. Aquest fet és indicatiu d'una certa tradició de treball de serveis socials a la zona, desprotecció del sistema de seguretat social, inestabilitat social, manca de mitjans de subsistència i, també, d'una major capacitat de la població resident en aquestes zones per beneficiar-se de les prestacions. El fet de tenir una relació més intensa amb la xarxa de serveis socials dota aquesta població d'habilitats socials suficients per fer rendible en gran manera aquesta relació.

5.11.4. Àrees urbanes perifèriques recents

La vulnerabilitat de l'habitatge

Es tracta de barris on predominen de forma absoluta els blocs de pisos, el que configura aquestes zones com a altament homogènies des del punt de vista morfològic. Urbanísticament són barris caracteritzats com a barris populars o obrers, clarament definits i concentrats. També és on se situen majoritàriament les promocions públiques més recents.

El règim de tinença de l'habitatge predominant és el de propietat, que amb freqüència es continua pagant a l'actualitat. Els preus dels habitatges són relativament baixos a causa de la caracterització del barri més que de les condicions dels habitatges. Finalment s'ha de dir que hi ha una certa presència de barraques als límits periurbans dels barris.

El perfil social

Es tracta d'àrees amb un perfil predominant de població "jove". Predomini de les llars amb nucli familiar on destaca la presència de fills en edat escolar. La proporció de gent gran i de llars de persones soles de

75 i més anys és inferior als valors del municipi. No són zones envellides.

Destaca respecte d'altres zones per una grandària mitjana de la llar superior i per la presència de llars amb tres generacions, i més concretament de padrins que viuen amb els fills o altres parents. Aquest fet és prou important pel que fa a les necessitats de suport que presenten aquestes famílies. També destaca per la importància de les llars monoparentals, sobretot de les que estan compostes de mare o pare amb fills i altres persones a la llar.

En aquestes zones predomina la població nascuda a altres comunitats autònomes. Es tracta de població estable amb anys de residència a la comunitat i que amb freqüència han passat a viure als nous habitatges (que han comprat) des d'altres zones de la ciutat.

La vulnerabilitat relacionada amb la manca de formació és especialment elevada, però el nivell formatiu dels més joves de 40 anys ha augmentat respecte al dels adults-madurs més que a altres tipus de zona. Segurament, aquest tret s'ha de relacionar amb les característiques de les zones. Les famílies joves instal·lades que han comprat recentment l'habitatge es troben, d'alguna manera, en trajectòries (molt fràgils d'altra part) ascendents.

Per acabar, s'ha de dir que són les zones on hi ha més concentració de famílies entrevistades situades per sota dels llindars de pobresa (severa i relativa) en comparació de les altres zones.

Problemàtiques, necessitats i utilització de serveis

Predominen les problemàtiques socials relacionades amb:

- Els joves aturats.
- Presència de col·lectius que generen conflictes socials: famílies multiproblemàtiques, població gitana amb dificultats d'integració social.

- Famílies monoparentals amb escassos recursos.

És el tipus de zona on hi ha més famílies entrevistades amb presència de situacions de necessitat. També és on més es detecten situacions greus de polinecessitats, especialment quan hi ha alguna persona gran a la llar dels fills o altres parents amb problemes de salut i manca d'autonomia.

Al mateix temps, són les zones on més correspondència hi ha entre les necessitats detectades, les necessitats percebudes i els serveis socials utilitzats. Hi ha més concentració de llars que declaren necessitat de suport o atenció i més proporció de les que han acudit als serveis socials.

És el tipus de zona on hi ha més entrevistats que valoren negativament la seva situació social i on declaren sobretot una situació comparativament pitjor que la dels seus pares i que la dels seus veïnats.

Participació i valoració del barri

Les respostes sobre participació en alguna associació reflecteixen una integració més elevada que a altres tipus de zones vulnerables, tot i que per sota de la de les zones perifèriques consolidades. Hi ha més activitats i cohesió de barri que a altres tipus de zones.

A les àrees perifèriques recents és on la valoració del barri és més negativa. El principal problema del barri, segons els entrevistats, és la qüestió dels "gitanos" i, en segon lloc, la preocupació per la droga. Per aquestes raons es pot parlar d'una certa estigmatització (en diversos graus) d'aquests tipus de zones.

Tendències previsible

La important dependència de les polítiques públiques d'habitatge (concentració d'habitatges de l'IBAVI) és una nota central en la definició de present i futur de les zones perifèriques de més recent construcció. Les polítiques urbanístiques que permetin fer bons equipaments i les polítiques de dinamit-

zació del barri (dinamització cultural però també comercial i productiva) són els elements clau per al seu desenvolupament.

La baixa capacitat endògena per fer front a les principals problemàtiques detectades tant per la precarietat laboral intensa com per l'existència de situacions multiproblemàtiques obliga a pensar en les intervencions externes de caràcter públic per tal de reconduir i dinamitzar els seu entorn econòmic i social.

En qualsevol cas, l'important grau d'homogeneïtzació social d'aquests barris fa possible pensar a curt i a mitjà termini en una potencialitat significativa de les associacions veïnals i socials com a instruments de col·laboració.

5.11.5. Nuclis antics

La vulnerabilitat de l'habitatge

Les zones vulnerables dels nuclis antics que s'han analitzat es caracteritzen pel seu deteriorament urbanístic i dels habitatges, el que ha afavorit que, tot i que les zones estiguin en llocs privilegiats dels nuclis urbans, es produís un allunyament de la població.

Hi ha una acusada presència de lloguers a preus baixos i en relació a les deficients condicions dels habitatges. Les condicions mínimes estan, en general, cobertes (aigua corrent, WC amb dutxa, electricitat) però destaquen les carències d'il·luminació natural, ventilació i la insalubritat, que afecten entre un 10 i un 15% de les llars entrevistades. D'acord amb aquestes dades, el grau de deteriorament és també important així com la presència de barreres arquitectòniques, sobretot als accessos.

Perfil sociodemogràfic i integració/valoració del barri

Són zones heterogènies socialment ja que hi resideixen:

- a. Antics residents, població envellida, amb freqüència sola.

- b. Nous residents que resideixen als habitatges rehabilitats, amb nivells socioeconòmics mitjans-alts.
- c. Nous residents que ocupen els habitatges de lloguers baixos i amb deficients condicions d'habitabilitat, edificis que no tenen un manteniment mínim per part dels propietaris en espera de la seva venda.

Les zones vulnerables dels nuclis antics atreuen, per tant, població recentment immigrada i poc integrada a la societat illenca i, al mateix temps, són àrees sobreenvellides on destaca la importància de les llars unipersonals de gran.

És el tipus de zona on a les llars entrevistades es tenen menys familiars al barri. També és el tipus de zona on els entrevistats menys formen part d'alguna associació.

El nivell de coneixement dels problemes del barri és menor i potser això influeix en el fet que la seva valoració del barri sigui bona en comparació d'altres tipus de zona. Els principals problemes del barri, segons els entrevistats, són la droga, els renous i la delinqüència.

Vulnerabilitat social

Les característiques urbanístiques de la zona, carrers estrets, baixos lloguers..., han facilitat l'aparició de la venda de drogues i espais per al consum, així com la prostitució.

La principal problemàtica social detectada (a través de la informació quantitativa i qualitativa) està generada per:

- a. La important presència de persones grans: aïllament social, solitud.
- b. La manca de formació i l'analfabetisme funcional (a la gent gran i als nous col·lectius d'immigrants). Escassos recursos personals per afrontar les situacions de crisi.
- c. Població gitana amb dificultats d'integració social
- d. Activitats il·legals i prostitució.

Tendències previsible en la dinàmica social

Els nuclis antics tendeixen a rehabilitar-se des del punt de vista urbanístic més que des de la perspectiva social; en conseqüència, és previsible que tendeixi a incrementar-se la heterogeneïtat social en aquestes àrees que progressivament expulsaran els seus antics residents a mesura que els edificis vells i degradats siguin comprats, rehabilitats o fets de bell nou. Per les mateixes raons, és lògic que restin microàrees molt degradades (blocs de cases abandonades, en espera de començar obres, etc.) que s'utilitzin com a «dormideros» o llocs per al consum i la venda de droga a petita escala. Aquestes situacions, no cal dir-ho, poden traduir-se en una agudització de les problemàtiques socials i de les queixes dels veïnats (quan els veïnats han adquirit ja cases i pisos rehabilitats). És previsible una major acció associativa amb relació a aquestes problemàtiques.

Tot i així, la degradació a les àrees centrals més antigues tendeix a augmentar als pobles més allunyats de la costa i de l'activitat turística, com és el cas d'Inca (on la rehabilitació del centre no ha pres la força d'altres indrets).

En definitiva, tot i que les àrees més vulnerables, avui per avui, es troben als nuclis antics (especialment a Palma o a la vila d'Eivissa), la dinàmica actual permet pensar en un desplaçament de les problemàtiques cap a altres zones (com ara els ravals i eixamples i les urbanes consolidades), encara que la persistència de microàrees molt degradades continuarà atraient segments de població marginada i en particular els immigrants amb menys recursos (en termes econòmics però no en termes de relacions prèvies) que arribin a les illes.

NOTES

(1) El model d'enquesta que s'ha emprat està basat en el d'altres investigacions: l'estudi de demanda d'habitatge social, realitzat a Palma per LL. BALLESTER, P. BELLOD I J. SANTIAGO, *Investigació sobre la demanda de vivenda social en el terme municipal de Palma*, Patronat Municipal de l'habitatge, Ajuntament de Palma, 1992; l'enquesta de necessitats

socials a la Comunitat Foral de Navarra, realitzada per M. AGUILAR I M. LAPARRA, *Exclusión social en Navarra*, Universidad Pública de Navarra, 1998. I també hem considerat, entre d'altres, el model de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística i el de l'Enquesta Sociodemogràfica del mateix Institut del 1991. A l'apèndix metodològic es presenten les característiques tècniques, la distribució de la mostra i el qüestionari.

(2) És el cas de Vives Llull de Maó, on la forta estigmatització ha impossibilitat trobar enquestadors decidits a entrevistar les famílies d'aquella zona.

(3) Veg. BALLESTER, LL. «Les noves formes de família a Mallorca». *Alimara* 41, 1998, p. 63-69.

(4) SOLSONA, M.; TREVIÑO, R. *Estructuras familiares en España*. Instituto de la mujer, Ministerio de Asuntos Sociales, 1990. 128 p.

(5) Veg. ANGEL, R.; TIENDA, M. «Determinants of extended household structure: cultural pattern or economic need». *American Journal of Sociology* 87, 1982, p. 1360-1383.

(6) CARBONERO, M. A., *op. cit.*, p. 69-70.

(7) En aquest mateix estudi es va poder comprovar que la forma de convivència majoritària entre les famílies extenses, la del matrimoni amb fills i amb ascendents, té una incidència major a Espanya quan la llar s'organitza a partir del treball per compte propi (autònoms i empresaris), mentre que a les famílies dels treballadors no qualificats es detecta una major presència relativa d'altres formes més secundàries de convivència amb altres familiars, com és el cas dels matrimonis sense fills (i ascendents o altres parents) i el de les mares soles amb fills (i ascendents o altres parents).

(8) També és el tipus de zona amb més proporció d'altres formes de llar, un 3,1%.

(9) La normativa vigent considera com a família nombrosa la que té tres fills o més. Si hi ha fills amb alguna disminució el nombre es redueix a dos fills.

(10) PALAFOX, J.; MORA, J. G.; PÉREZ, F. *Capital humano, educación y empleo*. València: Fundación Bancaja, 1995.

(11) Veg. CARBONERO, M. A., *op. cit.*

(12) S'ha de tenir present que les noves ocupacions a les Balears impliquen una qualificació educativa fins a l'EGB o equivalent en un 71,2%, quan la mitjana espanyola és d'un 56%. Vegeu CARBONERO, M. A. *Família, estudis i treball. El procés d'emancipació dels joves a les Balears*. Palma: Govern balear, 1998. 80 p.

(13) A un 26,7% de llars de la perifèria consolidada hi ha almenys un jubilat i aquest és el percentatge més elevat d'entre tots els tipus; hi ha un 6,4% de diferència respecte del conjunt de la mostra.

(14) La renda disponible neta per al 1998 i per a les Illes Balears s'ha estimat en 97.361 pessetes per

persona i mes. Així, el llindar de pobresa del 50% se situa en les 48.680 pessetes per persona i mes.

(15) La prova estadística emprada per establir associacions estadístiques entre variables és la dels residus ajustats estandarditzats. La interpretació d'aquesta prova és molt senzilla: tot valor que supera l'1,6 mostra associació significativa entre les categories d'una variable; si presenta valors negatius l'associació és inversa; si són positius és directa. Com més gran és el valor, més associació hi ha. El residu ajustat estandarditzat és de 7,8 i 4,3, per als dos intervals inferiors d'ingressos.

(16) El debat sobre la idoneïtat de les escales d'equivalència és prou ampli. Tot acceptant la seva necessitat (el consum d'una família és sempre inferior a la multiplicació lineal de la renda individual pel nombre de persones, ja que existeixen economies d'escala i consums compartits), no existeix un acord unànime sobre quina és la millor escala. La coneguda com escala d'Oxford ha rebut moltes crítiques ja que es considera insuficient i que expressa de forma deficient la pobresa de les unitats familiars nombroses. Una escala d'Oxford alternativa, esmentada per l'INE, planteja uns valors de 0,5 per als adults i de 0,3 per als joves de menys de 15 anys. Vegeu INE. *Encuesta de Presupuestos familiares, Desigualdad y Pobreza en España, 1998, p. 25.*

(17) D'aquesta manera es podria establir una comparació amb els resultats de l'estudi presentat per EDIS, per encàrrec de Càritas, *Las condiciones de vida de la población pobre del Archipiélago Balear*. Fundación Foessa, 1998.

(18) S'ha de recordar que aquestes consideracions es fan a partir d'una estimació de pobresa basada en una escala d'equivalència diferent a la utilitzada a l'estudi de Càritas. Si es comparen amb termes homogenis, a les zones vulnerables urbanes perifèriques recents el nivell de pobresa del 50% arribaria a afectar un 45% de les persones i la pobresa severa un 22,7% de les persones residents en aquests barris.

(19) A excepció de l'electricitat, de la qual no disposen un 1,1% de les llars entrevistades, molt semblant al 0,8% que aporta el Cens per a les Balears.

(20) Els valors sobre grau de deteriorament s'han d'interpretar en termes de comparació entre zones sense que el volum resultant es pugui comparar amb altres fonts d'informació. Es tracta de la visió de l'enquestador sobre el deteriorament que afecta un 22,2% de les llars entrevistades. El concepte d'estat de conservació defectuós, segons l'INE (Cens d'habitatge), afecta un 5% dels habitatges de les Balears.

(21) O el que és el mateix, a un 17,5% del total de llars hi ha més d'una necessitat detectada pels entrevistadors.

(22) Es demana que hagi estat ingressat més d'una setmana.

(23) El que es pot comprovar a partir de les fitxes amb els indicadors de cada zona.

(24) Per exemple, les que han tingut lloc al Polígon de Llevant a Palma.

(25) És normal que a pesar de valorar el barri o zona com a més negativa a les perifèries més recents, la seva joventut fa que la idea de canviar de barri es plantegi menys. Recordau que la majoria dels entrevistats està pagant el pis.

(26) S'ha de recordar que entre les zones d'aquest tipus hi ha els habitatges de Corea, que constitueixen avui en dia el nucli més clar dins Palma d'assentament de població gitana.

(27) S'han entrevistat 132 llars al Polígon de Llevant i 26 a la zona perifèrica d'Alcúdia (Alcúdia-Mal Pas). L'altra àrea urbana perifèrica, els habitatges de Vives Llull a Maó, ha presentat múltiples problemes per dur a terme les enquestes programades i finalment s'han hagut de suspendre.

(28) També és la zona on hi ha gairebé la meitat de les llars que no contesten aquesta pregunta (un 48,7%), davant de l'11,2% de no-resposta, en general.

(29) Una aportació específica important sobre la vulnerabilitat a les zones turístiques és el treball de C. GARCÍAS GARÍ, *L'exclusió social a les àrees turístiques degradades de la badia de Palma* (1999), que va merèixer una beca d'investigació social per part de Sa Nostra, Caixa de Balears.

(30) Encara que el lligam amb la zona en qüestió sigui força dèbil atesa la seva mobilitat.

6.1. Línies bàsiques d'intervenció

Com hem vist als capítols anteriors, el sistema actual de protecció social presenta algunes llacunes pel que fa a la protecció de determinades persones que pateixen greus situacions de precarietat, pobresa i desprotecció.

Els esforços fets durant els últims anys, des del 1995,¹ en la creació del sistema públic per part de les administracions locals, insulars i autonòmiques, no han pogut resoldre l'exclusió dels mecanismes ordinaris de protecció de determinats col·lectius marginals. Podem dissenyar una geografia de la protecció sobre la base de tres categories:²

- a. Els ciutadans que es beneficien de l'assistència sanitària a càrrec de l'Estat, de pensions i serveis socials de la Seguretat Social per raó de les cotitzacions prèvies.
- b. Els ciutadans que es beneficiaran de la Seguretat Social a causa de vellesa o minusvalidesa, les despeses dels quals es cobriran amb el pressupost de l'Estat mitjançant les pensions no contributives.
- c. Els ciutadans que, en no estar protegits ni pels diferents règims contributius de la Seguretat Social ni per les pensions no contributives, estaran atesos pels programes de Rendes Mímines d'Inserció (més conegut com a "Salari social") que han estat desenvolupats per les administracions de les comunitats autònomes, sense ajuda de l'Estat.

En la mesura que han crescut els factors de risc hi ha col·lectius, com ara els aturats de llarga durada, les famílies monoparentals i els joves amb càrregues familiars, que són cada vegada més vulnerables fins el punt que corren el perill de fer-se crònics; per això la importància ja no sols d'oferir

noves oportunitats sinó de plantejar estratègies de discriminació positiva per tal de permetre la seva accessibilitat i incorporació efectiva als respectius sistemes de benestar. En aquest sentit, aquesta proposta de línies estratègiques comporta elements de bel·ligerència contra la pobresa, lògicament sotmesos als actuals criteris del treball social.³

6.1.1. Per què un Pla integral?

Com ja hem plantejat a la definició del marc teòric d'aquesta investigació i com ha posat de manifest l'evidència empírica a les zones estudiades, el plantejament d'actuació ha d'assumir la forma del Pla Integral, que inclogui una important varietat d'intervencions. Ara es poden establir les orientacions bàsiques d'aquests plans integrals, però a la seva formulació concreta s'ha de tenir present que han de ser plans de treball conjunts de tots els agents implicats:

- a. Administracions territorials (govern, consells i mancomunitats o ajuntaments).
- b. Entitats socials sense ànim de lucre (CÀRITAS, associacions de veïnats, AMPA, etc.).
- c. Altres agents socials (sindicats, associacions empresarials, etc.).

Els plans integrals han d'expressar una voluntat de futur, definida mitjançant **escenaris de futur**, que s'haurà de fer realitat a partir del compromís de totes les institucions i entitats implicades a la zona. **Cada zona ha de tenir el seu propi Pla integral** fonamentat en el diagnòstic, però també negociat i consensuat entre tots els implicats. **Els plans integrals han de ser temporals**, definits a quatre anys o vuit, per tal de no fer dependent la zona de l'actuació pública i per tal d'aconseguir que els objectius temporalitzats es puguin complir dins dels terminis establerts.

Ha de ser, segons el nostre criteri, un model en què **l'administració assumeixi la responsabilitat en la garantia dels drets** dels ciutadans, que caldrà fer efectiva a partir de la cooperació públic-privada per dinamitzar i multiplicar la capacitat de resposta dels serveis socials. Això significa que els poders públics no són només "notaris" dels acords entre els agents socials ni només els que aporten els recursos. Han de ser protagonistes directes i impulsors de les actuacions.

També ha de ser un model que **impliqui a nous agents** i potencii la seva capacitat d'**acció solidària** per assolir noves fites de benestar. En definitiva, per fer dels barris vulnerables zones més integrades i integradores, amb la solidaritat activa de tots els ciutadans i ciutadanes, s'ha de:

Construir un model de serveis socials, per a desenvolupar en zones d'atenció preferent, basat en la responsabilitat pública que vertebrï la cooperació pública i privada, fomenti l'acció cívica i optimitzi la gestió dels recursos humans.

6.1.2. Objectius centrals

El model que s'ha de desenvolupar per a fer front a situacions extremes de precarietat parteix de l'afirmació de la **responsabilitat pública del sistema de serveis socials locals**, com a garantia del dret dels ciutadans i de les ciutadanes, però també del **reconeixement de la capacitat d'acció de les entitats socials**. I afirma la voluntat de:

- **Síntesi integradora entre públic i privat**, no de contraposició ni de substitució, sinó de complementarietat.
- **Potenciar la implicació del conjunt de la societat** per assolir noves fites de benestar, tot enfortint la capacitat de les associacions i entitats d'iniciativa social en la prestació de serveis, fomentant la creació de noves iniciatives i la implicació de nous agents econòmics i socials.

- **Mantenir l'administració com a garantia dels drets socials dels ciutadans**, definint el conjunt de serveis i actuacions com de responsabilitat pública.
- **Potenciar l'administració local** com a referent d'aquest model.

Des d'aquest convenciment, la cooperació es converteix en un element bàsic del model de serveis socials que desitgem i que ha de permetre assolir nivells més alts de benestar. A partir d'aquest marc general es defineixen tres objectius centrals del conjunt de l'actuació a desenvolupar:

1. Crear una **xarxa de protecció** de recursos socials i de prestacions econòmiques que garanteixi de forma creixent una cobertura mínima a totes les persones que es troben en situació de greu necessitat social (múltiples factors associats).
2. **Articular tots els recursos** existents orientats a la solidaritat tant els que depenen de les administracions públiques com els de la iniciativa social.
3. Garantir la **coherència global de totes les mesures** que s'estan aplicant per tal de combatre la precarietat i l'exclusió **en barris i zones seleccionats com a d'atenció preferent**. Això significa el desenvolupament d'**actuacions integrals** en cada barri (econòmiques, urbanes, socials, educatives, culturals i sanitàries).

6.2. Eixos estratègics

Aquests objectius han d'abordar-se des d'una clara identificació dels àmbits de necessitat. El conjunt d'intervencions han d'intentar actuar sobre tres tipus de carències que es troben relacionades, s'autoalimenten i s'agregen per un efecte acumulatiu:

- La manca de qualitat de vida que es manifesta en la desestructuració ambiental, en l'absència d'una xarxa protectora i en el deteriorament de la convivència.

- La falta de recursos que afecta les persones que manquen dels mitjans suficients amb els quals atendre les necessitats bàsiques i assegurar llurs responsabilitats socials i familiars.
- Les dificultats per accedir als sistemes de benestar social: sanitat, subsidis, habitatge, educació.

Hi ha una interrelació entre les distintes mancances i una acció recíproca entre elles; per això, les mesures han de ser integradores.

Una vegada aclarit això, i com un primer pas per a la concreció d'aquests objectius, es defineixen tres eixos estratègics que es consideren fonamentals per avançar en la consolidació d'aquest model, i orientar l'acció social front a la precarietat.

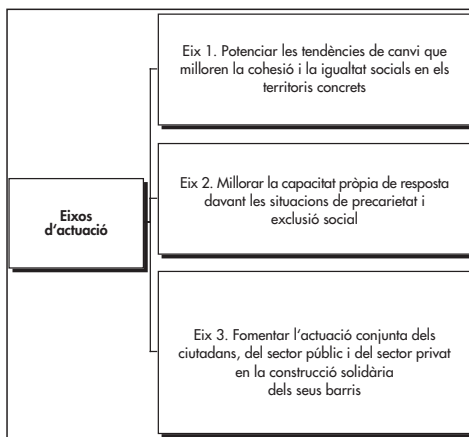
EIX 1. Potenciar les tendències de canvi que milloren la cohesió i la igualtat socials en els territoris concrets a partir d'actuacions específiques i diferenciades.

EIX 2. Millorar la capacitat de resposta davant les situacions de precarietat i exclusió social. Per aconseguir l'eficàcia es necessari pensar, planificar i executar les accions adreçades a la inserció social i laboral en una perspectiva interdepartamental i des d'enfocaments metodològics integrals i interdisciplinaris.

EIX 3. Fomentar l'actuació conjunta dels ciutadans, del sector públic i del sector privat en la construcció solidària dels seus barris.

L'aprovació d'un pla d'actuació és el punt de partida, condició necessària però no suficient. Les prioritats que s'han definit conjuntament s'han de desenvolupar conjuntament; les entitats i institucions que en formen part s'han de comprometre en l'àmbit de les seves competències, de la seva capacitat d'actuació, a posar-se al servei d'aquest projecte col·lectiu⁴.

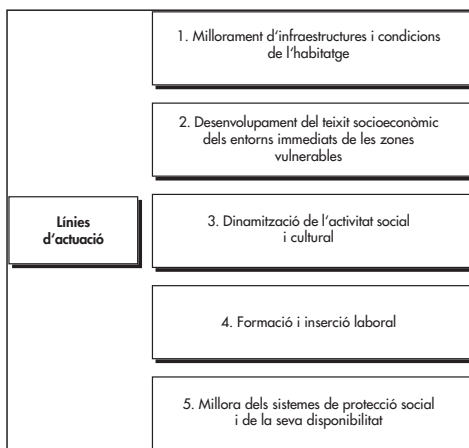
Aquests eixos estratègics es poden traduir en cinc grans línies que s'han d'adaptar, tot seguint els plantejaments presentats abans, a la realitat i dinàmica sociocultural de cada zona.

LÍNIA 1. Millorament d'infraestructures i condicions d'habitatge

1.1. Una de les condicions bàsiques per a poder desenvolupar la resta d'accions en els barris d'atenció preferent, és la **disponibilitat d'infraestructures adequades** (asfaltat, recollida d'aigües brutes, aigua corrent, enllumenat, eliminació de barreres arquitectòniques, etc.). Moltes de les zones considerades a l'estudi pateixen greus mancances en algun d'aquests aspectes.

1.2. Igualment cal considerar **accions de rehabilitació i acondicionament**, d'iniciativa pública, per als habitatges en condicions d'habitabilitat molt deficientes, els dits "infra-habitatges".

1.3. El fenomen del **barraquisme** respon a un procés en el qual intervenen múltiples elements de distinta índole: socials, econòmics, culturals, etc. Les famílies que hores d'ara viuen en aquestes condicions, a més d'estar patint una pobresa severa, desenvolupen unes activitats laborals considerades com a degradants (recollida irregular de ferralla i cartró, prostitució de carrer, etc.).

Les distintes alternatives d'habitatge haurien d'anar acompanyades d'un imprescindible treball d'acció social integral i coordinat que possibilités la responsabilització d'aquest col·lectiu en l'exercici de la seva promoció social i desplegament cultural, i també el control professional dels riscos que aquestes **actuacions de re allotjament** puguin computar-hi.

El disseny integral de les **accions de suport del barraquisme** ha de preveure l'entorn social advers i rebutjador que rodeja les possibilitats de solució i les característiques culturals irrenunciables que posseeix aquesta població, particularment el col·lectiu gitano.

El caràcter promocional de les accions, més enllà dels seus aspectes merament assistencials, exigirà dissenyar estratègies socials que permeten superar la sectorització o parcialització del problema i avançar cap a una promoció harmònica i equilibrada dels habitants actuals de les barraques.

LÍNIA 2. Desenvolupament del teixit econòmic dels entorns immediats de les zones vulnerables

Aquestes accions promocionals s'han d'articular amb un procés de desenvolupament econòmic i normalització de totes les zones considerades. Algunes de les accions que es podrien desenvolupar són les següents:

2.1. Projecte de **suport al comerç local**, de barriada, amb la finalitat d'evitar una estructura urbana i social de barris especialitzats. A cada barri s'hi ha de trobar allò que és necessari per a la vida quotidiana, i

el comerç és, sens dubte un element central d'aquesta proposta de dinamització.

2.2. Suport a la petita i mitjana empresa

- Assistència tècnica a la creació i consolidació d'empreses d'auto-ocupació.
- Viver d'empreses per a la creació i consolidació de petites i mitjanes empreses.

2.3. Potenciació de **mesures d'economia social i auto-ocupació**, especialment de creació de cooperatives per desenvolupar aquelles activitats que són pròpies de determinats col·lectius: serveis personals, artesania, venda i comercialització, restauració, etc. Projecte de **suport i d'estudis de desenvolupament econòmic local**.

2.4. **Descentralització de les activitats públiques**, amb presència creixent als barris de departaments administratius o serveis, trencant amb la dinàmica actual de concentració en àmbits especialitzats (campus universitari, polígons industrials, etc.).

LÍNIA 3. Dinamització de l'activitat social i cultural

3.1. Desenvolupament d'accions i equipaments socioculturals

Totes les actuacions que s'han de desenvolupar han d'assumir la forma d'iniciatives socials i culturals, però una de les mancances més greus és la falta d'espais col·lectius per tal d'articular les iniciatives (educació d'adults, activitats d'esplai per als més joves, etc.). Una de les concepcions generals per tal de desenvolupar aquest projecte és la del barri educatiu:

Seguint el model de la ciutat educativa es planteja l'adaptació a un nivell territorial més proper i fàcil de gestionar i mobilitzar les poblacions implicades.

Barri Educador és un programa de caire formatiu permanent i no formal. Per tal de desvetllar actituds participatives i transformadores, s'ha de compartir, establir una relació horitzontal amb les entitats de tot tipus.

Parteix de la base que s'ha de treballar en xarxa amb la resta d'entitats del mateix territori per arribar a fer-ho a nivell municipal. S'ha de treballar als barris amb un doble objectiu. El primer d'ells és la reinvençió o replantejament de la democràcia participativa, que es construeix fonamentalment amb experiències pràctiques i, concretament, en l'àmbit del barri. El segon, és l'autèntica millora de la qualitat de vida (terme que conté dos elements: un d'ells lligat a conceptes de cobertura de necessitats bàsiques... i un altre que fa referència a com interactuem amb els nostres conciutadans, amb el territori que ens envolta i amb les administracions).

Entre d'altres, les actuacions a desenvolupar són: **formació continuada**, foment d'**educació d'adults**, des de la perspectiva d'una actitud crítica respecte de la realitat i del foment d'actituds participatives; **activitats d'esplai** per als més joves.

3.2. Reforçament de les estructures de coordinació i participació

Creació de xarxes inter-associatives i desenvolupament de noves formes de participació. Aplicant un model conegut com a *Nuclis d'Intervenció Participativa* (NIP). Parteixen de l'experiència dels NIP a Alemanya i Euskadi, en les quals per tal de definir les prioritats, tant de les necessitats com de les intervencions a desenvolupar, es seleccionaven, aleatòriament, un 5% de persones del barri (joves i adults), als quals s'els demanava la participació en debats amb responsables d'entitats i administració per arribar a consensos bàsics.

Una passa prèvia és aconseguir muntar una taula d'entitats per tal de garantir que el procés que s'ha d'iniciar tindrà garanties de participació.

Les 4 garanties que s'han d'imposar a l'hora de realitzar els NIP's són:

- En primer lloc: **informació** molt ample sobre diagnòstics previs, sobre el procés i sobre les conclusions.

- En segon lloc, la **representativitat**. Ha d'aver una mostra de veïns que representi tots els grups socials de cada zona, ja que aquestes poblacions es caracteritzen per una manca de teixit associatiu o de xarxa social.
- En tercer lloc, la **neutralitat**. Per recuperar la confiança del ciutadà en l'Administració, s'han de fer amb la màxima garantia de transparència.

En quart lloc, s'ha de **saber què pensen realment els veïns** dels temes més transcendents del Pla Integral.

3.3. Optimització i millora dels recursos públics d'àmbit comunitari

L'existència a moltes de les zones vulnerables estudiades de recursos públics infrautilitzats posa de manifest la necessitat de cercar mesures que facin possible una major optimització, fet que passa, en molts casos per una millora en la coordinació entre diverses administracions.

Aquesta necessitat és evident pel que fa a instal·lacions ubicades en centres escolars (aules, biblioteques o instal·lacions de tipus esportiu) instruments de primer ordre per a les activitats d'àmbit comunitari.

LÍNIA 4. Projectes de formació i inserció laboral

El conjunt d'aquest projectes s'ha de basar en el desenvolupament d'estratègies preventives a favor de grups de risc. Per mitjà de mesures sociolaborals s'ha de fomentar la incorporació d'aquestes persones als sistemes ordinaris. Alguns d'aquests projectes podrien ser els següents:

4.1. Foment de pactes territorials per a l'ocupació

En compliment de les directrius establertes per la Unió Europea en matèria de polítiques d'ocupació per a l'any 2000 es considera oportú centrar les prioritats d'actuació en la

millora de la capacitat d'inserció professional i la lluita contra la precarietat laboral:

- a. Combatre la desocupació de col·lectius específics (fonamentalment dones, joves i aturats de llarga durada⁵) amb la seva integració estable en el mercat de treball.
- b. Fer efectiva la substitució progressiva de polítiques passives per mesures actives i plurals de formació i adaptació estable als llocs de feina, i
- c. Promoure un mercat de treball obert a tots, amb especial atenció a les necessitats de persones amb discapacitat i altres grups i individus desfavorits o en situació d'exclusió.

Els principis anteriors demanen de les actuacions públiques i dels agents socials i econòmics uns canvis en les línies generals d'intervenció en relació a la millora de la qualitat de la inserció laboral:

- Mobilització de les experiències i coneixements d'un ample ventall d'agents que ocupen una situació preferent per identificar problemes i necessitats locals i sectorials.
- Enfortir l'articulació i integració de les necessitats de les empreses i sectors econòmics amb les accions de formació i inserció.
- Garantir la connexió entre agents, organismes i recursos humans que intervenen en els territoris concrets: **foment dels pactes territorials per a l'ocupació** en el sentit definit en els models europeus.
- Desenvolupament de metodologies actives d'acompanyament i tutorització dels nous emprenedors, en especial de la micro-empresa.

4.2. Incorporar als serveis socials locals canals d'informació d'oferta de treball en l'àmbit més pròxim.

Massa vegades els serveis socials de la zona o barri han viscut al marge del procés

real d'inserció laboral i han treballat fonamentalment la situació personal i convivencial de les persones aturades. La creació de borses de treball ajustades a les necessitats específiques mostra un grau d'eficiència i efectivitat important des d'una base pròxima i en el marc d'un procés de treball ja encetat.

4.3. Xarxa d'Agents d'Acompanyament a la Inserció laboral

Es tracta de crear instruments que facilitin el procés d'inserció a col·lectius especialment dificultats per a fer front a les exigències del mercat de treball. Siguin agents professionalitzats o voluntaris, poden col·laborar en facilitar la motivació i en el seguiment dels processos d'inserció⁶.

4.4. Accions de lluita contra la deserció escolar

La necessitat de les accions formatives per a la millor inserció laboral troba un primer obstacle en les elevades taxes d'abandonament de l'ensenyament reglat obligatori que es produeix a les zones vulnerables. Aquest fet posa a un primer nivell la posada en marxa de mesures que facilitin la integració del sistema educatiu amb la formació ocupacional.

En aquest sentit, la Unió Europea ha fixat com un dels objectius bàsics per a l'any 2000 el de millorar el trànsit de la vida escolar a la vida laboral tot facilitant instruments formatius alternatius, d'abast molt local, ajustats a les necessitats concretes de cada territori.

LÍNIA 5. Millora dels sistemes de protecció social i la seva disponibilitat

5.1. Projecte d'**accessibilitat als recursos i prestacions**. Desenvolupar l'accés als recursos socials que garanteixin, si més no, uns mínims de qualitat de vida i que estaran orientats a les persones o unitats de convivència

que tenen greus dificultats per accedir als sistemes ordinaris, la protecció dels quals és insuficient per desenvolupar l'autonomia personal i assegurar les responsabilitats socials i familiars. En alguns casos el millorament de l'accés es basarà en un treball de motivació i seguiment, en altres casos consistirà en l'adaptació de les mesures a les condicions de precarietat i exclusió extremes.

5.2. Completar l'**articulació del sistema de serveis socials local** de responsabilitat pública fonamentat en la cooperació públicoprivada per tal d'optimitzar els recursos socials existents i garantir la màxima proximitat als usuaris de les zones en risc.

5.3. **Coordinar a l'àmbit local els serveis socials amb els altres sistemes de benestar social** per tal de donar el màxim d'eficàcia a les diverses intervencions: els professionals del centre de salut, els ensenyants dels centres escolars, els clubs esportius, les administracions competents en matèria d'habitatge, les oficines i agències de col·locació, etc..

En aquest sentit, seria oportuna la creació a cada barri o zona vulnerable d'una Coordinadora d'Entitats ciutadanes amb la participació dels diversos grups de l'administració afectats⁷.

6.3. Prioritats d'actuació en cada un dels cinc tipus de zones

El primer punt de partida de qualsevol iniciativa d'intervenció parteix del fet que tots els barris estudiats, inclosos a les diverses zones, s'han de reconèixer com a "**Àrees d'acció preferent**". Això significaria l'acceptació de què es tracta de zones a les quals l'administració pública ha de prestar una atenció suplementària a la ja desenvolupada des de els seus serveis, siguin socials, sanitaris o educatius⁸.

Segons la tipologia de zones, es pot parlar de cinc tipus diferents:

1. Cascs històrics

2. Àrees urbanes-centrals. Arravals i exemples.
3. Àrees turístiques
4. Àrees urbanes-perifèriques. Barris consolidats.
5. Àrees urbanes-perifèriques. Zones perifèriques recents.

Com s'ha posat de manifest al llarg de l'estudi, hi ha una sèrie de deficiències que són comunes a totes aquestes zones, com el deteriorament de les infraestructures, la baixa qualitat dels habitatges o les mancances de recursos. Però també es poden identificar situacions específiques, relacionades amb el tipus de població que les habita o amb la seva situació a la trama urbana (funcions assignades, capacitat de comunicació, oportunitats de futur, etc.).

Aquestes similituds i diferències obliguen a adaptar les propostes apuntades abans, de tal manera que el procés de reflexió sobre els plans integrals de zona estigui ja orientat. Per fer aquesta adaptació es presenten breument les principals indicacions en cada tipus.

6.3.1. Cascs històrics

Les necessitats més greus es poden resumir en tres temes que constitueixen els fils centrals sobre els que articular les línies prioritàries d'actuació:

a. El problema de la població envellida en situació vulnerable. Es tracta d'un conjunt de zones en les quals hi ha significatives pèrdues de població, així com un apreciable envelliment de la població. Els problemes associats són molt diversos: aïllament, pèrdua de la capacitat per a l'autonomia, dificultats per a noves adaptacions (per l'analfabetisme funcional i els baixos recursos).

En relació a les persones majors s'han d'estudiar dues línies d'actuació: centres de dia, incloent menjadors socials, pedicura, fisioteràpia, cafeteria i espais de trobada, activitats socioculturals, etc.; i també la intensificació i ampliació dels serveis d'ajuda a domicili, incloent tasques de suport per al

manteniment de la llar, mobilització dels ancians, tasques d'acompanyament i estimulació, etc.,⁹.

b. El problema de la gran densitat de població en situació marginal. És a dir, el nombre tan elevat de persones ocupades en treballs irregulars, conductes no normatives (prostitució, drogues, etc.).

Pel que fa a aquests tipus de poblacions, les línies prioritàries poden ser tres:

1. Desenvolupament d'un conjunt de programes adaptats de formació i d'inserció social i laboral, especialment destinats als joves, les persones dedicades a la prostitució i els aturats de llarga durada. En aquests darrers casos es pot estimular la creació de petites iniciatives d'autocupació, per la major flexibilitat d'horaris, l'adaptació a la realitat del barri, etc.
2. Estretament relacionada amb l'anterior s'ha de desenvolupar l'accés a recursos i prestacions públiques (especialment xarxes d'inserció¹⁰), per tal de garantir el manteniment d'aquestes persones, facilitar la motivació i adhesió als programes de formació i inserció, etc.
3. Finalment, cal desenvolupar el teixit econòmic d'aquestes zones. Les dues primeres línies d'actuació no tendran resultats satisfactoris si aquestes zones no poden desenvolupar-se social i econòmicament. Aquesta actuació de desenvolupament pot fer que augmenti la valoració de les zones, part de la població es pugui integrar en els propis barris i altres canviïn de barris, millorant l'equilibri poblacional.

c. El deteriorament considerable de l'entorn urbà, amb deficiències greus a les seves infraestructures i habitatges, així com mancances de serveis. Aquest darrer tema no afecta a una subpoblació, sinó al conjunt dels habitants d'aquestes zones. És evident que algunes edificacions no es troben en situacions

deteriorades, però es pot dir que aquestes deficiències són casi generalitzades en els centres històrics identificats.

Les solucions només passen per una actuació integral, seguint el model de les reformes urbanes i socials desenvolupades en el marc dels programes URBAN. Aquestes actuacions han de contemplar importants objectius socials, però també, de forma molt especial, intervencions sobre les infraestructures, habitatges i altres elements urbans.

d. Població immigrant recent. Aquests grups es caracteritzen per les dificultats d'integració, pel tancament en els seus propis cercles de relació i per les dificultats per sortir del treball irregular. Especialment això afecta als immigrants internacionals per motius laborals i als immigrants d'altres comunitats de l'estat arribats recentment, en condicions precàries i sense contactes dins les illes.

Pel que fa a aquest grup de persones, no basta amb proporcionar feina. Cal tenir en compte que les accions vers els immigrants han d'estar vinculades a la capacitat d'acollida i de integració que tinguin aquestes societats (informació i orientació adaptades, suport econòmic i social transitori, suport per a l'escolarització dels fills, etc.). Fem referència a la capacitat d'oferir habitatge, possibilitats reals d'integració social i educativa, accés als serveis, facilitació de l'accés a les llengües oficials de les illes. Si no es té en compte aquesta relació entre immigració i integració, augmenten les possibilitats de conflictes i fractura social, de fet en ocasions han estat identificats aquests grups (els gitanos o els magribins, abans també els "forasters") amb situacions problemàtiques.

6.3.2. Àrees urbanes-centrals. Arravals i eixamples.

Són zones caracteritzades per una acumulació de situacions problemàtiques: envelliment de la població, col·lectius expulsats dels cascs antics en reconversió, família

multiproblemàtiques, etc.; tot associat a situacions de pobresa, però també de certs nivells d'integració en la població resident.

Es poden diferenciar també tres tipus de situacions de necessitat que requereixen actuacions prioritàries correlatives:

a. Població envellida amb recursos limitats, similars a la que s'havia trobat també en els centres històrics, amb nivells d'instrucció baixos, situacions d'aïllament i habitatges en condicions molt dolentes.

Allò que es pot fer és similar al que ja s'ha plantejat en el mateix tipus de subpoblació dels centres històrics, amb les adaptacions evidents a les dimensions de la subpoblació (tal vegada s'ha de començar amb l'ajuda a domicili), i l'adaptació a les seves peculiaritats (relacions amb el veïnatge, manteniment de petits horts als corrals, etc.).

b. Població amb greus problemes socioeconòmics, socioculturals i familiars. Es tracta de famílies multiproblemàtiques, persones de diverses edats amb greus problemes econòmics associats a atur de llarga durada o altres situacions. Aquesta població es concentra en aquestes zones pels preus dels habitatges, les seves característiques (cases unifamiliars, en ocasions amb corral, cotxes, etc.) i la situació dins de les ciutats o pobles que ocupen aquests barris (menys control extern, bona comunicació cap a l'exterior, etc.).

Allò que es pot fer és també, inicialment, igual que als centres històrics: desenvolupament d'un conjunt de programes adaptats de formació i d'inserció social i laboral, especialment destinats als joves, les dones que es troben al marge del mercat laboral, o realitzen treballs irregulars, i els aturats de llarga durada. Estretament relacionada amb l'anterior línia d'actuació s'ha de desenvolupar l'accés a recursos i prestacions públiques (especialment, xarxes d'inserció), per tal de garantir el manteniment d'aquestes persones, facilitar la motivació i adhesió als programes de formació i inserció, etc.

Igualment cal desenvolupar el teixit econòmic d'aquestes zones.

Però, juntament amb les anteriors intervencions, una de les actuacions que s'ha de desenvolupar en aquestes zones és l'aprofitament del treball social familiar, per tal d'aprofitar els vincles familiars positius i d'abordar les situacions de les famílies multiproblemàtiques. És clar que això requereix un intens treball amb la xarxa de serveis públics: sanitaris, educatius, culturals, etc. per tal de poder fer programacions coordinades de totes les actuacions amb les famílies d'aquests tipus.

c. Com ja s'apuntava en l'apartat anterior referit als cascs antics, en els arravals, tant de Palma com d'altres ciutats de Mallorca i Menorca, el deteriorament considerable de l'entorn urbà, amb deficiències greus a les seves infraestructures i habitatges, així com mancances de serveis, fa necessària una intervenció important en aquestes àrees. Aquest darrer tema no afecta a una subpoblació, sinó al conjunt dels habitants d'aquestes zones. És evident que algunes edificacions no es troben en situacions deteriorades, però es pot dir que aquestes deficiències són casi generalitzades en alguns arravals i prou significatives en altres.

6.3.3. Àrees turístiques.

Són zones diferents de les anteriors, no es caracteritzen per disposar d'importantes poblacions residents de llarga durada que ara s'estan deteriorant, sinó que estan formades per grups arribats en els darrers trenta anys, en moltes ocasions amb estades no continuades sinó de temporada. La característica és el desordre urbanístic i la precarietat dels habitatges, els dèficits de serveis, la precarització de l'ocupació (baixos ingressos, horaris molt llargs, etc.). A aquesta situació s'hi afegeix una evident (conseqüència dels fets anteriors) falta d'estructuració i articulació social i comunitària.

És, sens dubte, la màxima expressió del "campi qui pugui".

Les característiques de les zones ja s'han descrit anteriorment posant de manifest que el grup amb situacions més deficientes és el dels immigrants, tant peninsulars com també estrangers no comunitaris (però amb una importància numèrica menor). Les actuacions amb aquests grups en situacions "vulnerables", tal com ja s'ha dit, podrien tenir present els següents criteris:

a. En termes generals, es tracta de dissenyar i desenvolupar projectes que afavoreixin la igualtat d'oportunitats dels col·lectius més desfavorits per a superar la seva situació de risc d'exclusió. S'ha de fomentar l'accés amb igualtat de condicions als drets reconeguts per la legislació, de la mateixa manera que s'ha d'afavorir la coordinació i el suport entre les diferents administracions per garantir aquests drets. Per exemple, cal aconseguir que hi hagi mesures per permetre l'accés a un habitatge en condicions.

b. Des de l'administració s'ha de facilitar la informació sobre contractació i vetllar per l'accés al mercat de treball normalitzat:

- Facilitar informació sobre els temes laborals: drets laborals, tipus de contractes, protecció post-contractual.
- Fomentar la realització de contractes normalitzats i estables.
- Controlar les condicions de treball dignes i justes.
- Consolidar la lluita contra l'economia submergida.

c. La inserció laboral requereix una inserció social i lingüística. El coneixement de l'idioma és un condicionant bàsic per a tot procés d'inserció. Conèixer l'idioma parlat i escrit, i una formació elemental bàsica, augmenta considerablement el camp de treballs als quals poden aspirar. En l'elaboració de projectes d'inserció laboral s'han de preveure variables que condicionen l'èxit o el fracàs d'una intervenció, com per

exemple: la urgència pels resultats, la motivació pel treball, les pautes culturals de les comunitats i dels països d'origen, l'itinerari migratori i d'altres realitats, a més de l'atenció als dèficits d'informació general.

Igualment són necessaris, en els programes d'inserció laboral, per part del responsables públics, informació i sensibilització empresarial per tal que contractin en condicions regulars i amb els drets que poden assegurar la protecció social dels seus treballadors, siguin o no estrangers.

d. Els cursos de formació s'han de planificar en torn als següents criteris:

- Definir mòduls d'accions i continguts que tinguin com a objecte oferir la formació bàsica i instrumental necessària per a possibilitar l'accés al mercat de treball i als itineraris de qualificació professional
- D'acord amb les necessitats concretes dels llocs de treball i, per tant, vinculat amb l'empresa. Igualment centrats en els sectors o branques professionals amb major demanda d'ocupació
- Contemplant el desenvolupament econòmic i social i l'oferta de formació professional del territori

e. No fan falta programes de formació específics adreçats a aquests col·lectius, s'han de fer servir cursos normalitzats, adreçats a tothom d'acord amb les necessitats que el mercat de treball planteja. Només s'han de procurar adaptacions en aquells aspectes considerats imprescindibles per la seva especificitat relacionada amb l'escàs coneixement de l'entorn sociocultural i laboral. Però, per garantir la possibilitat d'accés dels immigrants a aquesta oferta formativa normalitzada, cal garantir que aquests disposin prèviament d'un nivell bàsic de coneixements mitjançant el disseny de programes intermedis articulats com a recursos pont.

f. Potenciar la seva promoció social dins un context cultural i social normalitzat: rela-

ció social, associacionisme, activitats de lleure, etc. Això significa, prèviament, un treball de sensibilització de la població autòctona.

Totes aquestes actuacions han d'anar acompanyades d'algunes de les apuntades per a les altres zones: millorament de les infraestructures i dotacions de serveis, desenvolupar l'accés a recursos i prestacions públiques, treball amb la xarxa de serveis públics: sanitaris, educatius, culturals, etc.

6.3.4 Àrees urbanes-perifèriques. Barris consolidats i zones perifèriques recents

En aquest apartat consideram de forma conjunta totes les zones urbanes perifèriques, ja que encara que hi ha diferències apreciables, es pot desenvolupar tot un seguit d'accions prioritàries amb els mateixos plantejaments. Les diferències pel que fa a les tradicions organitzatives dels seus veïnats (molt més importants en els barris consolidats) o altres, el que fan és facilitar el desenvolupament de les accions plantejades, incrementar les possibilitats de trobar interlocutors i d'aconseguir resultats apreciables.

Les característiques més rellevants, i comunes, són: elevada densitat de població en situació precària (analfabetisme funcional, famílies multiproblemàtiques, població d'origen gitano sense accés normalitzat als recursos, joves aturats, vells amb dificultats d'atenció social, etc.); precarietat dels habitatges i deteriorament de l'entorn urbà.

Algunes de les línies d'actuació prioritàries poden ser les següents:

a. Desenvolupar una política social i urbanística orientada a la millora de les condicions de vida de la gent:

- Rehabilitació d'habitatges, especialment dels de protecció pública (IBAVI), pel que fa al manteniment (reforçar estructures, augmentar instal·lacions, pintura...), definint una política de d'àrees de rehabilitació preferencial;

- Desenvolupament de projectes d'ordenació urbana complementaris per als diferents barris (il·luminació, obertura de carrers tancats, millorar la interrelació dels barris, neteja de solaris abandonats, creació de coixins verds que minimitzin l'impacte de les autopistes i facin de barrera acústica, creació d'espais lliures com a places públiques i jardins, etc.).

b. Densitat de població en situació de precarietat. És recomanable posar límits a l'augment de la densitat de la població en situació de precarietat. No s'haurien de fer noves edificacions que alteressin més la situació actual de desequilibri entre volum de població en situació de precarietat i els recursos disponibles.

c. S'ha de recuperar i potenciar la figura del policia de barri, així com el treball socioeducatiu en medi obert, amb una presència permanent d'aquests professionals.

d. Accions que puguin fer front a les necessitats educatives:

- Desenvolupament de programes d'al·fabetització d'adults: Nivell d'analfabetisme funcional elevat, especialment entre la gent major, les dones adultes i altres grups localitzats.
- Incrementar la dotació actual dels programes socioeducatius per tal d'abordar amb més capacitat el problema de l'absentisme: Encara hi ha un apreciable nivell d'absentisme escolar.
- Potenciació, per part de l'administració pública del servei de guarderia de 0 a 3 anys.
- Suport econòmic a les iniciatives de recursos (menjadors escolars, llibres de text, etc.): Casos de dificultats, per manca de recursos a la família, per adquirir els llibres de text o de mantenir una alimentació adequada.

e. Desenvolupar accions orientades a la inserció laboral de dones adultes i joves,

mitjançant programes de treball amb suport que donin garanties de seguiment de la inserció laboral, ampliant les actuacions actuals que es realitzen en alguns barris.

f. En les zones perifèriques recents (no així en el cas de les zones consolidades), hi ha una manca d'identificació i d'integració comunitària, especialment entre els veïnats arribats en els darrers anys, hi ha una manca de densitat relacional (relacions de solidaritat i reciprocitat). En aquest sentit es fa necessari invertir esforços per fer programes de treball comunitari, per part de serveis socials i socioculturals dels ajuntaments, per tal de desenvolupar identitat comunitària i integració en les organitzacions representatives. Aquesta tasca podria ser facilitada mitjançant la creació de centres socioculturals, integrant activitats d'esplai, culturals, etc. Cal desenvolupar la participació del veïnats en les activitats d'aquests centres.

En el cas de les zones perifèriques consolidades aquest treball d'integració comunitària, troba una base més sòlida sobre atesa l'existència d'una major dinàmica familiar i consolidació de les xarxes socials. En qualsevol cas, la manca de recursos a l'abast dels veïnats són evidents. Ateses les greus característiques de la vulnerabilitat en aquestes zones que reflexa la investigació (en termes econòmics i culturals fonamentalment) s'han d'aprofitar les potencialitats pròpies per a reconvertir aquestes zones des d'una perspectiva socioeconòmica:

- Foment de l'auto-ocupació
- Suport a la recerca de nous filons d'ocupació en els serveis de proximitat

En qualsevol cas, el conjunt de mesures que es proposen han de trobar en els seus protagonistes (administració local, associacions de les zones, agents econòmics, associacions sindicals, entitats culturals) formes concretes per a la seva implantació i, sobre tot, instruments per al seu seguiment per tal

d'evitar que tot quedi en formulacions i escrits de bona voluntat.

NOTES

(1) Any de l'aprovació de les primeres mesures relatives a les Rendes d'Inserció a la CAIB.

(2) Ballester (1995). "Cobertura social y desempleo", especialment: 205-210; pp. 205 a 233, a Ballester, Carbonero, Horrach i altres (1995). *Desempleo y precariedad en el mercado de trabajo balear*. Palma. Gabinete Técnico CC OO)

(3) Es pot trobar un dels primers referents dels actuals criteris d'intervenció social a l'informe Barclay: Barclay report (1982). *Social workers: The role and the tasks*. Londres. Bedford Square Press.

(4) Es pot trobar un dels primers referents dels actuals criteris d'intervenció social a l'informe Barclay: Barclay report (1982). *Social workers: The role and the tasks*. Londres. Bedford Square Press.

(5) Ballester, Ll. i March, M. (Dir.) (1998): *Estudi sociològic sobre els joves de les Illes Balears 1997*. Palma. Conselleria de Presidència. Direcció General de Joventut i Família.

Ballester, Carbonero, Horrach i altres (1995). *Desempleo y precariedad en el mercado de trabajo balear*. Palma. Gabinete Técnico CC OO).

EDIS (1998): *Las condiciones de vida de la población pobre del Archipiélago Balear*. Madrid, Fundación FOESSA.

(6) Hokenstad, M.C. i Biederman, C.A. (1994). *Models of caregiver support British initiatives*. Cleveland, Ohio. Mandel School of Applied Social Sciences. CWRU.

(7) Hokenstad, M.C. i Biederman, C.A. (1994). *Models of caregiver support British initiatives*. Cleveland, Ohio. Mandel School of Applied Social Sciences. CWRU.

(8) Per trobar una anàlisi sobre la diferenciació dels barris es pot consultar:

JOSEBA, J. I AURTENETXE, L. (1989): *Estructura urbana y diferenciación residencial: el caso de Bilbao*. Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas.

(9) Part del treball informal es pot potenciar amb aquest servei a domicili. Es pot consultar: Colectivo IOE (1996). *El apoyo informal a ancianos dependientes en España*. Madrid. INSERSO.

(10) Villalba, C. (1995). "Intervención en redes". *Documentación Social*, 98, 105-119.

7 Conclusions

En el moment de la síntesi del treball realitzat i del balanç dels resultats en relació als objectius expressats en el seu plantejament inicial i en el curs del seu desenvolupament, s'han de destacar en primer lloc algunes conclusions referides als aspectes metodològics de la investigació, que sense ser l'objectiu central del treball, si tenien voluntat de ser una aportació significativa al camp de la investigació social a les Illes Balears.

En aquest sentit, entenem que es pot concloure de forma positiva l'anàlisi d'alguns reptes metodològics:

Per primera vegada s'ha fet una anàlisi de la realitat social amb un nivell tan gran de desagregació territorial. La divisió de Balears en 487 unitats d'estudi ha permès identificar a una escala més adequada algunes situacions socials que queden amagades en escales més agregades.

La utilització d'un conjunt importants d'indicadors socials ha fet possible abordar d'una manera multidimensional, polièdrica, les problemàtiques socials. En aquest sentit, la investigació aporta alguns indicadors sintètics propis que permeten donar una mesura concreta, encara que relativa, a les situacions de vulnerabilitat per a totes les zones de Balears.

Tot i les consideracions anteriors, el treball d'investigació en base a indicadors estadístics s'ha mostrat insuficient per aprehendre i explicar la complexitat dels processos de vulnerabilitat i exclusió social. Per aquesta raó els dèficits objectivats pels indicadors estructurals s'han contrastat amb la percepció directa de la població (mitjançant una enquesta específica), l'opinió de professionals del Treball Social que viuen pròxims a les situacions objecte d'estudi i la visió que el conjunt de la comunitat percep dels col·lectius i zones vulnerables a partir dels mitjans de comunicació.

Sempre existeix en aquest tipus d'investigacions el risc que la quantitat de dades,

d'informacions recollides, desdibuixi uns resultats que queden amagats darrere una muntanya de xifres. També existeix la possibilitat contrària, que la minuciositat de l'anàlisi concreta faci perdre de vista els trets generals que donen sentit a les problemàtiques socials sobre les que es vol intervenir.

Hem de constatar, per altra banda, les limitacions que en el camp de la informació disponible ha significat voler treballar a una escala d'anàlisi territorial tan baixa. Sens dubte és en el camp de les dades de salut on aquestes limitacions s'han posat més de manifest, sense que altres informacions, més indirectes, puguin resoldre aquesta insuficiència.

Aquesta voluntat metodològica de no caure en cap dels dos paranys, des del rigor, l'honestat intel·lectual i l'exhaustivitat, és la que ha permès deduir un conjunt de conclusions generals que no són més que una part, la més suggestiva, d'allò que a les pàgines anteriors s'ha anat explicitant d'una manera extensa.

L'heterogeneïtat de les zones vulnerables estudiades planteja la necessitat d'articular mesures específiques a cada àmbit, amb direccions prou diferenciades en alguns casos. L'anàlisi de les realitats més concretes és la que permet identificar, en cada cas, les oportunitats, les capacitats pròpies i els punts forts per a la intervenció.

Un altre repte que el treball plantejava era el d'evitar caure en la consecució d'una simple jerarquia de zones, una espècie de *ranking* de la vulnerabilitat social. Per aquest motiu, tot i que en el capítol tercer s'ha establert una ordenació de les zones seleccionades en funció de les mesures de vulnerabilitat obtinguda, l'esforç fonamental s'ha centrat en la caracterització i comprensió dels fenòmens presents en les relacions socials existents en aquestes zones, a com es vivia aquesta situació per

part de la població que hi resideix i a com es percep des de l'“opinió publicada”.

Per això, per no perdre el sentit de la globalitat, es fa imprescindible una lectura conjunta dels resultats generals amb els específics de cada zona, sense perdre de vista que més enllà de les conclusions que pugui merèixer al lector l'anàlisi de les dades obtingudes a cada zona, s'han de destacar aquells trets més generals:

1. Amb caràcter general es pot parlar a Balears d'amples zones de vulnerabilitat social, que només en alguns casos són els àmbits on hi podem trobar nuclis concrets d'exclusió social. Aquest fet, però, no redueix la intensitat de les problemàtiques detectades, però si posa en primer pla la importància del fenomen de la fragilitat de l'estructura social a les nostres illes com a element que condueix, en determinades circumstàncies, cap a situacions més dramàtiques d'exclusió.

2. En qualsevol cas, l'anàlisi realitzada confirma la hipòtesis formulada sobre la multidimensionalitat de les problemàtiques socials i la necessitat de formular intervencions transversals, que abastin diversos àmbits dels col·lectius, famílies i persones. L'existència de mancances en els ingressos és evident (la taxa de pobresa supera amplament la mitjana balear) tot i que no sigui moltes vegades el primer o principal problema. Per altra banda, s'ha de constatar l'existència, en molts casos, de significatives potencialitats pròpies, de la població resident a les zones com a factor molt positiu en la posada en marxa d'iniciatives públiques.

3. De fet, el conjunt de zones vulnerables identificades mostra una gran interrelació amb el seu entorn social i econòmic. No es tracta, com s'ha percebut moltes vegades pel conjunt de la població illenca, de nuclis marginals, residuals, aïllats de la dinàmica general. Tot al contrari, en la majoria dels casos són una expressió directa de les noves formes d'organització social i dels efectes en modes i estils de vida que es corresponen i són molt funcionals al model productiu dominant.

4. La manca de recursos públics per als *nouvinguts* és un element que tendeix a agreujar les condicions de vida a les zones vulnerables, fonamentalment en les zones més degradades de les parts més antigues de les ciutats (cascs antics i arravals) sotmeses a la pressió dels sectors més desfavorits i menys protegits de la nostra societat i, en molts casos, a processos de deteriorament material vinculats a interessos d'especulació urbanística.

5. Les característiques de la vulnerabilitat social estudiada i dels processos de transformació iniciats en alguns casos, posa de manifest que les dinàmiques pròpies, endògenes, de la població resident no només no tendeixen a la superació dels problemes que tenen plantejats, sinó que aquests s'agregen de manera significativa. Per això es fa del tot imprescindible que sigui la iniciativa pública la que prengui el lideratge de les accions a realitzar tot i que amb el ple suport de les iniciatives socials existents a la zona.

6. Tot i que s'ha pogut constatar una certa presència i moderat nivell d'intervenció pública, la percepció general és mínima en relació a l'eficàcia de les polítiques de les diverses administracions. Només en el camp de les prestacions econòmiques (per altra banda molt residuals) es pot detectar una presència, insuficient, de l'acció social pública.

7. Les zones vulnerables que s'han identificat i estudiat moltes vegades o són zones clarament estigmatitzades, identificades públicament com a espais d'exclusió, o són zones “invisibles”, de les quals no es reconeix socialment la seva precària situació. Les primeres són casos considerats com a “perduts” per a l'actuació pública. A les segones, la no visualització les fa inexistentes per a l'administració. Sens dubte que bona part de les zones turístiques es mouen precisament en aquest segon nivell. La falta de consciència col·lectiva de la vulnerabilitat i de les problemàtiques existents afegeix encara més la idea de l'opacitat d'aquestes zones.

8. La identificació concreta que s'ha fet en aquesta investigació de zones de vulnerabili-

tat pretén precisament treure a la llum la doble marginació a la que estan sotmeses aquestes zones. Per una part, són zones d'una especial presència de persones que pateixen problemàtiques socials. Per altra, la resta de la comunitat prefereix oblidar-les, ja sigui per acció - fent de l'estigmatització una forma clara de rebuig - o oblidant la seva existència.

9. La definició de les zones vulnerables com a ÀREES D'ATENCIÓ PREFERENT significa també una voluntat de trencar amb qualsevol procés d'estigmatització social, fet del qual algunes de les zones seleccionades n'han estat i en són víctimes directes. La conversió de zona "problemàtica" a zona amb objectius clars d'intervenció i amb dotació de nous recursos significa traduir a positiu la identificació de les causes de la vulnerabilitat.

10. Tot i que amb formes i intensitats diferents aquest comportament social s'ha pogut constatar en tots els àmbits. A Menorca, mentre per una banda es posen segells clarament estigmatitzadors i excloents a zones concretes, els mitjans de comunicació i l'opinió pública presta molt poc cas a aquelles situacions socials que són mereixedores d'una major atenció pública. A Eivissa, la vulnerabilitat o bé es tracta d'àrees amb un nivell tant gran de deteriorament, a la part antiga de la capital, o forma part del nou món de l'activitat productiva turística que amaga les misèries de col·lectius importants.

11. La diversitat de situacions a Mallorca i a Palma mostra també l'existència de nuclis "històrics" de l'exclusió, sabuts i coneguts per tothom però que per aquest mateix motiu poden seguir existint per sempre davant la passivitat pública i social. Paral·lelament, el creixent deteriorament a les zones de nou desenvolupament (zones turístiques, polígons residencials recents) o arravals que acullen població expulsada dels cascs antics, donen lloc a noves formes de vulnerabilitat encara poc explícites.

12. Així, a les zones turístiques es dona el fenomen d'una intensa vulnerabilitat social tot i que aquesta situació no es tradueix en

pobresa d'ingressos (encara que si en carència de recursos). Si molt sovint s'han posat de manifest les limitacions de les mesures de la pobresa basades en l'indar de renda (tot fent notar que gent amb baixos ingressos poden tenir un nivell de qualitat de vida mínimament satisfactori), en el cas de les zones turístiques els ingressos no es demostren com a garantia d'accés a un nivell de qualitat de vida acceptable. Els estils de vida dominants en aquestes zones generen greus situacions de risc, sobretot per als nins i adolescents.

13. En alguns casos, i sobre tot en les zones perifèriques recents, molt estructurades en torn a la concentració d'habitatges de promoció pública (en especial IBAVI) o de protecció oficial, la pròpia concentració d'un mateix perfil social en un marc urbà molt diferenciat, fins i tot en edificis que es converteixen en emblemàtics, ha afavorit un procés d'estigmatització que ha significat la pèrdua de la diversitat i la conversió d'aquestes zones en espais acotats. Es pot dir que les polítiques públiques, d'alguna manera, han agreujat encara més les problemàtiques inicials. Malgrat això, la intensitat de la dinàmica familiar, veïnal i comunitària ha permès, en part, que es mantinguin unes importants possibilitats per tal d'avançar en la recuperació de la pluralitat social.

14. En aquest sentit, les zones perifèriques consolidades són les que mostren unes majors potencialitats per a la seva intervenció integral. Es tracta de zones amb una població que té un important grau de integració social, d'homogeneïtzació, amb diverses generacions presents, potencialment protagonistes actius de la reconversió del seu barri.

15. Contribueix de forma decisiva, tant en positiu com en negatiu, la percepció externa que en fan els mitjans de comunicació d'aquestes zones. L'anàlisi del seu tractament a la premsa diària s'ha demostrat com un mirall de les percepcions socials. En el mateix sentit, les actuacions a les Àrees d'Atenció Preferent han de tenir el seu reflex positiu a la premsa i en el conjunt de l'opinió pública.

8 Apèndix estadístic

Quadre 1. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

MUNICIPI	RÀTIO PER A LES BALEARS = 1				
	Habitatge	Treball	Aïllament	Estudis	V1
PALMA DE MALLORCA	0,60	0,95	0,95	0,93	0,91
ALARÓ	1,17	0,62	1,33	0,82	0,83
ALCÚDIA	1,01	1,40	0,71	1,20	1,21
ALGAIDA	1,61	0,41	1,92	0,87	0,86
ANDRATX	1,44	1,34	1,18	1,18	1,27
ARTÀ	0,89	1,02	1,11	0,67	0,87
BANYALBUFAR	0,91	0,32	1,41	0,26	0,47
BINISALEM	1,50	0,87	1,12	0,84	0,95
BÚGER	1,01	1,10	1,55	0,17	0,76
BUNYOLA	0,56	0,57	0,97	0,56	0,61
CALVIÀ	0,63	1,06	0,40	1,24	1,02
CAMPANET	1,17	0,73	1,64	0,27	0,68
CAMPOS	2,37	0,64	1,82	0,91	1,04
CAPDEPERA	0,88	1,37	0,94	1,37	1,28
CONSELL	1,72	1,09	1,32	1,07	1,17
COSTITX	3,17	0,83	1,77	0,72	1,12
DEIÀ	1,26	0,45	1,13	0,58	0,65
ESCORCA	3,14	0,28	0,72	1,22	0,98
ESPORLES	1,02	0,55	1,16	0,49	0,63
ESTELLENCS	2,22	0,59	2,00	0,20	0,74
FELANITX	1,41	0,84	1,34	1,38	1,16
FORNALUTX	0,92	0,55	1,80	0,63	0,74
INCA	1,00	0,86	1,09	1,26	1,06
LLORET	2,86	0,69	1,70	0,84	1,07
LLOSETA	0,92	0,86	1,25	1,36	1,10
LLUBÍ	1,35	0,61	1,89	1,00	0,97
LLUCMAJOR	1,27	1,11	1,03	1,36	1,22
MANACOR	1,02	0,79	1,23	1,05	0,96
MANCOR DE LA VALL	1,14	0,29	2,55	0,82	0,81
MARIA DE LA SALUT	1,95	0,57	2,14	0,85	0,98
MARRATXÍ	0,83	0,69	0,50	1,00	0,81
MONTUÏRI	1,51	0,43	1,78	0,50	0,70
MURO	1,30	0,99	1,88	1,04	1,13
PETRA	1,88	0,53	1,85	0,42	0,75
POLLENÇA	0,75	0,80	1,08	0,76	0,81
PORRERES	2,89	0,51	1,81	0,86	1,02
POBLA (SA)	1,15	0,89	1,53	1,15	1,08
PUIGPUNYENT	1,35	0,50	1,35	0,60	0,71
SENCELLES	3,63	0,57	1,39	0,65	0,99
SANT JOAN	2,81	0,47	1,93	0,53	0,87
SANT LLORENÇ	2,06	0,96	1,13	1,07	1,13
SANTA EUGÈNIA	1,51	0,46	1,27	0,51	0,66
SANTA MARGALIDA	1,22	0,89	0,94	1,23	1,06
SANTA MARIA	1,38	0,79	1,14	0,60	0,81
SANTANYÍ	1,24	1,09	1,44	1,06	1,13
SELVA	0,90	0,42	1,32	1,03	0,80
SES SALINES	0,94	1,21	1,01	1,22	1,17
SINEU	2,79	0,44	1,83	0,98	1,03
SÓLLER	1,20	0,88	1,31	0,91	0,97
SON SERVERA	0,71	1,07	0,76	1,21	1,06

Quadre 1. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

(continuació)

MUNICIPI	RÀTIO PER A LES BALEARS = 1				
	Habitatge	Treball	Aïllament	Estudis	VI
VALLDEMOSA	0,60	0,57	1,67	0,33	0,59
VILAFRANCA	1,74	0,42	1,94	0,90	0,89
ARIANY	3,48	0,24	2,03	0,98	1,04
ALAIOR	0,96	0,85	1,31	1,07	1,00
CIUTADELLA	0,71	0,89	0,89	0,83	0,85
FERRERIES	0,63	0,69	0,69	1,39	0,97
MAÓ	0,81	0,73	1,30	0,90	0,86
MERCADAL (ES)	1,19	0,56	0,83	1,03	0,84
SANT LLUÍS	1,20	0,72	0,96	0,87	0,85
CASTELL (ES)	0,77	0,85	0,73	1,08	0,92
MIGJORN GRAN (ES)	1,18	1,23	1,07	1,66	1,38
FORMENTERA	2,89	1,16	0,60	1,18	1,28
EIVISSA	0,92	1,14	0,61	1,04	1,02
SANT ANTONI DE PORTMANY	1,71	1,62	0,49	1,33	1,40
SANT JOSEP	1,61	1,08	0,34	1,08	1,06
SANT JOAN DE LABRITJA	3,55	1,32	0,47	0,70	1,21
SANTA EULÀLIA DEL RIU	1,71	1,00	0,56	1,19	1,11
BALEARS	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
MALLORCA	0,91	0,92	1,05	0,99	0,96
MENORCA	0,83	0,80	1,04	0,95	0,89
EIVISSA-FORMENTERA	1,59	1,19	0,53	1,12	1,14
MALLORCA SENSE PALMA	1,21	0,88	1,15	1,05	1,01

Quadre 2. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

MUNICIPI	RÀTIO PER A CADA ÀREA = 1				
	Habitatge	Treball	Aïllament	Estudis	VI
PALMA DE MALLORCA	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
ALARÓ	0,96	0,70	1,16	0,78	0,81
ALCÚDIA	0,83	1,59	0,62	1,14	1,24
ALGAIDA	1,33	0,47	1,67	0,83	0,82
ANDRATX	1,19	1,52	1,03	1,12	1,28
ARTÀ	0,73	1,15	0,97	0,64	0,89
BANYALBUFAR	0,75	0,37	1,23	0,25	0,44
BINISSALEM	1,24	0,99	0,98	0,80	0,94
BÚGER	0,83	1,25	1,35	0,16	0,78
BUNYOLA	0,46	0,65	0,85	0,53	0,60
CAIWIÀ	0,52	1,20	0,35	1,18	1,04
CAMPANET	0,97	0,83	1,43	0,26	0,68
CAMPOS	1,95	0,73	1,58	0,87	0,99
CAPDEPERA	0,73	1,55	0,82	1,31	1,30
CONSELL	1,42	1,24	1,15	1,02	1,16
COSTITX	2,61	0,95	1,54	0,69	1,07
DEIÀ	1,04	0,51	0,98	0,55	0,63
ESCORCA	2,59	0,32	0,63	1,16	0,91
ESPORLES	0,84	0,62	1,01	0,47	0,62
ESTELLENCS	1,83	0,67	1,74	0,19	0,70
FELANITX	1,16	0,95	1,17	1,32	1,14
FORNALUTX	0,76	0,62	1,57	0,60	0,72
INCA	0,82	0,98	0,95	1,20	1,05
LLORET	2,35	0,79	1,48	0,80	1,02
LLOSETA	0,76	0,97	1,09	1,29	1,09
LLUBÍ	1,12	0,69	1,65	0,95	0,93
LLUCMAJOR	1,05	1,26	0,90	1,29	1,22
MANACOR	0,84	0,89	1,07	1,00	0,95
MANCOR DE LA VALL	0,94	0,33	2,22	0,78	0,76
MARIA DE LA SALUT	1,61	0,65	1,86	0,81	0,93
MARRATXÍ	0,69	0,78	0,44	0,95	0,81
MONTUÏRI	1,25	0,49	1,55	0,48	0,67
MURO	1,07	1,13	1,64	0,99	1,12
PETRA	1,55	0,60	1,61	0,40	0,72
POLLENÇA	0,62	0,91	0,94	0,72	0,81
PORRERES	2,38	0,58	1,58	0,82	0,95
POBLA (SA)	0,95	1,01	1,33	1,10	1,07
PUIGPUNYENT	1,12	0,56	1,18	0,57	0,68
SENCELLES	2,99	0,64	1,21	0,61	0,92
SANT JOAN	2,32	0,53	1,68	0,51	0,82
SANT LLORENÇ	1,70	1,09	0,98	1,02	1,11
SANTA EUGÈNIA	1,24	0,52	1,11	0,49	0,64
SANTA MARGALIDA	1,01	1,01	0,82	1,17	1,06
SANTA MARIA	1,14	0,90	0,99	0,57	0,80
SANTANYÍ	1,02	1,24	1,26	1,01	1,13
SELVA	0,75	0,48	1,15	0,98	0,77
SES SALINES	0,77	1,37	0,88	1,16	1,18
SINEU	2,30	0,50	1,60	0,93	0,96
SÓLLER	0,99	1,00	1,14	0,86	0,96
SON SERVERA	0,59	1,21	0,67	1,16	1,07
VALDEMOSA	0,49	0,64	1,46	0,31	0,58
VILAFRANCA	1,43	0,47	1,69	0,85	0,84
ARIANY	2,87	0,28	1,77	0,94	0,95

Quadre 2. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

(continuació)

MUNICIPI	RÀTIO PER A CAD ÀREA = 1				
	Habitatge	Treball	Aïllament	Estudis	V1
ALAIOR	1,16	1,06	1,25	1,12	1,12
CIUTADELLA	0,86	1,11	0,85	0,87	0,97
FERRERIES	0,77	0,86	0,67	1,46	1,07
MAÓ	0,97	0,91	1,24	0,94	0,96
MERCADAL (ES)	1,44	0,70	0,79	1,09	0,94
SANT LLUÍS	1,45	0,89	0,92	0,91	0,96
CASTELL (ES)	0,93	1,06	0,70	1,13	1,04
MIGJORN GRAN (ES)	1,43	1,53	1,03	1,74	1,55
FORMENTERA	1,82	0,97	1,12	1,05	1,10
EIVISSA	0,58	0,96	1,14	0,92	0,92
SANT ANTONI DE PORTMANY	1,07	1,36	0,92	1,19	1,22
SANT JOSEP	1,01	0,91	0,63	0,96	0,91
SANT JOAN DE LABRITJA	2,23	1,11	0,88	0,62	1,00
SANTA EULÀLIA DEL RIU	1,08	0,84	1,06	1,06	0,98
BALEARS					
MALLORCA					
MENORCA	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
EIVISSA-FORMENTERA	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
MALLORCA SENSE PALMA	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Quadre 3. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

RÀTIO PER A LES BALEARS = 1			
MUNICIPI	Empresonament	Desnonaments	V2
PALMA DE MALLORCA	1,78	1,63	1,75
ALARÓ	0,72	0,19	0,62
ALCÚDIA	1,13	0,84	1,07
ALGAIDA	0,29	0,37	0,31
ANDRATX	0,87	0,95	0,89
ARTÀ	0,21	0,15	0,20
BANYALBUFAR	0,00	0,00	0,00
BINISSALEM	0,57	0,67	0,59
BÚGER	0,27	1,13	0,44
BUNYOLA	0,17	0,17	0,17
CALVIÀ	0,96	1,36	1,04
CAMPANET	0,00	0,00	0,00
CAMPOS	0,15	0,79	0,28
CAPDEPERA	0,88	0,46	0,79
CONSELL	0,70	0,56	0,67
COSTITX	0,00	0,42	0,08
DEIÀ	0,00	0,00	0,00
ESCORCA	0,00	0,00	0,00
ESPORLES	0,14	0,65	0,24
ESTELLENCES	0,00	1,86	0,37
FELANITX	0,55	0,48	0,54
FORNALUTX	0,50	0,00	0,40
INCA	0,56	1,03	0,65
LLORET	0,31	0,00	0,25
LLOSETA	0,50	1,03	0,60
LLUBÍ	0,00	0,19	0,04
LLUCMAJOR	0,70	1,35	0,83
MANACOR	0,87	0,52	0,80
MANCOR DE LA VALL	0,00	0,42	0,08
MARIA DE LA SALUT	0,29	0,00	0,23
MARRATXÍ	0,23	0,21	0,23
MONTUÏRI	0,23	0,34	0,25
MURO	0,46	0,00	0,37
PETRA	0,00	0,53	0,11
POLLENÇA	0,49	0,51	0,49
PORRERES	0,18	0,00	0,14
POBLA (SA)	0,59	0,53	0,58
PUIGPUNYENT	0,23	0,00	0,19
SENCELLES	0,00	0,93	0,19
SANT JOAN	0,00	0,00	0,00
SANT LLORENÇ	0,10	0,31	0,14
SANTA EUGÈNIA	0,24	0,00	0,19
SANTA MARGALIDA	0,74	0,73	0,74
SANTA MARIA	0,00	0,00	0,00
SANTANYÍ	0,59	1,74	0,82
SELVA	0,17	0,24	0,19
SES SALINES	0,00	2,31	0,46
SINEU	0,00	0,15	0,03
SÓLLER	0,26	0,34	0,28
SON SERVERA	1,14	0,55	1,02
VALLDEMOSA	0,00	0,00	0,00
VILAFRANCA	0,00	0,00	0,00
ARIANY	0,00	0,00	0,00

Quadre 3. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

(continuació)

MUNICIPI	RÀTIO PER A LES BALEARS = 1		
	Empresonament	Desnonaments	V2
ALAIOR	0,56	0,32	0,52
CIUTADELLA	0,85	0,66	0,81
FERRERIES	0,07	0,09	0,07
MAÓ	0,99	1,32	1,06
MERCADAL (ES)	0,29	0,42	0,32
SANT LLUÍS	0,00	0,00	0,00
CASTELL (ES)	0,75	1,84	0,97
MIGJORN GRAN (ES)	0,00	0,00	0,00
FORMENTERA			
EIVISSA			
SANT ANTONI DE PORTMANY			
SANT JOSEP			
SANT JOAN DE LABRITJA			
SANTA EULÀLIA DEL RIU			
BALEARS	1,00	1,00	1,00
MALLORCA	1,17	1,15	1,16
MENORCA	0,73	0,86	0,76
EIVISSA-FORMENTERA			
MALLORCA SENSE PALMA	0,55	0,68	0,58

Quadre 4. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

MUNICIPI	RÀTIO PER A CADA ÀREA = 1		
	Empresonament	Desnonaments	V2
PALMA DE MALLORCA	1,00	1,00	1,00
ALARÓ	1,30	0,28	1,10
ALCÚDIA	2,03	1,24	1,87
ALGAIDA	0,53	0,55	0,53
ANDRATX	1,57	1,39	1,54
ARTÀ	0,38	0,22	0,35
BANYALBUFAR	0,00	0,00	0,00
BINISALEM	1,02	0,99	1,02
BÚGER	0,49	1,66	0,73
BUNYOLA	0,31	0,26	0,30
CALVIÀ	1,74	1,99	1,79
CAMPANET	0,00	0,00	0,00
CAMPOS	0,27	1,16	0,45
CAPDEPERA	1,58	0,67	1,40
CONSELL	1,26	0,82	1,17
COSTITX	0,00	0,61	0,12
DEIÀ	0,00	0,00	0,00
ESCORCA	0,00	0,00	0,00
ESPORLES	0,26	0,95	0,40
ESTELLENCS	0,00	2,73	0,55
FELANITX	1,00	0,71	0,94
FORNALUTX	0,90	0,00	0,72
INCA	1,01	1,51	1,11
LLORET	0,56	0,00	0,44
LLOSETA	0,90	1,51	1,02
LLUBÍ	0,00	0,27	0,05
LLUCMAJOR	1,27	1,98	1,41
MANACOR	1,57	0,76	1,41
MANCOR DE LA VALL	0,00	0,61	0,12
MARIA DE LA SALUT	0,52	0,00	0,41
MARRATXÍ	0,42	0,30	0,40
MONTUÏRI	0,42	0,50	0,43
MURO	0,82	0,00	0,66
PETRA	0,00	0,77	0,15
POLLENÇA	0,88	0,75	0,85
PORRERES	0,32	0,00	0,26
POBLA (SA)	1,07	0,77	1,01
PUIGPUNYENT	0,42	0,00	0,34
SENCELLES	0,00	1,37	0,27
SANT JOAN	0,00	0,00	0,00
SANT LLORENÇ	0,17	0,46	0,23
SANTA EUGÈNIA	0,44	0,00	0,35
SANTA MARGALIDA	1,34	1,07	1,28
SANTA MARIA	0,00	0,00	0,00
SANTANYÍ	1,07	2,55	1,37
SELVA	0,31	0,36	0,32
SES SALINES	0,00	3,40	0,68
SINEU	0,00	0,22	0,04
SÓLLER	0,48	0,50	0,48
SON SERVERA	2,05	0,81	1,80
VALLDEMOSA	0,00	0,00	0,00
VILAFRANCA	0,00	0,00	0,00
ARIANY	0,00	0,00	0,00

Quadre 4. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

(continuació)

MUNICIPI	RÀTIO PER A CADA ÀREA = 1		
	Empresonament	Desnonaments	V2
ALAIOR	0,77	0,37	0,69
CIUTADELLA	1,17	0,77	1,09
FERRERIES	0,09	0,10	0,09
MAÓ	1,36	1,53	1,39
MERCADAL (ES)	0,40	0,49	0,42
SANT LLUÍS	0,00	0,00	0,00
CASTELL (ES)	1,03	2,13	1,25
MIGJORN GRAN (ES)	0,00	0,00	0,00
FORMENTERA			
EIVISSA			
SANT ANTONI DE PORTMANY			
SANT JOSEP			
SANT JOAN DE LABRITJA			
SANTA EULÀLIA DEL RIU			
BALEARS			
MALLORCA			
MENORCA	1,00	1,00	1,00
EIVISSA-FORMENTERA			
MALLORCA SENSE PALMA	1,00	1,00	1,00

Quadre 5. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

MUNICIPI	VALOR DELS INDICADORS	
	Empresonament	Desnonaments
PALMA DE MALLORCA	7,07	15,70
ALARÓ	2,86	1,87
ALCÚDIA	4,47	8,15
ALGAIDA	1,16	3,62
ANDRATX	3,46	9,14
ARTÀ	0,84	1,45
BANYALBUFAR	0,00	0,00
BINISALEM	2,25	6,48
BÚGER	1,08	10,95
BUNYOLA	0,69	1,68
CALVIÀ	3,83	13,09
CAMPANET	0,00	0,00
CAMPOS	0,59	7,61
CAPDEPERA	3,48	4,43
CONSELL	2,76	5,42
COSTITX	0,00	4,03
DEIÀ	0,00	0,00
ESCORCA	0,00	0,00
ESPORLES	0,57	6,23
ESTELLENCS	0,00	17,99
FELANITX	2,20	4,67
FORNALUTX	1,97	0,00
INCA	2,22	9,93
LLORET	1,22	0,00
LLOSETA	1,98	9,93
LLUBÍ	0,00	1,79
LLUCMAJOR	2,78	13,04
MANACOR	3,46	5,00
MANCOR DE LA VALL	0,00	4,03
MARIA DE LA SALUT	1,13	0,00
MARRATXÍ	0,93	2,00
MONTURÍ	0,91	3,31
MURO	1,82	0,00
PETRA	0,00	5,09
POLLENÇA	1,93	4,91
PORRERES	0,71	0,00
POBLA (SA)	2,35	5,08
PUIGPUNYENT	0,92	0,00
SENCELLES	0,00	9,01
SANT JOAN	0,00	0,00
SANT LLORENÇ	0,38	3,01
SANTA EUGÈNIA	0,97	0,00
SANTA MARGALIDA	2,95	7,03
SANTA MARIA	0,00	0,00
SANTANYÍ	2,35	16,81
SELVA	0,69	2,35
SES SALINES	0,00	22,34
SINEU	0,00	1,42
SÓLLER	1,05	3,29
SON SERVERA	4,51	5,32
VALLDEMOSA	0,00	0,00
VILAFRANCA	0,00	0,00
ARIANY	0,00	0,00

Quadre 5. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

(continuació)

MUNICIPI	VALOR DELS INDICADORS	
	Empresonament	Desnonaments
ALAIOR	2,24	3,11
CIUTADELLA	3,38	6,41
FERRERIES	0,26	0,85
MAÓ	3,93	12,75
MERCADAL (ES)	1,17	14,08
SANT LLUÍS	0,00	0,00
CASTELL (ES)	2,97	17,72
MIGJORN GRAN (ES)	0,00	0,00
FORMENTERA		
EIVISSA		
SANT ANTONI DE PORTMANY		
SANT JOSEP		
SANT JOAN DE LABRITJA		
SANTA EULÀLIA DEL RIU		
BALEARS	3,97	9,65
MALLORCA	4,63	11,08
MENORCA	2,90	8,31
EIVISSA-FORMENTERA		
MALLORCA SENSE PALMA	2,20	6,58

Quadre 6. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

MUNICIPI	VALOR DELS INDICADORS			
	Habitatge	Treball	Aïllament	Estudis
PALMA DE MALLORCA	4,61	48,93	5,11	29,10
ALARÓ	8,91	31,71	7,19	25,72
ALCÚDIA	7,73	71,66	3,85	37,61
ALGAIDA	12,30	21,11	10,34	27,23
ANDRATX	11,00	68,81	6,38	36,98
ARTÀ	6,76	52,11	6,00	21,00
BANYALBUFAR	6,92	16,56	7,62	8,26
BINISSALEM	11,46	44,67	6,06	26,48
BÚGER	7,68	56,50	8,38	5,35
BUNYOLA	4,24	29,40	5,24	17,53
CALVIÀ	4,81	54,37	2,14	38,80
CAMPANET	8,96	37,69	8,83	8,49
CAMPOS	18,10	33,05	9,78	28,51
CAPDEPERA	6,73	70,14	5,06	43,04
CONSELL	13,15	55,99	7,10	33,45
COSTITX	24,21	42,84	9,55	22,73
DEIÀ	9,62	23,15	6,07	18,18
ESCORCA	23,97	14,25	3,91	38,18
ESPORLES	7,79	28,24	6,23	15,38
ESTELENCS	16,93	30,35	10,79	6,32
FELANITX	10,79	43,07	7,23	43,31
FORNALUTX	7,01	28,17	9,69	19,65
INCA	7,62	44,09	5,88	39,60
LLORET	21,79	35,54	9,15	26,34
LLOSETA	7,03	43,89	6,75	42,62
LLUBÍ	10,34	31,35	10,20	31,29
LLUCMAJOR	9,70	56,95	5,57	42,52
MANACOR	7,79	40,29	6,65	32,81
MANCOR DE LA VALL	8,70	14,72	13,73	25,62
MÀRIA DE LA SALUT	14,86	29,23	11,52	26,61
MARRATXÍ	6,35	35,40	2,70	31,42
MONTURÍ	11,53	22,28	9,57	15,77
MURO	9,91	51,00	10,15	32,64
PETRA	14,37	27,12	9,97	13,14
POLLENÇA	5,73	41,13	5,84	23,78
PORRERES	22,03	26,01	9,77	26,83
POBLA (SA)	8,77	45,50	8,22	36,15
PUIGPUNYENT	10,33	25,44	7,30	18,79
SENCELLES	27,73	29,15	7,48	20,24
SANT JOAN	21,46	24,04	10,39	16,71
SANT LLORENÇ	15,73	49,33	6,07	33,47
SANTA EUGÈNIA	11,50	23,54	6,84	15,97
SANTA MARGALIDA	9,32	45,74	5,09	38,48
SANTA MARIA	10,56	40,48	6,15	18,66
SANTANYÍ	9,43	55,96	7,78	33,12
SELVA	6,90	21,61	7,13	32,35
SES SALINES	7,17	61,97	5,45	38,17
SINEU	21,27	22,52	9,88	30,72
SÓLLER	9,18	45,06	7,08	28,40
SON SERVERA	5,42	54,87	4,12	38,06
VALLDEMOSA	4,58	29,09	9,03	10,30
VILAFRANCA	13,28	21,46	10,43	28,09
ARIANY	26,53	12,54	10,97	30,85

Quadre 6. Indicadors de Vulnerabilitat per municipis

(continuació)

MUNICIPI	VALOR DELS INDICADORS			
	Habitatge	Treball	Aïllament	Estudis
ALAIOR	7,29	43,75	7,06	33,60
CIUTADELLA	5,43	45,86	4,79	26,09
FERRERIES	4,85	35,45	3,74	43,58
MAÓ	6,15	37,56	6,99	28,12
MERCADAL (ES)	9,10	28,82	4,46	32,45
SANT LLUÍS	9,14	36,74	5,16	27,30
CASTELL (ES)	5,86	43,63	3,91	33,72
MIGJORN GRAN (ES)	9,03	62,91	5,77	51,91
FORMENTERA	22,06	59,36	3,22	36,92
EIVISSA	7,05	58,33	3,29	32,47
SANT ANTONI DE PORTMANY	13,02	83,28	2,66	41,76
SANT JOSEP	12,30	55,42	1,82	33,80
SANT JOAN DE LABRITJA	27,11	67,59	2,53	21,98
SANTA EULÀLIA DEL RIU	13,08	51,40	3,05	37,45
BALEARS	7,63	51,30	5,39	31,35
MALLORCA	6,97	47,06	5,65	31,01
MENORCA	6,31	41,24	5,62	29,88
EIVISSA-FORMENTERA	12,15	61,04	2,88	35,19
MALLORCA SENSE PALMA	9,26	45,19	6,19	32,92

Quadre 7. Incidència de les prestacions econòmiques

MUNICIPI	VALOR DE L'INDICADOR	RÀTIO PER A CADA ÀREA
PALMA DE MALLORCA	0,62	1,00
ALARÓ	0,41	1,83
ALCÚDIA	0,10	0,44
ALGAIDA	0,00	0,00
ANDRATX	0,07	0,29
ARTÀ	0,10	0,43
BANYALBUFAR	0,00	0,00
BINISSALEM	0,36	1,59
BÚGER	1,08	4,76
BUNYOLA	0,00	0,00
CALVIÀ	0,10	0,44
CAMPANET	0,37	1,62
CAMPOS	0,57	2,52
CAPDEPERA	0,00	0,00
CONSELL	0,27	1,18
COSTITX	0,00	0,00
DEIÀ	0,40	1,78
ESCORCA	0,00	0,00
ESPORLES	0,25	1,10
ESTELLENCS	0,00	0,00
FELANITX	0,12	0,51
FORNALUTX	0,00	0,00
INCA	0,84	3,69
LLORET	0,30	1,34
LLOSETA	0,13	0,59
LLUBÍ	0,26	1,17
LLUCMAJOR	0,38	1,68
MANACOR	0,39	1,70
MANCOR DE LA VALL	0,60	2,63
MARIA DE LA SALUT	0,00	0,00
MARRATXÍ	0,34	1,50
MONTUÏRI	0,00	0,00
MURO	0,09	0,38
PETRA	0,00	0,00
POLLENÇA	0,09	0,38
PORRERES	0,00	0,00
POBLA (SA)	0,12	0,51
PUIGPUNYENT	0,00	0,00
SENCELLES	0,00	0,00
SANT JOAN	0,00	0,00
SANT LLORENÇ	0,00	0,00
SANTA EUGÈNIA	0,00	0,00
SANTA MARGALIDA	0,04	0,18
SANTA MARIA	0,39	1,73
SANTANYÍ	0,00	0,00
SELVA	0,00	0,00
SES SALINES	0,09	0,39
SINEU	0,00	0,00
SÓLLER	0,37	1,62
SON SERVERA	0,04	0,20
VALLDEMOSA	0,00	0,00
VILAFRANCA	0,00	0,00
ARIANY	0,00	0,00

Quadre 7. Incidència de les prestacions econòmiques

(continuació)

MUNICIPI	VALOR DE L'INDICADOR	RÀTIO PER A CADA ÀREA
ALAIOR	1,29	0,72
CIUTADELLA	1,25	0,70
FERRERIES	0,85	0,47
MAÓ	3,11	1,73
MERCADAL (ES)	0,65	0,36
SANT LLUÍS	0,76	0,42
CASTELL (ES)	1,37	0,76
MIGJORN GRAN (ES)	0,27	0,15
FORMENTERA	0,00	0,00
EIVISSA	0,75	1,63
SANT ANTONI DE PORTMANY	0,41	0,89
SANT JOSEP	0,13	0,27
SANT JOAN DE LABRITJA	0,07	0,16
SANTA EULÀLIA DEL RIU	0,47	1,03
BALEARS	0,55	
MALLORCA	0,42	
MENORCA	1,80	1,00
EIVISSA-FORMENTERA	0,46	1,00
MALLORCA SENSE PALMA	0,23	1,00

Quadre 8. Indicadors de vulnerabilitat de les seccions de les Balears (decil de les seccions més vulnerables)

Núm. ordre	Codi secció	MUNICIPI	LLARS 1996	POBLACIÓ 1996	RÀTIOS PER A LES BALEARS = 1				
					AÏLLAMENT	HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS	V1
1	2602001	EIVISSA	192	498	1,84	3,00	1,88	1,92	2,00
2	4004029	PALMA	426	1.099	1,87	2,38	1,89	1,95	1,96
3	4001013	PALMA	348	807	1,71	3,66	1,37	2,05	1,91
4	4001009	PALMA	206	626	1,62	3,41	1,09	2,24	1,84
5	4003001	PALMA	440	1.056	2,19	2,01	1,44	1,71	1,68
6	4008004	PALMA	240	850	0,70	1,44	1,57	2,04	1,66
7	4005023	PALMA	338	970	2,09	0,59	1,46	1,91	1,62
8	4601007	SANT ANTONI	508	1.675	0,22	1,12	2,07	1,58	1,59
9	4005024	PALMA	261	713	1,28	0,57	1,28	2,16	1,56
10	4006016	PALMA	504	1.791	0,63	0,79	1,66	1,89	1,56
11	4601006	SANT ANTONI	807	1.065	0,28	1,33	1,89	1,55	1,54
12	4003039	PALMA	365	1.158	1,12	0,34	1,50	1,97	1,53
13	3102001	LLUCMAJOR	233	637	1,75	2,42	1,09	1,58	1,49
14	4005020	PALMA	405	1.166	1,24	0,53	1,31	1,96	1,49
15	3301006	MANACOR	391	1.083	0,14	1,05	1,80	1,56	1,47
16	3104006	LLUCMAJOR	419	1.322	0,58	0,64	1,50	1,85	1,46
17	501002	ANDRATX	532	1.542	1,29	1,69	1,23	1,67	1,46
18	4003038	PALMA	405	1.317	0,69	0,34	1,46	1,92	1,45
19	4601005	SANT ANTONI	620	2.507	0,24	1,24	1,86	1,41	1,45
20	2601001	EIVISSA	195	467	0,86	1,67	1,43	1,56	1,45
21	4007005	PALMA	450	1.226	0,66	0,84	1,51	1,73	1,44
22	3104005	LLUCMAJOR	908	2.620	0,31	0,76	1,71	1,59	1,43
23	4601004	SANT ANTONI	586	1.983	0,47	2,05	1,44	1,48	1,42
24	501003	ANDRATX	655	1.976	0,85	1,96	1,57	1,27	1,42
25	4006024	PALMA	289	864	0,77	1,20	1,46	1,58	1,41
26	5001001	SANT JOAN DE LABRITJA	548	1.490	0,34	3,56	1,56	0,99	1,41
27	4006008	PALMA	382	1.293	0,49	0,38	1,59	1,70	1,40
28	1401004	CAPDEPERA	785	2.212	0,89	0,67	1,55	1,55	1,39
29	2202002	FELANITX	352	1.024	1,37	1,63	1,03	1,70	1,39
30	3104004	LLUCMAJOR	691	2.135	0,56	0,60	1,57	1,59	1,38
31	1401001	CAPDEPERA	433	1.222	1,07	1,04	1,31	1,61	1,38
32	4007006	PALMA	364	1.050	0,82	0,61	1,31	1,76	1,37
33	2604005	EIVISSA	575	1.434	0,39	1,35	1,59	1,40	1,37
34	4601001	SANT ANTONI	379	1.774	1,13	1,59	1,46	1,28	1,37
35	4602002	SANT ANTONI	215	649	0,78	5,99	1,04	0,66	1,36
36	4005044	PALMA	488	1.397	1,10	0,71	1,33	1,61	1,35
37	4001036	PALMA	236	530	2,67	1,48	1,23	1,11	1,35
38	2901002	LLOSETA	273	872	1,02	1,88	1,35	1,31	1,35
39	4006018	PALMA	736	2.204	0,78	0,79	1,17	1,80	1,35
40	5501002	SANTA MARGALIDA	377	964	1,97	2,31	0,86	1,42	1,34
41	1302001	CAMPOS	474	1.271	2,51	2,45	1,10	1,01	1,34
42	1101009	CALVIÀ	1.008	1.601	0,02	0,72	1,46	1,69	1,33
43	5701003	SANTANYÍ	1.032	2.843	0,45	0,79	1,69	1,34	1,33
44	2204003	FELANITX	885	2.298	0,73	1,02	1,22	1,65	1,32
45	4005018	PALMA	254	704	0,88	0,68	1,44	1,48	1,32
46	5402001	SANTA EULÀLIA	944	2.393	0,63	2,77	0,81	1,65	1,32
47	4004019	PALMA	701	2.245	0,58	1,90	1,35	1,34	1,32
48	4003004	PALMA	324	764	3,26	1,70	1,05	1,02	1,32
49	302003	ALCÚDIA	1.025	2.359	0,37	0,85	1,69	1,30	1,32

Quadre 9a. Indicadors de vulnerabilitat a Palma

Núm. ordre	CODI SECCIÓ	MUNICIPI 1996	LLARS 1996	POBLACIÓ	RÀTIOS PER A LES BALEARS =1				VI
					AÏLLAMENT	HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS	
1	4001013	PALMA	348	807	1,71	3,66	1,37	2,05	1,91
2	4001009	PALMA	206	626	1,62	3,41	1,09	2,24	1,84
3	4004029	PALMA	426	1.099	1,87	2,38	1,89	1,95	1,96
4	4001010	PALMA	199	446	2,14	2,15	1,26	0,68	1,20
5	4008004	PALMA	240	850	0,70	1,44	1,57	2,04	1,66
5	4001014	PALMA	255	584	1,75	1,40	1,29	0,99	1,23
6	4003001	PALMA	440	1.056	2,19	2,01	1,44	1,71	1,68
7	4006012	PALMA	287	883	1,23	1,47	0,83	1,49	1,20
8	4006016	PALMA	504	1.791	0,63	0,79	1,66	1,89	1,56
9	4001034	PALMA	357	887	1,66	1,65	1,18	1,04	1,22
10	4001012	PALMA	377	1.011	1,92	1,07	0,96	0,79	1,00
11	4005023	PALMA	338	970	2,09	0,59	1,46	1,91	1,62
12	4002005	PALMA	559	1.221	0,83	0,56	0,95	0,79	0,83
13	4002010	PALMA	666	1.355	0,42	0,71	1,15	0,96	0,95
14	4002007	PALMA	395	906	1,13	1,10	1,25	0,86	1,07
15	4001022	PALMA	417	1.085	1,60	0,37	0,56	0,25	0,52
16	4005020	PALMA	405	1.166	1,24	0,53	1,31	1,96	1,49
17	4006024	PALMA	289	864	0,77	1,20	1,46	1,58	1,41
18	4001036	PALMA	236	530	2,67	1,48	1,23	1,11	1,35
19	4005021	PALMA	258	773	0,86	0,46	1,14	1,53	1,20

Quadre 9b. Indicadors de vulnerabilitat a Palma

Núm. ordre	CODI SECCIÓ	MUNICIPI	RÀTIOS PER A PALMA =1				VI
			AÏLLAMENT	HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS	
1	4001013	PALMA	1,80	6,06	1,44	2,21	2,25
2	4001009	PALMA	1,71	5,64	1,15	2,42	2,16
3	4004029	PALMA	1,98	3,93	1,98	2,10	2,22
4	4001010	PALMA	2,26	3,56	1,32	0,73	1,40
5	4008004	PALMA	0,73	2,38	1,65	2,19	1,85
5	4001014	PALMA	1,84	2,32	1,35	1,07	1,38
6	4003001	PALMA	2,31	3,32	1,51	1,84	1,90
7	4006012	PALMA	1,30	2,44	0,87	1,61	1,37
8	4006016	PALMA	0,66	1,30	1,74	2,03	1,71
9	4001034	PALMA	1,75	2,73	1,24	1,12	1,39
10	4001012	PALMA	2,02	1,78	1,01	0,85	1,12
11	4005023	PALMA	2,20	0,98	1,54	2,05	1,75
12	4002005	PALMA	0,88	0,93	1,00	0,85	0,92
13	4002010	PALMA	0,44	1,17	1,20	1,03	1,05
14	4002007	PALMA	1,19	1,82	1,31	0,93	1,20
15	4001022	PALMA	1,69	0,62	0,59	0,27	0,57
16	4005020	PALMA	1,30	0,88	1,38	2,11	1,61
17	4006024	PALMA	0,81	1,99	1,53	1,71	1,57
18	4001036	PALMA	2,82	2,45	1,29	1,20	1,52
19	4005021	PALMA	0,91	0,75	1,19	1,65	1,30

Quadre 9c. Indicadors de vulnerabilitat a Palma

Núm. ordre	CODI SECCIÓ	MUNICIPI	RÀTIO PER A LES BALEARS = 1			RÀTIO PER A PALMA = 1			VULNERAB. TOTAL
			PRESÓ	DESNONAMENT	V2	PRESÓ	DESNONAMENT	V2	
1	4001013	PALMA	32,75	4,47	27,10	18,40	2,75	15,27	8,76
2	4001009	PALMA	23,32	6,29	19,92	13,10	3,86	11,25	6,71
3	4004029	PALMA	11,91	0,00	9,53	6,69	0,00	5,35	3,79
4	4001010	PALMA	11,85	2,60	10,00	6,66	1,60	5,65	3,52
5	4008004	PALMA	10,37	2,16	8,72	5,82	1,33	4,92	3,39
5	4001014	PALMA	10,35	5,08	9,29	5,81	3,12	5,27	3,33
6	4003001	PALMA	9,30	2,94	8,03	5,22	1,81	4,54	3,22
7	4006012	PALMA	7,98	2,71	6,93	4,48	1,66	3,92	2,64
8	4006016	PALMA	7,17	2,57	6,25	4,03	1,58	3,54	2,62
9	4001034	PALMA	5,96	5,81	5,93	3,35	3,57	3,39	2,39
10	4001012	PALMA	6,72	2,06	5,79	3,78	1,27	3,27	2,20
11	4005023	PALMA	4,41	1,53	3,84	2,48	0,94	2,17	1,96
12	4002005	PALMA	4,74	6,95	5,18	2,66	4,27	2,99	1,95
13	4002010	PALMA	5,02	3,89	4,79	2,82	2,39	2,73	1,89
14	4002007	PALMA	3,61	7,21	4,33	2,03	4,43	2,51	1,85
15	4001022	PALMA	3,71	11,80	5,33	2,08	7,26	3,12	1,85
16	4005020	PALMA	4,32	0,64	3,58	2,43	0,39	2,02	1,82
17	4006024	PALMA	4,08	1,79	3,62	2,29	1,10	2,05	1,81
18	4001036	PALMA	3,80	2,20	3,48	2,13	1,35	1,98	1,75
19	4005021	PALMA	4,88	0,00	3,91	2,74	0,00	2,19	1,75

Quadre 10a. Indicadors de vulnerabilitat a la Part Forana de Mallorca

ORD.	CODI SECCIÓ	MUNICIPI	ÀREA	LLARS 1996	POBLACIÓ 1996	RÀTIOS PER A LES BALEARS = 1				V1
						AÏLLAMENT	HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS	
1	3104003	LLUCMAJOR	2	382	147	0,49	0,73	0,89	1,59	1,11
2	1102002	CALVIÀ	2	936	1.329	0,33	0,54	1,26	1,48	1,19
3	1101005	CALVIÀ	2	1.311	2.196	0,07	0,70	1,18	1,33	1,08
4	1101009	CALVIÀ	2	1.008	1.601	0,02	0,72	1,46	1,69	1,33
5	3301006	MANACOR	2	391	1.083	0,14	1,05	1,80	1,56	1,47
6	3104004	LLUCMAJOR	2	691	2.135	0,56	0,60	1,57	1,59	1,38
7	2702001	INCA	2	511	1.419	1,02	1,43	0,93	1,17	1,08
8	1101007	CALVIÀ	2	1.296	2.212	0,59	0,63	1,19	1,59	1,24
9	1101003	CALVIÀ	2	1.015	2.619	0,49	0,71	0,96	1,17	0,97
10	5701003	SANTANYÍ	2	1.032	2.843	0,45	0,79	1,69	1,34	1,33
11	1401001	CAPDEPERA	2	433	1.222	1,07	1,04	1,31	1,61	1,38
12	302001	ALCÚDIA	2	1.206	3.194	0,73	0,98	1,21	1,34	1,19
13	302003	ALCÚDIA	2	1.025	2.359	0,37	0,85	1,69	1,30	1,32
14	6201002	SON SERVERA	2	1.262	3.961	0,25	0,80	1,38	1,30	1,18
15	102001	ALARÓ	2	306	796	1,58	2,25	0,66	1,45	1,23
16	2201001	FELANITX	2	430	1.200	1,81	1,40	0,77	1,23	1,12
17	3303004	MANACOR	2	582	1.670	1,05	0,84	0,59	1,76	1,13
18	501003	ANDRATX	2	655	1.976	0,85	1,96	1,57	1,27	1,42
19	2701003	INCA	2	408	1.183	2,09	1,32	0,71	1,07	1,05
20	501002	ANDRATX	2	532	1.542	1,29	1,69	1,23	1,67	1,46

Quadre 10b. Indicadors de vulnerabilitat a la Part Forana de Mallorca

ORD.	CODI SECCIÓ	MUNICIPI	AÏLLAMENT	RÀTIOS PER A LA PART FORANA DE MALLORCA=1			VI
				HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS	
1	3104003	LLUCMAJOR	0,42	0,60	1,01	1,51	1,11
2	1102002	CALVIÀ	0,29	0,45	1,43	1,41	1,21
3	1101005	CALVIÀ	0,06	0,57	1,34	1,27	1,11
4	1101009	CALVIÀ	0,02	0,59	1,66	1,61	1,37
5	3301006	MANACOR	0,12	0,86	2,05	1,49	1,51
6	3104004	LLUCMAJOR	0,49	0,50	1,79	1,52	1,42
7	2702001	INCA	0,89	1,18	1,05	1,12	1,07
8	1101007	CALVIÀ	0,51	0,52	1,35	1,51	1,25
9	1101003	CALVIÀ	0,43	0,59	1,09	1,12	0,99
10	5701003	SANTANYÍ	0,39	0,65	1,91	1,27	1,38
11	1401001	CAPDEPERA	0,93	0,85	1,49	1,53	1,39
12	302001	ALCÚDIA	0,64	0,81	1,37	1,28	1,21
13	302003	ALCÚDIA	0,33	0,70	1,92	1,24	1,37
14	6201002	SON SERVERA	0,22	0,66	1,57	1,24	1,21
15	102001	ALARÓ	1,37	1,86	0,74	1,38	1,17
16	2201001	FELANITX	1,58	1,15	0,87	1,17	1,09
17	3303004	MANACOR	0,92	0,69	0,67	1,67	1,10
18	501003	ANDRATX	0,74	1,62	1,78	1,21	1,43
19	2701003	INCA	1,82	1,09	0,81	1,02	1,02
20	501002	ANDRATX	1,12	1,39	1,39	1,59	1,45

Quadre 10c. Indicadors de vulnerabilitat a la Part Forana de Mallorca

Núm. ord.	CODI SECCIÓ	MUNICIPI	RÀTIO PER A LES BALEARS = 1			RÀTIO PER A LA P.F. = 1			VULNERAB. TOTAL
			PRESÓ	DESNONAMENT	V2	PRESÓ	DESNONAMENT	V2	
1	3104003	LLUCMAJOR	8,56	6,10	8,07	15,46	8,95	14,16	7,63
2	1102002	CALVIÀ	2,65	1,94	2,51	4,79	2,84	4,40	2,81
3	1101005	CALVIÀ	2,41	1,78	2,28	4,35	2,61	4,00	2,55
4	1101009	CALVIÀ	2,04	0,51	1,74	3,69	0,75	3,10	2,24
5	3301006	MANACOR	1,86	0,80	1,65	3,36	1,17	2,92	2,22
6	3104004	LLUCMAJOR	1,30	3,75	1,79	2,34	5,50	2,97	2,20
7	2702001	INCA	1,77	2,19	1,86	3,20	3,21	3,20	2,14
8	1101007	CALVIÀ	1,59	2,00	1,67	2,88	2,93	2,89	2,07
9	1101003	CALVIÀ	1,63	2,30	1,77	2,95	3,37	3,03	2,01
10	5701003	SANTANYÍ	0,89	4,52	1,61	1,60	6,63	2,60	1,99
11	1401001	CAPDEPERA	1,65	0,00	1,32	2,98	0,00	2,38	1,88
12	302001	ALCÚDIA	1,58	0,58	1,38	2,85	0,85	2,45	1,83
13	302003	ALCÚDIA	1,28	1,23	1,27	2,31	1,80	2,21	1,79
14	6201002	SON SERVERA	1,46	0,66	1,30	2,64	0,96	2,30	1,76
15	102001	ALARÓ	1,58	0,00	1,26	2,85	0,00	2,28	1,73
16	2201001	FELANITX	1,47	0,72	1,32	2,65	1,06	2,33	1,71
17	3303004	MANACOR	1,51	0,18	1,24	2,72	0,26	2,23	1,66
18	501003	ANDRATX	1,15	0,40	1,00	2,07	0,58	1,77	1,60
19	2701003	INCA	0,85	3,09	1,30	1,54	4,53	2,13	1,58
20	501002	ANDRATX	0,98	0,97	0,98	1,77	1,43	1,70	1,57

Quadre 10d. Indicadors de vulnerabilitat a la Part Forana de Mallorca

ORD.	distsec91	distsec96	CODI MUN.	MUNICIPI	VALORS DELS INDICADORS					
					AÏLLAMENT	HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS	PRESÓ	DESNON.
1	3104003	3104003	31	LLUCMAJOR	2,62	5,55	45,58	49,77	34,01	58,90
2	1102002	1106002	11	CALVIÀ	1,81	4,16	64,84	46,42	10,53	18,70
3	1101005	1105004	11	CALVIÀ	0,38	5,32	60,45	41,68	9,56	17,16
4	1101009	1104002	11	CALVIÀ	0,10	5,50	75,03	52,98	8,12	4,96
5	3301006	3306001	33	MANACOR	0,77	8,01	92,59	48,93	7,39	7,67
6	3104004	3104004	31	LLUCMAJOR	3,04	4,61	80,68	49,92	5,15	36,18
7	2702001	2702001	27	INCA	5,48	10,93	47,63	36,71	7,05	21,14
8	1101007	1105002	11	CALVIÀ	3,17	4,80	61,23	49,85	6,33	19,29
9	1101003	1103002	11	CALVIÀ	2,66	5,44	49,47	36,71	6,49	22,17
10	5701003	5701003	57	SANTANYÍ	2,42	6,06	86,45	41,94	3,52	43,60
11	1401001	1401001	14	CAPDEPERA	5,77	7,91	67,24	50,40	6,55	0,00
12	302001	302001	3	AICÚDIA	3,95	7,49	62,08	42,11	6,26	5,60
13	302003	304002	3	AICÚDIA	2,02	6,52	86,77	40,87	5,09	11,85
14	6201002	6201003	62	SON SERVERA	1,35	6,08	70,95	40,77	5,81	6,34
15	102001	102001	1	ALARÓ	8,50	17,20	33,64	45,50	6,28	0,00
16	2201001	2201001	22	FELANITX	9,77	10,65	39,28	38,64	5,83	6,98
17	3303004	3303004	33	MANACOR	5,67	6,38	30,13	55,06	5,99	1,72
18	501003	501003	5	ANDRATX	4,58	14,97	80,46	39,75	4,55	3,82
19	2701003	2701003	27	INCA	11,27	10,09	36,62	33,48	3,38	29,78
20	501002	501002	5	ANDRATX	6,95	12,89	63,04	52,51	3,89	9,40

Quadre 11a. Indicadors de vulnerabilitat a Menorca

ORD.	CODI SECCIÓ	MUNICIPI	ÀREA	LLARS 1996	POBLACIÓ 1996	RÀTIOS PER A LES BALEARS =1				VI
						AÏLLAMENT	HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS	
1	3201001	MAÓ	3	348	830	1,81	0,63	0,84	0,83	0,91
2	1504003	CIUTADELLA	3	650	1.903	1,17	0,47	0,87	1,03	0,92
3	3201002	MAÓ	3	654	1.663	2,04	0,89	0,79	0,96	0,99
4	3203005	MAÓ	3	542	1.646	0,75	0,37	0,84	1,00	0,85
5	6401002	CASTELL (ES)	3	760	2.031	0,37	0,93	0,99	0,98	0,92
6	1502001	CIUTADELLA	3	383	1.053	1,79	0,62	0,77	0,80	0,87
7	3204001	MAÓ	3	722	1.878	1,90	1,61	0,78	0,96	1,05
8	3202002	MAÓ	3	678	1.763	2,44	0,99	0,91	1,06	1,13
9	3203002	MAÓ	3	763	2.146	1,48	0,80	0,71	0,71	0,80
10	6401001	CASTELL (ES)	3	800	2.328	1,23	0,83	0,84	1,40	1,10
11	1504002	CIUTADELLA	3	751	2.227	0,12	0,73	0,97	0,63	0,73
12	202002	ALAIOR	3	497	1.402	1,64	1,02	0,77	1,17	1,04
13	3202001	MAÓ	3	592	1.813	1,88	0,89	0,70	0,92	0,92
14	3202003	MAÓ	3	599	1.785	0,68	0,50	0,81	1,18	0,92
15	1504001	CIUTADELLA	3	551	1.627	1,78	0,49	0,58	0,34	0,59
16	202001	ALAIOR	3	888	2.530	1,17	0,93	1,00	1,26	1,11
17	1501003	CIUTADELLA	3	506	1.567	0,44	0,70	0,97	0,81	0,83
18	1502002	CIUTADELLA	3	531	1.634	0,73	0,81	0,61	0,76	0,70
19	201002	ALAIOR	3	511	1.373	1,52	1,05	0,94	0,79	0,95
20	3204002	MAÓ	3	686	1.914	0,81	0,49	0,66	0,59	0,63

Quadre 11b. Indicadors de vulnerabilitat a Menorca

ORD.	CODI SECCIÓ	MUNICIPI	RÀTIOS PER A MENORCA =1				VI
			ÀILLAMENT	HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS	
1	3201001	MAÓ	1,74	0,76	1,04	0,87	1,02
2	1504003	CIUTADELLA	1,12	0,57	1,08	1,08	1,03
3	3201002	MAÓ	1,96	1,07	0,99	1,01	1,10
4	3203005	MAÓ	0,72	0,44	1,05	1,05	0,96
5	6401002	CASTELL (ES)	0,35	1,12	1,24	1,03	1,05
6	1502001	CIUTADELLA	1,72	0,75	0,96	0,83	0,97
7	3204001	MAÓ	1,82	1,95	0,97	1,01	1,17
8	3202002	MAÓ	2,34	1,20	1,14	1,11	1,25
9	3203002	MAÓ	1,42	0,97	0,88	0,75	0,89
10	6401001	CASTELL (ES)	1,18	1,00	1,04	1,47	1,22
11	1504002	CIUTADELLA	0,12	0,89	1,21	0,66	0,85
12	202002	ALAIOR	1,58	1,23	0,96	1,23	1,16
13	3202001	MAÓ	1,80	1,07	0,86	0,97	1,02
14	3202003	MAÓ	0,65	0,61	1,01	1,24	1,03
15	1504001	CIUTADELLA	1,71	0,59	0,72	0,35	0,66
16	202001	ALAIOR	1,12	1,12	1,24	1,32	1,25
17	1501003	CIUTADELLA	0,42	0,85	1,21	0,85	0,95
18	1502002	CIUTADELLA	0,70	0,98	0,76	0,80	0,79
19	201002	ALAIOR	1,46	1,27	1,17	0,83	1,07
20	3204002	MAÓ	0,78	0,59	0,82	0,62	0,71

Quadre 11c. Indicadors de vulnerabilitat a Menorca

Núm. ord.	CODI SECCIÓ	MUNICIPI	RÀTIO PER A LES BALEARS = 1			RÀTIO PER A MENORCA = 1			VULNERAB. TOTAL
			PRESÓ	DESNONAMENT	V2	PRESÓ	DESNONAMENT	V2	
1	3201001	MAÓ	2,43	1,49	2,24	3,33	1,73	3,01	2,01
2	1504003	CIUTADELLA	1,72	2,23	1,82	2,36	2,59	2,41	1,72
3	3201002	MAÓ	1,82	0,79	1,61	2,49	0,92	2,18	1,64
4	3203005	MAÓ	1,53	2,63	1,75	2,10	3,05	2,29	1,62
5	6401002	CASTELL (ES)	1,12	3,07	1,51	1,53	3,56	1,94	1,50
6	1502001	CIUTADELLA	1,43	1,35	1,42	1,97	1,57	1,89	1,43
7	3204001	MAÓ	1,21	1,26	1,22	1,66	1,46	1,62	1,39
8	3202002	MAÓ	1,00	1,72	1,14	1,37	2,00	1,50	1,37
9	3203002	MAÓ	1,29	1,36	1,30	1,77	1,58	1,73	1,31
10	6401001	CASTELL (ES)	0,76	1,46	0,90	1,04	1,69	1,17	1,20
11	1504002	CIUTADELLA	1,13	0,55	1,01	1,55	0,64	1,37	1,11
12	202002	ALAIOR	0,90	0,00	0,72	1,23	0,00	0,99	1,07
13	3202001	MAÓ	0,83	0,88	0,84	1,14	1,02	1,12	1,07
14	3202003	MAÓ	0,28	3,24	0,87	0,39	3,77	1,06	1,04
15	1504001	CIUTADELLA	1,24	0,19	1,03	1,70	0,22	1,40	1,03
16	202001	ALAIOR	0,60	0,58	0,59	0,82	0,68	0,79	1,02
17	1501003	CIUTADELLA	0,64	1,43	0,80	0,88	1,66	1,04	0,99
18	1502002	CIUTADELLA	1,08	0,00	0,86	1,48	0,00	1,18	0,99
19	201002	ALAIOR	0,73	0,25	0,64	1,01	0,29	0,86	0,97
20	3204002	MAÓ	0,79	1,32	0,90	1,08	1,53	1,17	0,94

Quadre 11 d. Indicadors de vulnerabilitat a Menorca

Ordre	CODI SECCIÓ	MUNICIPI	VALORS DELS INDICADORS					
			AILLAMENT	HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS	PRESÓ	DESNON.
1	3201001	MAÓ	9,77	4,80	42,97	26,09	9,64	14,37
2	1504003	CIUTADELLA	6,31	3,58	44,56	32,35	6,83	21,54
3	3201002	MAÓ	11,01	6,76	40,73	30,14	7,22	7,65
4	3203005	MAÓ	4,06	2,79	43,31	31,38	6,08	25,37
5	6401002	CASTELL (ES)	1,97	7,08	50,99	30,82	4,43	29,61
6	1502001	CIUTADELLA	9,66	4,73	39,75	24,92	5,70	13,05
7	3204001	MAÓ	10,25	12,31	39,92	30,07	4,79	12,12
8	3202002	MAÓ	13,13	7,57	46,86	33,27	3,97	16,59
9	3203002	MAÓ	7,99	6,13	36,18	22,36	5,13	13,11
10	6401001	CASTELL (ES)	6,63	6,31	42,87	43,86	3,01	14,06
11	1504002	CIUTADELLA	0,67	5,61	49,87	19,66	4,49	5,33
12	202002	ALAIOR	8,85	7,79	39,65	36,64	3,57	0,00
13	3202001	MAÓ	10,14	6,77	35,66	28,90	3,31	8,45
14	3202003	MAÓ	3,67	3,85	41,79	37,00	1,12	31,30
15	1504001	CIUTADELLA	9,62	3,72	29,82	10,53	4,92	1,81
16	202001	ALAIOR	6,31	7,09	51,33	39,46	2,37	5,63
17	1501003	CIUTADELLA	2,37	5,34	49,71	25,47	2,55	13,83
18	1502002	CIUTADELLA	3,95	6,17	31,26	23,82	4,28	0,00
19	201002	ALAIOR	8,22	7,98	48,27	24,72	2,91	2,45
20	3204002	MAÓ	4,37	3,71	33,98	18,51	3,13	12,76

Quadre 12a. Indicadors de vulnerabilitat a Eivissa i Formentera

CODI SECCIÓ	Núm. ordre	MUNICIPI	LLARS 1996	POBLACIÓ 1996	RÀTIOS PER A LES BALEARS =1				VI
					AILLAMENT	HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS	
2602001	1	EIVISSA	192	498	1,84	3,00	1,88	1,92	2,00
4601007	2	SANT ANTONI	508	1.675	0,22	1,12	2,07	1,58	1,59
4601008	3	SANT ANTONI	807	1.065	0,28	1,33	1,89	1,55	1,54
2601001	4	EIVISSA	195	467	0,86	1,67	1,43	1,56	1,45
4601001	5	SANT ANTONI	379	1.774	1,13	1,59	1,46	1,28	1,37
4601005	6	SANT ANTONI	620	2.507	0,24	1,24	1,86	1,41	1,45
4601004	7	SANT ANTONI	586	1.983	0,47	2,05	1,44	1,48	1,42
2604005	8	EIVISSA	575	1.434	0,39	1,35	1,59	1,40	1,37
5001001	9	SANT JOAN DE LABRITJA	548	1.490	0,34	3,56	1,56	0,99	1,41
4601003	10	SANT ANTONI	406	1.784	0,64	1,19	1,51	1,27	1,29
5402001	11	SANTA EULÀLIA	944	2.393	0,63	2,77	0,81	1,65	1,32
4801003	12	SANT JOSEP	1.143	3.435	0,35	1,17	1,48	1,36	1,29
2402002	13	FORMENTERA	967	2.580	0,48	2,82	1,19	1,27	1,31
5401002	14	SANTA EULÀLIA	1.036	2.646	0,39	1,65	1,33	1,38	1,29
4602002	15	SANT ANTONI	215	649	0,78	5,99	1,04	0,66	1,36
2604014	16	EIVISSA	565	1.657	0,20	0,98	1,53	1,35	1,27
2401002	17	FORMENTERA	1.018	2.773	0,71	2,98	1,13	1,10	1,26
5001002	18	SANT JOAN DE LABRITJA	430	1.219	0,47	3,08	1,44	0,91	1,29
2604007	19	EIVISSA	638	2.009	0,20	1,02	1,48	1,30	1,24
5401004	20	SANTA EULÀLIA	390	1.212	0,38	0,89	1,14	1,55	1,20

Quadre 12b. Indicadors de vulnerabilitat a Eivissa i Formentera

CODI SECCIÓ	Núm. ordre	MUNICIPI	AÏLLAMENT	RATIOS PER A EIVISSA I FORMENTERA=1			VI
				HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS	
2602001	1	EIVISSA	3,44	1,88	1,58	1,71	1,85
4601007	2	SANT ANTONI	0,41	0,70	1,74	1,41	1,37
4601008	3	SANT ANTONI	0,53	0,84	1,59	1,38	1,33
2601001	4	EIVISSA	1,60	1,05	1,20	1,39	1,30
4601001	5	SANT ANTONI	2,11	1,00	1,23	1,14	1,26
4601005	6	SANT ANTONI	0,45	0,78	1,56	1,25	1,25
4601004	7	SANT ANTONI	0,89	1,29	1,21	1,32	1,23
2604005	8	EIVISSA	0,72	0,85	1,34	1,24	1,19
5001001	9	SANT JOAN DE LABRITJA	0,63	2,23	1,31	0,88	1,16
4601003	10	SANT ANTONI	1,20	0,75	1,27	1,13	1,15
5402001	11	SANTA EULÀLIA	1,18	1,74	0,68	1,47	1,15
4801003	12	SANT JOSEP	0,66	0,74	1,25	1,21	1,12
2402002	13	FORMENTERA	0,89	1,77	1,00	1,13	1,12
5401002	14	SANTA EULÀLIA	0,74	1,03	1,12	1,23	1,12
4602002	15	SANT ANTONI	1,45	3,76	0,87	0,59	1,11
2604014	16	EIVISSA	0,37	0,62	1,29	1,20	1,09
2401002	17	FORMENTERA	1,33	1,87	0,95	0,98	1,09
5001002	18	SANT JOAN DE LABRITJA	0,89	1,93	1,21	0,81	1,09
2604007	19	EIVISSA	0,38	0,64	1,25	1,16	1,06
5401004	20	SANTA EULÀLIA	0,71	0,56	0,96	1,38	1,06

Quadre 12c. Indicadors de vulnerabilitat a Eivissa i Formentera

CODI SECCIÓ	Núm. ordre	MUNICIPI	AÏLLAMENT	VALORS DELS INDICADORS		
				HABITATGE	TREBALL	ESTUDIS
2602001	1	EIVISSA	9,90	22,87	96,42	60,08
4601007	2	SANT ANTONI	1,18	8,54	106,25	49,56
4601008	3	SANT ANTONI	1,53	10,17	96,84	48,72
2601001	4	EIVISSA	4,62	12,71	73,48	49,01
4601001	5	SANT ANTONI	6,07	12,11	74,86	40,22
4601005	6	SANT ANTONI	1,29	9,50	95,30	44,12
4601004	7	SANT ANTONI	2,56	15,65	73,66	46,43
2604005	8	EIVISSA	2,09	10,29	81,64	43,76
5001001	9	SANT JOAN DE LABRITJA	1,82	27,14	80,07	30,97
4601003	10	SANT ANTONI	3,45	9,10	77,26	39,78
5402001	11	SANTA EULÀLIA	3,39	21,10	41,61	51,67
4801003	12	SANT JOSEP	1,89	8,95	76,08	42,56
2402002	13	FORMENTERA	2,58	21,54	60,96	39,83
5401002	14	SANTA EULÀLIA	2,12	12,57	68,39	43,30
4602002	15	SANT ANTONI	4,19	45,69	53,25	20,71
2604014	16	EIVISSA	1,06	7,52	78,71	42,17
2401002	17	FORMENTERA	3,83	22,73	57,86	34,40
5001002	18	SANT JOAN DE LABRITJA	2,56	23,49	73,94	28,43
2604007	19	EIVISSA	1,10	7,76	76,14	40,82
5401004	20	SANTA EULÀLIA	2,05	6,79	58,46	48,72

Quadre 13. Seccions de Palma amb major incidència de les prestacions econòmiques

CODI SECCIÓ	MUNICIPI	VALOR INDICADOR	RÀTIO PER A PALMA=1
4008004	PALMA	14,69	23,83
4004029	PALMA	9,62	15,61
4001013	PALMA	6,90	11,19
4006016	PALMA	4,96	8,05
4006012	PALMA	4,88	7,91
4006008	PALMA	3,66	5,94
4001009	PALMA	3,40	5,51
4003001	PALMA	3,18	5,16
4001031	PALMA	2,99	4,86
4001014	PALMA	2,75	4,45
4001005	PALMA	2,64	4,29
4005050	PALMA	2,07	3,36
4005023	PALMA	2,07	3,36
4008001	PALMA	1,99	3,23
4005016	PALMA	1,92	3,11
4004031	PALMA	1,79	2,90
4003037	PALMA	1,69	2,75
4006018	PALMA	1,63	2,64
4005024	PALMA	1,53	2,49
4001007	PALMA	1,52	2,47

Quadre 14. Seccions de Pobles amb major incidència de les prestacions econòmiques

CODI SECCIÓ	MUNICIPI	VALOR INDICADOR	RÀTIO PER A LA PART FORANA = 1
2703001	INCA	3,86	17,01
2701003	INCA	1,47	6,48
2702001	INCA	1,37	6,04
3303001	MANACOR	1,35	5,94
1302002	CAMPOS	1,35	5,93
2702003	INCA	1,12	4,96
3104005	LLUCMAJOR	1,10	4,85
901001	BÚGER	1,08	4,76
3104004	LLUCMAJOR	1,01	4,46
2701004	INCA	0,95	4,20
2701002	INCA	0,89	3,93
6101001	SÓLLER	0,85	3,76
2202003	FELANITX	0,83	3,67
101002	ALARÓ	0,82	3,60
5601001	SANTA MARIA	0,82	3,59
3104003	LLUCMAJOR	0,79	3,46
3602001	MARRATXÍ	0,77	3,40
801002	BINISALEM	0,74	3,26
3304001	MANACOR	0,69	3,05
6102002	SÓLLER	0,63	2,78

Quadre 15. Seccions de Menorca amb major incidència de les prestacions econòmiques

CODI SECCIÓ	MUNICIPI	VALOR INDICADOR	RÀTIO PER A MENORCA = 1
3202003	MAÓ	5,84	3,25
3201002	MAÓ	4,59	2,55
3204001	MAÓ	4,16	2,31
3203005	MAÓ	4,06	2,26
3201001	MAÓ	4,02	2,24
3202002	MAÓ	3,69	2,05
3202001	MAÓ	3,38	1,88
202002	ALAIOR	2,62	1,45
6401002	ES CASTELL	2,37	1,32
1502002	CIUTADELLA	2,26	1,26
1504003	CIUTADELLA	2,15	1,20
3203002	MAÓ	2,10	1,17
3204002	MAÓ	1,90	1,05
3203004	MAÓ	1,76	0,98
1501002	CIUTADELLA	1,71	0,95
3203001	MAÓ	1,66	0,92
1502001	CIUTADELLA	1,57	0,87
3203003	MAÓ	1,51	0,84
1503001	CIUTADELLA	1,41	0,78
2301001	FERRERIES	1,25	0,69

Quadre 16. Seccions d'Eivissa i Formentera amb major incidència de les prestacions econòmiques

CODI SECCIÓ	MUNICIPI	VALOR INDICADOR	RÀTIO PER A EIVISSA I FORMENTERA = 1
2602001	EIVISSA	5,21	11,27
2601001	EIVISSA	4,62	9,99
2604005	EIVISSA	2,09	4,52
2604001	EIVISSA	1,57	3,40
5401001	SANTA EULÀLIA	1,04	2,26
4601008	SANT ANTONI	0,87	1,88
4601001	SANT ANTONI	0,79	1,71
2604007	EIVISSA	0,78	1,70
2603001	EIVISSA	0,73	1,58
2604014	EIVISSA	0,71	1,53
4601005	SANT ANTONI	0,65	1,40
5402001	SANTA EULÀLIA	0,64	1,38
5404004	SANTA EULÀLIA	0,61	1,31
2604013	EIVISSA	0,58	1,25
4601003	SANT ANTONI	0,49	1,07
2604006	EIVISSA	0,46	0,99
2604002	EIVISSA	0,44	0,94
2604010	EIVISSA	0,41	0,89
5403001	SANTA EULÀLIA	0,40	0,87
5404001	SANTA EULÀLIA	0,35	0,75

Quadre 17. Seccions seleccionades d'atenció preferent segons l'àrea territorial

CODI SECCIÓ	MUNICIPI	DESCRIPCIÓ SECCIÓ	Tipologia	ÀREA	LLARS 1996	POBLACIÓ 1996	V1
4001009	PALMA	sa Gerreria/Llorenç Bisbal	Nucli antic	1	206	626	1,84
4001010	PALMA	sa Gerreria/Quadrado-Sant Francesc	Nucli antic	1	199	446	1,20
4001012	PALMA	sa Gerreria/Socors	Nucli antic	1	377	1.011	1,00
4001013	PALMA	sa Gerreria/Quartera	Nucli antic	1	348	807	1,91
4001014	PALMA	Banc de s'Oli	Nucli antic	1	255	584	1,23
4001026	PALMA	Missió/el Carne	Nucli antic	1	552	1.228	0,94
4001034	PALMA	Apuntadors/Sant Feliu	Nucli antic	1	357	887	1,22
4001036	PALMA	Apuntadors/sa Llotja	Nucli antic	1	236	530	1,35
4002005	PALMA	El Terreno	Zona turística	1	559	1.221	0,83
4002010	PALMA	Cala Major	Zona turística	1	666	1.355	0,95
4003001	PALMA	es Jonquet/Santa Catalina	Raval	1	440	1.056	1,68
4004029	PALMA	Corea	Perif. consolidades	1	426	1.099	1,96
4005020	PALMA	Son Gotleu (llevant)	Perif. consolidades	1	405	1.166	1,49
4005021	PALMA	Son Gotleu (centre)	Perif. consolidades	1	258	773	1,20
4005023	PALMA	Son Gotleu (nord)	Perif. consolidades	1	338	970	1,62
4006008	PALMA	Pol. Llevant (Puerto Rico)	Perifèrica recent	1	382	1.293	1,40
4006009	PALMA	Pol. Llevant (Caracas)	Perifèrica recent	1	349	1.294	1,25
4006012	PALMA	la Soledat sud	Raval	1	287	883	1,20
4006016	PALMA	Palma Llevant (Bogotà)	Perifèrica recent	1	504	1.791	1,56
4008004	PALMA	Son Banyà	Nucli específic	1	240	850	1,66
302001	ALCÚDIA	C/ Pollentia	Perifèrica recent	2	1.206	3.194	1,19
302003	ALCÚDIA	Plaça d'Alcúdia	Zona turística	2	1.025	2.359	1,32
501003	ANDRATX	Andratx	Raval	2	655	1.976	1,42
1101003	CALVIÀ	Palma Nova	Zona turística	2	1.015	2.619	0,97
1101005	CALVIÀ	Santa Ponça	Zona turística	2	1.311	2.196	1,08
1101009	CALVIÀ	Son Ferrer/sa Porrassa	Perifèrica recent	2	1.008	1.601	1,33
1102002	CALVIÀ	Peguera	Zona turística	2	936	1.329	1,19
1401004	CAPDEPERA	Cala Rajada	Zona turística	2	785	2.212	1,39
2201001	FELANITX	Centre de la vila	Nucli antic	2	430	1.200	1,12
2701003	INCA	Centre de la vila	Nucli antic	2	408	1.183	1,05
2702001	INCA	Zona estació del tren	Raval	2	511	1.419	1,08
2901002	LLOSETA	Pou nou	Raval	2	273	872	1,35
3104003	LLUCMAJOR	s'Arenal	Zona turística	2	382	147	1,11
3104004	LLUCMAJOR	s'Arenal	Zona turística	2	691	2.135	1,38
3104005	LLUCMAJOR	s'Arenal	Zona turística	3	908	2.620	1,43
3301006	MANACOR	s'Illot	Zona turística	2	391	1.083	1,47
3303004	MANACOR	Pl. Indústria	Raval	2	582	1.670	1,13
5701003	SANTANYÍ	Cala d'Or	Zona turística	2	1.032	2.843	1,33
6201002	SON SERVERA	Cala Millor	Zona turística	2	1.262	3.961	1,18
1504003	CIUTADELLA	Sant Nicolau/Sant Esteve	Perif. consolidades	3	650	1.903	0,92
3201002	MAÓ	la Raval	Raval	3	654	1.663	0,99
3202003	MAÓ	Andrea Doria	Perif. consolidades	3	599	1.785	0,92
3203005	MAÓ	Vives Llull	Perifèrica recent	3	542	1.646	0,85
3204001	MAÓ	el Carne	Raval	3	722	1.878	1,05
6401002	CASTELL (ES)	es Castell	Raval	3	760	2.031	0,92
2601001	EIVISSA	Dalt Vila	Nucli antic	4	195	467	1,45
2602001	EIVISSA	da Penya	Nucli antic	4	192	498	2,00
2604005	EIVISSA	Figueretes	Perif. consolidades	4	575	1.434	1,37
4601006	ST. ANTONI	Sant Antoni	Zona turística	4	807	1.065	1,54
4601007	ST. ANTONI	Sant Antoni	Zona turística	4	508	1.675	1,59

Quadre 18. Seccions seleccionades d'atenció preferent segons la seva tipologia

CODI SECCIÓ	MUNICIPI	DESCRIPCIÓ SECCIÓ	Tipologia	ÀREA	LLARS 1996	POBLACIÓ 1996
4003001	PALMA	es Jonquet/Santa Catalina	Raval	1	440	1.056
4006012	PALMA	la Soledat sud	Raval	1	287	883
501003	ANDRATX	Andratx	Raval	2	655	1.976
2702001	INCA	Zona estació del tren	Raval	2	511	1.419
2901002	LLOSETA	Pou nou	Raval	2	273	872
3303004	MANACOR	Pl. Indústria	Raval	2	582	1.670
3201002	MAÓ	s'Raval	Raval	3	654	1.663
3204001	MAÓ	el Carme	Raval	3	722	1.878
6401002	CASTELL (ES)	es Castell	Raval	3	760	2.031
4001009	PALMA	sa Gerreria/Llorenç Bisbal	Nucli antic	1	206	626
4001010	PALMA	sa Gerreria/Quadrado-Sant Francesc	Nucli antic	1	199	446
4001012	PALMA	sa Gerreria/Socors	Nucli antic	1	377	1.011
4001013	PALMA	sa Gerreria/sa Quartera	Nucli antic	1	348	807
4001014	PALMA	Banc de s'Oli	Nucli antic	1	255	584
4001026	PALMA	Missió/el Carme	Nucli antic	1	552	1.228
4001034	PALMA	Apuntadors/Sant Feliu	Nucli antic	1	357	887
4001036	PALMA	Apuntadors/sa Llotja	Nucli antic	1	236	530
2201001	FELANITX	Centre de la vila	Nucli antic	2	430	1.200
2701003	INCA	Centre de la vila	Nucli antic	2	408	1.183
2601001	EIVISSA	Dalt Vila	Nucli antic	4	195	467
2602001	EIVISSA	sa Penya	Nucli antic	4	192	498
4004029	PALMA	Corea	Perif. consolidades	1	426	1.099
4005020	PALMA	Son Gotleu (llevant)	Perif. consolidades	1	405	1.166
4005021	PALMA	Son Gotleu (centre)	Perif. consolidades	1	258	773
4005023	PALMA	Son Gotleu (nord)	Perif. consolidades	1	338	970
1504003	CIUTADELLA	Sant Nicolau/Sant Esteva	Perif. consolidades	3	650	1.903
3202003	MAÓ	Andrea Doria	Perif. consolidades	3	599	1.785
2604005	EIVISSA	Figueretes	Perif. consolidades	4	575	1.434
4006008	PALMA	Pol. Llevant (Puerto Rico)	Perifèrica recent	1	382	1.293
4006009	PALMA	Pol. Llevant (Caracas)	Perifèrica recent	1	349	1.294
4006016	PALMA	Pol. Llevant (Bogotà)	Perifèrica recent	1	504	1.791
302001	ALCÚDIA	C/ Pollentia	Perifèrica recent	2	1.206	3.194
1101009	CALVIÀ	Son Ferrer/sa Porrassa	Perifèrica recent	2	1.008	1.601
3203005	MAÓ	Vives Lull	Perifèrica recent	3	542	1.646
4002005	PALMA	el Terreno	Zona turística	1	559	1.221
4002010	PALMA	Cala Major	Zona turística	1	666	1.355
302003	ALCÚDIA	Plaija d'Alcúdia	Zona turística	2	1.025	2.359
1101003	CALVIÀ	Palma Nova	Zona turística	2	1.015	2.619
1101005	CALVIÀ	Santa Ponça	Zona turística	2	1.311	2.196
1102002	CALVIÀ	Peguera	Zona turística	2	936	1.329
1401004	CAPDEPERA	Cala Rajada	Zona turística	2	785	2.212
3104003	LLUCMAJOR	s'Arenal	Zona turística	2	382	147
3104004	LLUCMAJOR	s'Arenal	Zona turística	2	691	2.135
3301006	MANACOR	s'Illot	Zona turística	2	391	1.083
5701003	SANTANYÍ	Cala d'Or	Zona turística	2	1.032	2.843
6201002	SON SERVERA	Cala Millor	Zona turística	2	1.262	3.961
3104005	LLUCMAJOR	s'Arenal	Zona turística	3	908	2.620
4601006	ST. ANTONI	Sant Antoni	Zona turística	4	807	1.065
4601007	ST. ANTONI	Sant Antoni	Zona turística	4	508	1.675
4008004	PALMA	Son Banyà	Nucli específic	1	240	850

Quadre 19. Llars entrevistades per zones

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Alcúdia Mal Pas												
Alcúdia Platja Alcúdia					15	4,2			26	16,5	26	2,6
Calvià Palma Nova					20	5,6					15	1,5
Calvià Santa Ponça					26	7,2					20	2,0
Calvià Peguera					19	5,3					26	2,6
Capdepera Cala Rajada					31	8,6					19	1,9
Ciutadella								19	10,2		31	3,1
Felanitx centre de la vila	27	17,4									19	1,9
Eivissa Dalt Vila	24	15,5									27	2,7
Eivissa Figueretes							38	20,3			24	2,4
Inca zona centre	25	16,1									38	3,9
Inca zona estació			19	14,8							25	2,5
Lloseta			17	13,3							19	1,9
Llucmajor s' Arenal					77	21,4					17	1,7
Maó Andrea Doria							37	19,8			77	7,8
Maó la Raval			20	15,6							37	3,7
Manacor s' Illot					12	3,3					20	2,0
Manacor plaça Indústria			18	14,1							12	1,2
Palma Sant Francesc	25	16,1									18	1,8
Palma Banc de s' Oli	32	20,6									25	2,5
Palma Sant Feliu Apuntadors	22	14,2									32	3,2
Palma el Terreno					41	11,4					22	2,2
Palma Cala Major					26	7,2					41	4,2
Palma es Jonquet-Santa Catalina			20	15,6							26	2,6
Palma habitatges Corea							28	15,0			20	2,0
Palma Son Golleu 1							26	13,9			28	2,8
Palma Son Golleu 2							17	9,1			26	2,6
Palma Son Golleu 3							22	11,8			17	1,7
Palma Polígon Puerto Rico									41	25,9	22	2,2
Palma Polígon Caracas									38	24,1	41	4,2
Palma la Soledat sud Ànimes			18	14,1							38	3,9
Palma Polígon Bogotà Mèxic									53	33,5	18	1,8
Sant Antoni 1					16	4,5					53	5,4
Sant Antoni 2					25	7,0					16	1,6
Santanyí Cala d' Or					32	8,9					25	2,5
Son Servera Cala Millor			16	12,5	19	5,3					32	3,2
Es Castell											19	1,9
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 20. Persones que viuen a les llars entrevistades per zones

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Alcúdia Mal Pas												
Alcúdia Platja Alcúdia					41	3,6			110	16,8	110	3,5
Calvià Palma Nova					58	5,1					41	1,3
Calvià Santa Ponça					67	5,9					58	1,8
Calvià Peguera					51	4,5					67	2,1
Capdepera Cala Rajada					105	9,3					51	1,6
Ciutadella								58	9,7		105	3,3
Felanitx centre de la vila	61	14,8									58	1,8
Eivissa Dalit Vila	76	18,5									61	1,9
Eivissa Figueretes							132	22,0			76	2,4
Inca zona centre	58	14,1									132	4,2
Inca zona estació			53	13,8							58	1,8
Iloseta			41	10,7							53	1,7
Ilurmajor s'Arenal					259	23,0					41	1,3
Maó Andrea Doria							116	19,3			259	8,1
Maó la Raval			69	18,0							116	3,7
Manacor s'Illot					42	3,7					69	2,2
Manacor plaça Indústria			50	13,1							42	1,3
Palma Sant Francesc	64	15,6									50	1,6
Palma Banc de s'Oli	88	21,4									64	2,0
Palma Sant Feliu Apuntadors	64	15,6									88	2,8
Palma el Terreno					136	12,1					64	2,0
Palma Cala Major			41	10,7							136	4,3
Palma es Jonquet-Santa Catalina			64	16,7							55	1,7
Palma habitatges Corea							96	16,0			64	2,0
Palma Son Galleu 1											96	3,0
Palma Son Galleu 2							75	12,5			75	2,4
Palma Son Galleu 3							55	9,2			55	1,7
Palma Polígon Puerto Rico							69	11,5			69	2,2
Palma Polígon Caracas									166	25,3	166	5,2
Palma la Soledat sud Ànimes									152	23,2	152	4,8
Palma Polígon Bogotà Mèxic			51	13,3							51	1,6
Sant Antoni 1									227	34,7	227	7,1
Sant Antoni 2					58	5,1					58	1,8
Santanyí Cala d'Or					84	7,4					84	2,6
Son Servera Cala Millor					108	9,6					108	3,4
Es Castell			55	14,4							64	2,0
Total	411	100,0	383	100,0	1.128	100,0	601	100,0	655	100,0	3.178	100,0

Quadre 21. Estructura de la llar

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Persones soles	56	36,1	32	25,0	54	15,0	41	21,9	18	11,4	201	20,4
Parelles sense fills ni altres	29	18,7	22	17,2	66	18,4	32	17,1	12	7,6	161	16,3
Parelles amb fills	49	31,6	57	44,5	170	47,4	81	43,3	84	53,2	441	44,7
Parelles amb fills i altres	8	5,2	5	3,9	35	9,7	10	5,3	22	13,9	80	8,1
Monoparentals sense altres			4	3,1	6	1,7	11	5,9	9	5,7	30	3,0
Monoparentals i altres	4	2,6	4	3,1	10	2,8	7	3,7	13	8,2	38	3,9
Grup sense relació	7	4,5	2	1,6	7	1,9	1	0,5			17	1,7
Altres	2	1,3	2	1,6	11	3,1	4	2,1			19	1,9
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 22. Persones que viuen a la llar

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
1 persona	56	36,1	32	25,0	54	15,0	41	21,9	18	11,4	201	20,4
2 persones	36	23,2	26	20,3	75	20,9	38	20,3	18	11,4	193	19,6
3 persones	18	11,6	24	18,8	87	24,2	35	18,7	32	20,3	196	19,9
4 persones	26	16,8	28	21,9	90	25,1	32	17,1	27	17,1	203	20,6
5 persones	11	7,1	13	10,2	32	8,9	27	14,4	28	17,7	111	11,2
6 persones	2	1,3	3	2,3	13	3,6	3	1,6	10	6,3	31	3,1
7 persones	3	1,9	1	0,8	1	0,3	5	2,7	12	7,6	22	2,2
8 persones					6	1,7	2	1,1	7	4,4	15	1,5
9 i més persones	3	1,9	1	0,8	1	0,3	4	2,1	6	3,8	15	1,5
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 22b. Generacions que conviuen a la llar

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Monogeneracional	92	59,4	56	43,8	128	35,7	71	38,0	30	19,0	377	38,2
Bigeneracional	54	34,8	66	51,6	195	54,3	107	57,2	106	67,1	528	53,5
Trigeneracional	9	5,8	6	4,7	36	10,0	9	4,8	22	13,9	82	8,3
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 23. Nivell dels estudis de la persona entrevistada

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
No sap llegir ni escriure	19	12,3	13	10,2	12	3,4	25	13,4	17	10,8	86	8,7
Sense estudis	22	14,2	26	20,3	37	10,4	54	28,9	18	11,4	157	15,9
Estudis primaris	24	15,5	39	30,5	75	21,1	40	21,4	78	49,4	256	25,9
EGB completa sense títol GE	3	1,9	8	6,3	31	8,7	13	7,0	12	7,6	67	6,8
EGB completa amb títol GE	19	12,3	13	10,2	81	22,8	29	15,5	21	13,3	163	16,5
FP 1r Grau	10	6,5	3	2,3	13	3,7	1	0,5	1	0,6	27	2,7
FP 2n Grau	3	1,9	1	0,8	16	4,5	7	3,7	2	1,3	27	2,7
ESO sense títol Graduat ES					4	1,1			4	2,5	4	0,4
ESO amb títol Graduat ES	5	3,2	4	3,1	8	2,3	3	1,6	3	1,9	20	2,0
Cicle formatiu grau mitjà	4	2,6			52	14,6					8	0,8
Baixillerat BUP COU	24	15,5	16	12,5	2	0,6	10	5,3	9	5,7	111	11,2
Altres titulacions mitjanes	6	3,9	2	1,6	2	0,6	1	0,5			11	1,1
Arquitecte o Enginyer Tècnic	3	1,9	1	0,8	11	3,1					6	0,6
Diplomat Escola Universitària	4	2,6	1	0,8			4	2,1	3	1,9	20	2,0
Arquitecte o Eng. Superior											3	0,3
Llicenciat	6	3,9	1	0,8	5	1,4					12	1,2
Titulacions estudis superiors					1	0,3					1	0,1
Doctor					1	0,3					1	0,1
Ns/Nc	3	1,9			4	1,1					7	0,7
Total	155	100,0	128	100,0	355	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 24. Nivell dels estudis de la persona entrevistada segons l'edat

	EDAT						TOTAL	
	Menys de 40 anys		Entre 40 i 64 anys		65 i més anys		Nre.	%
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%		
Sense estudis	88	19,5	214	66,5	197	92,5	499	50,6
Graduat escolar o superior	362	80,1	103	32,0	16	7,5	481	48,7
Ns/Nc	2	0,4	5	1,6			7	0,7
Total	452	100,0	322	100,0	213	100,0	987	100,0

Quadre 24b. Menys de 48 anys

	Nucli antic		Rovals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Sense estudis	14	16,3	12	23,5	37	17,1	21	27,3	4	18,2	88	19,5
Graduat escolar o superior	72	83,7	39	76,5	177	81,9	56	72,7	18	81,8	362	80,1
Ns/ Nc					2	0,9					2	0,4
Total	86	100,0	51	100,0	216	100,0	77	100,0	22	100,0	452	100,0

Quadre 24c. Entre 40 i 64 anys

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Sense estudis	12	42,9	27	73,0	46	48,9	49	83,1	80	76,9	214	66,5
Graduat escolar o superior	13	46,4	10	27,0	46	48,9	10	16,9	24	23,1	103	32,0
Ns/ Nc	3	10,7			2	2,1					5	1,6
Total	28	100,0	37	100,0	94	100,0	59	100,0	104	100,0	322	100,0

Quadre 24d. 65 i més anys

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Sense estudis	39	95,1	39	97,5	41	83,7	49	96,1	29	90,6	197	92,5
Graduat escolar o superior	2	4,9	1	2,5	8	16,3	2	3,9	3	9,4	16	7,5
Ns/ Nc												
Total	41	100,0	40	100,0	49	100,0	51	100,0	32	100,0	213	100,0

Quadre 25. Persones de la llar actives

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Presència d'actius (nombre de persones)												
Cap actiu	50	32,3	40	31,3	56	15,6	60	32,1	46	29,1	252	25,5
1 actiu	42	27,1	26	20,3	104	29,0	37	19,8	37	23,4	246	24,9
2 actius	39	25,2	41	32,0	150	41,8	63	33,7	38	24,1	331	33,5
3 actius	12	7,7	11	8,6	29	8,1	19	10,2	9	5,7	80	8,1
4 actius	8	5,2	7	5,5	13	3,6	7	3,7	13	8,2	48	4,9
5 actius	1	0,6	1	0,8	3	0,8	1	0,5	15	9,5	21	2,1
6 actius			1	0,8	4	1,1					5	0,5
7 actius	3	1,9									3	0,3
8 i més actius			1	0,8							1	0,1
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 26. Persones de la llar ocupades

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Presència d'actius (nombre de persones)												
Cap ocupat	59	38,1	53	41,4	85	23,7	87	46,5	59	37,3	343	34,8
1 ocupat	48	31,0	42	32,8	140	39,0	42	22,5	41	25,9	313	31,7
2 ocupats	37	23,9	27	21,1	106	29,5	42	22,5	33	20,9	245	24,8
3 ocupats	5	3,2	4	3,1	16	4,5	9	4,8	12	7,6	46	4,7
4 ocupats	3	1,9	2	1,6	8	2,2	7	3,7	7	4,4	27	2,7
5 ocupats					4	1,1			6	3,8	10	1,0
6 i més ocupats	3	1,9									3	0,3
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 27a. Persones de la Il·lar jubilades

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Presència de jubilats (nombre de persones)												
Cap jubilat	128	82,6	91	71,1	302	84,1	137	73,3	129	81,6	787	79,7
1 jubilat	21	13,5	24	18,8	37	10,3	39	20,9	26	16,5	147	14,9
2 jubilats	6	3,9	13	10,2	20	5,6	11	5,9	3	1,9	53	5,4
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 27b. Persones de la Il·lar només dedicades a tasques de la Il·lar

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Nombre de persones												
Cap persona	127	81,9	102	79,7	270	75,2	133	71,1	88	55,7	720	72,9
1 persona	28	18,1	26	20,3	88	24,5	54	28,9	64	40,5	260	26,3
2 persones					1	0,3			3	1,9	4	0,4
3 persones									3	1,9	3	0,3
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 27c. Persones de la llar amb minusvalideses

Nombre de persones	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Cap discapacitat	147	94,8	127	99,2	350	97,5	178	95,2	145	91,8	947	95,9
1 discapacitat	5	3,2	1	0,8	8	2,2	8	4,3	13	8,2	35	3,5
2 discapacitats	2	1,3			1	0,3	1	0,5			4	0,4
3 discapacitats	1	0,6									1	0,1
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 28a. Persones de la llar ocupades pel seu compte

Nombre de persones	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Cap	145	93,5	124	96,9	333	92,8	182	97,3	151	95,6	935	94,7
1 ocupat pel seu compte	9	5,8	3	2,3	23	6,4	5	2,7	7	4,4	47	4,8
2 ocupats pel seu compte	1	0,6	1	0,8	3	0,8					5	0,5
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 28b. Persones de la llar ocupades amb treball fix

Nombre de persones	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Cap	85	54,8	83	64,8	211	58,8	143	76,5	115	72,8	637	64,5
1 persona	44	28,4	33	25,8	93	25,9	22	11,8	34	21,5	226	22,9
2 persones	16	10,3	10	7,8	43	12,0	19	10,2	6	3,8	94	9,5
3 persones	10	6,5	2	1,6	12	3,3	3	1,6	3	1,9	30	3,0
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 29a. Persones de la llar ocupades amb treball eventual

Nombre de persones	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Cap	128	82,6	82	64,1	230	64,1	134	71,7	82	51,9	656	66,5
1 persona	23	14,8	29	22,7	89	24,8	32	17,1	43	27,2	216	21,9
2 persones	3	1,9	13	10,2	31	8,6	19	10,2	20	12,7	86	8,7
3 persones	1	0,6	4	3,1	9	2,5	2	1,1	13	8,2	29	2,9
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 29b. Persones de la llar ocupades en venda ambulants i feines irregulars

Nombre de persones	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Cap	144	92,9	115	89,8	324	90,3	177	94,7	139	88,0	899	91,1
1 persona	5	3,2	10	7,8	30	8,4	7	3,7	13	8,2	65	6,6
2 persones	4	2,6	3	2,3	5	1,4	3	1,6	6	3,8	21	2,1
3 persones	2	1,3									2	0,2
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 30. Persones amb experiència a l'atur el 1998

Nombre de persones	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Cap	130	83,9	85	66,4	221	61,6	146	78,1	98	62,0	680	68,9
1 persona	18	11,6	23	18,0	103	28,7	22	11,8	30	19,0	196	19,9
2 persones	3	1,9	11	8,6	23	6,4	18	9,6	21	13,3	76	7,7
3 persones	4	2,6	9	7,0	12	3,3	1	0,5	9	5,7	35	3,5
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 31. Persones de la Il·la que diuen que cerquen feina

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Hi ha algú cercant feina	96	61,9	79	61,7	295	82,2	165	88,2	137	86,7	772	78,2
No hi ha ningú cercant feina	59	38,1	49	38,3	64	17,8	22	11,8	21	13,3	215	21,8
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 32. Mitjana d'anys de residència a les Balears

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		perifèriques consolidades		perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Fins a 9 anys	20	12,9	11	8,6	101	28,1	17	9,1	7	4,4	156	15,8
De 10 a 19 anys	7	4,5	21	16,4	69	19,2	14	7,5	15	9,5	126	12,8
De 20 o més anys	42	27,1	38	29,7	111	30,9	95	50,8	114	72,2	400	40,5
Nascuts CAIB	86	55,5	58	45,3	78	21,7	61	32,6	22	13,9	305	30,9
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 33. Existència de problemes a l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
No hi ha cap problema	44	28,4	49	38,3	163	45,4	77	41,2	75	47,5	408	41,3
1 problema	41	26,5	44	34,4	133	37,0	70	37,4	48	30,4	336	34,0
2 problemes	34	21,9	14	10,9	41	11,4	17	9,1	28	17,7	134	13,6
3 o més problemes	36	23,2	21	16,4	22	6,1	23	12,3	7	4,4	109	11,0
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 34. Tipus d'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Sense domicili fix	2	1,3	4	3,1	26	7,2	1	0,5	3	1,9	36	3,6
Pls, apartament	92	59,4	53	41,4	279	77,7	124	66,3	135	85,4	683	69,2
Habitatge unifamiliar	59	38,1	70	54,7	49	13,6	62	33,2	14	8,9	254	25,7
Barraca o autoconstruït									6	3,8	6	0,6
Habitatge col·lectiu-residència					1	0,3			1	0,1	1	0,1
Altres	2	1,3	1	0,8	1	0,3					3	0,3
Ns/Nc					3	0,8					4	0,4
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 35. Règim de finença de l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Cedit o facilitat per altres	5	3,2	8	6,3	6	1,7	9	4,8	15	9,5	43	4,4
llogat	84	54,2	43	33,6	169	47,1	27	14,4	42	26,6	365	37,0
Rellogada			2	1,6	5	1,4					7	0,7
Propi, pagant	3	1,9	21	16,4	52	14,5	18	9,6	85	53,8	179	18,1
Propi, pagat	63	40,6	51	39,8	122	34,0	131	70,1	16	10,1	383	38,8
Altres formes			1	0,8	3	0,8	2	1,1			6	0,6
Ns/Nc			2	1,6	2	0,6	2	1,1			4	0,4
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 36. Cost mensual de l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Fins a 9,999	10	6,5	6	4,7	7	1,9	1	0,5	3	1,9	27	2,7
De 10.000 a 19,999	2	1,3	5	3,9	8	2,2	19	10,2	103	65,2	137	13,9
De 20.000 a 29,999	13	8,4	11	8,6	21	5,8	10	5,3	9	5,7	64	6,5
De 30.000 a 39,000	22	14,2	18	14,1	50	13,9	5	2,7	8	5,1	103	10,4
40.000 i més	33	21,3	15	11,7	104	29,0	7	3,7	3	1,9	162	16,4
Ns/Nc	75	48,4	73	57,0	169	47,1	145	77,5	32	20,3	494	50,1
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 37. Nombre d'habitacions de l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Una			2	1,6	62	17,7	2	1,1		0,0	66	6,8
Dues	29	18,7	3	2,4	45	12,8	3	1,6	4	2,6	84	8,6
Tres	37	23,9	32	25,4	100	28,5	76	41,1	16	10,3	261	26,9
Quatre	41	26,5	54	42,9	97	27,6	79	42,7	101	65,2	372	38,3
Cinc	25	16,1	16	12,7	33	9,4	16	8,6	31	20,0	121	12,4
Sis	23	14,8	19	15,1	14	4,0	9	4,9	3	1,9	68	7,0
Total	155	100,0	126	100,0	351	100,0	185	100,0	155	100,0	972	100,0

Quadre 38a. Aigua corrent

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
No n'hi ha			5	3,9	3	0,8	5	2,7	6	3,8	19	1,9
S'hi ha	155	100,0	123	96,1	356	99,2	182	97,3	152	96,2	968	98,1
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 38b. WC a l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		perifèriques consolidades		perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
No en té			1	0,8	1	0,3	2	1,1	6	3,8	10	1,0
S'hi té	155	100,0	127	99,2	358	99,7	185	98,9	152	96,2	977	99,0
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 38c. *Dutxa a l'habitatge*

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
No en té	5	3,2	1	0,8	1	0,3	3	1,6	6	3,8	16	1,6
Sí en té	150	96,8	127	99,2	358	99,7	184	98,4	152	96,2	971	98,4
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 38d. *Energia elèctrica a l'habitatge*

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
No en té			1	0,8	2	0,6	2	1,1	6	3,8	11	1,1
Sí en té	155	100,0	127	99,2	357	99,4	185	98,9	152	96,2	976	98,9
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 38e. *Gas a l'habitatge*

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		perifèriques consolidades		perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
No en té			5	3,9	3	0,8	7	3,7	6	3,8	21	2,1
Sí en té	155	100,0	123	96,1	356	99,2	180	96,3	152	96,2	966	97,9
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 38f. Aigua calenta

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
No en té	5	3,2	6	4,7	12	3,3	5	2,7	6	3,8	34	3,4
Sí en té	150	96,8	122	95,3	347	96,7	182	97,3	152	96,2	953	96,6
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 39a. Presència d'il·luminació natural a l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
No en té	22	14,2	8	6,3	7	1,9	11	5,9			48	4,9
Sí en té	133	85,8	120	93,8	352	98,1	176	94,1	158	100,0	939	95,1
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 39b. Ventilació a l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		perifèriques consolidades		perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
No en té	19	12,3	8	6,3	10	2,8	15	8,0			52	5,3
Sí en té	136	87,7	120	93,8	349	97,2	172	92,0	158	100,0	935	94,7
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 39c. Insalubritat de l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Sí	17	11,0	6	4,7	5	1,4	5	2,7	1	0,6	30	3,0
No	138	89,0	122	95,3	354	98,6	186	99,5	157	99,4	957	97,0
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 40a. Deteriorament de l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Sí	45	29,0	35	27,3	73	20,3	49	26,2	17	10,8	219	22,2
No	110	71,0	93	72,7	286	79,7	138	73,8	141	89,2	768	77,8
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 40b. Amenaça de ruïna a l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Sí	5	3,2	4	3,1	5	1,4	3	1,6	7	4,4	24	2,4
No	150	96,8	124	96,9	354	98,6	184	98,4	151	95,6	963	97,6
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 41a. Existència de barreres arquitectòniques als accessos a l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Sí n'hi ha	69	44,5	41	32,0	79	22,0	75	40,1	53	33,5	317	32,1
No n'hi ha	86	55,5	87	68,0	280	78,0	112	59,9	105	66,5	670	67,9
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 41b. Existència de barreres arquitectòniques a l'interior de l'habitatge

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Sí n'hi ha	26	16,8	15	11,7	21	5,8	102	54,5	3	1,9	167	16,9
No n'hi ha	129	83,2	113	88,3	338	94,2	85	45,5	155	98,1	820	83,1
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 42a. Telèfon

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
No en té	58	37,4	36	28,1	101	28,1	21	11,2	41	25,9	257	26,0
Sí en té	97	62,6	92	71,9	258	71,9	166	88,8	166	105,1	730	74,0
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 42b. Rentadora automàtica

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
No en té	7	4,5	6	4,7	11	3,1	4	2,1	12	7,6	40	4,1
Si en té	148	95,5	122	95,3	348	96,9	183	97,9	146	92,4	947	95,9
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 43. Nombre de problemes de salut identificats a la llar

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Identificat 1 cas a la llar	50	32,3	34	26,6	78	21,7	56	29,9	44	27,8	262	26,5
Identificats 2 casos a la llar	16	10,3	22	17,2	27	7,5	32	17,1	33	20,9	130	13,2
Identificats 3 casos a la llar	85	54,8	2	1,6	6	1,7	6	3,2	6	3,8	18	1,8
No identificat cap cas	155	100,0	70	54,7	248	69,1	99	52,9	75	47,5	577	58,5
Total			128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 44a. Dificultats en les activitats de la vida diària

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Totes les famílies												
Sense problemes identificats	125	80,6	100	78,1	305	85,0	124	66,3	126	79,7	780	79,0
Dificultats tasques òllar, rentar-se, vestir-se, etc.	9	5,8	2	1,6	14	3,9	15	8,0	26	16,5	40	4,1
Dificultats desplaçaments	6	3,9	4	3,1	9	2,5	5	2,7	8	5,1	32	3,2
Dificultats orientació espacial i temporal			1	0,8	1	0,3	6	3,2	3	1,9	5	0,5
Dificultats establir i mantenir relacions socials	4	2,6	3	2,3	3	0,8	1	0,5			11	1,1
Dificultats tasques llar i desplaçaments	6	3,9	11	8,6	20	5,6	25	13,4	21	13,3	83	8,4
Dificultats tasques llar i orientació	6	3,9	1	0,8	1	0,3	9	4,8			11	1,1
Dificultats tasques llar i relació							4	2,1			4	0,4
Dificultats desplaçaments i orientació	2	1,3	2	1,6	3	0,8					7	0,7
Dificultats desplaçaments i relació			1	0,8	2	0,6					3	0,3
Dific. tasques llar, desplaçaments i orientació	1	0,6	1	0,8			2	1,1			4	0,4
Dific. tasques llar, desplaçaments i relacions											4	0,4
Dificultats tasques llar, desplaçaments, orientació i relacions	1	0,6	1	0,8	1	0,3	2	1,1			3	0,3
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 44b. Dificultats en les activitats de la vida diària

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Famílies on no hi ha gent gran												
Dificultats vida diària												
Sense problemes identificats	102	93,6	72	90,0	261	90,9	97	84,3	103	92,0	635	90,3
Dific. tasques òllar, rentar-se, vestir-se, etc.	3	2,8			10	3,5	3	2,6	16	14,6	16	2,3
Dificultats desplaçaments	2	1,8			5	1,7	1	0,9	3	2,7	11	1,6
Dificultats orientació espacial i temporal			1	1,3	1	0,3					2	0,3
Dific. establir i mantenir relacions socials	1	0,9	3	3,8	2	0,7					7	1,0
Dificultats tasques llar i desplaçaments			2	2,5	3	1,0	1	0,9	6	5,4	14	2,0
Dificultats tasques llar i orientació			1	1,3	1	0,3	3	2,6			8	1,1
Dificultats tasques llar i relació					2	0,7	6	5,2			4	0,6
Dificultats desplaçaments i orientació					2	0,7	4	3,5			2	0,3
Dificultats desplaçaments i relació			1	1,3							3	0,4
Dific. tasques llar, desplaçaments i orientació												
Dific. tasques llar, desplaçaments i relacions												
Dificultats tasques llar, desplaçaments, orientació i relacions	1	0,9									1	0,1
Total	109	100,0	80	100,0	287	100,0	115	100,0	112	100,0	703	100,0

Quadre 44c. Dificultats en les activitats de la vida diària

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Famílies on no hi ha gent gran												
Dificultats vida diària												
Sense problemes identificats	6	54,5	11	57,9	28	60,9	25	67,6	14	56,0	84	60,9
Dificultats tasques òllar, rentar-se, vestir-se, etc.			2	10,5	3	6,5	3	8,1			8	5,8
Dificultats desplaçaments												
Dificultats orientació espacial i temporal												
Dificultats establir i mantenir relacions socials	2	18,2			1	2,2			11	44,0	3	2,2
Dificultats tasques llar i desplaçaments	1	9,1	4	21,1	12	26,1	9	24,3			37	26,8
Dificultats tasques llar i orientació												
Dificultats tasques llar i relació												
Dificultats desplaçaments i orientació					1	2,2					2	1,4
Dificultats desplaçaments i relació			1	5,3								
Dific. tasques llar, desplaçaments i orientació	1	9,1									1	0,7
Dific. tasques llar, desplaçaments i relacions	1	9,1									1	0,7
Dificultats tasques llar, desplaçaments, orientació i relacions			1	5,3	1	2,2			25	100,0	2	1,4
Total	11	100,0	19	100,0	46	100,0	37	100,0	25	100,0	138	100,0

Quadre 44d. Dificultats en les activitats de la vida diària

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Famílies on tots els membres són grans												
Dificultats vida diària												
Sense problemes identificats	17	48,6	17	58,6	16	61,5	2	5,7	9	42,9	61	41,8
Dificultats tasques òllar, rentar-se, vestir-se, etc.	6	17,1	2	6,9	4	15,4	12	34,3			24	16,4
Dificultats desplaçaments			4	11,4	2	6,9	1	2,9	5	23,8	13	8,9
Dificultats orientació espacial i temporal									3	14,3	3	2,1
Dificultats establir i mantenir relacions socials	1	2,9									1	0,7
Dificultats tasques llar i desplaçaments	5	14,3	5	17,2	5	19,2	13	37,1	4	19,0	32	21,9
Dificultats tasques llar i orientació							3	8,6			3	2,1
Dificultats tasques llar i relació												
Dificultats desplaçaments i orientació	2	5,7	1	3,4							3	2,1
Dificultats desplaçaments i relació												
Dific. tasques llar, desplaçaments i orientació	1	3,4					2	5,7				
Dific. tasques llar, desplaçaments i relacions	1	3,4					2	5,7			3	2,1
Dificultats tasques llar, desplaçaments, orientació i relacions									21	100,0		
Total	35	100,0	29	100,0	26	100,0	35	100,0	21	100,0	146	100,0

Quadre 45a. Existència de situacions de necessitat social a la llar

Famílies on tots els membres són grans	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	
Cap problema	16	45,7	7	24,1	14	53,8					37
Un problema	12	34,3	14	48,3	8	30,8	13	37,1	12	57,1	59
2 problemes	7	20,0	7	24,1	2	7,7	11	31,4	9	42,9	36
3 problemes					1	3,8					1
4 problemes											0,7
més de 4 problemes			1	3,4	1	3,8					13
Total	35	100,0	29	100,0	26	100,0	35	100,0	21	100,0	146

Quadre 45b. Existència de situacions de necessitat social a la llar

Famílies on no hi ha gent gran	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	
Cap problema	87	79,8	54	67,5	248	86,4	71	61,7	64	57,1	524
Un problema	7	6,4	13	16,3	23	8,0	27	23,5	9	8,0	79
2 problemes	8	7,3	4	5,0	6	2,1	6	5,2	9	8,0	24
3 problemes	5	4,6	4	5,0	2	0,7	8	7,0	21	18,8	40
4 problemes	1	0,9	1	1,3			2	1,7	3	2,7	7
més de 4 problemes	1	0,9	4	5,0	8	2,8	1	0,9	15	13,4	29
Total	109	100,0	80	100,0	287	100,0	115	100,0	112	100,0	703

Quadre 45c. Existència de situacions de necessitat social a la llar

Famílies on hi ha alguna persona gran	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%		
Cap problema	6	54,5	7	36,8	30	65,2	19	51,4	4	16,0	66	47,8
Un problema	2	18,2	6	31,6	12	26,1	13	35,1	17	68,0	50	36,2
2 problemes			4	21,1	2	4,3	5	13,5	1	4,0	12	8,7
3 problemes	1	9,1							3	12,0	4	2,9
4 problemes	1	9,1	1	5,3							2	1,4
més de 4 problemes	1	9,1	1	5,3	2	4,3					4	2,9
Total	11	100,0	19	100,0	46	100,0	37	100,0	25	100,0	138	100,0

Quadre 46. Vostè o la seva família necessiten suport o atenció social?

Sí	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%		
Sí	30	19,4	25	19,5	55	15,3	42	22,5	67	42,4	219	22,2
No	118	76,1	98	76,6	283	78,8	141	75,4	91	57,6	731	74,1
Ns/Nc	7	4,5	5	3,9	21	5,8	4	2,1			37	3,7
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 47. Assitència a centres sanitaris i socials

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recentis		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
No ha anat a cap servei	142	91,6	97	75,8	318	88,6	150	80,2	107	67,7	814	82,5
Només a serveis socials	4	2,6	5	3,9	14	3,9	31	16,6	26	16,5	80	8,1
Només a centre sanitari	8	5,2	23	18,0	24	6,7	6	3,2	19	12,0	80	8,1
A centres socials i sanitaris	1	0,6	3	2,3	3	0,8			6	3,8	13	1,3
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 48. Freqüència d'utilització dels serveis

	LLARS	% LLARS
Hi ha anat 1 vegada	22	2,2
Hi ha anat 2 vegada	20	2,0
Hi ha anat 3 vegada	17	1,7
Hi ha anat 4 o més vegades	18	1,8
No hi ha fet cap visita en els tres mesos anteriors	910	92,2
Total	987	100,0

Quadre 49. Causa per la que varen deixar d'anar als serveis

	LLARS	% LLARS
Es va resoldre el problema	50	5,1
No li oferiren solucions	25	2,5
"No li donaven una 'bona' atenció o deixaren d'atendre 'l'"	23	2,3
Altres motius	11	1,1
No ha deixat de mantenir relació	61	6,2
No ha tingut relació	817	82,8
Total	987	100,0

Quadre 50. Valoració de l'atenció rebuda

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Molt bona	3	1,9	5	3,9	12	3,3	5	2,7	22	13,9	47	4,8
Bona	15	9,7	19	14,8	30	8,4	19	10,2	3	1,9	86	8,7
Regular	3	1,9	7	5,5	12	3,3	14	7,5	12	7,6	48	4,9
Dolenta			3	2,3	8	2,2	4	2,1	4	2,5	19	1,9
Molt dolenta					2	0,6					2	0,2
Ns/Nc	134	86,5	94	73,4	295	82,2	145	77,5	117	74,1	785	79,5
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 51. Presència de familiars al mateix barri

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Sí	44	28,4	55	43,0	120	33,4	80	42,8	64	40,5	363	36,8
No	111	71,6	72	56,3	237	66,0	101	54,0	94	59,5	615	62,3
Ns/Nc			1	0,8	2	0,6	2	1,1			9	0,9
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 52. Formen part d'alguna entitat o associació

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Sí	10	6,5	26	20,3	60	16,7	50	26,7	36	22,8	182	18,4
No	142	91,6	99	77,3	285	79,4	126	67,4	122	77,2	774	78,4
Ns/Nc			3	2,3	14	3,9	11	5,9			31	3,1
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 53. Quina valoració fa del seu del barri?

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Molt bona	20	12,9	30	23,4	55	15,3	27	14,4	13	8,2	145	14,7
Bona	75	48,4	56	43,8	162	45,1	56	29,9	45	28,5	394	39,9
Regular	29	18,7	22	17,2	96	26,7	73	39,0	56	35,4	276	28,0
Dolenta	18	11,6	9	7,0	23	6,4	19	10,2	26	16,5	95	9,6
Molt dolenta	7	4,5	6	4,7	15	4,2	9	4,8	18	11,4	55	5,6
Ns/Nc	6	3,9	5	3,9	8	2,2	3	1,6			22	2,2
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 54. Li agradaria canviar de barri?

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Sí	40	25,8	24	18,8	102	28,4	80	42,8	63	39,9	309	31,3
No	109	70,3	101	78,9	250	69,6	97	51,9	95	60,1	652	66,1
Ns/Nc	6	3,9	3	2,3	7	1,9	10	5,3			26	2,6
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 55. Principals problemes del barri

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
ABANDONAMENT	1	0,6			3	0,8					4	0,4
APARCAMENTS	7	4,5	5	3,9	10	2,8	4	2,1			26	2,6
APARTAMENTS					2	0,6					2	0,2
ARREGLAR CARRERS	3	1,9	1	0,8	5	1,4	4	2,1			13	1,3
BARRERES ARQUITECTÒNIQUES	2	1,3					1	0,5			3	0,3
BARRERES ARQUITEC. PER AL ACCÉS	2	1,3							3	1,9	5	0,5
BRUTOR	5	3,2	2	1,6	23	6,4	38	20,3	19	12,0	87	8,8
CENTRE DE SALUT					22	6,1					22	2,2
CENTRE JUVENIL					1	0,3	1	0,5	3	1,9	5	0,5
GENTRES CULTURALS					2	0,6					2	0,2
CLAVEGUERES	2	1,3	1	0,8	1	0,3	3	1,6			7	0,7
COLLEGI					9	2,5	6	3,2			15	1,5
COMERC.			2	1,6	3	0,8	1	0,5			6	0,6
DELINQUÈNCIA	10	6,5	2	1,6	10	2,8	2	1,1	5	3,2	29	2,9
DROGA	13	8,4	7	5,5	17	4,7	26	13,9	32	20,3	95	9,6
ENLLUMENAT	3	1,9	2	1,6	1	0,3	3	1,6	6	3,8	15	1,5
FACANES	5	3,2					8	4,3			13	1,3
GAMBERRISME					2	0,6					2	0,2
DROGADICTES, OCUPES	2	1,3					2	1,1	4	2,5	8	0,8
GITANOS	2	1,3	13	10,2	2	0,6	25	13,4	41	25,9	83	8,4
HOSPITAL MÉS A PROP					2	0,6					2	0,2
IMMIGRANTS					2	0,6					2	0,2
LLOCS DE JOCS- PARCS			2	1,6	8	2,2	1	0,5			11	1,1
MALA CONVIVÈNCIA	4	2,6	3	2,3	3	0,8	2	1,1	7	4,4	19	1,9
MARGINACIÓ			2	1,6	4	1,1					6	0,6
MASSA GENT	6	3,9					4	2,1			6	0,6
PREU DELS HABITATGES			2	1,6	3	0,8					9	0,9
PROSTITUCIÓ	6	3,9	2	1,6	2	0,6					10	1,0
RACISME			1	0,8	1	0,3					2	0,2
RATES									6	3,8	6	0,6
REFORMA DELS HABITATGES			2	1,6			4	2,1			6	0,6
REMAR			2	1,6	2	0,6					4	0,4
RENOU	11	7,1	21	16,4	102	28,4	4	2,1	6	3,8	144	14,6
SEGURETAT CIUTADANA	3	1,9	1	0,8	13	3,6	3	1,6	3	1,9	23	2,3
TRÀNSIT	7	4,5	6	4,7	9	2,5					22	2,2
TURISME			4	3,1	7	1,9					11	1,1
ZONES VERDES	2	1,3	2	1,6	4	1,1	3	1,6			11	1,1
ALTRES	5	3,2	5	3,9	18	5,0	12	6,4			40	4,1
Ns/Nc	54	34,8	38	29,7	66	18,4	30	16,0	23	14,6	211	21,4
TOTAL	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 56a. Com valora la seva situació actual?

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Molt bona, molt per sobre de la mitjana	5	3,2	4	3,1	24	6,7	10	5,3			43	4,4
Bona, per sobre la mitjana	35	22,6	27	21,1	144	40,1	47	25,1	53	33,5	306	31,0
Regular, com la majoria	106	68,4	85	66,4	163	45,4	109	58,3	80	50,6	543	55,0
Dolenta, pitjor que la majoria	9	5,8	7	5,5	21	5,8	16	8,6	12	7,6	65	6,6
Molt dolenta, molt pitjor que la majoria			1	0,8	5	1,4	2	1,1	9	5,7	17	1,7
Ns/Nc			4	3,1	2	0,6	3	1,6	4	2,5	13	1,3
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 56b. Com valora la seva situació amb relació a la dels seus pares?

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%	N.re.	%
Molt bona, molt per sobre d'ells	4	2,6	12	9,4	45	12,5			84	53,2	43	4,4
Bona, millor que ells	43	27,7	40	31,3	136	37,9	29	15,5	332	210,1	306	31,0
Regular, com ells	68	43,9	44	34,4	112	31,2	30	16,0	300	189,9	543	55,0
Dolenta, pitjor que ells	35	22,6	25	19,5	55	15,3	16	8,6	152	96,2	65	6,6
Molt dolenta, molt pitjor que la seva	1	0,6		0,0	1	0,3	6	3,2	8	5,1	17	1,7
Ns/Nc	4	2,6	7	5,5	10	2,8	77	41,2	111	70,3	13	1,3
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

Quadre 56c. Com valora la seva situació amb relació a la dels seus veïnats?

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Molt bona, molt per sobre d'ells	33	21,3	19	14,8	54	15,0	58	31,0	31	19,6	12	1,2
Bona, millor que ells	103	66,5	81	63,3	208	57,9	88	47,1	84	53,2	564	57,1
Regular, com ells	15	9,7	16	12,5	24	6,7	26	13,9	20	12,7	101	10,2
Dolenta, pitjor que ells			1	0,8	1	0,3			6	3,8	8	0,8
Molt dolenta, molt pitjor que la seva	4	2,6	9	7,0	62	17,3	15	8,0	17	10,8	107	10,8
Ns/Nc	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0
Total												

Quadre 56d. Com valora la seva situació en els propers cinc anys?

	Nucli antic		Ravals		Zones turístiques		Urbanes perifèriques consolidades		Urbanes perifèriques recents		Total	
	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
Molt millor que ara	11	7,1	7	5,5	38	10,6	4	2,1			60	6,1
Bona, millor que ara	53	34,2	33	25,8	146	40,7	43	23,0	53	33,5	328	33,2
Com ara	33	21,3	37	28,9	109	30,4	46	24,6	29	18,4	254	25,7
Dolenta, pitjor que ara	14	9,0	26	20,3	26	7,2	38	20,3	22	13,9	126	12,8
Molt dolenta, molt pitjor que ara	3	1,9	3	2,3	4	1,1					10	1,0
Ns/Nc	41	26,5	22	17,2	36	10,0	56	29,9	54	34,2	209	21,2
Total	155	100,0	128	100,0	359	100,0	187	100,0	158	100,0	987	100,0

**"SA
NOS
TRA"**

CAIXA DE BALEARS

Universitat de les
Illes Balears